

จะไม่ให้มีการตัด ซึ่งมีทั้งสัน 2 ใบ และสัน 3 ใบ ที่ขันบนพื้นที่เดียวกันมีความสวยงามเป็นอันดับที่ 2 ของโลก หล่ายคนที่ได้ขันไปดูก็มีความภาคภูมิใจ ทางเจ้าบ้านที่อยู่ก็ได้ขอความร่วมมือคนแม่เจ้มเราได้เป็นจุดก่อตั้ง กลุ่มยักษ์เมืองเจ้มขึ้น เรายังได้ร่วมพลังกัน คัดค้านจนประสบความสำเร็จจนกว่าไปถึงคนข้างนอก ว่าคน แม่เจ้มรวมกันจริง ทำจริง ตรงนี้เราไม่ได้เป็นศัตรูหรือว่ามีความขัดแย้งกับภาครัฐ ตรงนี้มันเป็นสิทธิประโยชน์ ของเรารถ้าเราไม่ลุกขึ้นมา ป่าสนวัดจันทร์คงจะถูกโคลนล้มจนหมด แล้วอะไรจะเกิดขึ้นมาเราก็ไม่สามารถเดา แน่ชัดได้ ตรงนี้เป็นจุดก่อตั้งขึ้นมาของคนเมืองเจ้ม)

หลักการทำงานของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม เป็นการจัดองค์กรในรูปแบบใหม่ที่เน้นการบริหาร จัดการในรูปของคณะกรรมการดำเนินงาน

ในยุคเริ่มแรกนั้นมีการคัดเลือกซื่อ คุณอัมรินทร์ สุขพุทธกิจ ซึ่งเป็นขยายบ้านเกาเป็น ประธานกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มคนแรก และรองประธาน คือ พ่ออินคำ นิปุณะ คนบ้านท้าว กับ พ่อเบี้ย ผู้นำศรี ตัวแทนจากตำบลแม่น้ำจรา โดยมี ครุอุทิศ สมบัติ เป็นเลขานุการและเหรัญญิก การจัดตั้ง องค์กรชุมชนครั้งนี้มีความพยายามในการจัดโครงสร้างการบริหารเพื่อให้ครอบคลุมตัวแทนจากทุก กลุ่มทุกตำบลทั้งอำเภอเมืองเจ้ม รวมกันเป็นคณะกรรมการทั้งสิ้น 23 คน ซึ่งขณะนั้นก็มีพระสงฆ์ที่ ให้การสนับสนุนการก่อตั้งกลุ่มตลอด คือ พระสุทัศน์ วชิรญาโน หรือที่คนเมืองเจ้มเรียก “ตุ๊ปปี” นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าคณะอำเภอเมืองเจ้ม เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ด้วยและมี เจ้าอาวาสเกื้อบทุกวัดเป็นกรรมการฝ่ายสงฆ์

หลักการทำงานของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มเน้นการสร้างเครือข่ายและการสร้างจิตสำนึกให้แก่ ชุมชนโดยเน้นด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้และร่วม กับประชาชนในชุมชนพิทักษ์ผลประโยชน์ของคนเมืองเจ้ม ไม่ว่าจะเป็นการติดตามการทำงาน ขององค์กรท้องถิ่น หน่วยงานหรือกลุ่มนบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบกับคนและสิ่งแวดล้อม ในอำเภอเมืองเจ้ม ตลอดจนส่งเสริม รักษา เมยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมยืดหยุ่น ประเพณีท้องถิ่นของ คนเมืองเจ้ม

การทำงานของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีผลงานที่ปรากฏให้เห็น และพูดถึงมากมาย ทั้งเรื่องราวที่ร้อนแรง สถานการณ์ความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของพื้นท้อง ชาวเมืองเจ้ม หรือเรื่องเย็นๆ ในแบบสร้างสรรค์ งานสร้างความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นการทำผ้าป่า ข้าวให้พื้นดองปะกาภณฑ์ ภารณรงค์การปลูกป่า การบวชป่า และการสืบชะตาลำนำแม่เจ้ม ฯลฯ ในที่นี้ขอกล่าวถึงผลงานในด้านการขัดแย้งเรียกว่าองต่อภาครัฐ ดังนี้

1. การคัดค้านการโค่นล้มป่าสนวัดจันทร์
2. การคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ลิกไนต์

3. การคัดค้านการจัดเก็บค่าผ่านด่านของคนแม่เจنم

1. การคัดค้านการโค่นล้มป่าสนวัดจันทร์

ภายในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 ชาวบ้านในเขตบ้านจันทร์ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน คณาจารย์และนักกิจกรรมทางสังคมที่รวมตัวกันในนาม “ชุมชนเพื่อเชียงใหม่” และกลุ่มนักศึกษา ได้ร่วมมือกันเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการทำไม้สันขององค์กรการอุตสาหกรรมป่าไม้ที่ตำบลบ้านจันทร์ อย่างเป็นทางการด้วยการยื่นหนังสือให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

ด้วยเงื่อนไขสถานการณ์ที่โครงการกำลังเปิดดำเนินการทำไม้ ทำให้กลุ่มคัดค้านต่างๆ ทั้ง ชาวประภากะเหรี่ยญบ้านวัดจันทร์ และกลุ่มแนวร่วมทางสังคมسانติวัฒน์ย่างวดเจ้า มีการแบ่งงานกันทำในหลายระดับ เช่น งานติดต่อประสานงานกับพื้นที่วัดจันทร์ งานข้อมูลและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ งานรณรงค์เผยแพร่ของกลุ่มนักเขียนอิสระ ศิลปิน นักวิชาการ นักพัฒนาและนักศึกษา ที่อาศัยเวทีสื่อมวลชนทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง เพื่อกัดดันให้รัฐบาล ล้มเลิกโครงการฯ

ชุมชนในเขตหุบเขาแม่เจنمเข้ามาสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวป่าสนวัดจันทร์หลังจากการได้รับข้อมูลของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs) ขณะเดียวกันกลุ่มพะสังฟ์ ข้าราชการหรือครูที่มีความตื้นตัวทางการเมือง เริ่มติดต่อประสานงานกับกลุ่มเคลื่อนไหวในเชียงใหม่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จากการไปดูป่าสนที่บ้านวัดจันทร์หลายครั้ง ได้มีการรวบรวมอาภาพถ่าย วีดีโอ และสไลด์มาดู โดยมีการเชิญชาวบ้านที่สนใจเข้ามาร่วมด้วย

กระทั่งเดือนธันวาคม พ.ศ. 2535 ความร่วมมือในการคัดค้านระหว่างทางสังคมต่างๆ ในหุบเขามาแม่เจنمกับองค์กรภายนอกมีมากขึ้น มีการเปิดเรทีพูดคุย มีการเคลื่อนไหวร่วมกัน และช่วยกันรณรงค์ รวมทั้งการถ่ายซื้อคัดค้านการทำไม้สันบ้านวัดจันทร์กลางตลาดสดแม่เจنم นอกจากนี้มีการประสาน งานกับกลุ่มเหมืองฝายแม่เจنمในเขตบ้านแม่ล่อง อ.ฮอด และบ้านท่าข้าม เหนือ อ.จอมทอง ที่ใช้น้ำแม่เจنمในการทำเกษตร และสภาพตำบลทางดง อ.ฮอด ให้ร่วมลงมติคัดค้านด้วย

วันที่ 10 -11 ธันวาคม พ.ศ.2535 สภาตำบลช้างเคิง และสภาตำบลท่าผา อำเภอแม่เจنم มีการประชุมด่วน และมีมติของสภาตำบลอย่างเป็นทางการว่าจะร่วมคัดค้านการตัดไม้สันในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์อย่างถึงที่สุด หลังจากมติวันนั้นสภาตำบลทั้งสองร่วมกับสภาตำบลบ้านวัดจันทร์ เดินทางไปยื่นหนังสือคัดค้านการทำไม้สันบ้านจันทร์ให้กับนายกรัฐมนตรี ผ่านรัฐมนตรีว่า

การกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ณ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอให้รัฐบาลยกเลิกการทำไม้สนโดยด่วน ฝ่ายการเมืองออกมารับปากและให้ชาวบ้านติดตามความคืบหน้าจากทางจังหวัด แต่เรื่องราวก็ไม่คืบหน้าแต่อย่างใด⁵

เมื่อร่วมกันได้แล้ว และมีคณะกรรมการดำเนินงานควบคู่กัน การทำงานของกลุ่มนักเรียนขึ้น การรวมกลุ่มคนของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มใช้วิธีการที่ฟังฟังว่องป่าวประกาศหาสาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามสายสัมพันธ์ของบุคคลแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มลูกด้ามเหมื่องฝาย กลุ่มนักเรียน นักศึกษา กลุ่มพ่อค้าประชาชนทั่วไปหรือแม้แต่ทางฝ่ายคณะกรรมการสังคมได้ประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มญาติโยมที่ท่านได้รับภารกิจในมือตึงใจในการโคน์ลัมป์ป่าสนวัดจันทร์ จากการรณรงค์และออกประชาสัมพันธ์ของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม และคณะกรรมการร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน ได้สร้างความตระหนักรถึงคุณค่าของป่าไม้และผลกระทบที่จะตามมาเมื่อมีการโคน์ลัมป์ป่าสนวัดจันทร์ ทำให้พื่น้องชาวบ้านมีการเคลื่อนไหวมากขึ้นและเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากมาย

เมื่อทุกอย่างพร้อมคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มและคณะกรรมการสังคมได้ขึ้นไปสมบทกับคนบ้านจันทร์และกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆออกสำรวจป่า และร่วมศึกษาปัญหาและหาแนวทางออกร่วมกัน

การต่อสู้คัดค้านเรื่องป่าสนบ้านวัดจันทร์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ เราก็ทำทุกวิถีทางที่จะรักษาป่าสนเอาไว้ทางกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม ได้ใช้วิธีการกระจายข่าวออกสู่สื่อสาธารณะให้มากขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง โดยมอบหมายให้ประธานกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มและรองประธานเดินทางเข้าไปกรุงเทพฯเพื่อให้ข้อมูลกับนักวิชาการสถานศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีการเอกสารป่าสนไปให้ทางกรุงเทพฯได้เห็น และอธิบายถึงผลกระทบรวมทั้งความสนใจสนับสนุนจากเหล่านักวิชาการ และในขณะเดียวกันนั้นกลุ่มขององค์กรพัฒนาเอกชนและแนวร่วมต่างๆ ได้นำเสนอข่าวการโคน์ลัมป์ป่าสนวัดจันทร์ออกสู่สายตาของต่างประเทศ เพื่อสร้างแรงกดดันอีกด้านหนึ่ง กระบวนการทำงานการคัดค้านของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม เน้นการประสานงานและทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่ร่วมคัดค้านโครงการหลวงฯ

“ต่อนนับนี้หากมีก้านอ้อก้ากันตลอดเส้าทำงานเป็นเครื่อง
ข่ายประสานงานไปหลายหน่วยงานตึง หมู่ NGOs ตึงองค์
กรการพัฒนาต่างๆ ในก้านป่าวดจันทร์ครั้งนี้ได้ประสาน

⁵ สันติพิงษ์ ช้างเผือกและคณะ . 2546. ของหน้าหมู่ ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางทุบเขาแม่เจ้ม, สำนักงานกองทุน

เจ้าหน้าที่ ออป. มาประชุมคุ้จัดกลงกับชาวบ้าน การจัด
เวทีประชาธิรัฐมีขึ้นหลายครั้งทั้งตัววัดจันทร์ แล้วก่อตั้ง
สำนักงาน”⁶

(ตอนนั้นเราก็มีการพูด คุยกันตลอด เราทำงานเป็นเครือข่ายประสานงานไปหลายหน่วยงานทั้ง NGO.
ทั้งองค์กรการพัฒนาต่าง ในกรุงเทพฯ จันทร์ได้ประสานเจ้าหน้าที่ ออป. มาประชุมพูด คุยกะลงกับชาว
บ้าน การจัดเวทีประชาธิรัฐมีขึ้นหลายครั้งทั้งตัววัดจันทร์ แล้วก่อตั้งสำนักงาน)

การเดินทางไปสำรวจป่าสนวัดจันทร์ทำให้คณะกรรมการ และสมาชิกที่ร่วมเดินทางได้ไป
พบเห็นกับตา พังกับหู และสัมผัสกับของจริง ได้เห็นความสวยงามและความเป็นธรรมชาติที่ยาก
จะหาดูได้ แต่สิ่งที่พบและไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นนั่นคือ “การเจาะยางสน” ที่มีทั้งชาวบ้านและ
หน่วยงานของรัฐเป็นคนเข้ามาเจาะ การเจาะยางสนของชาวบ้านเป็นเพียงเพื่อการหารายได้เสริม
แต่ทางการเห็นว่าการเจาะยางสนของชาวบ้านเป็นการเจาะยางเดือนและทำไม่ถูกวิธี แต่ทางโครง
การเจาะยางสนของรัฐจะเลือกเจาะยางของต้นสนที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 150 เซนติเมตรขึ้นไป
และจะเจาะ 2 แผงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการสั่งห้ามชาวบ้านไม่ให้เจาะยางสน โดยความจริงแล้ว
การเจาะของชาวบ้านได้ทำมาก่อนแล้ว และมีวิธีการในการเจาะและควบคุมกันเอง แต่ทางภาครัฐ
เห็นว่าทำไม่ถูกต้อง จึงเอาเจ้าหน้าที่จากต่างประเทศมาแนะนำ แต่ในทางปฏิบัติจริงที่ทางคณะกรรมการ
กรุงเทพมหานครลุ่มน้ำเมืองแจ่มพบันน์ ไม่ตรงตามข้อกำหนดที่ตกลงกันไว้ คือ ต้นสนที่มีขนาดเล็กกว่า
ที่กำหนดก็เจาะยางหมด และจะเจาะหลายแผงมาก และถ้ากล่าวตามจริงแล้วเหมือนกับว่า
จะเจาะอย่างไรให้ต้นสนตาย

“ก้านไปสำรวจและร่วมประชุมกับชุมชนเพื่อเชียงใหม่
ซึ่งเป็นก้านรวมใจคนบ้านจันทร์กับนักวิชาการต่างๆ หมู่
เอารี้นไปตั้งหลายครั้ง หลายหน้มากว่าสิบครั้งกันตลอด ก้านไป
ครั้งที่สองหมู่เอารี้กันนัก เป็นหมู่เป็นมาป่าไปผ่องป่าสนตี
ถูกทำลาย แล้วก่อไปผ่องโภงเลือยป้าดโภ ! มันใหญ่ขนาด
เข้าว่าลงทุนเป็นร้อยล้านปันหนนา อย่างนี้ต้องขอโทษ!
ไม่ใช่ไม่สนใจ แต่เราต้องการให้คนที่มาช่วยเหลือเรา
ได้เชื่อมั่นในคุณภาพของเรา ให้เข้าใจว่า เรายังคงดำเนินการ
เพื่อความสูงของต้นสนอันนี้”⁷

⁶ นายอุทธิศ สมบัติ บอกเล่าในเวทีตรวจสอบข้อมูล

⁷ สมภาษณ์ พ่อคุณคำ นิปุณนະ . อายุ 76 ปี บ้านไชย

(การไปสำรวจและร่วมประชุมกับชุมชนเพื่อเชียงใหม่ซึ่งเป็นการรวมເຄານบ้านจันทร์กับนักวิชาการต่างๆ พวກເຈາ້ນໄປຕັ້ງຫລາຍຮັ້ງ ພລຍໝນມີການພູດຄຸງກັນຕລອດ ກາຣໄປຄົວງທີ່ສອງພວກເຈາໄປກັນມາກ ເປັນຄະນະເຂາມພາໄປດູປາສນທີ່ຖືກທຳລາຍ ແລ້ວກີໄປດູໂຮງເລື່ອຍ ມັນຂາດໃຫຍ່ມາກ ເຂົາວ່າລັງທຸນເປັນຮ້ອຍລ້ານ ອ່າງນໍ້າທີ່ເຂາເຕີຮີມຈະເຂົາໄວ້ແຂ້ມ່ສນ ອີກມັນໃໝ່ມັນໂຕມາກ ເຂົາວ່າມັນລຶກທ່າຄວາມສູງຂອງຕັ້ນສັນນັ້ນແລລະ)

ต່ອມາຊາວບ້ານວັດຈັນທີ່ໄດ້ມີການຮັມຕົວຄັດຄ້ານກາຣເຈາຍາງສນ ໂດຍໃຫ້ໜຸດເຈາຍາງສນຈນໃນທີ່ສຸດທາງໂຄຮກກົງທີ່ກາຣເຈາຍາງສນ ແລະທາງຄອນກາຣກຸມສັກເນື່ອງແຈ່ນໄດ້ມີໂຄກສັ້ນໄປດູ່ຂ່າງໜ້າຮ້ອນ ໄພໄໝ້ມປ່າເປັນທີ່ນໍາສມເພື່ອມາກ ເພວະຕັ້ນສັນທີ່ຖືກເຈາຍາງສນຈະທຳໄ້ໜໍາມັນສັນໄລດອອກາມີ່ເປັນເຊື້ອເພີ້ງອຍ່າງດີຈຶ່ງທຳໄ້ມີຕັ້ນສັນລົ້ມຕາຍເປັນອຍ່າງມາກ ສ່ວນທີ່ຍັງໄໝຕາຍກົງຍັງມີເຟ຋ດອູ່ແລະທີ່ໄພໄໝ້ຈັນທະລຸກມີເປັນຈຳນວນມາກ

“ເມື່ອໄປໜັກກ່ອບສູ້ຈະເຢີຍຈະໄດນີ່ໜາ ກ່ອມາບຣິກ່າກໍ
ນ ຕຶງເຈົາຄະນະຄໍາເກອ ຕຶງສົງໝົນເນື່ອງແຈ່ນເນື່ອໝາ ແລ້ວກ່ອ
ຈະເຢີຍຫຍໍ່ໄດ ກ່ອເຄາກັນໄປສົບຈະຕ່າ ສົບຈະຕ່າຕັ້ນໄມ່ນໍ້າໜາ
ເຄົາຜ້າເໜືອງໄປເຂົ້າໄປມັດ ໄປປັນຕັ້ນໄມ້ ຕ້ອນນັ້ນໄດ້ສູ້ອະຫຍັງ
ກັນແຕ່ເຕື່ອ ມັນແປດກັນໄປແປົດກັນມາ ມຸ່ນັ້ນເປື້ອນກ່ອຍັງປ່າຍ
ເຕື່ອ ເມື່ອສົບຈະຕ່າແລ້ວເປື້ອນກະຍັງບໍລິກເຕື່ອ ຈະຫຼືເຫວົາບວນ
ບຣິກ່າກັນຈະເຢີຍຈະໄດເນີຍ ຈະຫຼືເຫວົາບວນເຫັກກະເປັນຕົວ
ເປັນຕົນ ບໍເປັນກຸມປໍເປັນອົງກະໂຮສເຕື່ອ ກ່ອມາບຣິກ່າກັນ
ແໜ່ມກຳນົງໆ ບຣິກ່າກັນກຳນັ້ນກ່ອເຂາມ່າເຫຼັກຕັ້ງກຸມກັນ ເມື່ອ
ເຂາຈະສູ້ໄດ້ເຂາຕ້ອງຕັ້ງກຸມ ຕັ້ງອາຈານຊຸ່ອທິກກໍາ ຕັ້ງເຈົາຄະນະ
ຄໍາເກອ ຕັ້ງກຸມ”⁸

(ເມື່ອໄປໜັກໄມ້ຮູກຈະທ່າຍ່າງໄວດີ ກ່ອມາບຣິກ່າກັນ ທັ້ງເຈົາຄະນະຄໍາເກອທັ້ງພະສົງໝົນເນື່ອງແຈ່ນ ກົດກົງພາກັນໄປສົບຮະຕາ ຕັ້ນໄມ້ ເຄົາຜ້າເໜືອງໄປເຂົ້າໄປມັດ ໄປປັນຕັ້ນໄມ້ ຕອນນັ້ນໄມ້ໄດ້ຕ່ອສູ້ອະໄວ ມັນແຄລ້ວຄລາດກັນໄປ ມາ
ເນື່ອສົບຮະຕາແລ້ວເຂາກີຍັງໄມ່ເລີກຕົດໄນ້ ຈະໄ້ເດີນບວນ ບຣິກ່າກັນຈະມີກະບວນກາຮ່ອສູ້ອ່າງໄວ ຈະໄ້ເດີນບວນ
ເຮັກຍັງໄມ່ເປັນກຸມ ໄນເປັນອົງກະໂຮສໄລຍ ກ່ອມາບຣິກ່າກັນອີກຮັ້ງ ບຣິກ່າກັນ ເຂົາພວກເຮາຕັ້ງກຸມກັນ ເມື່ອເວົາຈະສູ້ໄດ້ເຮາຕ້ອງຕັ້ງກຸມ ດ້ວຍອາຈານຍຸ່ອທິກກໍາ ດ້ວຍເຈົາຄະນະຄໍາເກອກົງຮ່ວມຕັ້ງກຸມ)

⁸ ສົມການຍົດພໍອອິນຄໍາ ນິປຸນະ ອາຍຸ 76 ປີ ບ້ານໄຟ

ภาพที่ 3.13 การประชุมใหญ่เรื่องการตัดป่าสนบ้านจันทร์

ครั้งหนึ่งจะมีการประชุมใหญ่กันที่บ้านจันทร์ มีคนเข้าร่วมประชุมกันค่อนข้างมาก อีกทั้งมีหน่วยงานต่างๆเข้าร่วมประชุมด้วยมาประชุมร่วมกับชาวบ้านว่าจะทำอย่างไร ทางกลุ่มจึงขึ้นไปร่วมประชุมที่ อาคารเรือนปะสังค์โรงเรียนบ้านจันทร์ การประชุมวันนี้ถือว่าสำคัญมาก ก็มีเจ้าหน้าที่ของ อบป.หรือโครงการหลวงมาพูดให้ชาวบ้านฟัง หน่วยงานเอกชนก็มาร่วมด้วย มีซ่างภาพมากมาย ทางกลุ่มอีกเมืองแจ่มได้มอบหมายให้ นายอัมรินทร์ สุพุทธกิจ และ นายอุทิศสมบัติ เป็นตัวแทนขึ้นกล่าวอภิปรายร่วมในที่ประชุม โดยพูดถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าสนวัดจันทร์ และผลกระทบที่จะตามมาของพื้นท้องชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ปลายน้ำแม่เจ้ม และขออีน

นอกจากนี้มีการจัดนิทรรศการตามวันสำคัญต่างๆ และงานวันวิชาการที่ทางอำเภอจัดก็มี การเผยแพร่ให้กวางข่าวของก้าวไป ทำให้มีคนสนใจแก่กลุ่มอัคเมืองเจ้มมากขึ้น สงผลให้กลุ่ม ทำงานกันหนักขึ้น จนเป็นที่จับตาของเจ้าหน้าที่อำเภอเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากกระแสกลุ่มอัคเมือง แจ่มถูกกล่าวไปถึงระดับจังหวัด อีกทั้งมีการสั่งการเพื่อจับตามองความเคลื่อนไหวของกลุ่มอีกด้วย การจัดประชุมใหญ่เรื่องการตัดป่าสนบ้านจันทร์อำเภอแม่แจ่ม อีกครั้ง เพื่อชี้แจงให้ผู้สนใจรับ ทราบก็เป็นที่สนใจของคนแม่แจ่ม สงผลให้สันติบาลเข้ามาติดตามดูความเคลื่อนไหวของ กลุ่ม ผลของการประชุมทำให้คนแม่แจ่มตื่นตัวขึ้น และไม่เห็นด้วยกับการตัดป่าสนบ้านจันทร์ และทางคณะกรรมการกลุ่มอัคเมืองแจ่มได้มีการประชุมเพื่อวางแผนในการที่จะขึ้นไปและทำกิจ กรรมที่บ้านจันทร์อีกครั้งหนึ่ง ทางกลุ่มจึงลงมติตามคณะกรรมการสหะว่า เราจะมีพิธีสืบชะตาป่าสนที่ใกล้ จะตายแล้วพร้อมกับพิธีบวงสรวง เพื่อเป็นการปักป้องไม่ให้ใครเข้ามารำลัยป่าสนนี้ โดยเอาริ ทางศาสนานุทธและพระมหาณ์ผสมผสานกัน โดยจุดประสังค์จะไม่ให้ใครเข้ามารำลัยและตัด ป่าสน พิธีสืบชะตาและบวงสรวงนี้นับเป็นพิธีที่ทางคณะกรรมการทำสำเร็จได้สำเร็จความคิดที่ ว่า คนเราเมื่อไม่สบายก็จะมีการทำพิธีสืบชะตาให้ต่ออายุ ให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป

แนวคิดการบัวป่าสนบ้านจันทร์ครั้งนี้ ทำเพื่อจะให้ป่าสนที่ป่วยหรือจะถูกตัดไป เพื่อเป็นการต่อชีวิตต้นไม้ซึ่งเป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง และก็เป็นครั้งแรกที่เราทำพิธีสืบชะตาป่าไม้และบัวป่าในอำเภอแม่แจ่ม ส่งผลให้เกิดการแพร่หลายไปเรื่อยๆ เช่นทุกวันนี้ หลังจากทางกลุ่มร่วมกับชาวบ้านหลายหมู่บ้านที่ได้ขึ้นไปบัวป่าสนและสืบชะตาป่าสนแล้ว جانนั้นไม่นานก็ได้ขึ้นไปดูป่าสนอีกครั้งได้ยินชาวบ้านเล่าให้ฟังว่ามีคนงานของ ออป.ไม่ทราบซึ่งได้ไปทำลายผ้าเหลืองที่ผูกกับต้นสนหลังจากพิธีบัวป่าสืบชะตาแล้ว ซึ่งเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ เราได้บอกเจ้าที่เจ้าดิน เทวบุตรเทวดาเจ้าป่าเจ้าเขา ให้มายกป้องต้นสนไว้ จึงทำให้คนที่ไม่หวังดีมาทำลายจึงมีอันเป็นไป ส่งผลให้เดินไม่ได้ และเจ็บป่วยต่าง ๆ จนในที่สุดทราบว่าได้เอกสารไปผูกไว้เหมือนเดิมนี้จึงเห็นว่า “ธรรมอย่อมชนะอยู่รวม”

ในส่วนพื้นที่แม่แจ่มก็มีการรวมตัวกันมากขึ้นและมีจุดยืนอย่างเดียวกือ การคัดค้านการตัดไม้สน ใช้เวลาเวลาเกือบ 1 ปี หลังมีการยุติการตัดป่าสนบ้านวัดจันทร์ได้จัดคอนเสิร์ตเพื่อรณรงค์การรักษาป่า โดยเชิญ แอ็ด คาราบาว มาเล่นคอนเสิร์ตในวันที่ 25 เมษายน 2537 ณ สนามกีฬาโรงเรียนบ้านเนินวิทยา ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกกระแสรให้คนแม่แจ่มได้ตื่นตัวมากขึ้น และรายได้ทั้งหมดที่ได้นำมาสนับสนุนกลุ่มยักษ์เมืองแจ่มและป่าสนบ้านจันทร์ กลุ่มยักษ์เมืองแจ่มได้ช่วยกันเตรียมงานซ้างกันอีกรอบหนึ่ง ทางกลุ่มก็คิดหนักมาก เพราะไม่เคยจัดงานในลักษณะนี้ อีกทั้งต้องระดมทุนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีการประสานงานไปยังทุกหน่วยงานภายในอำเภอแม่แจ่ม และขอจำหน่ายบัตรล่วงหน้าให้ทุกฝ่าย ทางครูก็มาช่วยขายบัตร ทางผู้นำชุมชนก็มาช่วยดูแลความสงบ และเจ้าหน้าที่ตำรวจน้ำให้ความร่วมมือในการสอดส่องดูแล ชาวบ้านก็ให้การสนับสนุนโดยการมาดูคอนเสิร์ตเป็นจำนวนมาก และสามารถเก็บเงินได้หนึ่งแสนสองหมื่นบาท

จากนั้นเป็นต้นมา กลุ่มยักษ์เมืองแจ่มก็เดินหน้าร่วมกับกลุ่มองค์กรภายนอกเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการป่าสนวัดจันทร์ จนกระทั่งมีมติจากคณะกรรมการบริหารโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ให้ยุติการทำไม้ ในวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2536 จึงได้เห็นป่าสนมีคุกับบ้านจันทร์มาจนถึงทุกวันนี้

2. การคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ลิกไนต์

กระบวนการขยายอาณาจักรสู่เข้าควบคุมทรัพยากรในพื้นที่แม่แจ่มยังครอบคลุมไปถึงสินแร่ทรัพยากรที่อยู่ใต้ผืนป่าอีกด้วย จากการสำรวจของกรมทรัพยากรธนีพบว่า ในเขตอำเภอแม่แจ่ม มีแร่ธาตุหลายชนิด เช่น ตะกั่ว แมงกานีส ดีบุก เหล็ก ฟลูออไรด์ และลิกไนต์รวมพื้นที่ทั้งหมด 4,455 ไร่ ระหว่างปี พ.ศ. 2515 – 2547 มีบริษัทเอกชนที่ได้รับประทานบัตรจากรัฐอย่างเป็นทาง

การทั้งสิ้น 9 สัมปทานในเขต 4 ตำบล คือ ตำบลช่างเคิง ตำบลท่าผา ตำบลบ้านทับ และ ตำบลแม่น้ำจู รวมพื้นที่ประมาณ 1,872 ไร่ 3 งาน 49 ตารางวา⁹

จากการทำงานของกลุ่มยังเมืองแจ่มที่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการคัดค้านในการสร้าง เหมืองแร่ ในแม่แจ่ม มีอยู่ 2 สัมปทาน คือ การคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ที่บ้านบันนา และการคัด ค้านการสร้างเหมืองแร่ที่บ้านนาอ่อง

ในที่นี้กล่าวถึงกระบวนการที่กลุ่มยังเมืองแจ่มได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ตรวจ สอดส่องและร่วมคัดค้าน แต่ในทางปฏิบัติจริงกระบวนการทำงานของกลุ่มยังเมืองแจ่มมีเพียง ส่วนช่วยหนุนเสริมเสียงมากกว่าการลูกขี้นมาเป็นตัวตั้งตัวตีในการคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ทั้ง 2 สัมปทาน ดังนี้

2.1 การคัดค้านเหมืองแร่ที่บ้านบันนา

กระบวนการทำการทำงานของกลุ่มยังเมืองแจ่มในการคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ที่ บ้านบันนานั้นเป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการคัดค้านเท่านั้น

เมื่อกลุ่มยังเมืองแจ่มได้รับข่าวการจะสร้างเหมืองแร่ลิกไนต์ที่บ้านบันนาในเขต ตำบลช่างเคิง ด้วยความเกรงว่าชาวบ้านจะไม่ได้รับข่าวนี้ทางกลุ่ม ได้จัดทำใบปลิวแจ้งข่าวให้ชาว บ้านและคนเมืองแจ่มทราบข่าวโดยทั่วถึง และทำป้ายประชาสัมพันธ์คัดค้านการสร้างเหมืองแร่ จำนวน 5 แผ่นป้ายเท่านั้น

แต่เมื่อชาวเมืองแจ่มได้รับทราบข่าว สงผลให้มีการรวมตัวกันต่อต้านคัดค้านทันที โดยการจัดให้มีการประชุมประชาธิการณ์กัน ณ ที่ว่าการอำเภอเมืองแจ่ม อยู่หลายครัง จนในที่สุด เรื่องนี้ก็เงียบหายไป

“ต่อนตีมีข่าวจะแบ่งเหมืองแร่ที่บ้านบันนา ทางกลุ่มฯ ก็ได้ เรียกประชุมและมีมติให้ทำใบปลิวและทำป้ายประชา สัมพันธ์เปิดเผยข่าวให้ฟัง น้องคนเมืองแจ่มยังเด็กตันเป็น

⁹ สันติพงษ์ ช้างเผือกและคณะ. 2546. ของหน้าหมู่ ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาเมืองแจ่ม, สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย หน้า 126.

พอชាតบ้านยັກກ່ຽວມາປະທັກນຳມາປະທັກຕື້ອຳເກອ ໂດຍທີ່ກຸ່ມາ
ບໍໄດ້ເຂົ້າໄປຮ່ວມແຕ່ອຍ່າງໃດ”¹⁰

(ตอนທີ່ມີຂ່າຈະສ້າງເໜືອງແຮ່ທີ່ບ້ານນັນນາ ທາງກຸ່ມາ ກີດເຮືອກປະຫຼຸມແລະມິນຕີໃຫ້ທຳໃບປົລົວແທ່ທຳ
ປ້າຍປະຫາສັນພັນນີ້ປັດຈຸບັນຂ່າວໃຫ້ -ນອງຄົນເມືອງແຈ່ນ ພອຍບ້ານຮູກມີກາວຽວມາປະທັກທີ່ ທີ່ວ່າການ
ອຳເກອແມ່ແຈ່ນ ໂດຍທີ່ກຸ່ມາ ໄນໄດ້ເຂົ້າໄປຮ່ວມຈັດກາຣແຕ່ອຍ່າງໃດ)

“ເໜືອງແຮ່ທີ່ບ້ານນັນນາ ຕ້ອນໜວກທີ່ກ່ຽວຈະສ້າງແລ້ວ
ໜາ ມີຄົນມາກວ້ານໜີ້ອື້ນທີ່ດິນກັນໜ່າຍຄົນ ຈນຢືນຢັນຫຼື້ອໝາວ
ບ້ານນັນນາແຕກເປັນ 2 ຝ່າຍ ຝ່າຍໜຶ່ງທີ່ໄດ້ຂັບຜລປະໂຍ້ນ
ເປັນກ່ອສນັບສຸນທີ້ອີເປັນ ແຕ່ແໜ່ນຝ່າຍຕົ້ນບໍ່ໄດ້ຂັບຜລປະໂຍ້ນ
ກ່ອຄັດຄ້ານ ແລ້ວແໜ່ນອ່າງໜຶ່ງທີ່ເຢີຍຫຼື້ອໝາເປັນເໜືອງແຮ່ປ່ວ
ໄດ້ກ່ອເພຣະວ່າຈະຕ້ອງຢ້າຍໜຸ່ບ້ານຕຶ້ນໜົດ ບ່ວ່າວັດກາໂຈງ
ເຮືອນ ມັນເປັນເງື່ອງຕີ່ຍາກ ແລ້ວແໜ່ນອ່າງຄົນຕຶ້ນເມືອງແຈ່ນເຂາ
ກ່ອບ່ອມ ວ່າມັດຄ້ານປໍ່ອີເປັນເພຣະຜລກະກະບົດທີ່ຈະເກີດຂຶ້ນ
ມືນັກມີໜາ ອາຈຈະເຢີຍຫຼື້ອໝາເມືອງແຈ່ນອູ້ບ້ານອູ້ຈອນປ່
ໄດ້”¹¹

(ເໜືອງແຮ່ທີ່ບ້ານນັນນາ ຕອນແກກກ່ຽວຈະສ້າງແລ້ວ ມີຄົນມາກວ້ານໜີ້ທີ່ດິນກັນໜ່າຍຄົນ ຈນທຳໃຫ້ໝາວບ້ານ
ນັນນາແຕກເປັນ 2 ຝ່າຍ ຝ່າຍໜຶ່ງທີ່ໄດ້ຂັບຜລປະໂຍ້ນເຂົກສນັບສຸນໃຫ້ສ້າງ ແຕ່ອົກຝ່າຍທີ່ໄໝໄດ້ຂັບຜລປະໂຍ້ນກົດ
ຄ້ານ ແລ້ວອົກອ່າງໜຶ່ງທີ່ເປັນປັຈຈີຍໃຫ້ເຂາສ້າງເໜືອງແຮ່ໄມ້ໄດ້ກົດ ເພຣະວ່າຈະຕ້ອງຢ້າຍໜຸ່ບ້ານທັງໝົດ ໄນວ່າຈະເປັນ
ວັດ ເປັນໂຈງເຮືອນ ມັນເປັນເງື່ອງຕີ່ຍາກ ແລ້ວອົກອ່າງໜຶ່ງຄົນທັງໝົດເມືອງແຈ່ນເຂົກມີ່ຍ່ອມ ວ່າມັດຄ້ານໄໝໃຫ້ສ້າງເພຣະ
ຜລກະກະບົດທີ່ຈະເກີດຂຶ້ນມີມາກາມ ອາຈຈະທຳໃຫ້ຄົນເມືອງແຈ່ນອູ້ໃນແມ່ແຈ່ນໄມ້ໄດ້)

2.2 ກາຣຄັດຄ້ານເໜືອງແຮ່ທີ່ບ້ານນາສ່ອງ

¹⁰ ນາຍອຸທິສ ສມບັດ ບອກເລ່າໃນເວທີຕຽບສອບຂໍ້ມູນ

¹¹ ຜູ້ເຂົ້າວ່າມເສານາໃນເວທີຕຽບສອບຂໍ້ມູນ

การต่อต้านคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ที่บ้านนาย่องก์เข่นกันกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มเป็นตัวหนุนเสริม และสนับสนุนให้พื้นท้องชาวบ้านแม่น้ำจระคัดค้านเสียมากกว่า การมีบทบาทคัดค้านโดยตรงกระบวนการกากหุนเสริมชาวบ้านแม่น้ำจระคันกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มกระทำโดย

1. ทางกลุ่มได้จัดเวทีให้เจ้าหน้าที่เหมืองแร่พบกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ
2. ทางกลุ่มได้แจ้งข่าวเรื่องขี้เหมืองให้ลงเข้านา และให้ลงลำนำแม่หยอดและลำนำแม่เจ้ม ให้กับกลุ่มลูกด้ามเหมืองฝ่ายหลวง

บริษัทแอลมทองลิกไนต์ ได้เข้ามาสัมปทานเหมืองแร่ลิกไนต์ที่บ้านนาย่อง เป็นเวลาหลายปี โดยมีการสัมปทานบัตรในแปลง 1, 2, 3 และ 4 ซึ่งมีการตกลงว่า ถ้าทำแปลงไหนแล้วจะมีการปลูกปาทดแทน และจะทำโดยไม่ให้กระทบกับสิ่งแวดล้อม พอทำจริงการกระทบทำกับสัญญา อีกทั้งเหมืองแร่กล้ายเป็นแหล่งมัวสุมยำบា ซึ่งมีคนที่เข้าไปทำเหมืองแร่หลายสิบคนที่ติดยาบ้ากันมากขณะเดียวกันเหมืองแร่ก็เป็นแหล่งที่ทำให้คนมีงานทำ โดยเฉพาะคนบ้านนาย่องและแม่น้ำจระ ต่อมาเกิดความไม่สงบของภาคกัน มีการกินค่าหัวคิว และค่านอกเวลาอีกมากมาย และไม่สามารถที่จะรับคนเข้าทำงานได้ทั้งหมด เกิดการแบ่งคนออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นกลุ่มคนที่ได้ทำงานได้เงินและอีกฝ่าย เป็นฝ่ายที่ไม่ได้ทำงานไม่ได้เงิน ความแตกแยกจึงมีขึ้นเรื่อยๆ

ต่อมากับติเหตุที่เกิดจากคนขับรถเหมืองแร่มากขึ้น เนื่องมาจาก การเสพยาบ้า มีเรื่องการเสียค่าท่าศพ มีการเรียกร้องจากญาติผู้เสียชีวิต ทางเหมืองแร่ก็จ่ายค่าศพให้บ้าง ไม่จ่ายให้บ้าง เริ่มมีเรื่องกันเพิ่มขึ้น และรถที่บรรทุกเกินพิกัด พร้อมกับคนขับรถที่ใช้ความเร็วมากทำให้ถนนเสียรถวิ่งล้าบาก จึงมีการประท้วงกัน แต่เมื่อมีเรื่องสินบนที่ให้กับเจ้าหน้าที่ระดับสูงเรื่องการประท้วงเหล่านี้ก็หายไป

ภาพที่ 3.14 สภาพของเมืองแร่ที่แม่น้ำจระ หลังจากขุดแร่ลิกไนท์แล้ว

ต่อมา มีการเข้มงวดในเขตสุขาภิบาล ทางเหมืองแร่ก็ได้ทำการก่อถนนบ้านต่อเรื่อ มาผ่านที่เทศบาลปัจจุบันนี้ เนื่องจากมีการประท้วงไม่ให้รถวิ่ง ซึ่งในนั้นชาวบ้านมีความตัวเรียกร้องทางบริษัทเหมืองแร่จะยอมทำตามข้อเรียกร้องจึงมีการจ่ายเงินให้กับผู้นำตามรายทางที่รถวิ่งผ่านตลอดเส้นทาง ในที่สุดความขัดแย้งถึงขั้นรุนแรงก็เกิดขึ้น โดยชาวบ้านนาส่องกับแม่น้ำจระ นำโดยผู้นำของหมู่บ้านพร้อมกับชาวบ้านอีกหลายคนได้ออกมาประท้วงเหมืองแร่ โดยคนแม่น้ำจระไม่ยอมให้รถวิ่งผ่าน

เรื่องที่เกิดขึ้นเหล่านี้ก่อให้เกิดความไม่สงบในชุมชน ได้มีการปักธงชาติ ผลออกมาก็คือ นายหน้าบ้านก็มาว่ามิดีกิดถึงผลกระทบจากการสัมปทานเหมืองแร่ มีการขึ้นไปสำรวจเหมือง เพราทางบ้านนาส่องกับอกว่าขี้เหมืองไห้เหล็กเข้ามา และให้ลงสูน้ำแม่หยอดทำให้ลำน้ำดื่นเขิน ถนนหนทางชำรุด ทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่ออยครั้ง ดังนั้นทางกลุ่มได้เชิญผู้นำหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเส้นทางที่รถวิ่งผ่านเข้ามาร่วมประชุม พร้อมชาวบ้านท้องฝาย บ้านทับ บ้านไร่ ได้เข้ามาร่วมเป็นแรงสำคัญ โดยเฉพาะลูกด้ามเหมืองฝายหลวง การประชุมครั้งนี้ก่อให้เกิดความไม่สงบทำให้เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบกับบริษัทที่เข้ามาสัมปทานเหมืองแร่ เพื่อการพูดคุยและร่วมตกลงกัน โดยมีนายคำເກົອໄພໂຈນີ ແສງວູງໝົງ ເຂົ້າຮ່ວມຮັບຝຶກດ້ວຍ ผลกระทบ การประชุมครั้งนี้ ชาวบ้านยังยืนยันในมติเดิม คือ ไม่ยอมให้รถเหมืองแร่ผ่าน บางคนถึงขั้นพูดว่าจะยอมตาย ถ้าหากรถของเหมืองแร่วิ่งผ่านบ้านแม่น้ำจระ

ช่วงนี้บริษัทเหมืองแร่ได้เข้ามาเจรจา กับกลุ่มอัคเมืองเจ้ม โดยขอร้องให้กลุ่มบวกชาวบ้านไม่ให้ร่วมคัดค้าน โดยให้กลุ่มอัคเมืองเจ้มเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับเงินที่จ่ายให้คุณแม่เจ้มปีละ 6 ล้านบาท ค่าอุบัติเหตุก็พร้อมจะเอาเงินเข้าสู่ธนาคารให้ศพละ 2 แสนบาท ในกรณีที่เกิดจากภัยแล้ว แต่ทางกลุ่มให้การปฏิเสธไป เพราะถ้าหากมีการรับข้อเสนอจากบริษัทเหมืองแร่ก็เหมือนกับการสนับสนุนให้มีการทำสัมปทานเหมืองแร่ต่อไป และเปิดเปล่งใหม่อีกซึ่งถือว่าขัดกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตั้งไว้ ขณะนั้นรถชนเร่ยังใช้เส้นทางที่วิ่งผ่าน อ. ขุนยวม แต่เนื่องจากเส้นทางที่ผ่านตัว อ. ขุนยวม ใช้เวลาในการเดินทางเป็นเวลานานกับปรกับเป็นเส้นทางที่ต้องวิ่งรถขึ้นเขา ส่งผลค่าใช้จ่ายของบริษัทเหมืองแร่สูงมาก ทำให้เจ้าหน้าที่เหมืองแร่กลับมาเจรจา กับชาวบ้านแม่น้ำ จรอกครั้ง กับปรกับบ้านแม่น้ำจรรโนเรื่องวัยรุ่นมีเหตุทะเลวิวาทกันขึ้น เผารถจักรยานยนต์ เผาถังชาติ ทางเจ้าหน้าที่ก็พร้อมจะดำเนินคดี ดังนั้นก็เลยมีการต่อรองกันเองและหมู่บ้านแม่น้ำจร จึงยอมตกลงให้รถขบวนเร่ยังผ่านหมู่บ้านได้ แต่บริษัทเหมืองแร่ต้องจ่ายค่าผ่านบ้านแม่น้ำจร หลังคาเรือนละ 700 บาท 500 บาทและ 300 บาทตามบ้านที่อยู่ใกล้ๆ ไกลจากเส้นทางหลัก เดือนหนึ่งบริษัทเหมืองแร่ต้องยอมจ่ายเงินค่าผ่านทางให้กับชาวบ้านแม่น้ำจราวาสามแสนบาท

2.3 การคัดค้านการเก็บค่าผ่านด่านโดยอินทนนท์

กระบวนการขยายอำนาจจัตุรัสเข้าควบคุมทรัพยากรในพื้นที่แม่เจ้ม นอกจากจะครอบคลุมป่าไม้ในเมืองเจ้ม และสินแร่ทรัพยากรที่อยู่ติดผืนป่าของเมืองเจ้ม ยังมีการแสดงความเป็นเจ้าของทรัพยากรโดยการเรียกร้องค่าผ่านด่านจากคนแม่เจ้มผู้อาศัยอยู่บนหลังดอยอินทนนท์มาตั้งแต่อดีตกาล

สืบเนื่องจากปี เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2543 ทางอำเภอแม่เจ้มได้รับแจ้งข่าวสารว่าเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์นำโดย นายอนุสิทธิ์ เมฆาราภักษ์ มีการออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ด่าน เก็บค่ารถโดยสารและรถที่เข้าแม่เจ้มทุกคันที่ผ่านด่านอินทนนท์ โดยเก็บค่ารถ 30 บาท/คัน ผู้โดยสารคนละ 20 บาท หรือจะทำบัตร 50 บาท/ปี เหตุการณ์นี้ได้สร้างความไม่พอใจแก่คนแม่เจ้มเป็นอย่างมาก ครั้นนี้กลุ่มอัคเมืองเจ้มอาสาเป็นตัวแทนเข้าไปหารือกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ผลจากการหารือครั้งนั้น ทำให้กลุ่มอัคเมืองเจ้มเลิงเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นและเพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของคนแม่เจ้ม เนื่องจากหน่วยงานในแม่เจ้ม และผู้นำชุมชนตลอดจนชาวบ้านเพื่อปรึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งในที่ประชุมได้มีมติให้กลุ่มอัคเมืองเจ้มดำเนินการคัดค้านในเรื่องการเก็บเงินค่าผ่านด่าน

ดังนั้นทางกลุ่มยักษ์เมืองแเจ้มจึงได้กำหนดให้มีการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานกับคนแม่เเจ่ม เพื่อเจรจาแก้ไขปัญหาในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2543 ณ ที่ว่าการอำเภอแม่เเจ่ม โดยกลุ่มยักษ์เมืองแเจ้มทำหน้าที่ประสานงานกับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ ครั้งนี้ทางกลุ่มยักษ์เมืองแเจ้มมีการแบ่งกันทำงานออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 เตรียมสถานที่ ประกอบด้วย นายพิน พาวี โดยขอรับของ นายวิทยา เจริญสุข มาทำเป็นเวทีปราศรัย และมีการเตรียมชุดเจรจาทั้งหน่วยงานอุทยานแห่งชาติอินทนนท์บันห้องทำงานของท่านนายอำเภอ

ชุดที่ 2 ได้วางแผนในการต่อสู้เพื่อกัดดัน คนที่ทำงานในชุดนี้ประกอบด้วย นายอุทธิศ สมบติ, นายสมาน แจ่มแจ้ง, นายดิเกาะบู ศรียะชัยพันธ์ และนางดารณี รัฐบำรุง เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่วางแผนอยู่ข้างล่างของห้องประชุม ทุกคนที่เข้าร่วมประท้วงคัดค้านในครั้งนี้จะมีผ้าแดงผูกหัว รวมไปถึงขอความช่วยเหลือจากทางอำเภอให้เปิดเครื่องขยายเสียงของเทศบาล ให้ชาวบ้านในเขตเทศบาลมาร่วมฟังการเจรจา ตามแหล่งการณ์ที่ทำขึ้น 2 ฉบับ(ตามเอกสารที่แนบมา) พอกเวลา 09.30 น. คนเข้ามาร่วมประท้วงประมาณ 3,000-5,000 คน และมีมาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

เวทีปราศรัยที่จัดขึ้น เป็นการชี้แจงให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมรับฟังทราบเป็นระยะๆ และก้มีการรวบรวมเงินเพื่อเป็นค่าอาหารกลางวัน ซึ่งได้เงินทั้งหมด 9,457 บาท นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากแม่ค้าในตลาดสด ที่ยอมเสียสละเลี้ยงอาหารกลางวันให้กับผู้เข้าร่วมเรียกร้องสิทธิครั้งนี้

การเจรจาเกิดขึ้นอย่างดี ทางหัวหน้าหน่วยอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ จึงยอมทำตามคำเรียกร้องของคนแม่เเจ่ม ก่อนจะถึงเวลา 12.00 น.

“ก็ได้เค้าเตือนว่าหมู่อุทยาน เขาลืวก้าวไว้จ้าว เขากลับมาเดือนปีก่อน หลายเจ้นอายุคนมากแล้ว นับเวลาเป็นร้อยๆ ปี เขามาอยู่เมื่อ古 แล้วจะมาเก็บค่าดำเนินกับเจ้าของบ้าน ไฝหื้อ บังน้ำ กะบ้าแล้ว”¹²

(คิดເຂາເຄອະວ່າອຸທຍານ ເຂົາລາດຫົວວ່າໂງກັນແນ່ ເຮົາອູ້ອ່ອງເຮົາມາຕັ້ນມີຕັ້ງນານ ຕັ້ງແຕ່ວຸ່ນປຸ່ນຢ່າໆ ລາຍຊ່ວຍອຸທຍານມາແລ້ວ ນັບເວລາເປັນຮ້ອຍໆ ປີ ເຂົາມາອູ້ເມື່ອລູນ ແລ້ວຈະມາເກັບຄ່າດ້ານກັບເຈົ້າຂອງບ້ານ ໄຟ້ອໍ ບ່ານຈຳ ດັ່ງ)

¹² ແມ່ນມີຄ່າໃນตลาดสดແມ່ແນ່ ສົມການຊົນ ວັນທີ 20 ເມສາຍນ 2547.

จะเห็นได้ว่าคนแม่เจ้ม มีความรักกันและจะต่อสู้เพื่อความถูกต้อง แสดงถึงพลังในการต่อสู้ครั้งนี้ โดยทุกส่วนได้เข้ามานี่ส่วนร่วม เช่น ชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม ข้าราชการ พ่อค้า และชาวอาเภอแม่เจ้ม ที่ลุกขึ้นมาปักป้องสิทธิของคนแม่เจ้มไว้

“การทำงานของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มที่ผ่านมา เราได้มีมีมวลชนในการทำงาน เพราะทำงานในเชิงรุก และรุนแรงตามสภาพการณ์ในขณะนั้น และเป็นที่เข้าตาของชุมชนและชาวบ้านที่มีปัญหา เราเป็นกลุ่มเพื่อพิทักษ์สิทธิของคนเมืองเจ้ม ทุกเรื่องที่ถูกเอารัดเอาเบรียบจากภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ เราจะพยายามทำสิ่งที่ถูกต้องให้กับคนเมืองเจ้มตลอดมา

ต่อมาสถานการณ์ของบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไป ทางกลุ่มก้มีการปรับเปลี่ยนการทำงานจากแนวรุก มาเป็นการประสานงาน ที่จริงแล้วเราทำงานแบบประสานและทำข้อมูลให้ทันต่อสถาน การณ์บ้านเมือง เราทำงานแบบมีเพื่อนห้องในเมืองแม่เจ้มไม่ว่ารัฐหรือองค์กรห้องถิ่นและเอกชน ภายใต้การทำงานแบบพหุภาคีในอาเภอแม่เจ้ม จึงทำให้การเคลื่อนไหวเชิงรุกค่อยๆ หายไป แต่ก็ยังไม่หายไปสนิท เราดูสถานการณ์เป็นตัวชี้วัด

ความก้าวหน้าทำให้เครือข่ายองค์กรข้างนอก อาเภอแม่เจ้มได้เห็นความสำคัญของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มและเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม องค์กรข้างนอกและระดับประเทศ แต่ทางกลุ่มระยะหลังก้มีปัญหาคือขาดคนที่จะเข้ามาร่วมในการเคลื่อนไหวและทำงาน เพราะตอนนี้มีคนทำงานน้อยมาก เพราะประสบปัญหา ผู้ที่จะเข้ามาต้องเสียสละ เพราะกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มทำงานแบบไม่มีค่าตอบแทน ทำด้วยใจรักและหวังเห็นแผ่นดินเกิดขึ้น แก้ไขการถูกเอารัดเอาระบุจากหน่วยงานของรัฐ กลุ่มหรือองค์กรและผู้ไม่หวังดีต่ออาเภอแม่เจ้ม เพราะฉะนั้นจึงอยากให้คนแม่เจ้ม

เข้ามาร่วมตัวเพื่อการปกป้องสิทธิของคนแม่เจ้มให้มากขึ้น
และนำทรัพยากรธรรมชาติไปสู่ความยั่งยืนและให้อาเภอแม่
เจ้มพัฒนาไปอย่างมีทิศทางโดยคนเมืองเจ้ม”¹³

การทำงานของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มในช่วงหลังนี้เน้นการสร้างความสัมพันธ์ ให้กับชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าป่าข้าวให้พื้นของปกาเกอะญอ การรณรงค์การปลูกป่า การบูชาป่า และการสืบชะตาล้าน้ำแม่เจ้ม เป็นต้น

กลุ่มยักษ์เมืองเจ้มก็มีการปรับตัวในการทำงานหลายครั้ง มีการย้ายสำนักงานจากวัดถูกไปอยู่ที่โรงเรียนมัธยมแม่เจ้ม โดยผู้ที่เข้ามาช่วยเหลืออีกท่านหนึ่ง ก็คือ ครูวีรพล ประสนสุข ที่ทำหน้าที่ช่วยประสานงานให้ เนื่องจากครูวีรพลเป็นครูที่สอนอยู่ในมัธยมแม่เจ้ม ช่วงนี้กลุ่มยักษ์เมืองเจ้มเริ่มมีงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์เพื่อความสะดวกในการทำงาน อาทิ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ กล้องบันทึกภาพ เป็นต้น มีงบประมาณกลุ่มดำเนินการ แต่การทำระยะหลังนี้ ลักษณะการทำงานของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มไม่ใช่การทำงานในเชิงรุกเหมือนที่เคยปฏิบัติกันมา ทางกลุ่มมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานในลักษณะของการเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่มีในแม่เจ้ม ให้ร่วมกันทำงานในด้านข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น กิจกรรมบวชป่าแม่นุ โดยชาวเขา ผ่านมือจากนักพื้นที่อำเภอแม่เจ้มมาบุกจุดข้อสรุปจากการสัมมนาทางกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มได้เข้าดูป่า โดยมีการประสานหน่วยงานป้าไม้ป้องกันบ้านแม่วาก บ้านแม่ชา บ้านพุทธอ่อน ทางอำเภอและ อบต.แม่น้ำจร และผู้นำหมู่บ้าน ชาวบ้านแม่นุ บ้านแม่น้ำจร องค์การแคร์ รวมไปถึงชาวบ้านไกลัดเดียงพากันไปดูป่า และขอร้องให้ชาวบ้านที่เข้ามานบุกรุกพื้นที่ออกจากชุมป้าแม่นุ

นอกจากนั้นก็ได้ร่วมกับหน่วยงานระดับจังหวัด เช่น เรื่องน้ำ และกระทรวงทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่จัดในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มาเป็นกลุ่มองค์กรชาวบ้านกับการดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์กรภาคเอกชนต่างๆ ในพื้นที่เช่น องค์การแคร์แม่เจ้ม, โครงการสวนปาลิสิริกิติ์, โครงการอีคาวฟ ที่เข้ามาศึกษาด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งตอนนี้กลุ่มยักษ์เมืองเจ้มมีพันธมิตรในการทำงานในการประสานงานแบบพหุภาคีมากขึ้น ซึ่งเปลี่ยนรูปแบบจากการทำงานแนวรุกมาตลอดกับเปลี่ยนมาเป็นแบบประสานกับชุมชนน้อยลงแต่ก็มีกิจกรรมมากอยู่

หลังจากการทำงานร่วมกับองค์กรก็มีการร่วมทำประวัติศาสตร์ร้อยปีของแม่เจ้ม ที่คนแม่เจ้มลูกขึ้นมาเขียนประวัติศาสตร์ของตนเอง ทางกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มก็ได้มีส่วนร่วมผลักดันด้วยและการเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เจ้มในด้านการส่งเสริมกลุ่มเครือข่ายของลุ่มน้ำ

¹³ คำสัมภาษณ์นายอุทิศ สมบติ ประธานกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มคนปัจจุบัน

ให้เป็นรูปธรรม และสามารถทำแผนของบประมาณจากกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับช่วงนั้นมีนโยบายเกี่ยวกับให้การฟื้นฟูแม่น้ำปิงตอนบน และทางกลุ่มก็ได้เข้าร่วมประกาศเจตนารวมกับ 16 จังหวัดภาคเหนือ ทางอำเภอแม่แจ่มก็ได้ร่วบรวมเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แจ่มที่มีตัวตน ได้ถึง 26 ลุ่มน้ำโดยมี นายอุทธิศ สมบัติ เป็นประธานลุ่มน้ำแม่แจ่ม ซึ่งทำให้การทำงานของกลุ่มยังคงดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

ได้รับงบประมาณมาให้ลุ่มน้ำแม่แจ่มในการทำกิจกรรมอีกประมาณ 1.3 ล้านบาท ทำลุ่มน้ำแม่แจ่มตอนบนและตอนล่าง เพื่อการพัฒนาลุ่มน้ำต้องดูแลต้นน้ำด้วยตามที่ชาวบ้านต้องการในระดับหนึ่ง

จากการศึกษาการทำางานของกลุ่มยังคงเมืองแจ่มทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกภายในกลุ่ม มีการเข้า การออกของสมาชิกอยู่เสมอ ถึงแม้จะไม่มีปัญชีควบคุมการเป็นสมาชิกของกลุ่มฯก็ตาม

ในระยะเริ่มแรกสมาชิกมาจาก การงานตัวของกลุ่มเหมือนฝ่ายและกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนา ตลอดจนองค์กรส่วนต่างๆ ที่เลิ่งเห็นผลกระทบที่จะตามมาและกลุ่มที่ได้รับผลกระทบ ในเมื่อเหตุการณ์ยุติ สมาชิกที่เป็นกลุ่มลูกด้ามเหมือนฝ่ายก็ได้ลดบทบาทตัวเองลง

และการทำงานของกลุ่มยังคงเมืองแจ่มในระยะหลังที่เน้นการประสาน ได้พยายามดึงเอา กลุ่มผู้นำชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิก แต่การทำงานของกลุ่มมักออกไปในลักษณะการคัดค้านและเรียกร้องสิทธิเสียเป็นส่วนใหญ่ทำให้มีได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้นำชุมชนเท่าที่ควร

มาในระยะหลังกลุ่มยังคงเมืองแจ่มได้ปรับวิสัยทัศน์ในการทำงานโดยลดบทบาทในการคัดค้านกับภาครัฐมาเป็นการทำงานในรูปประสานงานกับภาครัฐ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ให้กลายเป็น “พหุภาคี”

องค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แจ่ม (อ.ค.จ.)

ในอดีตคนอาศัยป่าไม้เป็นที่อยู่อาศัยเลี้ยงชีวิต โดยเฉพาะพื้นที่องค์การเกษตร ผู้มีสังเղดีช้อ จะอยู่ในป่าที่สูง และมีวิถีชีวิตตามประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ ต่อมามีเชื้อพื้นที่ป่าไม้เริ่มลดลง คนส่วนใหญ่ก็จะมองไปที่คนบันดาลใจว่าเป็นคนทำลายป่า กล้ายเป็นว่าคนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงเป็นคนทำลายป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำกันไปหมด ผลให้เกิดนิยามาที่มีการข้ายกคนที่อยู่ในพื้นที่สูงลงมาอยู่พื้นราบทั้งหมด ด้วยเหตุผลที่ว่า อยู่ไปก็ทำลายป่าต้นน้ำ ขุนน้ำ

ทำให้น้ำท่วม ฝนแล้ง นอกรากนี้ยังมีข้อเสนออีกมากmanyหลายพื้นที่พยายามผลักดันจะอนาคตบันที่สูงลงมาให้ได้ แต่เมื่อย้ายคนที่อาศัยอยู่บนที่สูงลงมา ทำให้เกิดปัญหามากมาย แต่ก็ไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานของภาครัฐ

ต่อมาไม่กี่วันขยายพื้นที่เขตอุทยาน ทำให้เกิดการซ่อนทับกับพื้นที่ของชาวบ้าน อย่างเช่นที่บ้านแม่มะลอด มีการขยายเขตพื้นที่อุทยานเข้ามาซ่อนทับเขตของหมู่บ้าน สร้างความลำบากให้แก่ชาวบ้านมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนา หรือการก่อสร้างอาคารต่างๆ การปลูกสิ่งก่อสร้างอะไรก็ตามจะถูกกำหนดโดย มีระเบียบของอุทยาน ส่งผลให้หมู่บ้านที่จะถูกเขตอุทยานขยายครอบคลุมกลัวถูกกระทำแบบเดียวกับหมู่บ้านแม่มะลอด จึงได้มีการสอนตัวเองเข้าด้วยกัน เป็นกลุ่มเพื่อคัดค้านนโยบายของรัฐ ภายใต้ ชื่อว่า “องค์กรเครือข่ายสุ่มน้ำแม่เจม” หรือที่เรียกว่า อ.ค.จ.”

โดยพื้นที่ในอำเภอแม่เจม จะมีแม่น้ำซิกอยู่หลายตำบล เช่น ตำบลแม่น้ำขาว ตำบลบ้านท้าว ตำบลปางหินฝน รวมทั้งหมู่ 48 หมู่บ้าน โดยมี นายดิเกาะบู สริยะชัยพันธ์ เป็นประธานเครือข่าย

“เดิมที่นั่น เหตุการณ์มันเกิดขึ้นที่เชียงราย หรือว่า อำเภอสะเมิง ผมไม่ค่อยจะแน่ใจ ทางรัฐบาลได้สั่งให้คนบันดอยที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวน หรือป่าต้นน้ำที่พวงเราอยู่อาศัยมาเป็นร้อยปีลงมาอยู่ในเมือง จากนั้นนโยบายของรัฐ อันนี้ทำให้คนบันดอยที่ผูกคล้องพยพให้มาอยู่ที่ราบ โดยการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านให้เลยมีสาธารณูปโภคทุกอย่าง พร้อมทั้งน้ำประปา ไฟฟ้า แต่บ้านขัดกับวิถีชีวิตของคนดอย เช่นเรา ที่มีชีวิตผูกพันกับป่า เราไม่มีตลาด ใครยกกินผัก ก็เข้าป่าเก็บผักมากิน ใครยกกินเนื้อก็แบกปืนเข้าป่า ป่าคือชีวิต ป่าคือบ้านของเรา มันเป็นวิถีชีวิตที่ถูกถ่ายทอดมาจนเป็นวัฒนธรรม แต่เมื่อรัฐมีนโยบายให้ขันย้ายพวงเราออกจากป่า ก็เหมือนกับบังคับให้เราออกจากบ้าน ไปอยู่ในเมืองที่พวงเราไม่คุ้นเคย ดังตัวอย่างเช่น มีแม่ผู้คนหนึ่ง อายุกึ่งปีเข้าไป เจตสิบกว่าแล้ว พอดังมาอยู่ในเมืองวันๆ แก้ก็ไม่รู้จะทำอะไร ? จะเข้าป่าหาเก็บผัก ผลไม้เช่นแต่

ก่อนก็ไม่ได้ ทำให้เกิดคิดว่าตัวแก่ไม่มีประโยชน์เป็นภาระแก่
ลูกหลาน ในที่สุดแก่ก็ผูกคอฆ่าตัวตาย

ในเมื่อจะมีบ้านแม่จะลอกถูกจัดให้เป็นหมู่บ้าน ในเขต
อนุรักษ์ต้นน้ำเหมือนกัน เขาก็ให้ย้ายเหมือนกัน แต่ มันเกิดขึ้น
ตอนหลัง เขาก็ผ่อนให้ถ้าไม่ย้ายออกก็ต้องปฏิบัติตามกฎของรัฐ
จะสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ไม่ได้ บ้านเรือนก็ให้สร้างแบบชั่วคราว
เจ้าจะทำให้มั่นคงทน ถาวรเหมือนในเมืองก็ไม่ได้ จะปลูกสร้าง
อะไรมีต้องขออนุญาติก่อนทั้งสิ้นทำให้เกิดความยุ่งยากตามมา
มากมาย พวกราيناเม่แจ่ม หลาฯ หมู่บ้านกลัวจะถูกสังหารย้าย
ก็เลยรวมตัวกันตั้งกลุ่มเครือข่ายกลุ่มน้ำแจ่มขึ้น สถานตัวเพื่อต่อ
รองกับภาครัฐ¹⁴

ภาพที่ 3.15 การรวมตัวกันของชาวบ้านที่อยู่ในเครือข่ายองค์กรพัฒนาลุ่มน้ำแจ่ม¹⁴
(อคจ.) เพื่อต่อสู้เรียกร้องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน

¹⁴ สมภาษณ์ นายดิเกาะบู ลุริยะชัยพันธ์ ประธานกลุ่มเครือข่ายฯ วันที่ 5 เมษายน 2547

องค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เจ้มที่ก่อตั้งเริ่มแรก มีนายดิกกอนู สุริยะชัยพันธ์ เป็นประธาน และมีคณาจารย์ปริญญาารวมด้วย คือ

1. กองเลขานุการส่วนตัว
 2. กองเลขานุการเครือข่ายเกษตรภาคเหนือ
 3. สมาคมประมงภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
 4. เครือข่ายเกษตรภาคเหนือเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
 5. เสมศักดิ์
 6. มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ
 7. มูลนิธิรักษ์ไทย (องค์การแคร์แม่เจ้ม)
 8. กลุ่มธักเมืองเจ้ม
 9. ฝ่ายปกครองแม่เจ้ม
 10. องค์กรบริหารส่วนตำบลปางหินฝน, บ้านทับ, กองแขก, ท่าศาลา
 11. ฝ่ายการเมืองบางท่าน(สมาชิกสภาจังหวัดเชียงใหม่, สมาชิกวุฒิสภา, สมาชิกสภา

ជំពូកទី២

โดยพื้นที่ในอำเภอแม่แจ่ม จะมีスマชิกอยู่หลายตำบล เช่น ตำบลแม่นาจor ตำบลบ้านทับ ตำบลปางหินฝน รวมทั้งหมด 48 หมู่บ้าน โดยมี นายดิเกะบุญ สุริยะขัยพันธ์ เป็นประธานเครือข่าย

วัตถุประสงค์ขององค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำ มีดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายลุ่มน้ำต่างๆ ในภาคแม่น้ำเจ้า
 2. เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาป่าไม้และที่ดินในเขตป่า
 3. เพื่อร่วมจัดการทรัพยากรชุมชนชาติโดยชุมชน
 4. เพื่อร่วมพลังผูกดันก្រោមជាមួយជាន់

หันนี้ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา และเปิดให้เครือข่ายปอยเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้ด้วย การประชุมทุกครั้งจะมีการเชิญกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบลเข้าร่วมด้วย นอกจากนี้การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของครรภเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เจ้มยังรวมถึง องค์กรเครือข่ายอื่นๆ ที่ประสบปัญหากรณีป่าไม้ที่ดินในเขตป่า ซึ่งสามารถเข้าร่วมและหาทางออกร่วมกันได้ โดยการเข้าร่วมประชุมและเสนอปัญหาตัวเอง

គីវិថាយលុំនាំង់ ក្រកបដោយ គីវិថាយលុំនាំង់មេត្តុ លុំនាំង់មេខិះមុក(បានសង្គរ) តុំនាំង់មេលុំង មេផែតុំនបន និងមេផែតុំនតាំង

ปัญหาขององค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่น้ำแม่เจ้ม

จากนโยบายของรัฐที่จะขยายพื้นที่อุทยานแม่โถ อุทยานแม่ศึก และอุทยานอินทนนท์ ซึ่งต้าหากมีการประกาศใช้ก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านในเรื่องของที่อยู่อาศัยและในด้านอาชีพซึ่งชาวบ้านทำมาหากินอยู่กับป่า ดังนั้นจึงมีการรวมตัวกันเพื่อเสนอปัญหาให้รัฐบาลรับทราบเพื่อช่วยแก้ไขปัญหานี้ ในเบื้องต้นรัฐได้มีการส่งคนเข้ามาตรวจสอบพื้นที่ซึ่งพอก่อนเข้ามูลไปแล้วก็ไม่ได้กลับมาช่วยเหลือชาวบ้านแต่อย่างใด แต่ขณะเดียวกันกลับมีการประกาศพื้นที่เหล่านั้นเป็นเขตอุทยาน ทำให้มีผลกระทบต่อชาวบ้าน โดยเฉพาะบ้านแม่มะลอดังนั้นการรวมตัวกันขึ้นมาและนำปัญหานี้เสนอต่อรัฐบาลอีกครั้ง ซึ่งก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด เป็นการต่อสู้ทางนโยบายที่ยาวนานพอกว่า

“นโยบายของรัฐที่จะขยายเขตอุทยานในแม่น้ำแม่เจ้ม มี

3 แห่ง คือ แม่โถ แม่ศึก และอินทนนท์ ตรงนี้ต้องเกิดผลกระทบกับชาวบ้านแหน่อน ก็เลยรวมตัวกันไปเสนอเรื่องต่อรัฐบาลแล้วรัฐบาลก็รับปากว่าจะแก้ไขให้ แก้ไขเบื้องต้นก็มีการตรวจสอบพื้นที่ ส่งคนมาสำรวจว่าจะช่วยเรา แต่ก็ไม่ช่วย กลับมาประกาศเป็นอุทยานไปเลย ตรงนี้ทุกคนก็เลยรวมตัวกันเสนอให้รัฐบาลวางแผนจุดให้ชัดเจนว่าส่วนไหนเป็นอุทยาน ส่วนไหนเป็นที่อยู่ของชาวบ้านรัฐบาลยอมรับข้อเสนอของชาวบ้าน ชาวบ้านก็รอ มีการพิสูจน์สิทธิ์ มีการลงมาวดพื้นที่ แต่ในที่สุดก็ได้แต่รอ ปัญหานี้มีทุกพื้นที่อย่างให้เคราะห์เหมือนกัน เพราะไม่ได้รับการแก้ไข นี่มันเป็นระดับรากรหบ้าจริงๆ นะ”

การเคลื่อนไหวและวิธีการต่อสู้ขององค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่น้ำแม่เจ้ม

“หมู่เฮาซึ่งชาวจากคนในหมู่บ้านที่ไปทำงานตันน้ำ ว่า จะมีนโยบายของรัฐบาลที่จะหักคนออกจากการพื้นที่ เขาก่อโยมบ์ได้ เพราะป่ามันเกิดมาก่อน กินมาก่อน แต่นโยบายนี่มันอุกอาจเมื่อฉัน ก็เลยตื่นตัวกันในหมู่บ้านก่อน แล้วก่อมี

หมู่บ้านอื่นๆข่าวแล้วเข้าเดือดร้อนเหมือนเรา เขาก่อมาอย่าง
โดย"

เมื่อทราบข่าวว่ารัฐบาลมีนโยบายที่จะอพยพคนออกจากพื้นที่ที่เคยอยู่อาศัยมาก่อน คนกลุ่มนี้ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านหลายๆ หมู่บ้านก็ได้มาร่วมตัวกันเพื่อต่อสู้กับนโยบายของรัฐที่จะทำการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ป่า โดยคนที่เป็นแกนนำมีการเคลื่อนไหวอยู่ในเว็บไซต์ แต่ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านจะไม่ได้รับข่าวสารการเคลื่อนไหวใดๆเลย เพราะขาดการเชื่อมโยงด้านข่าวสาร กองประกบความไม่ต่อเนื่องด้านข่าวสาร การต่อสู้มีการประท้วงร่วมกัน สมัชชาคนจน กลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ ตอนนั้นมีแกนนำประมาณ 10 กว่าคน หมู่บ้านที่ร่วมต่อสู้มี 48 หมู่บ้าน การออกไปเคลื่อนไหวก็ต้องมีค่าใช้จ่ายซึ่งได้มาจากเงินจากการเรียกษาของชาวบ้านทุกคน คือ การเอาข้าวเปลือกไปขาย มีนาคราชข้าว มีเงินกองทุน ชาวบ้านก็ร่วมกันมาเพราะน้ำคือปัญหาที่ทุกคนซึ่งทุกคนเต็มใจเพื่อให้ได้มาซึ่ง "สิทธิ" ซึ่งการต่อสู้นี้ทำให้เสียค่าใช้จ่ายมากแต่ก็ไม่ได้รับการแก้ไขจากรัฐบาลเลย เพียงได้แต่รับปากไปเรื่อยๆ จึงคิดว่าไม่ได้ผล จึงกลับมาทบทวนบทบาทการทำงานขององค์กรใหม่ โดยเปลี่ยนจากการเดินขบวนประท้วงเป็นการเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก็ไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐเท่าที่ควร สุดท้ายเลยหันกลับมาพึ่งตนเอง

ปัจจุบันที่ทุนนิยมโลกไร้พรมแดนเข้มข้นจะพบว่าในช่วงประมาณ 10 ปีมานี้ แม่เจมเริ่มประสบปัญหាផันเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรามากขึ้น ซึ่งนี้ได้มีเอกสารที่เกี่ยวกับแม่เจมในประเด็นปัญหาน้ำและการแย่งชิงทรัพยากรามากพอสมควร เช่น ลมหายใจล้านนา จากตันน้ำถึงลุ่มน้ำแม่เจม.... บนหนทางแห่งนักสู้ ชาวแม่เจมคัดค้านการทำเหมือง หยุดทบทวนโครงการใหญ่บ้านวัดจันทน์ ก่อนที่ตันน้ำแม่เจมจะถูกทำลาย เป็นต้น แม่เอกสารเหล่านี้จะให้ความสำคัญกับชาวบ้านและสถานการณ์ใหม่ๆ แต่เนื่องจากมักเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องอยู่กับขบวนการต่อสู้ทางลังคอม จึงอาจเป็นความสนใจและนำเสนอเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่นบางครั้งก็ไม่สนใจถึงความหลากหลายของชาวบ้าน จึงมักนำเสนอว่าชาวบ้านที่ไวจะมีจิตสำนึกในการรักษาป่าอยู่แล้ว โดยไม่ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าชาวบ้านก็มีทั้งที่ร่วมมือและไม่ร่วมมือในการรักษาป่าไม้ได้วิเคราะห์ชาวบ้านในบริบทที่เข้าเป็นอยู่จริงให้เห็นว่ามีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้ชาวบ้านรักษาหรือไม่รักษา เป็นต้น

ดังนั้นแม่เอกสารเหล่านี้จะหมายความกับขบวนการต่อสู้ของชาวบ้านและโดยรวมแล้วถือว่าเป็นเอกสารที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ที่รอบด้าน มีขอบเขตกว้างขวางและมีพลวัต แต่ก็มักขาดรายละเอียดของการวิเคราะห์ในระดับพื้นที่ เพราะมักจะเน้นนำเสนอการวิเคราะห์เชิงโครง

สร้างเป็นสำคัญ จึงมักจะไม่มีการวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหาให้เห็นอย่างเป็นระบบมาก¹⁵ และเมื่อชาวบ้านถูกบีบเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ทั้งจากสาเหตุของการเพิ่มของประชากร การห้ามชาวบ้านทำไร่หมุนเวียนของเจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่ศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทำไร่หมุนเวียนกับการทำไร่เลื่อนลอย ทำให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมตามมา พร้อมกับปัญหาทางสังคม เช่น การต่อต้านรัฐในรูปแบบของการประท้วงการยื่นข้อเสนอและการเป็นหนี้สินอันเกิดจากต้องลงทุนสูง เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งชาวบ้านต้องหันไปทำการเกษตรแบบเข้มข้นในพื้นที่จำกัด

กลุ่มหมอมแดง

ผลกระทบที่สำคัญบนเส้นทางตามกระบวนการพัฒนาในระยะ 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มนายทุนที่เป็นคนร่ำรวย กับกลุ่มคนยากจน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความแตกต่าง ทั้งด้านรายได้ไปจนถึงโอกาส และการเข้าถึงทรัพยากร การพัฒนาเศรษฐกิจที่พึ่งพาตลาดต่างประเทศ ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศซึ่งเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจการตลาด ทำให้เกิดการทำลายเศรษฐกิจแบบยังชีพ เกษตรกรต้องตกอยู่ภายใต้ระบบพึ่งพาตลาด เทคโนโลยี และปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ เกิดภาวะหนี้สิน ฐานะเสียที่ดินทำกิน ปัญหาทรัพยากรสิ่อมโกร姆 ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง เพื่อสนับสนุนความต้องการผลประโยชน์ ในขณะที่ทรัพยากรต่างๆ ถูกใช้ไปอย่างฟุ่มเฟือย ไม่ยั่งยืน และไม่เป็นธรรม เกษตรกรจำนวนมากต้องล้มละลาย ชุมชนเกิดภาวะล้มละลาย รวมทั้งสถาบันทางการเมืองในทุกระดับที่ผูกขาดด้วยอำนาจเงินตรา

เกษตรกรชาว稼กแม่เจ้มก็เข่นเดียวกัน ต้องประสบกับปัญหามากมายที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด โดยการใช้กระบวนการต่างๆ ในการต่อรองและเรียกร้องสิทธิความเป็นธรรมในที่นี่ ของล่าวนึง

กลุ่มหมอมแดงเป็นอีกกลุ่มนึงที่มีการรวมตัวเพื่อเรียกร้องต่อรองขอความเป็นธรรมต่อตนเองและพวกพ้อง

“หมอมแดง” ในความรู้สึกของคนแม่เจ้มในอดีต ชาวบ้านจะมีหมอมบ้าวลูกเพื่อกิน หรือใช้บริโภคในครอบครัว เป็นพันธุ์พื้นเมืองต่อมีสืบต่อภัณฑ์ตั้งแต่ในอดีต ต่อมาก็มีการนำพันธุ์หมอมแดงจากต่างถิ่นเข้ามาปลูก ตามพื้นที่เกษตรในถิ่นแล้งหลังถิ่นเก็บเกี่ยว และมีการพัฒนาพันธุ์

¹⁵ วิทยา อภารณ์. “ประวัติศาสตร์ของชุมชนในบริเวณลุ่มน้ำแม่น้ำแม่เจ้ม อำเภอแม่เจ้ม จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541.

กันเป็นลำดับมา จนในที่สุดห้อมแดงก็เป็นพืชเศรษฐกิจที่คนแม่เเจ่มนิยมปลูกกัน การนิยมได้ขยายวงกว้างออกไปจนคลุมพื้นที่แบบทั้งหมดของอำเภอแม่เเจ่ม ทำให้เกษตรกรได้รวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ห้อมแดง โดยมี นายวิเชียร ธนะขว้าง เป็นประธาน แต่การดำเนินการของสหกรณ์ห้อมแดงทำได้ระยะสั้นๆ หยุดดำเนินการเนื่องจากปัญหาในเรื่องการดำเนินการ

เมื่อมีเกษตรกรปลูกห้อมแดงกันมากและเพิ่มปริมาณขึ้นอยู่เรื่อยๆ จนในที่สุดก็ก่อให้เกิดปัญหาห้อมแดงมีมากเกินความต้องการของพ่อค้าคนกลาง ทำให้ราคาน้ำมันห้อมแดงในภาวะไม่คุ้มทุน เกษตรกรเดือดร้อนไปทั่ว จึงได้มีการสอนตัวของกลุ่มผู้ปลูกห้อมแดงขึ้นอีครั้ง โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มห้อมแดง”

“จุดก่อเกิดกลุ่มห้อมแดงเริ่มเมื่อปี 2534

เนื่องจากเกษตรกรตี้ปลูกห้อมแดงบ่ได้ขายห้อมแดง เพราะปีนี้ราคากะทะจะบ่ มีราคานะ บ่มีผู้มาซื้อ ขันแรกก็มาบริษัทฯ ห้องน้ำรือกันในเจ้าหมู่ 2-3 คน แล้วขยายไปถึงกลุ่มตี้ปลูกห้อม กุ๊บ้าน กุ๊จอง และมีความเห็นเหมือนกันก่อเลยข้องกลุ่มคนตี้ปลูกห้อมมาอู้จ้ากัน ในตี้ประชุมตกลงจะตั้งกลุ่มกัน ต้อนหัวที่มีอยู่ปี 60 – 70 คนบ่ตาย โดยใจอุ่นว่า กลุ่มห้อมแดงแม่เเจ่ม”¹⁶

(จุดก่อเกิดกลุ่มห้อมแดงเริ่มเมื่อปี 2534 เนื่องจากเกษตรกรที่ปลูกห้อมแดง ไม่ได้ขายห้อมแดง เพราะปีนี้ราคากะทะจะบ่ มีราคานะ ไม่มีผู้มาซื้อ ขันแรกก็มาบริษัทฯ ห้องน้ำรือกันในกลุ่มเพื่อบ้าน 2-3 คน แล้วขยายไปถึงกลุ่มที่ปลูกห้อมทุกบ้านทุกชุมชน และมีความเห็นเหมือนกันก่อเลยเรียกกลุ่มคนที่ปลูกห้อมมาพูดคุยกัน ในตี้ประชุมตกลงจะตั้งกลุ่มกันตอนแรกมีอยู่ปี 60–70 เท่านั้น โดยใช้ชื่อว่า กลุ่มห้อมแดงแม่เเจ่ม)

ขณะเดียวกันในหลายๆ พื้นที่ที่มีปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ มีการเคลื่อนไหวให้รัฐบาลมาช่วยพยุงราคาพืชผลทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นกราะเทียม ห้อมแดง ลำไย ฯลฯ และภาครัฐก็ให้ความช่วยเหลือโดยการรับประกันราคากลุ่มผลผลิตแก่กลุ่มเกษตรกร เนื่องจากการนี้ทำให้กลุ่มห้อมแดงมีการตื่นตัว เคลื่อนไหว เรียกร้องสิทธิของตัวเอง โดยการรวมตัวกันเข้าพบท่านนาย

¹⁶ นายสมบูรณ์ บุญเกิด สัมภาษณ์ วันที่ 8 เมษายน 2547

คำເກອ ໂດຍມີເກຫະຕຣາມເກອ ແລະສທກຣນໍາມາວ່ວມຮັບພັງ ແຕ່ໄມ້ສາມາດຈະໃຫ້ຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອ ໄດ້ ທຳໄໜກລຸ່ມໜອມແດງມີກາຣເຄລື່ອນໄໝວໂດຍນັດໝາຍສມາຊີກປະຫວັງທີ່ສາລາກລາງໃນເມືອງເຊິ່ງໃໝ່

“ຕັ້ງກລຸ່ມແລ້ວກ່ອຫາແນວທາງກັນ ເຮີມແຮກໃນຕອນນັ້ນ ກ່ອໄດ້
ໄປປະກາຫາຮູ້ກັນໜາຍໆ ຕີ່ ແລ້ວກ່ອປາກັນໄປຕີ່ຄຳເກອ ເກຫະຕຣາມ
ເກອເປັນ ກ່ານຕອບຮັບບໍ່ໄດ້ຜລເຕ້າຕີ່ຄວາ ກ່ອເລຍທຳໜັງສື່ອໄປດຶງ
ພານີ່ຍື່ຍົງຫວັດ ກ່ອບປໍໄດ້ຜລ ກ່ອປົກມາປະໜຸມກັນແໜ່່ມ ທີ່ນີ້ກ່ອໄດ້
ຮັບຮາມເອົາຜູ້ປຸລູກໜອມແດງ ທັ້ງໝາດໃນແຕ່ລະບ້ານມາລັງຊື່ອແລ້ວ
ປະໜຸມໃໝ່ ວ່ວມຫາແນວທາງເພື່ອຂອງຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອຈາກຮູ້ບາລ
ແລະຕົກລົງກັນໄປວ່າມີກັນໄປຂອງຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອຈາກຮູ້ບາລທີ່ສາລາ
ກລາງ ຕອນນັ້ນໄປກັນປະມານ 7-8 ດັນຮັດ ເອເສນີ່ຍັງອາຫາຣໄປຕັ້ງ
ເຕັ້ນທີ່ຍູ້ໜ້າສາລາກລາງເລຍ ອູ້ກັນ 6 -7 ວັນ ທາງຜູ້ວ່າງກ່ອ
ປະສານໄປຕັ້ງຮູ້ມູນຕີ່ເກີ່ວຂ້ອງ ເປັນກ່ອສົງຫົ້ອໝອກທີ່ພຣ
ຮັກໜີ່ ເລີ່າພານີ່ຍື່ຍົງ ກະທຽວພານີ່ຍື່ຍົງ ເປັນຕົວແທນມາພບກັບເຊາ ຜລ
ຕີ່ໄດ້ກ່ອປັບຊັດເຈນເຫັກກ່ອບປຶກ ຕ່ອມາເປັນສົງເລີ່າສຳນັກນາຍກ່ອບ
ໄດ້ຂ້ອສຽບ ຈົນໃນທີ່ສຸດເຫັກກ່ອໄປຕີ່ກະທຽວເກຫະຕຣາມ ເປັນເປີດທ້ອງ
ປະໜຸມທີ່ອ ມີຮູ້ມູນຕີ່ເກີ່ວຍຄືອນຍາປະພັກກົງ ປັບປຸງາຫາຕີ່ຮູ້ ອອກ
ມາຕ້ອນຮັບ ເປັນກ່ອຍັບປາກວ່າຈະຊື້ອ້ອື້ອ ດື່ອຮູ້ບາລຊັດເຫັນທີ່ອ
ກີໂລກຮັມລະ 8 ບາທ ຮູ້ບາລຊັດເຫັນທີ່ອປຸງໜາກ່ອເລຍຖຸກແກ້ໄຂໄປ”¹⁷

(ຕັ້ງກລຸ່ມແລ້ວກ່ອຫາແນວທາງກັນ ເຮີມແຮກໃນຕອນນັ້ນ ໄດ້ໄປປະກາຫາຮູ້ກັນໜາຍໆ ທີ່ ແລ້ວກີພາກັນໄປທີ່
ຄຳເກອ ເກຫະຕຣາມເກອເຂາວັນເວື່ອງ ກາຣຕອບຮັບໄມ້ໄດ້ຜລເທົ່າຕີ່ຄວາ ເລຍທຳໜັງສື່ອໄປດຶງພານີ່ຍື່ຍົງຫວັດ ກີໄມ້ໄດ້ຜລ
ກລັນມາປະໜຸມກັນອີກ ທີ່ໄດ້ຈຳວັນຮາມເອົາຜູ້ປຸລູກໜອມແດງ ທັ້ງໝາດໃນແຕ່ລະບ້ານ ມາລັງຊື່ອ ແລ້ວປະໜຸມໃໝ່ ວ່ວມ
ຫາແນວທາງເພື່ອຂອງຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອຈາກຮູ້ບາລ ແລະຕົກລົງກັນໄປວ່າມີກັນໄປຂອງຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອຈາກຮູ້ບາລທີ່ສາລາ
ກລາງ ຕອນນັ້ນໄປກັນປະມານ 7-8 ດັນຮັດ ເອເສນີ່ຍັງອາຫາຣໄປຕັ້ງເຕັ້ນທີ່ຍູ້ໜ້າສາລາກລາງເລຍ ອູ້ກັນ 6 -7 ວັນ
ທາງຜູ້ວ່າງກ່ອປະສານໄປທັງຮູ້ມູນຕີ່ເກີ່ວຂ້ອງ ເຂົາສົ່ງໃໝ່ ແມ່ອທີ່ພຣ ເສີ່ຮັກໜີ່ ເລີ່າພານີ່ຍື່ຍົງ ກະທຽວພານີ່ຍື່ຍົງ
ເປັນຕົວແທນມາພບກັບເຊາ ຜລທີ່ໄດ້ກີໄມ້ຊັດເຈນ ເວົ້າກີໄມ້ກຳລັບ ຕ່ອມາເຂົາສົ່ງ ເລີ່າສຳນັກນາຍກ ກີໄມ້ໄດ້ຂ້ອສຽບ ຈົນໃນທີ່
ສຸດເວົ້າກີໄປທີ່ກະທຽວເກຫະຕຣາມ ເຂົາເປີດທ້ອງປະໜຸມໃໝ່ ມີຮູ້ມູນຕີ່ເກີ່ວຍຄືອນຍາປະພັກນີ້ ປັບປຸງາຫາຕີ່ຮັກນີ້ ອອກມາ
ຕ້ອນຮັບ ເຂົາກີວັນປາກວ່າຈະຊື້ອ້ອື້ອ ດື່ອຮູ້ບາລຊັດເຫັນໃກ້ໂລກຮັມລະ 8 ບາທ ຮູ້ບາລຍອນຊັດເຫັນໃໝ່ ປຸງໜາເລຍຖຸກ
ແກ້ໄຂໄປ)

¹⁷ นายสมบูรณ์ บุญเกิด สัมภาษณ์ วันที่ 8 เมษายน 2547

การต่อสู้เกิดขึ้นถึง 2 ครั้ง ทุกครั้งก็ประสบผลสำเร็จ การต่อสู้ของกลุ่มหนองแดงเป็นการทำงานภายใต้การที่ต้องการให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือโดยการพยุงราคากลิฟลิต ซึ่งก็เป็นการทำางานแข่งขันของภาครัฐที่เคยแก้ปัญหาให้กับภาคเกษตร ที่เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุที่มีให้เห็นอยู่ทุกปี และหลาย ๆ พื้นที่ โดยที่รัฐไม่เห็นมีนโยบายการแก้ปัญหานี้ในเรื่องกลไกการตลาดเพื่อป้องกันปัญหาที่ต้นเหตุ และนโยบายการควบคุมพื้นที่การเพาะปลูก หรือการส่งเสริมอาชีพอื่นๆ ที่เป็นการแก้ปัญหาที่ถาวร

อย่างไรก็ตามการประท้วงของชาวบ้านมักถูกสื่อกล่าวหาว่าเมืองครกร่องชนเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมาประท้วงเพื่อต้องการให้ได้กำไรมากขึ้นโดยไม่ได้เข้าใจสภาพหรือเงื่อนไขของชาวบ้านที่มาประท้วงอย่างแท้จริง ดังปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์

**“ม็อบหนองแดงประท้วง กดดันรัฐ แทรกแซงราคา
อ้างต้นทุนสูงขาย ขาดทุน แฉแก่น้ำ คกน. ปลูก
ระดม”**

.....เกษตรกรแม่แจ่มกว่า 300 คน เคลื่อนพลกดดันรัฐ ขอ
แทรกแซงราคาห้อมแดง กิโลกรัมละ 15 บาท อ้างขาดทุน
ทั้งที่ต้นทุนไม่มีถึง 10 บาท นายคำภោส្តាយ ยอมรับว่า
บาลพร้อมให้ความช่วยเหลือ.....¹⁸

การช่วยเหลือของภาครัฐ แม้จะรับปากว่าจะเข้ามาแทรกแซงราคา และชดเชยในส่วนที่เกษตรกรขาดทุน แต่หลังจากการยุติการประท้วง เกษตรกรเองก็ไม่ได้รับความชดเชยทั้งหมดตามที่ทางรัฐเสนอให้

¹⁸ หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ฉบับวันที่ศุกร์ที่ 4 พฤษภาคม 2544. ปีที่ 31 ฉบับที่ 11173, หน้า 1,15.

ภาพที่ 3.16 ข่าวพาดหัวจากหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ฉบับวันศุกร์ที่ 4 พฤษภาคม 2544

กљຸມຕອບສອນກາຄຮູ້

ໂຄງກາຣພັດທະນາລຸ່ມນໍ້າແມ່ເຈັ່ມ

ວິຊີ່ສຶກສາແມ່ເຈັ່ມ ກ່ອນປີ ພ.ສ. 2516 ນັບວ່າເປັນຮອຍຕ່ອຂອງວິຊີ່ສຶກສາທີ່ອຸ່່ແບບເຮືອບຈ່າຍ ໃຊ້ ທົວພາກຮຽມຫາຕີເທົ່າທີ່ມີໃນທ້ອງຖິ່ນ ປະເພນີວັດນອຮມແບບດັ່ງເດີມໂດຍຢືດຄືອ “ຈາວິຕ” ອົງ “ອືດ” ອີ່ຢ່າງເຂັ້ມຂຶ້ນ ພອດີ້ງ ປີ ພ.ສ. 2506 ຮາຍນົດເວີມເຂົ້າແມ່ເຈັ່ມ ກາຣໄປ - ມານມູ່ນໍ້ານກັບບຸຄຄລກາຍ ນອກເຮີມສະດວກຂຶ້ນຈຶ່ງມີກາຣໄຫລທະລັກເຂົ້າມາຂອງສິນດຳເຄື່ອງອຸປະກອບໄກບຣິໂກຄຕ່າງໆ ຫຼື້ຈົ່ງຄົນແມ່ເຈັ່ມຍັງ ຕັ້ງຕ້າ ໄນເທັນ ສາເຫດຫຸ້ນ໌ເພວະໄດ້ຮັບກາຣສຶກສານ້ອຍຈຶ່ງທົກເປັນເປີຍລ່າງຄູກເຂົວດເກາເປົ້ອບທີ່ຈາກ ກາຄຮູ້ແລະເອກະນຸມທີ່ມີຈຳນາຈ ແລະຖຸນທີ່ເໜືອກວ່າ ເປົ້ອບເສີມຍັງສັບສົນຮູ່ນໍວາຍດ້ວຍໄມ່ຮູ້ວ່າຈະ ດຳຮັງສຶກສາອຸ່່ຕາມວິຊີ່ເຮືອບຈ່າຍແບບເດີມ ທີ່ ອົງຮັບສິ່ງໃໝ່ ແລະ ເຂົ້າມາເປີຍແປງສິ່ງໃໝ່ ນັ້ນ ດ້ວນແຕ່ເປັນ “ວັດຖຸນິຍມ” ທັ້ງສິ້ນ ແລະນັກພັດທະນາໄດ້ໃໝ່ຜະນາປະຊາສຳພັນຮົວເປັນສິ່ງທີ່ດີ ຮະຍະ 10 ປີ (ພ.ສ. 2506 – 2516) ຄົນແມ່ເຈັ່ມຈຶ່ງອຸ່່ໃນສູ້ານທັງຮັບທັງຄວາມຄິດ ກາຣສຶກສາ ວັດຖຸນິຍມແລະແນວ ທາງກາຣດຳຮັງສຶກສາ ຫຼື້ຈົ່ງຄວາມ ເຄຍື່ນແບບເດີມທີ່ເຮືອບຈ່າຍທີ່ຢັງຜົງຮາກລືກອຸ່່ໃນສາຍເລືອດ ຈຶ່ງເປັນ ກາວະທີ່ນໍາເຫັນໃຈເປັນທີ່ສຸດ

“ກ່ອນຮາຍນົດຈະເຂົ້າມາຖື່ງບ້ານເຂົມ້ນກ່ອມວ່ານຍັ້ງ
ເກົ່າ ນຸ່ງບ້ານເຂົມກົງ (ຕານນ) ນັ້ອຍໆມອກຄົນກັບຈັກຄວາມ
ເຕີຍວ່າໄດ້ ນໍ້າເໜືອງໃນບ້ານມີໜາຍເສັ້ນເຂົາໄວ້ສ່ວນໝາກ
ສວນປູ່ ລະອ່ອນໜ້ອຍກ່ອໄດ້ເລີ່ມນໍ້າເໜືອງໃນບ້ານ ປ້ອອຸ່ຍ
ແປ້ງຫຼຸກ (ກັງຫັນ) ຫ້ອມ່າທອງ (ຝອຍທອງ) ກັບຈ້າວນຸ່ມເລີ່ມຕື້
ນໍ້າເໜືອງ ຕັກນໍ້າເໜືອງຫົດຜັກກາດຜັກຈີ້ຂ່າງບ້ານ ປ້າກັບລຸງ
ກັບແມ່ຄໍາໃຫຍ່ແລ້ວເຢືຍກ່ານຈ້າຍປ້ອອຸ່ຍແມ່ອຸ່ຍບ່ອໄດ້ເລີ່ມໃນ
ນໍ້າເໜືອງລຸ່ມບ້ານເຂົມປ້າ ກຸ່ງ ແໜ້ວ ໄກລມາ ລະອ່ອນໄລ່
ຍັບ (ຈັບ) ມັນມ່ວນ ຂອງກິນຜັກໄມ້ມີໃນສວນກູ້ບ້ານ ຄໍາບ້ານ
ເຂົບມືກ່ອຂອບ້ານປັບປຸງນັ້ນອັນຫຍ່ງບ້ານນັນ (ບ້ານແມ່ອຸ່ຍເປີຍ)
ມີຜັກຫລະ(ຊະອມ) ຜັກເສື້ຍາ ບ້ານເຂົມມີຜັກແຄບ ຜັກປັ້ງກ່ອ
ແປ່ງກັ້ນກິນ ຕຶ້ງປ່າງ (ຫວງ)ຫ້ອກັນ ຄໍາຟັນຕົກເຫັດອອກກ່ອປາ
ກັນໄປເປົາເຫັດມາກິນ ໄປເປົາເນື້ອເຈົາເຄົາກິນເນື້ອງຍາ ໄປ
ເຫົາເນື້ອຄໍາເຄົາກິນເນື້ອແລງ ຕຶ້ງປໍໄດ້ຂໍ້ອເໜືອນປະເດືອຍ ນໍ້າ

เหมือนสองเส้นบนบ้านเขากับลุ่มบ้านเขาเป็นน้ำหมดแล้ว
เขาเป็นต่างรายนั้น หมาย บุ(พู) ผักจะหยังก่อแห้งต่าย
ป้ออุี้แม่ อุี้หือป้าลงเป็นเรื่องอยู่ดีในสวน ป้อม(ตัด) ตัน
ไม่หมดเป็นดีสะตาย บ้านเข้าบะเดี่ยวเซาะหาสวนในบ้าน
ตึงบ่อหมี เขานวนแปงบ้านหือลูกหือหลาน น้ำบ่อเก่าของ
เข้าป้ายรักษาไว้ใจอยู่ หน้าแล้งมันก่อแห้งพ่อง”¹

(ก่อนรายนั้นจะเข้ามาถึง บ้านเรามันก็มีความเป็นอยู่แบบเก่าๆ มีถนนเล็กๆ ขนาดเท่าคนกับวัว ควรเดินได้ น้ำคลองในหมู่บ้านมีหลายสายเอาริมสวนมากสวนบุ เด็กเล็กๆ ก็ได้เล่นน้ำคลองในหมู่บ้าน บุทำกังหันให้แม่ท่อง(ฝอยท่อง) กับเพื่อนเล่น ตักน้ำคลองน้ำมันแหลมารดักกาดที่ปลูกหลังบ้าน ปักกับลุงกับแม่คำโตๆ กันแล้วสามารถทำงานช่วยบุไม่ได้เล่น ในคลอง มีปลา กุ้ง เด็กๆ ໄลจับมันสนุกมาก อาหารเช่น ผัก ผลไม้มีในสวนทุกบ้าน ถ้าบ้านเราไม่มีก็ขอแปงจากบ้านคนอื่น แปงกันกิน ไม่หวงให้กัน ถ้าฝนตกเห็ดออกก็พาภันไปเก็บเห็ดมากิน “ไปหาเก็บในตอนเช้าเขามาทำอาหารมื้อเช้ากินกัน ไปเก็บตอนเย็นก็เขามาทำกินตอนเย็น ไม่ได้ซื้อเหมือนปัจจุบัน น้ำคลองสองเส้นในบ้านเขานวนหมดแล้ว เขายานวนรายนั้น หมาย บุ(พู) ผักผลไม้ก็ไม่เหลือ ป้าลงสร้างบ้านอยู่ที่ในสวนตัดต้นไม่หมด บ้านเราเดี่ยวนี้หาสวนในบ้านไม่มีแล้ว เขายานวนสร้างบ้านให้ลูกให้หลาน น้ำบ่อเก่าของเราป้ายรักษาไว้ใจอยู่ หน้าแล้งมันก่อแห้งเหมือนกัน)

ป้าเรือนมูล แจ่มแจ้ง ได้เล่าถึงวิถีชีวิตของคนแม่แจ่ม เมื่อ 50 ปีก่อนว่า ในเม้น้ำทุกสายจะมีกุ้ง หอย บุ ปลา มากมายให้ชาวบ้านได้จับกินเป็นอาหารเลี้ยงชีพ ในเม้น้ำจะมีหินมากกว่าทรายจึงทำให้น้ำใสสะอาดมองเห็นปลาเล็กปลาใหญ่สวยงามกันเป็นผุ่ง คนสมัยก่อนจับมาพอ กินแต่ละมื้อเท่านั้น สัตว์เหล่านั้นจึงขยายแพร่พันธุ์อยู่ตลอดทุกปี

การดูแลแม่น้ำ ดิน และป้าก็อาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านร่วมกับพิธีกรรม เช่น การทำฝายกันน้ำจะมีพิธีเลี้ยงผีฝาย เรียกพิธีนี้ว่า “แปงผีฝาย” พวกรที่ไปร่วมพิธีคือพวกรที่รับน้ำเหมือนเข้านาเรียกว่า “ต้านน้ำ” สำหรับดินและปานั้นคนสมัยก่อนให้ความเคารพต่อปามาก เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่ทุกต้นมีผีรักษา จะเข้าป่าต้องไหว้เจ้าที่เจ้าทางเพื่อขอความคุ้มครองให้ปลอดภัย เมื่อป้ามีต้นไม้ ดินจึงดีตามไปด้วย สิ่งที่คนได้รับจึงเป็นอาหารจากป่า เช่น เห็ด พืชผักที่ขึ้นตามธรรมชาติ สัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ก็มีมากmany

เมื่อกีดเหตุการณ์แปงชิงระหว่างประชาชนกับภาครัฐ และกลุ่มนบุคคลที่ชาวบ้านเรียกว่า คอมมิวนิสต์ ในเขตอำเภอแม่แจ่ม ชี้ดูเหมือนว่านโยบายของคอมมิวนิสต์จะโดนใจชาวบ้านมากกว่า จึงทำให้ภาครัฐปรับนโยบายมาเป็นช่วยเหลือ บริการเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านมากกว่าเดิม โดยเฉพาะในหมู่บ้านและชุมชนที่รัฐเชื่อว่ากลุ่มเสียงต่อการเป็นแนวร่วมของคอมมิวนิสต์ จึงมี

¹ สมภาษณ์ ป้าเรือนมูล แจ่มแจ้ง อายุ 77 ปี บ้านช่างเคิง

ทหารและตัวรัฐธรรมนูญเด่นเข้ามาประจำอยู่ตามภูมิภาคฯ พื้นที่ราบของอำเภอแม่แจ่ม โดยที่หารและตัวรัฐเหล่านั้นมาช่วยปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านตลอดจนพัฒนาในด้านอื่นๆ ด้วย

หลังจากมีการยุติการเรียกร้องประชาธิปไตย ภาครัฐได้พยายามผลักดันแผนพัฒนาเข้ามาสู่เมืองแจ่ม โดยการนำเสนอความกันดารและประชาชนยกจันมีการศึกษาต่อ ดังจะเห็นได้จาก การนำเสนอขอทุนของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม

“เนื่องจากเป็นอำเภอที่กันดาร ประชากรยากจนมี การศึกษาต่ำ ความรู้ด้านสาธารณสุขยังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ อำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอค่อนข้างจะลำบาก เมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยัง ปรากฏว่ามีปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่าและ ต้นน้ำธรรมชาติการปลูกฝันมากที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดภาค เหนือ และในช่วงปี 2514 – 2523 ก็เกิดปัญหาเกี่ยวกับ ความมั่นคงของชาติ...โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม มีวัตถุ ประสงค์ที่จะแก้ปัญหาที่สำคัญ 3 ประการ คือ ปัญหา สภาวะแวดล้อมภูมิทัศน์ ปัญหาสังคมและความมั่นคง ของชาติ และปัญหาเศรษฐกิจ”²

ความเป็นมาของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ตามนโยบายของรัฐบาลที่จะลดพื้นที่และ ปริมาณการปลูกฝัน ซึ่งเป็นต้นตอของปัญหายาเสพติดทั้งปวงให้น้อยลง ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ป.ป.ส.) จึงได้วางแผนการปลูกพืชทดแทนฝันในพื้นที่ ที่มีการปลูกฝันมาก และได้ขอความช่วยเหลือไปยังรัฐบาล หรือองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อหาทุนสนับสนุน

ในปี พ.ศ.2521 องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย – ยู เอส อี ดี (United State Agency For International Development in Thailand – USEID/Thailand) ได้ทำเรื่องถึงรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เพื่อขอความช่วยเหลือด้านการอนุรักษ์

² สันติพงษ์ ช้างเผือก และคณะ: 2546. ของหน้าหมู่ ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม . สำนักงานกองทุน

สภาพแวดล้อมในเขตลุ่มน้ำแม่เจ้ม เข่นเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ป.ป.ส.)ที่หมายมั่นปั้นเมื่อให้ยูสेदช่วยสนับสนุนงบประมาณการปลูกพืชอื่นทดแทนในการปลูกฝันในพื้นที่ที่กำagoแม่เจ้ม โดยให้เหตุผลว่า เป็นพื้นที่ที่มีการปลูกฝันมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ข้อเสนอทั้งสองเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสเชี่ยวกราดของการประท้วงด้วยทางการเมือง การทหารระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

หน่วยงานพัฒนาอย่างยั่งยืน – USAID ที่มีเป้าทางยุทธศาสตร์เพื่อยุติการเคลื่อนไหวของลักษณะคอมมิวนิสต์ เห็นชอบต่อข้อเสนอทั้งสอง และต้องการให้มีโครงการพัฒนาที่เน้นทั้งการพัฒนา คุณภาพชีวิต และการเพิ่มผลผลิตการเกษตรของประชาชนไปพร้อม ๆ กันด้วย จึงจัดสังคมที่ปรึกษาฯศึกษาแนวทางจัดทำโครงการและพิจารณารายละเอียดร่วมกับผู้แทนกรมต่างๆ ซึ่งในหลักการจะเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ทางยูสे�ด จึงขอเปลี่ยนหน่วยงาน รับผิดชอบจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมาเป็นสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงานในขณะที่รัฐบาลไทยได้จัดตั้ง “คณะกรรมการประสานงาน โครงการพัฒนาพื้นที่สูง” (Highland Area Development : HAD) อันเป็นคณะกรรมการประสานงานระดับชาติขึ้น เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2522

ทางคณะกรรมการประสานงานโครงการพัฒนาที่สูงร่วมกับยูสे�ด ได้พิจารณากำหนดพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เจ้มเป็นอาณาเขตของการดำเนินงานโครงการฯ โดยมีความเห็นว่า “ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำแม่เจ้ม นอกจากปัญหาเรื่องการปลูกฝันแล้ว ยังมีปัญหาความยากจน ข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ปัญหาสภาวะสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม และความมั่นคง ถ้าจะแก้ไขปัญหาเฉพาะการปลูกฝันอย่างเดียว ก็ไม่สามารถช่วยให้ประชากรดังกล่าวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ดังนั้นจึงได้กำหนดแผนและแนวทางการพัฒนาขึ้นอีกชุดหนึ่ง คือ เน้นเรื่อง การพัฒนาอาชีพเป็นอันดับแรก”

“ได้มีการลงนามในสัญญารับความช่วยเหลือในและเรียกว่า “โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม” (Mae Chaem Watershed Development Project) จาก USAID เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2523 โดยทางรัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้เงินสนับสนุนช่วยเหลือแบบให้เปล่าเป็นจำนวนเงิน 10 ล้านเหรียญสหรัฐ ภายในระยะเวลา 7 ปี (2524 – 2530)

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้มมีพื้นที่ดำเนินการของโครงการครอบคลุมอาณาเขตพื้นที่ 7 ตำบล ในเขตลุ่มน้ำแม่เจ้ม ได้แก่ ตำบลช้างเคิง ตำบลท่าศาลา ตำบลแม่น้ำจาร ตำบลบ้านทับ ตำบลแม่ศึก ตำบลบ้านจันทน์ ของกำagoแม่เจ้ม และ ตำบลบ่อสะหลี กำagoยอด รวมพื้นที่ประมาณ 4,290 ตารางกิโลเมตร ประชากรทั้งสิ้น 32,576 คน (สถิติปี 2526) ซึ่งกำagoแม่เจ้ม

เป็นพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนาชนบท ในเขตพื้นที่ภาคตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2522-2529)

การขับเคลื่อนงานพัฒนาของโครงการฯ จะใช้กลไกของกระทรวงหลัก 4 กระทรวง คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข รวมถึง สำนักนายกรัฐมนตรี ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โดยแต่ละหน่วยงานมีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนต่างๆ ภายใต้กลวิธีในการดำเนินงานหลัก 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก ประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และการพัฒนาสังคม

การปรับปรุงการพัฒนาชุมชนด้วยการเพิ่มความสำนึกร่วม ความรับผิดชอบความพอใจในการพัฒนาชุมชนให้กับชาวบ้าน และเร่งร้าให้ชาวบ้านเกิดความริเริ่มจัดทำโครงการ การบริหารโครงสร้างและการประเมินผลงาน

ประการที่สอง ประเด็นเกี่ยวกับการเกษตร

การเพิ่มผลผลิตข้าวและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

หนึ่ง – การขยายพื้นที่เพาะปลูกให้เพียงพอต่อการผลิต โดยจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้เมืองที่ดินทำกิน หรือผู้ที่มีที่ดินน้อย พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการชลประทานขนาดเล็ก จัดพัฒนาที่ดินในรูปแบบต่างๆ ทั้งในพื้นที่รับน้ำชลประทาน และนา水份เพื่อให้การเพิ่มผลผลิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สอง – ขยายกิจกรรมงานส่งเสริมการเกษตรตามแผนส่งเสริมการเกษตรแห่งชาติให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้นโดยเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ส่งเสริม (อัตราส่วน 1 : 400) เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานการเกษตรของสิ่งการ ด้วยการเพิ่มเครื่องมือ ยานพาหนะต่าง ๆ

สาม – จัดบริการสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการผลิตของเกษตรกร โดยมุ่งเน้นไปยังการจัดทำแผนงานปรับปรุง “สหกรณ์การเกษตรแม่杰ม” ให้สามารถขยายงานบริการได้ในระดับหมู่บ้าน เพื่อให้สหกรณ์สามารถให้สินเชื่อ ในรูปเงินสด วัสดุเพื่อเพิ่มผลผลิต พัฒนาที่ดิน และการบริโภคและเป็นศูนย์รวมเงินทุนของหมู่บ้าน เป็นตลาดซื้อขาย ผลผลิต และร้านค้าหมู่บ้าน

สี่ – จัดสถานที่ทดลองการเกษตรเพื่อสนับสนุนการผลิต เพื่อเป็นศูนย์ติดต่อแลกเปลี่ยนทางวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ และฝึกอบรมเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของโครงการ

ประการที่สาม ประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน

การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการป้องกันสภาพแวดล้อม มีการดำเนินการ ดังนี้

หนึ่ง – การป้องกันไฟป่าด้วยการจัดอบรมเจ้าหน้าที่และชาวบ้าน จัดหาวัสดุอุปกรณ์กำลังคนเพื่อป้องกันและดับไฟป่า และตั้งหอตรวจการไฟใหม่ขึ้น

**สอง – การอนุรักษ์ดินตามไทรล่นนและป่าเบญจพรรณ มีการจัดหน่วยบำรุงดินน้ำภายใน
ลุ่มน้ำเพื่อป้องกันการชะล้างหน้าดิน**

สาม – การปลูกไม้ใช้สอยประจำหมู่บ้าน

**สี่ – การซ้อมบำรุงดินป่าไม้ เพื่อขนส่งกล้าไม้ในเขตปลูกป่าเป็นแนวป้องกันไฟและ
สนับสนุนการดับไฟป่า และเป็นต้นทางสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่**

ประการที่สี่ การปรับปรุงการตลาดผลิตผล

ทางโครงการฯ จะให้การสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์ พันธุพืช พันธุสัตว์เพื่อให้การ
เพิ่มผลผลิตคล่องตัวขึ้น และให้เอกสารเข้ามา มีส่วนร่วมในการซื้อ – ขายผลผลิตทางการเกษตร
ส่วนเกิน และแข่งขันกับกลไกการตลาดของรัฐได้

ประการที่ห้า การเป็นโครงการตัวอย่าง

เพื่อจะทำให้โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มเป็น ต้นแบบของการพัฒนาชนบท ทางโครงการฯ จึงวางแผนทางไว้ 3 ประการ คือ การเป็นโครงการที่ลงทุนด้วยการใช้แรงงานในท้องถิ่น
มากกว่าจ้างแรงงานจากภายนอกลุ่มน้ำหรือการใช้เครื่องจักรกล และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้น
เป็นกิจกรรมที่พัฒนาต่อเนื่องด้วยตนเอง ได้โดยการสร้างและพัฒนาโครงสร้างต่าง ๆ ของกลไก
บริหารของรัฐให้เป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งและมั่นคง

ปรากฏว่า การดำเนินงานทางด้านการพัฒนาในพื้นที่ในระยะที่ 1 ในเขตตำบลช่างเคิง
และตำบลท่าพา มีปัญหาอุปสรรค คือ

1. เรื่องการให้เอกสารสิทธิ์ทำกินแก่ราชภูมิ ซึ่งขัดกับมติคณะรัฐมนตรีที่มีไว้เมื่อวันที่ 14
มกราคม พ.ศ. 2518 ไม่อนุยอมให้ราชภูมิกรรมสิทธิ์ในที่ดินและอาศัยอยู่ในบริเวณต้นน้ำลำธาร
ชั้น 1 ดังนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงต้องนำเรื่องเข้าหารือคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26
มีนาคม 2525 เพื่อขอให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติในหลักการเป็นนโยบายเฉพาะเรื่องของโครงการ
พัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม

2. เรื่องเงินงบประมาณสมทบของฝ่ายไทย ที่จะต้องตั้งงบสมทบในปีงบประมาณ 2524
หน่วยงานปฏิบัติไม่สามารถจะตั้งได้ทัน ดังนั้น ปี 2524 จำเป็นต้องจัดหาเงินงบประมาณแหล่งอื่น
มาใช้จ่ายในโครงการ จึงทำให้การดำเนินงานในขั้นแรกล่าช้ากว่ากำหนด

การดำเนินงานของโครงการตามสัญญาในระยะที่ 1 จึงไม่บรรลุเป้าหมายตามวัตถุ
ประสงค์ เป็นเหตุให้มีผลกระทบถึงการดำเนินงานระยะที่ 2 ในพื้นที่ ตำบลบ้านจัน และตำบล
บ้านทับ และระยะที่ 3 ในพื้นที่ ตำบลแม่ศึก ตำบลแม่น้ำจรา อำเภอแม่แจ่ม และตำบลบ่อสะหลี
อำเภอฮอด ตามแผนงานและสัญญาที่ทำไว้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าตามแผนการดำเนินงานนั้นได้แบ่ง
งานและเงินไว้ 3 ระยะ

เนื่องจากการดำเนินงานในระยะที่ 1 ล่าช้า จึงทำให้การประเมินผลของโครงการระยะที่ 1 ที่กำหนดไว้เดือนกุมภาพันธ์ 2526 ต้องล่าช้าไปถึงเดือนพฤษภาคม 2526 จึงเป็นเหตุให้งานที่จะเริ่มปี 2525 ในระยะที่ 2 หยุดชะงัก เพราะไม่มีการเข็นต์สัญญาในระยะที่ 2 ต่อ การตกลงเข็นสัญญาต่อในระยะที่ 2 ล่าช้าออกไปเป็นวันที่ 9 ธันวาคม 2526 หากได้ปฏิบัติตามแผนแล้ว ต้องเริ่มดำเนินงานในระยะที่ 3

ดังนั้น จำเป็นต้องทำการปรับแผนใหม่ และแก้ไขข้อตกลงในสัญญาระยะที่ 2 และได้ตัดพื้นที่ดำเนินงานออก 2 ตำบล คือ ตำบลบ้านจัน อำเภอแม่แจ่ม และตำบลบ่อสะหลี อำเภอชุมพร รวมกับได้กำหนดพื้นที่ไว้ในระยะที่ 2 ดังนี้ คือ ตำบลบ้านทับ ตำบลแม่น้ำจร และตำบลแม่ศึก และยังให้คงดำเนินงานในตำบลซ่างเคิง กับตำบลท่าผา ของระยะที่ 1 ออกไปอีก

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มมีการประเมินผลด้วยกันหลายครั้ง ซึ่งผลของการประเมินโครงการประสบความสำเร็จในการดำเนิน ดังรายละเอียดดังนี้

1. ประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และการพัฒนาสังคม

เนื่องจากโครงการไม่ได้เป็นหน่วยงานการพัฒนา ที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่เขตลุ่มน้ำแต่เพียงหน่วยเดียว จึงเป็นภารຍาที่จะพิจารณาถึงผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตของมาให้เห็นได้อย่างเด่นชัด จากล่าวโดยรวมฯ ต่อประชาชนในพื้นที่เขตลุ่มน้ำแม่แจ่มได้ ว่า “มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” โดยพิจารณาจากด้านมูลค่าของที่อยู่อาศัย และทรัพย์สิน ตลอดจนระดับการศึกษาและด้านโอกาสในการทำงานทั้งในและนอกภาคการเกษตร ซึ่งผลการประเมินปรากฏว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ตามพื้นราบมาตรฐานคุณภาพชีวิตสูงกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่บนที่ดอนและที่สูง

ประชากรในเขตพื้นที่ดำเนินการของโครงการ ประกอบด้วยคนต่างด้วยเชื้อชาติ หลากหลายเชื้อชาติ (ดูจากตารางที่ 1) บ้านเรือนส่วนใหญ่ของคนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ราบ ที่มีประชากรคนไทยพื้นเมืองอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น จะสร้างด้วยวัสดุคงทนถาวร เช่น ไม้ ปูนซีเมนต์ มุงหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง ส่วนบ้านเรือนของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามที่ดอยและในเขตที่สูง ยังคงมุงหลังคาด้วยหลังคา ฝาทำด้วยไม้ไผ่ดัดแตะ ในหมู่บ้านมีประชากรอยู่ร่วมกันจำนวนน้อย

การพัฒนาโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มระยะที่ 1 เมื่อเริ่มโครงการแต่ละหมู่บ้านจะมีเจ้าหน้าที่ประสานงาน(จปส.) 1-2 คนเข้ามาประจำในแต่ละบ้าน และมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่บริเวณด้านข้ามมีอกร่องรอยเรียนแม่แจ่ม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอที่ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 12 ของตำบลซ่างเคิง และ จปส. จะมีทั้งคนนอกและคนในพื้นที่ ที่ผ่านการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาลุ่มน้ำฯ เพื่อให้ทำหน้าที่ส่งผ่านความรู้ด้านการพัฒนา ระหว่างตัวชาวบ้านให้ดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามที่โครงการวางแผนไว้

“ป้อมหนานฯ บ่อฯ ได้ร่วมกับกลุ่มน้ำเข้ามาบ้านเราปี อะထังถ้าจะปี 25-26 นี่หละ ป้อมหนานจะอู้หือฟังเต้าตี้ๆ ได้สมญันนี้ป้อมหนานเป็นกรรมการหมู่บ้านอพป. ฝ่ายพัฒนา และส่งเสริมลุมน้ำเป็นเข้ามาเป็นบ้านพักตึ๊บ้านปูนอยสม ตี้ อ่านคอมอยุ่หมะเดี่ยวนี่หละ เป็นแปงดูบຍາວ Haley ห้องเจ้า หน้าตี้หลายคน

เป็นยังว่าเจ้าหน้าที่จปส.(เจ้าหน้าที่ประสานสัมพันธ์ โครงการลุ่มน้ำแม่แจ่ม) มีตึงถึงตึงชาญ ป้อจ้าจือป้อจาย ได้คนหนึ่งจื๊อพล เป็นคนแม่กุ้งสันป่าตอง แม่ถึงจ้าได้ 2 คน จื๊อ “แวน” กับ “หน้อย” เจ้าหน้าที่จปส. เขารับผิดชอบ 3 บ้าน บ้านแม่วาก บ้านสบวาก บ้านแม่หมาลอด เมื่อขัน มันเป็นหมู่เดียวกันก็ได้เดิงโครงการภารนี้ป้อมหนานเสียดายงบ ประมาณ จปส. เป็นไปเพาะตามข้อมูลกับชาวบ้านว่าได้ได้ อะထังไปตึง 3 บ้าน และเป็นเอกสารข้อมูลตี้ได้ปุ๊กัน บ้าน เฮาก่อได้หลายอย่างเมื่อนกัน ได้หลองเข้าหลวงประจํา หมู่บ้าน (จางเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวนา่น้ำฝน เก็บข้าวได้ 1,000 ถัง) ติดถนนเข้าหมู่บ้านตะก่อนขึ้นดอย เป็นแปง ถนนแล้วบ่อได้เตียวนขึ้นดอย”³

เกือบทุกบ้านในบริเวณพื้นที่เขตลุ่มน้ำจะมีน้ำประปาหมู่บ้านสำหรับบริโภค โดยโครงการได้มีบทบาทให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง และเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ในด้านการให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาและร่วมมือกันกับชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่

ทางโครงการฯได้มีการส่งเสริมให้ปลูกพืชตัดแล้งเพิ่มขึ้นในพื้นที่เขตลุ่มน้ำ โดยเฉพาะถั่วเหลืองและถั่วแดง ที่ปลูกโดยชาวเข้าเฝ่ามัง

การส่งเสริมของโครงการ ทำให้ทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาโรค ได้ pragmatism ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่วิธีการรักษาแผนใหม่ของชาวเขา เช่น จากเดิมเคยใช้ผึ้นเพื่อรักษาโรค ที่แสดงลักษณะปวดท้อง ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นการไปขอรับการรักษาจากหมอและหน่วยอนามัยชาว

³ สัมภาษณ์ พ่อหนาน คำ ปันคำ อายุ 77 ปี บ้านแม่วาก

เข้า ซึ่งเป็นการบริการเคลื่อนที่ของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยก็เป็นหน่วยงานหนึ่ง ที่สามารถตอบ สนองความต้องการด้านอนามัยให้แก่ชาวเขาในบางหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี นอกนั้นโครงการยังได้สนับสนุนให้มีตู้ยาประจำหมู่บ้านด้วย

เจ้าหน้าที่ประสานสัมพันธ์ ยังมีการประชาสัมพันธ์ให้แก่ชาวบ้านได้เห็นประโยชน์ของการวางแผนครอบครัว และการทำหมันเป็นวิธีการคุ้มกำเนิดที่ได้รับความนิยมกันมากที่สุด

“ถุงยางอนามัย เขาก่ออัญจักรเมื่อโครงการลุ่มน้ำฯ เขามา
แนะนำห้องทำการคุ้มกำเนิด แต่คนบ้านเรา尼ยมทำหมันกัน
โดยเฉพาะหมู่แม่หญิง”⁴

(ถุงยางอนามัย อัญจักรเมื่อโครงการลุ่มน้ำฯ เขามาแนะนำให้ทำการคุ้มกำเนิด แต่คนบ้านเรา尼ยมทำหมัน กัน โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน)

“ตอนนั้นมีลูกหลายคนแล้ว พอก็เป็นแนะนำห้องคุ้ม
กำเนิด อีแม่ก่อทำหมัน เมื่อเกิดอุบัติเหตุช่วงโครงการลุ่มน้ำ
นั้นละ อีแม่เป็นคนขี้ลืมสักพ่องเขาก่อเลือกกินยาคุมเข้า แต่
อีแม่เลือกทำหมัน เจ็บเตี้ยเดียว”⁵

(ตอนนั้นมีลูกหลายคนแล้ว พอก็แนะนำให้คุ้มกำเนิด แม่ก่อทำหมันเมื่อเกิดลูกชาญคนเล็กช่วงโครงการลุ่มน้ำนั้นแหลก แม่เป็นคนขี้ลืม บางคนเขาก่อเลือกกินยาคุมเข้า แต่แม่เลือกทำหมัน เจ็บครั้งเดียว)

จำนวนผู้เสพผื่นมีจำนวนลดลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบรรดาภูมิประชาราษฎรชาวเขาทั้งนี้ เนื่องมา จากการเริ่มเห็นว่าการติดผื่นเป็นสิ่งไม่ดี ประกอบกับการที่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้าน และการที่ผู้เสพขาดแคลน และโครงการฯได้เข้ามามีบทบาทโดยตรงตั้งแต่ปี 2528 โดยการจัดตั้งศูนย์รักษาบำบัดผู้ติดยาเสพติดและสามารถบำบัดรักษาผู้เสพติดได้เป็นจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้เมื่อมองในด้านการศึกษาเมื่อเทียบกับตามพื้นที่ราบ ชุมชนในบริเวณที่ตอน และที่สูง จะมีโรงเรียนเป็นจำนวนมากอยู่ อย่างไรก็ดีพบว่าเด็กชาวเขาในท้องที่ห่างไกลกันบ้าง มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้นอันเนื่องมาจากมีการจัดตั้งโรงเรียนในท้องที่เหล่านี้เพิ่มจำนวนขึ้น สำหรับงานการศึกษากองโรงเรียนนั้นถือว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ประสานสัมพันธ์ ซึ่งโครงการ

⁴ ข้อมูลของผู้ร่วมงานที่เสนาสหายที่บ้านทัพ ไช

⁵ ข้อมูลของผู้ร่วมงานที่เสนาสหายที่บ้านทัพ ไช

มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานส่วนนี้จำนวน 20 คน และโครงการยังได้ขอไปยังกระทรวงศึกษาธิการให้จัดครุภัต้านการศึกษานอกโรงเรียนอีก จำนวน 20 คน ด้วย

“เป็นดีลก เมื่อขึ้น จบ. เข้ามาสอนหนังสือ คนเฒ่าบ้านทับ บ้านไร่เอกกันมาเรียนกันหลาย เป็นจะสอนเมื่อคืน เป็นการศึกษา ก่อ่มีห้องเรียนโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ แรกแบบเรียนห้องกับคนบัญชีหนังสือ แม่ ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ยังปได้เรียน ก.ไก่ ฯ.ไช่ยู่ เป็นแบบเรียนที่เขียนได้ในหนังสือเลย มีครูมาสอนด้วย แต่คนบินยอมเรียนกัน มาเรียนได้วันสองวันก็เลิกกันไป ยุบไป ทางครูใหญ่โรงเรียนแม่แจ่มก็เข้ามาประชาสัมพันธ์ประชุมผู้ปกครองแนะนำให้ลูกหลานไปเรียนต่อให้มากขึ้น”⁶

(มันดลกมาก เมื่อขึ้น จบ. เข้ามาสอนหนังสือ คนเฒ่าบ้านทับ บ้านไร่พากันมาเรียนกันมาก เข้าจะสอนตอนกลางคืน การศึกษาก็ให้มีการเรียนโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ แรกแบบเรียนห้องกับคนบัญชีหนังสือ แม่ ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ยังไม่ได้เรียน ก.ไก่ ฯ.ไช่ยู่ เป็นแบบเรียนที่เขียนได้ในหนังสือเลย มีครูมาสอนด้วย แต่คนไม่นิยมเรียนกัน มาเรียนได้วันสองวันก็เลิกกันไป ยุบไป ทางครูใหญ่โรงเรียนแม่แจ่มก็เข้ามาประชาสัมพันธ์ประชุมผู้ปกครองแนะนำให้ลูกหลานไปเรียนต่อให้มากขึ้น)

การที่โครงการดำเนินการให้มีการสร้างถนน ฝาย การปรับหน้าดินทำขั้นบันได และการดำเนินการปลูกป่า ตลอดจนงานป้องกันไฟ ถือว่าเป็นแหล่งที่มาของรายได้จากการเกษตร และจากสติติภาชีรายได้ ที่สรุปกรอบgeoแม่แจ่มจัดเก็บ ได้แสดงตัวเลขของการเพิ่มขึ้น ซึ่งพบว่า พ.ศ. 2524 เก็บได้ 0.9 ล้านบาท เพิ่มขึ้นมาเป็น 209 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2529 นอกจากนี้ยังพิจารณาได้จากตัวเลขรายได้ ที่แสดงไว้ในตารางที่ 1 ซึ่งแสดงถึงการเพิ่มของรายได้ จาก พ.ศ. 2526 ถึง พ.ศ. 2528 กระจายตามตำบล ระหว่างร้อยละ 3.3 ถึงร้อยละ 28.9

⁶ พ่อคื่นคำ นิปุณะ อายุ 67 ปี บ้านทพ. อ่างแล้ว

ตารางที่ 1 เครื่องบ่งชี้มาตรฐานการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตลุ่มน้ำแม่เจ้า พ.ศ. 2529

รายการ	ตำบลต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำแม่เจ้า				
	ช่างเคียง	ท่าศาลา	แม่น้ำจาร	แม่ศิก	บ้านทับ
จำนวนหมู่บ้าน	28	43	30	39	60
จำนวนครัวเรือน	1,758	1,578	871	912	1,219
จำนวนประชากร	8,424	7,907	5,119	5,910	7,723
%คนไทยพื้นเมือง	91.7	66.7	38.2	31.3	4.9
%กะเหรี่ยง	8.3	30.6	55.8	58.3	71.6
%มัง	-	2.7	5.9	10.4	5.8
%ล้วง	-	-	-	-	17.8

ทรัพย์สินในครัวเรือน

รถไถขนาดใหญ่	-	2	-	1	-
รถไถเดินตาม	67	46	46	63	6
สูบนำ้	61	9	1	1	-
โรงสี	21	18	10	21	2
รถจักรยาน	36	24	-	3	-
รถยนต์	97	35	21	39	11
รถจักรยานยนต์	433	251	40	85	8
เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	25	2	7	13	-
โทรทัศน์	212	29	3	22	-
วิทยุ	1,206	881	495	510	354
จักรยานผ้า	239	112	63	121	42
ตะเกียง	31	23	11	31	4
เตารีดไฟฟ้า	332	48	47	2	1
ตู้เย็น	391	53	-	3	-
พัดลม	409	54	-	-	1
เครื่องพ่นยา	150	135	21	113	8

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน(เฉลี่ยต่อครัวเรือนเป็นบาทต่อปี)

ค่าใช้สอย + เครื่องใช้	2,684.7	2,190.15	1,605.67	1,084.98	465.69
ค่าเครื่องนุ่งห่ม	2,684.7	893.19	492.93	1,029.53	652.00
ค่าบริโภค	8,663.5	6,012.88	4,760.50	2,761.63	2,622.60

รายการ	ตำบลต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำแม่แจ่ม				
	ช่างเคียง	ท่าทา	แม่น้ำจระ	แม่ศิก	บ้านทับ
รายได้ครอบครัว					
พ.ศ. 2526	16,603	8,690	6,553	7,037	3,231
พ.ศ. 2528	17,689	12,076	9,536	8,813	5,097
%อัตราการเพิ่มเฉลี่ย	3.3	19.5	22.8	12.6	28.9
ต่อปี					

ที่มา : ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม รวบรวมโดยเจ้าหน้าที่ประสานสัมพันธ์ พ.ศ.2526 และพ.ศ. 2528

หมู่บ้านต่างๆ โดยเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ตามพื้นที่ราบจะมีการตั้งกลุ่มในหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มธนาคารช้าว กลุ่มธนาคารโโค-graveบือ กลุ่มยุวกะสิกา กลุ่มเยาวชน กลุ่มสหกรณ์หมู่บ้าน กลุ่มศาสนា กลุ่มนันทนาการ กลุ่มอาสาพัฒนาและป้องกันหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มเหล่านี้ มักได้รับการกระตุ้นจากภายนอกโดยมีเจ้าหน้าที่ประสานสัมพันธ์ ของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้น หรือประสานงานกับหน่วยงานอื่นภายนอกหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้ชาวบ้านรับเอาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มอีกด้วย ดังนั้นคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นองค์กรระดับหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์การพัฒนาของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มจึงเกิดขึ้น

โดยในขั้นต้นจะมีการแบ่งซอยบ้านแต่ละบ้านเป็นหมวดฯ แต่ละหมวดจะมีหัวหน้า รองหัวหน้า เป็นผู้ประสานเชื่อมสماชิกในหมวด ระหว่างหมวดและใช้ศalaประจำหมวดที่รัฐสั่งให้สร้างขึ้นเป็นสถานที่ประชุม รับฟังข้อมูลข่าวสารจากโครงการฯ

กลไกของหมวดที่สร้างขึ้นใหม่จะทำงานร่วมกับกลไกปัจจุบันในระดับตำบลและหมู่บ้าน เพื่อสนองต่อปฏิบัติการต่างๆ ของกระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ที่ปฏิบัติหน้าที่ในขอบเขตงานของตน

ช่วงพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ชาวบ้านแต่ละคนจึงสังกัดในกลุ่มหมวด หรือฝ่ายที่ถูกตั้งขึ้นมา จากทางรัฐหลายกลุ่ม จนบางคนไม่สามารถบอกได้ว่าสังกัดกลุ่มไหนบ้าง

ชาวบ้านหมู่บ้านพื้นที่ราบสามารถแก้ปัญหาของตนเองได้ เพราะมีความพร้อมที่จะดำเนินการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองต่อไปเองได้ ทั้งนี้ก็เพราะหมู่บ้านเหล่านี้ มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน โครงการได้รับการพิจารณาถึงเป้าหมายของกิจกรรมการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองในทางปริมาณ หรือสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ทางกายภาพ เช่น ธนาคารช้าว ระบบประปาหมู่บ้าน

ใน samoແມ່ແຈ່ນ ມີໜ່ວຍງານແລະອົກກວ່າລາຍແໜ່ງໄດ້ມີກາຈັດຕັ້ງຮັນາຄາຮ້າວ້ຳນິນສ່ວນ
ງານຂອງຕົນອາທິເຊື່ນ ກລຸ່ມອາສາພັດນາຫຼຸ່ມບ້ານແລະປັ້ງກັນຕົນເອງ ຄະນະສອນສາສະກາຣີສົດ് ຕໍາຮວຈ
ຕະເວນຫຍາຍແດນ ແລະໂຄງກາພັດນາຫຼຸ່ມນໍ້າແມ່ແຈ່ນ ສໍາຮັບໂຄງກາພັດນາຫຼຸ່ມນໍ້າແມ່ແຈ່ນໄດ້ໃຫ້
ຄວາມໜ່ວຍເຫຼືອດ້ານວິສຸດຸກ່ອສ້າງບາງອຍ່າງ ເພື່ອກາຈັດຕັ້ງຮັນາຄາຮ້າວ້ຳຈຳນວນປະມານ 50 ແ່າ່ງ
ຮະຫວ່າງປີ 2525 ລົງປີ 2528 ໂດຍສ່ວນໃຫຍ່ ທ້າວບ້ານຈະເປັນຜູ້ລັງມືອສ້າງກັນເອງໂດຍອາຍົວສຸດຸທົ່ວອງ⁷
ຖື່ນ ເຊື່ນ ເສາ ແລະໄຟກະດານ ໃນຂະນະເດືອກກັນທີ່ໂຄງກາພັດນາຫຼຸ່ມນໍ້າຈັດຫາສັງກະສົມຸງຫລັກ
ຕະປູ ແລະວິສຸດຸປະເກາຫເຄື່ອງເໜັກໃຫ້ສໍາຮັບກ່ອສ້າງອາຄາຮັນາຄາໄໝໃຫ້ໃໝ່ປະມານພື້ນ້ຳ
ໜ້າວເປີລືອກ ຫຶ່ງທ້າວບ້ານຈະຮ່ວມກັນຮວບຮຸມໜ້າວຈາກສາມາຊີກ ໂດຍຈະເກີບປະມານ 1-3 ຄັງ/ຄຽບຄວ້າ
ຫຶ່ງກີ່ແລ້ວແຕ່ຂ້ອຕກລົງທີ່ກໍານົດຂຶ້ນຂອງຄະນະກວ່າມກາ ເນື່ອຮຸມກັນໄດ້ແລ້ວ ຈະໄດ້ປະມານ 100 ຄັງ
ເກີບໄວ້ເປັນກາຝາກຄັ້ງແຮງແລະມີກາຈັດກາໂດຍຄະນະກວ່າມກາຮັນາຄາຮ້າວ້ຳປະຈຳຫຼຸ່ມບ້ານ

ເນື່ອສາມາຊີກຄົນໄດ້ຫາດແຄລນໜ້າວຫຼືອ້າດເຈິນຫຼືຂ້າວກີ່ສາມາດໄປກູ້ຢືນຈາກຮັນາຄາຮ້າວ້າໄດ້
ປະມານກາຍື່ນໜ້າວຈະມີມາກທີ່ສຸດຕອນປລາຍຖຸົງຝານກ່ອນຄຸດກາເກີບເກີຍ ພອຫລັງເກີບເກີຍໜ້າວບ້ານ
ທີ່ກູ້ຢືນໜ້າວຈາກຮັນາຄາຮ້າວ້າກີ່ຈະສົງໜ້າດີນ ໂດຍເສີຍດອກເບື້ຍເປັນໜ້າວ ຈຳນວນ 2-3 ຄັງຕ່ອກກູ້ຢືນ
ໜ້າວ 10 ຄັງ

ຮັນາຄາຮ້າວ້າໄດ້ເກື້ອກຸດຕ່ອນແນວທາງກວຍກະຮະດັບຄວາມມັນຄົງທາງໄກ້ຮັນາກາຣໃນຫຼຸ່ມບ້ານ ຫຶ່ງ
ທ້າວບ້ານທັງໝາຍກະເໜື່ອງ(ປະກາເກອະນູອ) ແລະທ້າວໄທຢືນການ ຕ່າງມີຄວາມຕະຫຼາກດີ ສິ່ງປະໂຍ້ນ
ຂອງກາຈັດຕັ້ງຮັນາຄາຮ້າວ້າ ເພະຮັນາຄາຮ້າວ້າເປັນແລ້ງທີ່ປ່ຽນເຫດຜົນໄດ້ເປັນຍ່າງດີ

“ຕອນນີ້ໄດ້ສ້າງຮັນາຄາຮ້າວ້າກັນແບບທຸກບ້ານ ໂດຍ
ທາງໂຄງກາເຂາຈະໄໝວສຸດຸປົກຮົນນຳ ມໍ່ເຫັນກ່ອ່າຍກັນແປ່ງ
ເຂົ້າຂ້າມາຍອມກັນ ໄຟ້າວປ່ອກິນກ່ອມາຂອກູ້ໄປກິນກ່ອນ
ເຂົ້າວແລ້ວກ່ອເຂົມາແຕນ”⁷

(ຕອນນີ້ໄດ້ສ້າງຮັນາຄາຮ້າວ້າກັນແບບທຸກບ້ານ ໂດຍທາງໂຄງກາເຂາຈະໄໝວສຸດຸປົກຮົນນຳ ພວກເຮົາກີ່ຫວຍ
ກັນສ້າງ ເຂົ້າວມາຮ່ວມກັນ ໄກຮ້າວໄມ່ພອກິນກົມາຂອກູ້ຢືນໄປກິນກ່ອນ ພັດຖານຸເກີບເກີຍໜ້າວແລ້ວຄ່ອຍເຄົາໄທ້ຕື່ນ)

“ເນື່ອກ່ອນຮ້ານຄ້າມັນປີ່ ນາ້ອ້າວ້າກ່ອຍກ ພອເປັນ
ແປ່ງຮັນາຄາຮ້າວ້າກ່ອ່ຍໄດ້ຈ້າດນັກ ແກ້ວເຂົບປ່ອກິນກ່ອນໄປກູ້⁺

⁷ ພ່ອອື່ນດຳ ນິປຸລະ ອາຍຸ 67 ປີ ບ້ານທັບ ຂ້າງແລ້ວ

จากธนาคารข้าวมากินก่อน มีเมื่อได้ค่อนເກົໄປແຕນ ຍືນ 10
ຄັ້ງ ແຕນ 12 ຄັ້ງ”⁸

(ເນື່ອກອນຮ້າວຄຳມັນໄມ້ມີ ທາຂີ້ອຂ້າວກົດໆບາກ ພອເຫຼາສ້າງອັນກາຣ້າຂ້າວ ກົດໆໄດ້ມາກ ປີໃຫ້ຂ້າວໄມ້ພອກິນ
ກົດໆໄປກູ້ຈາກອັນກາຣ້າຂ້າວມາກິນກອນ ມີເນື່ອໄດ້ຍຸດເກົໄປເຊົ້າຄືນ ຍືນ 10 ຄັ້ງ ໃຫ້ຄືນ 12 ຄັ້ງ)

การປັບປຸງພັດນາຊຸມໝານ ເປັນແນວທາງຫລັກປະກາວທີ່ຂອງໂຄງກາຣ້າພັດນາລຸ່ມແມ່ນ້າແຈ່ນ
ທີ່ມີກາຣ້າດຳເນີນງານໃນໜລາຍສ່ວນ ອາທີ ໂຄງກາຣ້າພັດນາຫມູ່ບ້ານ ຜຶ່ງແຍກອອກເປັນ 4 ລັກຊະນະ ດື່ອ
ກາຣ້າພັດນາແລ່ລ່ວ້າ ກາຣ້າພັດນາຊຸມໝານແລ້ວກາຣ້າຄມນາຄມ(ອັນກາຣ້າຂ້າວ ໂຮງຝຶກງານ ອາກາຣ້າປະຊຸມ
ຄຸນ ສະພານ ເລຸ) ກາຣ້າພັດນາສາຍາຮານສຸຂ(ຈັດທຳສ້າມສາຍາຮານະ ຮັວສ້າມ ເລຸ) ແລ້ວ ກາຣ້າຈັດຫາ
ເຄື່ອງມືອັນເຄື່ອງໃຊ້ໃນກາຣ້າພັດນາກາຣ້າເກະຫຼາດແລ້ວກາຣ້າພັດນາຫມູ່ບ້ານ(ເຄື່ອງພ່ານຍາກຳຈັດສັຕຽງປື້ອງ
ເຄື່ອງມືອ່າງໃນໜ້າງປຸນ ເລຸ) ແລ້ວ້າທີ່ໄດ້ຮັບກາຣ້າພັດນາແລ້ວໄດ້ແກ່ ກາຣ້າສ້າງອ່າງເກີບນ້ຳຈຳນວນ 5
ອ່າງ ແລ້ວສ້າງຝ່າຍນ້ຳລັ້ນຈຳນວນ 97 ແ່ງ່າງ ຜຶ່ງຈະທຳໃຫ້ຂ້າວບ້ານເຫັນຮູບອະວະມົດຕ່າງໆ ແລ້ວສາມາດ
ເປົ້າຍບໍາເຫຼີນໄດ້ວ່າອະໄຮຄື “ກາຣ້າພັດນາ” ແລ້ວອະໄຮໄນ້ໃໝ່ “ກາຣ້າພັດນາ”

ເນື່ອງຈາກກາຣ້າພັດນາໂຄງກາຣ້າມີອຸ່ນຫລາຍສ່ວນແລ້ວມີໂຄງກາຣ້າເລີກໆ ທີ່ດຳເນີນງານອູ້ເປັນ
ຈຳນວນນັກ ຈາກວິຊຍີໃນຄວັງນີ້ຈຶ່ງເລື່ອກແນ່ໄປຢັງສ່ວນທີ່ສັງຜົດຕ່ອກກາຣ້າເປົ້າຍບໍາເຫຼີນແປ່ງຂອງຊຸມໝານແລ້ວ
ຮະບບປະເທດຊື້ກິຈໃນຊຸມໝານເປັນຫລັກ

“ໂຄງການລຸ່ມ້າແມ່ນ້າແຈ່ນ ເຂົ້າຂ້າມັນເປັນກະທວງ

ເກະຫຼາດ ກຽມພັດນາ ຕີ່ດິນ ຜຶ່ງເປັນ ຂອງກະທວງເກະຫຼາດ ມີ
ຫລາຍຝ່າຍ ມີຝ່າຍນີ້ເທັສທະກາ ຝ່າຍກຽມພັດນາທີ່ດິນ ຝ່າຍ
ເກະຫຼາດ ອາຈຳນັນຮົງຮົງ ເຈົ້າງວັພັນນີ້ ນີ້ເປັນຫວ່ານ້າຝ່າຍເກະຫຼາດ
ຕ້ອນນີ້ເປັນອາຈຳນອູ້ແມ່ໄຈ້ ສ່ວນມາກເນັ້ນອາຊີປເກະຫຼາດ ສັງ
ເສຣີມວິຊາຊີປເກະຫຼາດ ທຳຂັ້ນບັນໄດ້ ສອນຈາວບ້ານທີ່ອປຸກອະ
ຫຍັງເປັນ ບ້ານເຫາຕະກ່ອນປ່ສູ້ຈັກກ່ານປຸກກັບດ້ານວິຊາກ່ານ
ເຕື້ອ ແຕ່ພອໂຄງການລຸ່ມ້າເຂົ້າມາເຂົ້າມາກ່ອມາທຳແປ່ງສາທິພິບໍາ
ຮານປັງ ປຸກຄ້ວາ ປຸກຫລາຍາອຍ່າງ ຊ້າວນາປັງ ທີ່ອເຫາຍີ
ຍະຄນເດືອຍແລ້ວເຂົມາໄສປຸ່ງທີ່ອ ມາພ່ານຍາທີ່ອ ເຂົ້າມາສັງເສຣີມ
ກ່ານອາຊີປກອນ ໂຄງສ້າງຈະບ່ເຢືຍເຕື້ອ ພຍັ່ງແປ່ງເໜືອງ
ແປ່ງຝ່າຍເຂົ້າຈະຍັງບ່ເຢືຍເຕື້ອ ເຂົ້າມາສ້າງອາຊີປທີ່ອປຸກນັ້ນ

⁸ ແມ່ຂູ້ຢູ່ນ ແກ້ວປະເລີຮູ້ ສັນກາຍຄົນ 10 ກຸມພາພັນນີ້ 2548

ปลูกนี้ ห้องมีห้องกินได้ ปลูกผักปลูกไม้ ต่อมาก่อทำเป็นงาน
โครงสร้าง แป้งถนนหนทาง แป้งเหมืองแป้งฝาย อันนี้กรม
พัฒนาตื้อดิน แป้งเหมืองแป้งฝาย ฝายตีหินตีลุ่มน้ำไม้ คาด
นำเหมืองหลาอยตี ตีหินเกือก ก่อแม่น แป้ง 3 ต่อน ทำขัน
บันได บ้านเข้าบะได้นัก ตีได้ก จะมีนาอ่องกับแม่หอย
ขันบันไดนี่ เข้าพันหลาหนา ชาวบ้านเข้าพันๆๆ แล้วก่อ⁹
เข้าไปทำขันบันได บห์อน้ำจะชี้ดิน”⁹

จากการพัฒนาของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำที่ส่งเสริมในเรื่องสาธารณสุข หนึ่งในการพัฒนา
ได้มีการจัดทำส้วมสาธารณะตลอดจนจัดหาหัวส้วมให้ชาวบ้าน แต่เนื่องจากความไม่คุ้นเคย เมื่อ
สร้างแล้วชาวบ้านไม่กล้าใช้ เพราะไม่เคยชิน จึงทำให้เจ้าหน้าที่โครงการฯต้องเป็นมั่นใจเพื่อมา
เทศน์ให้ชาวบ้านเข้าส้วม

“สมัยตะก่อนป้อมหานเป็นตุ๊ ลุ่มน้ำเข้ามาพัฒนาโดย
ก้านแป้งส้วมห้อชาวบ้าน ชาวบ้านมันบ่คุ้น แป้งแล้วบ่เมี่
ไนเข้าส้วม ยังเข้าป่าแบบชอบอยู่ เขาก่อมาขอร้องป้อม
หานว่าขอจ่ายบอกห้อชาวบ้านเข้าส้วมกำเต็อ ป้อมหาน
ก่อบซูจะเยียะจะได กำนั้นกะเลยเอาครัวมไปเต็ดห้อจา
บ้านพัง เต็ดครัวห้อเข้าส้วมนนะ เพราะชาวบ้านจะเจ้อพังตุ๊
เจ้าลุ๊ บ่เดี่ยวนี่ก็ไดไปถึงสมัยตะก่อนก่ออดไใช้หัว(หัวเรา)บ
ไดหนา”¹⁰

การเปลี่ยนผ่านไปสู่ “การพัฒนา” ได้นั้น รัฐจะต้องทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่า ภาวะที่พวกรเข้า
ดำเนินอยู่ในทุก ๆ ด้าน ไม่พัฒนา (ไม่สะอาด ไม่เรียบร้อย ไม่มีความรู้) และจะพัฒนาได้ ถ้าชาว
บ้านมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการดำเนินการไปในแนวทางที่รู้สึกกำกับ – ชี้นำ แต่ก็ใช่ว่า ชาว
บ้านจะเออกออกห้อหมกหรือเดินตามการพัฒนาที่เข้ามาทั้งหมด แต่ละคนอาจจะเลือกที่จะรับ เลือก
ทำ เลือกปฏิเสธ หรือทำไปในทางตรงกันข้ามกับที่รู้สึกว่างไว้

⁹ พ่อหนานคำ ปีนคำ อายุ 77 ปี บ้านแม่วาก. 27 มกราคม 2547.

¹⁰ คำบอกเล่าของพ่อหนานเลวิส บันศรี. บ้านพร้าวหนุ่ม

“พ่อนุมดการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ก็มีแต่การพัฒนา
แทน เช่น ทำรัฐบ้านแบบใหม่ ทำห้องส้วม ถังขยะ กิน แบบ
ใหม่ ทำงานแบบใหม่ เมื่อแต่ก่อนนั้นเขาก็จะคิดว่าพวก
เรานี่อนยางไม่มีการพัฒนา สอนดองหน่อไม้ ถนน
อาหาร ทำน้ำยำหมัก ทำสาลากุหลาบปือกบ้าน มีการติด
ข่าวสารทางราษฎรกรรมการเกษตรต่างๆ ให้อ่าน จากหนังสือ
พิมพ์ประจำหมู่บ้าน วันละ 2 ฉบับ แต่ไม่ค่อยได้อ่านกัน...
เอกสารก็จะถูกนำมาให้แต่ก่อนเมื่อต่อเนื่อง หมวดโครงการแล้วก็เลิกที่
ไม่ต่อเนื่อง เพราะว่า ถึง tho ไปก็ไม่ได้ขาย ไม่มีตลาด คน
ที่จะซื้อก็ไม่ชอบซื้อกันแล้ว หันมาซื้อกางเกงยีนส์กัน คนแต่
ก่อนนั้นผู้หญิงเขาไม่ซื้อกางเกงกันเลย จะเริ่มนี่ซื้อกางเกงกัน
เมื่อมีร้านขายของ ตั้งแต่ตั้งโรงเรียนมัธยมแล้ว ตั้งแต่นั้น
เข้ามา เขาเอาของเหล่านี้มาขายจากข้างนอก”

“มีหน่วยงานมาบอกริ้ว่า เราริบบัณฑิตหมู่บ้าน ล้อมรั้ว
บ้าน เข้าเอกสารให้ไปปลากไม้จะเอาไม้อะไร กี่เมตรมาทำรั้ว
บ้าน ก็ตัดมาไม่ใช่แค่ไว้เข้าก็ให้ไม่ให้รูบกวน เจ้าหน้า
ที่ไม่ให้จับ พอยใจจะเขามาล้อมรั้วและเขามาสร้างบ้านก็ได้
ทำประตูโขงตามปกทางเข้าซอย หมู่ไปรับจ้างเลือยไม้
ขายไม้แล้วตอนจับ ถ้ามันตลาดมันก็น่าจะบอกว่าเลือยไม้
ไปทำรั้วบ้าน ไปพัฒนาบ้าน บ้านผอมอยู่บ้านท้องฝาย ถ้า
บอกอย่างนั้นมันก็จะพั่นไปไม่ถูกจับ”¹¹

จากการรายงานผลความก้าวหน้าของโครงการปีงบประมาณ 2524-2528 ระบุไว้ว่าได้มี
การอนุมัติให้ความช่วยเหลือกิจกรรมการพัฒนา จำนวน 433 โครงการ และในช่วงระหว่างปี
พ.ศ. 2526-2528 คิดเป็นจำนวนเงิน 18,889,803 บาท โครงการได้ให้ความสนับสนุนด้านการ
เงินให้แก่กิจกรรมต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และน้ำดื่มน้ำใช้ (รวม
76 กิจกรรม) และเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 21 กิจกรรม และกิจกรรม

¹¹ สันติพงษ์ ช้างเผือก และคณะ: 2546, หน้า 166. ข้างแล้ว

เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพอนามัยอีก 5 กิจกรรม กรณีตัวอย่างเช่น ที่บ้านยางหลวงมีการสร้างโรงฝึกอบรมหม้อผ้า บ้านทับมีการเทปืนคอนกรีตในศาลาอนงค์ประสงค์ และบ้านพุทธอเข้มมีการสร้างแท้ทั้งคัน้ำประปาบ่อหน้าทิพย์หน้าวัดพุทธอเข้ม และบ้านช่างเคิงก้มีการสร้างประปาสุขาภิบาลและสร้างถนนทางตรวจซอยต่างๆ อีกมากmany ซึ่งโครงการร่วมที่เป็นฐานของการพัฒนาหมู่บ้านอันประกอบด้วยการสร้างรั้วบ้าน ชุดบ่อน้ำ ปรับปรุงหรือสร้างยังชาวช้า และปรับปรุงระบบเคมีองฝ่ายต่างๆ

จากข้อมูลโครงการพัฒนาหมู่บ้านที่ดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526-2529 พบร่วมโครงการก่อสร้างถาวรทั้งสิ้น 592 โครงการ ซึ่งแต่ละบ้านจะมีจำนวนโครงการและลักษณะของโครงการแตกต่างกันไป

ภาพที่ 3.17 สิ่งก่อสร้าง,โครงการต่างๆ ต่อเนื่องจากการพัฒนาของภาครัฐ

2. ประเด็นเกี่ยวกับการเกษตร

“มองชาวบ้านในเรื่องการทำการทำเกษตรร่วมล้ำหลัง
ความมาพัฒนาซึ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลง เช่น การปลูกพืช
การปลูกไม้ผล จะทำให้ชาวบ้านมีผลผลิตเพิ่มและรายได้
จากการปลูกไม้ผล”

การพัฒนาด้านการทำเกษตรของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม ดำเนินการไปควบคู่กับการพัฒนาป่าไม้ ที่ดิน และแหล่งน้ำโดยมีเป้าหมายหลักให้ชาวบ้านมีที่ดินทำกินถาวร ไม่เป็นภัยเบิกป่า

เพิ่ม, มีแหล่งน้ำในการเกษตร และสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ และการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกผัก เพื่อยกระดับมาตรฐานชีวิตและรายได้ให้ดีขึ้น

โครงการฯได้ประสบความสำเร็จ ในการทำให้มีข้าวพอเพียงในบริเวณพื้นที่โครงการ ซึ่งภายในได้ทำการร่วงรัดผลผลิต ทำให้ผลผลิตข้าวนาเพิ่มขึ้นในหมู่บ้านบางแห่ง ได้ถึงร้อยละ 18 เมื่อ พ.ศ. 2528 เป็นร้อยละ 18.5 จากพื้นที่ 1,500 ไร่ ในปี พ.ศ. 2529 ส่วนในพื้นที่ด่อนงานของโครงการ ร่วงรัดผลผลิตยิ่งได้รับความสำเร็จ คือ ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นร้อยละ 31 ในปี พ.ศ. 2528 เป็นร้อยละ 33 จากพื้นที่ 3,000 ไร่ ในปี พ.ศ. 2529 การปลูกพืชล้มลุกในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำแม่แจ่ม มีอยู่ในพื้นที่โครงการระยะที่ 1 เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีพืชต่างๆ เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง กระเทียม หอมแดง และพืชผักต่างๆ และพืชเศรษฐกิจที่ปลูกในพื้นที่รับน้ำจากชลประทานในฤดูแล้งได้แก่ กะเจี๊ยบ พริก ละหุ่ง ถั่วแดง และมันฝรั่ง ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรได้ทุ่มเทความพยายามใน การส่งเสริมถั่วเหลืองเป็นอย่างมาก และเป็นสาเหตุทำให้เกิดการบุกรุกป่า และมีการบุกเบิกป่า สงวนเป็นที่ทำการกันอย่างมาก ดังได้กล่าวไว้ในงานประวัติศาสตร์พื้นที่ทำการเกษตรให้ลุ่ปง

และจากนโยบายเดิมของโครงการฯ เป็นการทำทางเพิ่มการใช้ประโยชน์จากที่ดิน จากร้อยละ 85 ไปเป็นร้อยละ 100 โดยการจัดหาที่ดินใหม่ที่มีน้ำชลประทาน และที่ดินที่อาศัยน้ำฝนที่มีการจัดทำขั้นบันได ให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเพียงพอ เมื่อมีการตัดท้อองที่บ้านจันออกจากการดำเนินงานของโครงการแล้ว ก็ไม่มีที่เหลือมากพอที่จะนำมาพัฒนา ดังนั้นโครงการฯ จึงได้เน้น ด้านการปรับพื้นที่ดินทางการเกษตรที่มีอยู่ โดยการปรับทำเป็นขั้นบันได และจัดหาโครงสร้าง แหล่งน้ำให้สำหรับพื้นที่ทำการเพาะปลูกข้าว

เบื้องแรกของการทำงานในปี พ.ศ. 2524 การขยายพื้นที่เพาะปลูก พร้อมกับการออกเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน(ส.ท.ก.) ค่อนข้างมีข้อจำกัดอย่างมากโดยเฉพาะบริเวณต้นน้ำอันเนื่องมาจากการ ความ ขัดแย้งกันเองระหว่างแนวทางของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำแม่แจ่มกับแนวทางในการจัดป่า ของรัฐ ดังข้อพิจารณาหัวข้อนี้ในที่ประชุมของคณะกรรมการบริหารโครงการระดับส่วนกลาง เมื่อปี 2525 มีว่า.... (ที่ประชุม) ได้พิจารณาถึงปัญหา ความขัดข้อง และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เป็น เหตุให้ทาง USAID เห็นว่า ไม่ได้เป็นไปตามเงื่อนไขอิกรายหนึ่งคือ การจัดสรรว่าที่ดินให้ราษฎรทำ กินโดยเฉพาะอยู่ในเขตป่าสงวนแต่ในโครงการยังทำไม่ได้เนื่องจากขัดกับมติคณะกรรมการรัฐมนตรี พ.ศ. 2518 ที่ให้อพยพชาวเขาออกจากเขตลุ่มน้ำทั้งหมด จึงเป็นการขัดกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำเรื่องนี้เข้าหารือกับคณะกรรมการรัฐมนตรีเมื่อ 26 มีนาคม 2525 เพื่อขอให้คณะกรรมการรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการเป็นอย่างเฉพาะเรื่องของโครงการพัฒนา ลุ่มน้ำ

แล้วเมื่อท่านนั่ง เมื่อซ่องทางในระดับนี้อย่างเบ็ด ทางสำนักงานยูสेद ขอให้มีการปรับปรุงวิธีการออกเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน (ส.ท.ก.) ให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของป่าไม้เขตจังหวัดเชียงใหม่ และได้อนุมัติงานสำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานในกรมป่าไม้ เพื่อให้มีการคล่องตัวในการดำเนินงานด้านนี้มากขึ้น โดยมีการออกเอกสาร ส.ท.ก. ทั้งนอกเขตต้นน้ำลำธารที่ได้รับอนุมัติเป็นกรณีพิเศษตาม มติ ครม. เมื่อ 11 พฤษภาคม 2525 ราย ได้ไม่เกิน 15 ไร่

การก่อสร้างขั้นบันไดดิน (Bench Terrace) คือ รูปแบบการพัฒนาที่ดินที่ได้รับการส่งเสริมมากที่สุด ทางโครงการฯ มีสมมติฐานว่าการทำไร่ของชาวบ้านเป็นการทำไร่เลื่อนคลอย ก่อให้เกิดการชะล้างทำลายหน้าดิน และการทำลายป่า ถ้าสามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกให้มีสภาพเป็นเกษตรแบบถาวร มีระบบการป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดินและบำรุงดินเป็นอย่างดี และออกเอกสารสิทธิ์ที่ทำกินได้ ชาวบ้านจะมีความมั่นใจในการพัฒนาพื้นที่ที่ตนถือครองอยู่และไม่ละทิ้งที่ดินที่ได้รับการทำขั้นบันไดดิน เข้าไปบุกรุกทำลายป่าเพิ่มเติม

ภาพที่ 3.18 การทำขั้นบันได หนึ่งในรูปแบบพัฒนาที่ดินของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเจ้า

การดำเนินงานในการก่อสร้างขั้นบันไดดินจะมีรูปแบบดังนี้

หนึ่ง – การคัดเลือกพื้นที่ร่วมกันระหว่างกรมป่าไม้และกรมพัฒนาที่ดิน

สอง – สำราจ และออกแบบก่อสร้างขั้นบันไดดินทำแผนที่ขอบเขต แผนที่ระดับและจำแนกสมรรถนะของดิน

สาม – ประชุมชี้แจงเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อการสร้างขั้นบันไดดิน

สี่ – การก่อสร้างขั้นบันไดดินโดยสถานีพัฒนาที่ดินเชียงใหม่ กรมพัฒนาที่ดิน วางแผนระดับที่ออกแบบไว้ และควบคุมการก่อสร้าง โดยจ้างแรงงานจากเกษตรกรเจ้าของพื้นที่ และเกษตรกรอื่นในพื้นที่นั้นๆ คิดค่าแรงเฉลี่ยไว้ละ 2,014 บาท

ห้า – ทำการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยหมัก และทำแปลงสาธิตระบบการปลูกป่าในพื้นที่ขั้นบันไดดิน โดยมีระบบการปลูกพืชดังนี้ ข้าวไร่สลับกับถั่วลิสง หรือถั่วเหลือง/ ข้าวโพดสลับกับถั่วลิสง หรือถั่วเหลือง และปลูกถั่วเขียว ถั่วคำ และถั่วเหลืองแดงหลวงตามเป็นพืชครั้งที่สอง

หก – ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ก่อสร้างขั้นบันไดดิน

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มได้ปรับทำขั้นบันไดดินแล้วเสร็จตามเป้าหมาย 15,600 ไร่ ซึ่งเป็นขั้นบันไดดินแบบติดต่อ ทั้งหมด พื้นที่ที่ปรับทำขั้นบันไดมีขนาดตั้งแต่ 30 ไร่ ถึง 4,400 ไร่ กระจายอยู่ใน 47 หมู่บ้าน ขั้นบันไดทั้งหมดทำโดยการใช้แรงงานคน

งานการปรับทำขั้นบันไดดินสามารถบรรลุเป้าหมายได้ในช่วงเวลาสั้น (งานเสร็จตั้งแต่พ.ศ. 2527) เนื่องจากความรีบเร่งในการจัดสร้างขั้นบันไดดินส่วนหนึ่ง และส่วนหนึ่งเนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมงานจัดสร้างได้รับการอบรมน้อยเกินไป ซึ่งส่วนมากได้รับการอบรมในด้านการจัดทำขั้นบันไดดินเพียง 1 สัปดาห์ ทำให้สภาพขั้นบันไดดินแบบติดต่อ ใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านแม่น้ำจรบ้านนาเย่อง และบ้านทุ่งแกะ คุณภาพของงานยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร¹²

ความผิดพลาดที่สำคัญๆ มีดังนี้

1. ความชันของลาดเทกลับด้านในยังน้อยเกินไป
2. ส่วนที่เป็นดินตามและหัวแปลงของขั้นบันไดไม่ได้รับการบดข้นให้ดีพอ และไม่มีการปลูกหญ้าหรือพืชอื่นๆ บนหัวแปลงเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน
3. ไม่มีการอนุรักษ์หน้าดิน
4. ไม่มีทางระบายน้ำ
5. ไม่มีหลักฐานแสดงให้เห็นถึงการบำรุงรักษาอย่างถูกวิธี

¹² รายงานการประเมินผลโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ครั้งที่ 2

ความผิดพลาดตามที่กล่าวข้างต้นต่างก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ขันบันไดดิน และการไม่มีการซ้อมแซมและบำรุงรักษาที่ถูกวิธีจะทำให้ขันบันไดดินเหล่านี้พังเสียหายไปในที่สุด

งานวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน ที่ เดวิด อี ฮาร์เปอร์ ได้ศึกษาเพื่อเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ ปริญญาเอก ณ มหาวิทยาลัยสยาม ชี้ว่า ฮาร์เปอร์ได้เปรียบเทียบงานการอนุรักษ์ดินของโครงการต่างๆ ผลสรุปบางประการได้นำมาอ้างไว้ในที่นี้ สิ่งหนึ่ง คือ การจะล้างดินใน amo แม่เจ้มแตกต่างกันมาก (7-183 ตันต่อ hectare)

จากการศึกษาของทีมงานทำให้ทราบถึงข้อเห็นใจว่า ข้าวบ้านในหลายหมู่บ้านที่ได้ยินยอมให้โครงการเข้ามาปรับที่ทำกินของตนเองเป็นขันบันไดดิน ก็ เพราะต้องการเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน(ส.ท.ก.) ตามนโยบายเดิมของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม

มีเกษตรกรบางส่วนที่เห็นด้วยกับการทำขันบันได เกษตรกรที่บ้านแม่น้ำจราจรผู้หนึ่งบอกว่า ผลผลิตข้าวก่อนที่จะมีขันบันไดดิน ได้ข้าว 260 ถั่ง(2,600 กิโลกรัม) ในพื้นที่เพาะปลูกจำนวน 8 ไร่ แต่หลังจากสร้างขันบันไดดินแล้วสามารถผลิตข้าวได้มากถึง 300 ถั่ง(3,000 กิโลกรัม) ซึ่งเขาให้เหตุผลว่าได้ใช้ปุ๋ยเคมีหลังจากทำขันบันไดดินและมันใจว่าปุ๋ยไม่ถูกชะล้างไปจากบริเวณเพาะปลูกและสามารถกันน้ำได้ด้วย และที่บ้านนาอีกแห่งที่มีเกษตรกรท่านหนึ่งกล่าวว่า ก่อนที่จะมีการทำขันบันไดดิน ได้ผลผลิตข้าว 20 ถั่ง(200 กิโลกรัม) ต่อไร่ หลังจากทำขันบันไดดินและได้ใช้ปุ๋ยทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มเป็น 35 ถั่ง(350 กิโลกรัม) ต่อไร่ การเพิ่มในผลผลิตข้าวที่ปลูกบนขันบันไดดิน อาจเนื่องมาจากปัจจัยประกอบกันหลายอย่าง และได้มีชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยกับการทำขันบันไดดิน เพราะผลผลิตกลับลดลง เนื่องจากดินขันล่างถูกผลกระทบกลับมาอยู่ที่ผิวน้ำ

“อย่างแม่น้ำจรา นายอ่องนี้เข้าได้ข้าวดี อย่างหัวย

ป่าต่อง อย่างบ้านเขานี่ปลูกข้าวได้ดี ข้าวดีแต่ๆ ละ มันเป็นขันบันได แต่บะเดี่ยวนี่บ่มแล้ว แป้งบี้ห้อขี้ดินพัง จ้างจากบ้านห้อมีรายได้ แล้วถนนแม่น้ำจรา ทำจากแม่ซากับสูบรวมตีหนึ่ง จากแม่ซ่าไปหัวยพาที่หนึ่ง หมู่นี้คือว่าเข้าของบมาก่อห้อผู้ขับเหมาทำ เขา(เจ้าน้ำที่ของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำ) บ่ทำคนเดียว หมู่ขับเหมาเข้า ทำดีเน้อ ปรับระดับของถนน เขายียะดี องศาของความชันของต่ำหล่าย เขายียะดีขันหัวยพาตึกหัวยพาแล้วก่อตั้งบ้านพูดไปแม่หางานนี้ ตัดลูก

บ้านพูดไป แม่หงานสันปูเลยหมูนี้หนา เป็นผลของโครงการก่อ
ลุ่มน้ำ ส่วนมากเขาจะเข้าตั้งป้าไม้มีป้าไม้ลุ่มน้ำนี่หนา หยัง
อ่านใจหมูนี่ก่อมาป้าไม้ลุ่มน้ำลุ่ม หมู่อ่านใจหลายหมู่ลุ่มน้ำหน
นะ”¹³

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานก่อสร้างขันบันไดดิน จะพบว่าโครงการฯ มุ่งเน้นไปที่รูปแบบ
ของการจัดการที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำตามหลักวิทยาศาสตร์การเกษตรมากกว่าการจัดสรร
ที่ดินให้กับผู้ที่ไม่ที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินน้อยตามที่ก่อตัวขึ้นไว้ในแนวทางการดำเนินงาน

เมื่อโครงการฯ ไม่ลงไปเกี่ยวข้องเรื่องการกระจายทรัพยากรที่ดินในท้องถิ่น เจ้าของที่ที่ร
โดยมากจึงยินยอมพร้อมใจให้โครงการฯ ทำการทำขันบันไดดินในพื้นที่ของตน เพราะเจ้าของที่คาดว่าตน
จะได้รับทั้งผลประโยชน์จากการปรับแต่งที่ดิน การได้ค่าจ้างแรงงาน และมีโอกาสในการรับสิทธิ
ใน ที่ทำกินง่ายกว่าพื้นที่ไร่ทั่วๆ ไป

คนที่ได้นำขันบันไดคนที่ได้ก็เป็นเจ้าของที่โครงการฯ ที่บ้านก็คงเดิมที่ของโครงการนั้นก็ได้ ที่
ทำงานขันบันไดตรงที่ของโครงการนั้นเขาจะดูทำแล ที่ตรงไหนสมควรทำเขาก็จะไปทำตรงนั้น ที่ดอยสูง
จริงๆ เขาก็ไม่ทำ เขาเลือกทำที่ว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับชาวบ้าน เจ้าที่เขาก็ยอมให้ทำ เพราะเขา
ปรับให้ที่มันดีขึ้นบางหมู่บ้านเขาปรับให้รวมกันแล้ว 20 - 30 ไร่ และมีการจ้างงานกับชาวบ้าน ผู้
ชายได้วันละ 38 บาท ผู้หญิงได้ 35 บาท

หลังงานก่อสร้างขันบันไดแล้วเสร็จ ขันบันไดดินบางแห่งก็ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้
อย่างมีประสิทธิภาพนักเนื่องจากปัญหาหลายประการ เช่น การเพาะปลูกข้าวในขันบันไดดินไม่
สามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างเดียว การปลูกถัวเหลืองมักจะมีปัญหาน้ำขังจนรากรเน่า ต้นตายได้
ชาวบ้านหลายคนจึงไม่ได้สนใจบำรุงรักษาขันบันไดดินตามที่โครงการคาดหมายให้เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม การขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วยการทำขันบันไดดินอย่างต่อเนื่อง ตลอดจน
ระยะเวลาของโครงการฯ ที่ตั้งไว้ 15,600 ไร่ ใน 5 ตำบล และงานรับจำที่ครอบคลุมไปถึงส่วน
การก่อสร้างถาวรตั้งต่อๆ กัน อาคาร อ่างเก็บน้ำ สะพาน รางวิน ได้กล่าวเป็นแหล่ง
ทรัพยากรที่สำคัญสำหรับชาวบ้านหลายคน เพราะราคาค่าจ้างของโครงการฯ สูงกว่าค่าจ้างใน
ภาคเกษตรทั่วไป

¹³ พ่อหนานคำ ปันคำ อายุ 77 ปี บ้านแม่วาก สังฆภาน

“เมื่อก่อนล้วนน้ำเข้ามา บ้านเราเยี่ยงก้าวเข้ามีอาวัน กัน บ่อเกยจ้างรายวันซักเต็อ เยี่ยงเรียกเยี่ยงก้าวอะหยังก่อ จ่วยกัน ปอลุ่มน้ำเข้ามาจ้างชุดนาขันบันไดเป็นรายวัน ก่อเริมจ้างกันตั้งแต่เมื่อขัน ก้าจ้างป้อหนานจำบ่อได เมื่อลูน มาบ้านเราจ้างกันวัน 60 บาท ต่อมาก่อ 80 บาท มะเดี่ยววัน 100 บาท บ้านเราบังดีหนาปลูกไอ่ปลูกนาเราวัน กันอยู่ เพราะพัฒนาชุมชนเป็นมาตั้งกลุ่มแม่บ้านหือเยี่ยง ก้านจ่วยกัน”

พัฒนาชุมชนตีมาตั้งกลุ่มแม่บ้านจือคุณลี เอสันเทียะ เป็นมาตั้งหลายกลุ่ม ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2521 ตีป้อหนาน จำไก้มิกาลุ่มออมทรัพย์ (สัจจะสะสมทรัพย์) เข้าหือเราวันที่ 5 ธันวาคมทุกปีเป็นวันประชุม กลุ่มแม่บ้านประชุมวันที่ 12 สิงหาคมทุกปี เป็นหยังอุบปี เมื่อลูนมา มีกลุ่มออมทรัพย์ยุบไป เกิดกลุ่มใหม่แหมหยังกลุ่มเดี้ยงจังเดี้ยงควาย กลุ่มต่อผ้า กลุ่มก่อหุนหมูบ้าน กู้กลุ่มมีก้านหือออกเงินสักจะตึง หมวด (เงินกู้) สมาชิกออกเงินบ่อแล้วเปลี่ยนใหม่ บะเดี่ยวยังมีเงินมีกรรมการมีสมาชิกอยู่”¹⁴

แต่สำหรับชาวบ้านบางคนก็ไม่ได้พึ่งพาอยู่กับการจ้างงานในโครงการพัฒนาฯอย่างเดียว เพราะในช่วงนี้เริ่มมีแนวโน้มของการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปยังภาคอื่นๆ เช่น ภาคบริการต่างๆ หรือบางคนก็อาศัยหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐที่ดำเนินการในเขตแม่แจ่มเป็นแหล่งหารายได้ เช่นงานปลูกสร้างสวนปาตานดอยขุนน้ำต่างๆ

การปลูกผึ้งมีประวัติการปลูกในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แจ่ม มาช้านานแล้ว ผึ้งเป็นพืชที่สำคัญ ชนิดหนึ่งของเกษตรกรในพื้นที่สูง ทั้งเพื่อการบริโภคเอง และด้านการค้าเป็นพืชเศรษฐกิจ

บ้านพุย นับว่าเป็นหมู่บ้านที่มีการผลิตผึ้งมากที่สุดในอำเภอแม่แจ่ม เป็นอันดับสองของจังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ปลูกถึง 1,205 ไร่(193 เฮกตาร์) บ้านปางอุ่ง มีเนื้อที่ปลูกผึ้งเป็น 793

¹⁴ สมภาษณ์พ่อหนานคำ ปินคำ อายุ 77 ปี บ้านแม่ราก ต.แม่น้ำจาร

ไร่ (127 เอกตาร์) และบ้านเมืองกว่า มีเนื้อที่ปลูกผืน 268 ไร่ (43 เอกตาร์) ซึ่งรวมเนื้อที่ปลูกผืนทั้งสิ้น 2,268 ไร่ (363 เอกตาร์) และพบว่าระดับการผลิตรวมประมาณ 2,835 กิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 16 ของการผลิตรวมในทั้งจังหวัดเชียงใหม่

โครงการกำจัดผื่นโดยการสนับสนุนโครงการปลูกพืชทดแทน ในอดีตเกษตรกรไม่ค่อยนิยมแต่กลับใช้พืชทดแทนผื่นไปเสริมรายได้ให้แก่ผื่น

มาตราการกดดันบนพื้นที่ปลูกผื่นด้วยการปลูกสนไม้คือ หลังจากที่มีการยุติการปลูกผื่น กับพื้นที่บ่นดอย ก็มีโครงการกรมป่าไม้มาดำเนินการปลูกป่าสนในพื้นที่บ่นดอยแม่แจ่มเกือบทั้งพื้นที่ เช่น ป่าสนแม่สะต้อบ ป่าสนบ้านพุย ป่าสนปางตอง(ที่ตรงป่าสนปางตองครั้งหนึ่งในช่วงเรียกว่าคงประชาภิไตยได้มีการประท้วงห่วงเจ้าหน้าที่กับนักศึกษาที่เข้าป่า จนมีการตายเกิดขึ้น)

ช่วงเวลาที่นี้ยังไม่ได้เป็นมาตรฐานเด็ดขาดเหมือนช่วงปลาย ๆ ยุคที่รัฐส่งทหาร - ตำรวจ ขึ้นไปภาคล้านพันเมตร แต่ก็ทำให้ชาวบ้าน หลายคนตัดสินใจเลิกปลูกผื่นและหันเปลี่ยนเส้นทางมาปลูกพืชเศรษฐกิจในเขตป่ารอบบ้านแทน ซึ่งก็สอดรับกับพอดีกับการขยายตัวของตลาด การส่งเสริมพืชเศรษฐกิจ และเร่งรัดการเพิ่มผลผลิตเกษตร(นา – ไร่) ของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม

จากเป้าหมายทางยุทธศาสตร์เรื่องการปรับคุณภาพนิสต์และการลดพื้นที่การปลูกผื่น ซึ่งได้รับผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจยิ่ง และโครงการนี้ยังช่วยปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของ “รัฐ” ในสายตาชาวบ้านแม่แจ่มไปในทิศทางบวก

การปรับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน ด้วยการใช้โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มเป็นหัวหอกทำให้ รัฐค่อนข้างประเมินว่าปัญหาความมั่นคง และการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของชาวแม่แจ่ม เมื่อทศวรรษ 2510 – 2520 น่าจะหมดสิ้นไป แม่แจ่มกำลังคืนสูญโครงการสร้างการบริหารราชการแบบปรกติได้อีกครั้งหนึ่ง นั่นก็หมายรวมถึงการเข้ามาควบคุมอย่างยืด และแทรกแซงการจัดการทรัพยากร และการบริหารของรัฐในเขตคำເກມแม่แจ่มน่าจะเข้าสู่ภาวะปรกติได้เช่นกัน

หลังจากที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข้ามาในแม่แจ่มเข้ามาพัฒนาแม่แจ่มก่อให้เกิดโครงการอื่นๆตามมาอีกหลายโครงการ อาทิเช่น โครงการอื่นๆตามมาอีกหลายโครงการ อาทิเช่น

1. โครงการสวนสนที่เข้ามาปลูกไม้ที่ว่างหลังเลิกปลูกผื่นโดยกรมป่าไม้

โดยมีการรับสมัครชาวบ้านในละแวกใกล้ๆไปเป็นคนงานปลูกสนซึ่งมีการใช้งบประมาณสูงมาก และมีเกลื่อนทั่วดอยในพื้นที่คำເກມแม่แจ่ม ทางเหนือก็มีป่าสนแม่สะต้อบ ฯลฯ ทางใต้ก็มีปางสนปางหินแหน และมีอีกมากมาย

2. โครงการหลวงเพื่อพัฒนาชาวเขา

ซึ่งเป็นโครงการของพระเจ้าอยู่หัว แก้ไขการปลูกผักใน โดยมีการปลูกพืชไม้ผลเมืองหนาว เช่น กาแฟ พืชผักเมืองหนาว ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีพอกินหลังจากเลิกปลูกผัก¹⁵

“เมื่อก่อนแม่เจ้มนี้จะขาดแคลนข้าว ถนนไฟฟ้า นี้คือ ปัจจัยพื้นฐานส่วนหนึ่งที่เราเคยอยู่แบบดั้งเดิมเก็บผักในไร่สวน แต่ตอนนี้กลายเป็นเงินหมด พอกเป็นเงินขึ้นมาพอเด็กที่ไม่เคยเที่ยวเชค ก็เที่ยวไม่เคยเที่ยววนอาหารก็เริ่มเที่ยว เพราะว่าต้องเอาชุมชนไปครอบครองไปดู เมืองที่เจริญ แต่พอเราได้ส่วนหนึ่งแรกสูญเสียอีกส่วนหนึ่งคือ ภัตตาหารของเรา เนื่องอกับที่ว่าที่เราทำได้ข้าวมากขึ้นแต่ว่าเราต้องเสียไปไปเท่าไหร่ แต่ตอนนี้ก่อนที่ถนนจะเข้าก่อนที่ลุ่มน้ำแม่เเจ่มจะเข้ามาเกิดเรามาเตรียมชาวบ้านเราทางแม่เเจ่มจะมีการเปลี่ยนแปลงมีการประชาสัมพันธ์องค์กรก่อนที่จะเข้ามา ก็มีบุคคลที่จะให้มาทำอย่างนี้ อย่างนี้นะแต่จริงๆ จากที่ผมมองจะเป็นยุทธศาสตร์มากกว่า หลังจากนั้นในลำnego แม่เเจ่มจะปลูกผักในเยื่อ廓โครงการตัวตีสหัส อเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่พยายามจะปราบเรื่องยาผัก ที่นี่พอกเราทำโครงการอะไรต่างๆ ซึ่งเป็นพันธมิตรของสหัส อเมริกา ก็เลยทุ่มมาสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือมาปราบผัก พอกปราบยาผักทันทีชาวบ้านจะกินอะไร เรื่องปากเรื่องท้อง นี้คือนโยบายของภาครัฐ เมื่อก่อนคอมมิวนิสต์นั้นเป็นคนที่มาให้ข้อมูลความรู้แล้วก็มาตั้งสักกับภาครัฐ เมื่อก่อนภาครัฐไม่ค่อยสนใจชุมชน เนื่องอกับว่าເກາເຈີນມາซื້ອເວາເຂົ້າໄປ ซื້ອເກາຊື່ອຂອງภาครัฐเพื่อจะເກາໄປຕ่อສักกับระบบคอมมิวนิสต์”¹⁵

จากการพัฒนาโครงการลุ่มน้ำแม่เเจ่มมองว่าเป็นการที่รัฐได้เข้ามาช่วยเหลือคนในแม่เเจ่มให้มีการพัฒนาทั้ง 4 กระทรวงหลักก็จริงอยู่ ขณะเดียวกันนั้นในทางกลับกันก็เป็นการทำลายไป

¹⁵ คำบอกเล่าของนายอุทิศ สมบติ จากการประชุมที่โรงเรียนมัธยมแม่เเจ่ม

พร้อมกันไม่ว่าทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของวัฒนธรรมของคนเมืองจะมี เช่น การเห็นเงินตราเป็นสิ่งสำคัญปลูกสร้างนิสัยที่ไม่ดี การหยุดโครงการก่อเป็นการสร้างปัญหาคือจากที่ชาวบ้านเคยได้รับการช่วยเหลือมาตลอด พอมีปัญหาไม่รู้จักพึงตนเอง

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 โครงการฯ ได้พยายามผลักดันให้ชาวบ้านเพิ่มผลผลิตข้าวด้วยการเปลี่ยนชนิดพันธุ์ข้าว จากพื้นเมืองให้เป็นข้าวพันธุ์ข้าว กช. โดยมีการจัดทำแปลงสาธิต แนะนำวิธีการปลูกข้าวเป็น例案เป็นแนว จัดการแข่งขันการปลูกข้าวในแปลงสาธิต เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านหันมาเปลี่ยนพันธุ์ข้าว และปรับเทคนิคในการทำงานของตน

ข้าวพันธุ์ใหม่ทำให้ปริมาณข้าวต่อไร่ มีมากขึ้นจากเดิมที่ใช้ข้าวพันธุ์เก่า เช่น ข้าวแดงกุด หรือข้าวดอกพุด ที่ปลูกในนา กินน้ำแม่เจล เมื่อปี 2506 – 2524 จะได้ผลผลิตอยู่ระหว่าง 35 – 36 ถังต่อไร่ หลังจากมาปลูกข้าวพันธุ์ กช. ต่ำสุดจะอยู่ที่ 70 ถัง/ไร่ และสูงสุดอาจได้ถึง 110 ถัง/ไร่ ในกรณีใส่ปุ๋ยจากเพิ่มได้มากถึง 150 ถัง/ไร่ แต่ก็ใช้ว่า ข้าวพันธุ์ กช. จะให้ผลผลิตดีในทุกแปลงนานาด้วยแพนท์น้ำและแร่ธาตุไม่ค่อยดีนัก อาจได้ข้าว กช. เช่น นา กินน้ำแม่แรก จะใช้ข้าวเหมือนองหรือนาที่อยู่ที่ต่ำ เช่น นาลุ่มบ้านทับ ปลูกข้าวพันธุ์ กช. ไม่ได้ เพราะพันธุ์นี้มีลำต้นเตี้ยเสี้ยงต่อการถูกน้ำท่วมตามด้วยได้ง่ายกว่าข้าวพันธุ์เดิม

นอกจากการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ยังส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปุ๋ยเคมี ทั้งในระดับหมู่บ้านเป้าหมายที่ต้องการดูผลกระทบเพิ่มผลผลิตข้าวโดยรวม และระดับนราภัยแปลง โดยใช้วิธีการรับสมัครตัวแทนชาวบ้านที่จะเข้าร่วมทดลองการใช้ปุ๋ย พร้อมให้คำแนะนำการเตรียมแปลง วิธีการใช้ปุ๋ยสูตรต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับชนิดของดิน และระยะของการเพาะปลูก

โครงการฯ ยังมีอบรมปุ๋ยให้กับชุมชนแต่ละแห่ง เป็นต้นทุนประมาณ 20 – 30 ลูก และแนะนำให้มีการจัดตั้ง “กลุ่มปุ๋ย” ขึ้นในชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านบริหารจัดการปุ๋ยกันเอง อย่างกรณีบ้านทับ – ไร่ ก็ใช้วิธีแบ่งให้กับเป็นกิโล คนละ 10 – 20 กิโลกรัม ถึงเวลาใช้คืนก็เก็บเป็นเงินพร้อมดอก และเอาเงินนั้นไปซื้อปุ๋ยเข้ามาเพิ่ม

“ก่องทุนปุ๋ยหมู่บ้านเป็นห้องไว้ 5,000 บาท (ห้าพันบาท) ต่อน้ำก่องทุนนั้นยังมีอยู่ มีกรุณากรารับผิดชอบห้องปุ๋ย
ห้องบ้านกุญแจเมื่อถุงมานี้ป้องกันน้ำท่วมว่า อบต. เป็นห้อง
แคมพ์หลายหมู่เป็นเงินหมุนเวียน ป้องกันป้องกันรายหละ
เอียด กรุณากรารบษาไว้จะดูอยู่

ເມື່ອລຸ່ມນໍາເຂົ້າມາບ້ານເຫຼົາຂ້າວປ່ອປອກິນ ເປັນສັງເສຣີມ
 ທີ່ບ້ານເຫຼົາປຸລູກຂ້າວນາດອ (ນາປຮັງ) ເຢີຍະໜ້ອຍໄດ້ນັກ
 ພຍັງຂອງປ້ອນນານມືນາ 2 ໄກສະໝັກ ເຢີຍະນາປີໄດ້ເຂົ້າປ່ອລື້ນ
 ວ້ອຍຄົງ ເຢີຍະນາດອໄດ້ຂ້າວວ້ອຍປ່າຍເກືອບຄື່ງສອງວ້ອຍ”¹⁶

បຽມານຂ້າວທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນຈາກຂ້າວພັນຖືໃໝ່ແລະກາເຮັດວຽກ ແລະ ເພີ່ມຜົນລົງຕ້ອງພື້ນຖື ທຳໄໝ້ຫ້າວບ້ານທີ່ມືນາ
 ຂາດປານກາລົດບຽມານກາරຂາດຂ້າວໃນແຕ່ລະປິ່ງໄດ້ບ້ານ ແຕ່ກົມ໌ນື່ອຍໍອີກຈຳນວນໜຶ່ງຍັງຄອງຕ້ອງພື້ນຖື
 ພາຂ້າວຈາກຫລອງຂ້າວລວງ ອ້ອກາຮື້ອຂ້າວກິນຕາມຮ້ານຄ້າຕ່າງໆ ໃນເຂົ້າວຈາກຫລອງຫຼັງຄອງຕ້ອງພື້ນຖື
 ບ້ານທີ່ເຮີ່ມເປີດຕົວມາກີ່ນ

ດ້ານການສັງເສຣີມພື້ນຖືເສດຖະກິຈ (ຄ້ວ່າເໜືອງສຈ.4, ສຈ.5) ເດີມຫ້າວບ້ານຈະປຸລູກຄ້ວ່າເໜືອງພັນຖື
 ແກ້ວ ໂອມແດງ ໂອມຂາວ ກາ ຂ້າວໂພດ ເພື່ອກາຮົາຂ້າຍໆແລ້ວ ໂດຍມາກຈະເປັນການປຸລູກໃນແປລງນາຫລັງຄູ
 ເກັບເກີຍວ ແລະພື້ນທີ່ໄວ່ຮອບໆ ບ້ານໄມ່ມີກາຣໃຫ້ປຸ່ງ ຍາສາຣເຄມີເຂົ້າຂ່າຍ ແລະອັດຮາກາລົງທຸນໃນການ
 ເກະຕົກ ຕ້ວຍກາຣໄປກູ້ເງິນຈາກສຕາບັນກາຣເງິນຄອນຂ້າງຕໍ່າຍກເວັ້ນຄົນທີ່ໄປທ່າໄຣທ່າໂລ່ງປົງ

ແຕ່ມາດົງຍຸດນີ້ ມ່ວຍງານດ້ານກາຮະຕົກທີ່ທ່ານອຸ່ປະກາດໄດ້ໂຄງກາຣພັດນາລຸ່ມນໍ້າແມ່ແຈ່ນ
 ໄດ້ຕອບ ສນອງນໂຍບາຍໃນການພົບພັນທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນໃນຮະຍະແຜນພັດນາເສດຖະກິຈແລະສັງຄມແຮ່ງໜາຕິບັບທີ່ 5
 (2525 – 2529) ໂດຍໃຫ້ພື້ນທີ່ປົງປົງຕິດຕາມໂຄງກາຣເປັນພື້ນທີ່ເປົ້າໝາຍໃນການສັງເສຣີມກາຣປຸລູກຄ້ວ່າ
 ເໜືອງພັນຖືໃໝ່ ຄື່ອ ສຈ.4 , ສຈ.5

ສືບເນື່ອຈາກຮູບພາລກຳລັງສນໃຈໃນການເພີ່ມຜົນລົງຕ້ວ່າເໜືອງ ໃ້ວມບຽມານພົບພັນທີ່ໄວ່ສູງຂຶ້ນກວ່າ
 ທີ່ເປັນອຸ່ປະກາດໄໝ້ມີກາຣໃຫ້ເທິກໂນໂລຢີທາງກາຮະຕົກໃຫ້ເມີລົດພັນຖືໃໝ່ ມີປະສິທິພາບດີກວ່າພັນຖືເກົ່າ
 ສັບສົນໃໝ່ມີກາຣໃຫ້ປຸ່ງ ເຊື້ອຈຸລິນທີ່ຢີ ສັບສົນໃໝ່ເກະຕົກຮ່າງເງິນທຸນເພື່ອນຳມາຂ້ອປັຈຈຸຍໃນການ
 ພົບພັນທີ່ມີກາຣໃຫ້ປຸ່ງ ເຊື້ອຈຸລິນທີ່ຢີ ສັບສົນໃໝ່ເກະຕົກຮ່າງເງິນທຸນເພື່ອນຳມາຂ້ອປັຈຈຸຍໃນການ
 ໄທັນທະທ່ານເວັ່ງວັດເພີ່ມຜົນລົງຕ້ວ່າເໜືອງໄວ່ສູງຂຶ້ນກວ່າພັນຖືໃໝ່ ໄດ້ມອບໝາຍ
 ໄທັນທະທ່ານເວັ່ງວັດເພີ່ມຜົນລົງຕ້ວ່າເໜືອງໄວ່ສູງຂຶ້ນກວ່າພັນຖືໃໝ່ ໄດ້ມອບໝາຍ
 ເພື່ອໃຫ້ເກະຕົກຮ່າງເງິນທຸນເພື່ອນຳມາຂ້ອປັຈຈຸຍໃນການ

ຈາກຂ້ອມູລອຍ່າງເປັນທາງກາຮະຕົກໂຄງກາຣ ທີ່ໄດ້ສໍາວັດພື້ນທີ່ການປຸລູກຄ້ວ່າເໜືອງໃນເຂົ້າ
 ດໍາເນີນກາຣໂຄງກາຣ ເມື່ອປີ ພ.ສ.2524 ພບວ່າ ມີພື້ນທີ່ການປຸລູກອຸ່ປະກາດເພື່ອ 2,149 ໄວ່ ພອດື່ງປີ
 ພ.ສ.2528 ຂໍຍາຍພື້ນທີ່ປຸລູກອົກໄປ 5,531 ໄວ່ ອ້ອກປະມານສອງເທົ່າເສົ້ຈ ຄັດມາເພື່ອໄດ້ຍົກເວັ້ນທີ່

¹⁶ ສົມກາຜົນພ່ອຫນານດຳ ປິນຄໍາ ອາຍຸ77 ປີ ບ້ານແມ່ວາກ ຕ.ມະນາຈර

เพาะปลูกที่ขยายเป็น 8,486 ไร่ เมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ.2531 พื้นที่ปลูกถั่วเหลืองทั้งหมดในขอบเขตโครงการฯ ขยายตัวออกไปถึง 17,279 ไร่ หรือประมาณ 800 %ภายในเวลา 7 ปี

“ลดพื้นที่ทำไช่เลื่อนลอย มาทำตี้เดียวกินตี้ย่องป่าต่อองนอก อี องป่าต่อใน ห่วยป้าบง ขุนห่วยแห้ง ห่วยตาดดิน และบนบ้านเกียก ตะก่อนบ้านเข้าจะทำไช่หมูนเวียน เหล่าไช่ไฟเหล่าไช่มัน 5-6 ปี ปึกมาເຄາແມເມືຍກັນຫຍ່ອ້ ແລ່າໄສ່ເກ່າມີກູ້ ห่วย เຄາປ້າແກ (ตัดໄມ້ເຫຼຸງ) ກ່ອມື ຕີ່ໄສ່ເປັນສົງເສຣິມທີ່ອປຸລູກຄ້ວເຫຼືອງ ເນື່ອປຸລູກຄ້ວເຫຼືອງ ເນື່ອປຸລູກຄ້ວເຫຼືອງໃໝ່ ໄດ້ເງິນດີ ຈາງບ້ານຕີ່ບ່ອໜີໄສ່ກ່ອໄປພິນໄສ່ (ตัดໄມ້ເຫຼຸງ) ພິນນັກຂຶ້ນ ພະຍາປິ່ມນັກກ່ອເປັນດອຍຫວ້າລັນ ມາດຫຍ່ອ້ຕີ່ເຫັນມະດີ່ຍາ ແຕ່ເຂັກກ່ອບໄປເຄາຕີ່ໃຫນເອາໂລລ່າ ເດີວກັນຫັນ ອັນນີ້ເຂົາປ່ວກັນນຳອຳຕ່າງຄົນຕ່າງໄດ້ໄດ້”¹⁷

ข้อมูลจากสหกรณ์การเกษตรแม่แจ่ม ก่อตั้งตัวเลขของการขยายตัวของพืชชนิดอยู่ไม่น้อย ในปี พ.ศ.2525 สหกรณ์ฯ ปล่อยเงินกู้แก่สมาชิกเพียงแค่ 361,000 บาท มาถึงปี พ.ศ.2529 วงเงินที่ปล่อยกู้เพิ่มขึ้นเป็น 1.5 ล้านบาท พอกสิ้นสุดปีสหกรณ์การเกษตรแม่แจ่มทำกำไรได้สูงสุดถึง 192,062 บาท เป็นปีแรกตั้งแต่เปิดดำเนินการมา 9 ปี และได้รับคำชมว่า

“เป็นสหกรณ์ที่สามารถทำwareเงินກູ້ໃຫ້ແກ່ກ່ຽວສົງເສຣິມສหกรณ์ໄດ້ທຸກປີ ຊື່ ເປັນຄວາມສໍາເຮົາທີ່ໜ້າໄດ້ຍາກໃນບຽດຕາສหกรณ์การเกษตรของປະເທດ”

ระยะต้น ๆ ของการส่งเสริมปลูกถั่วเหลืองของโครงการฯ ชาวบ้านจำนวนมากเลือกที่จะเข้าสู่การผลิตถั่วเหลืองพันธุ์ใหม่ด้วยการประยัดดันทุน ไม่ใส่น้ำปลา แล้วไม่ค่อยกູ້ຢືນເຈັນຈາກสหกรณ์มาลงทุนเท่าใดนัก และมีชาวบ้านอิกจำนวนหนึ่งยังคงรักษาและดับการผลิตเพื่อยังชีพด้วยการใช้พื้นที่ปารออบบ้านผลิตข้าวໄວ่ໃວ່บริโภค แต่เมื่อวันສ่งเสริมให้มีการเร่งผลผลิตถั่วเหลืองต่อໄວ່

¹⁷ ສັນກາຜະນົມພ້ອທະນາດຳ ປິນຄຳ ອາຍຸ 77 ປີ ບ້ານແມ່ວກ

โดยใช้ป้ายเร่ง และมีชาวบ้านหลายรายได้เงินได้ท้องจากการขายถัวเหลืองเพิ่มขึ้น คนที่ได้กำไร์ก หาซื้อจับจ่ายของกิน เครื่องใช้ไม้สอย สิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามาในบ้าน คนอื่น ๆ จึงเริ่ม กล้าเสียงเข้าสู่ระบบสินเชื่อ เพื่อการลงทุนเร่งผลผลิต และพากันเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวไว้ให้เป็นถัวเหลือง หรือ เปิกป่าใหม่ด้วยการใช้แรงงานในครัวเรือน หรือแรงงานรับจ้างทั้ง ๒ ภาคเกษตร ที่อยู่ในแม่น้ำแม่เจ้ม พากที่ยังปลูกข้าวไว้อยู่ก็ต้องเดิกปลูกเพาะประسبปัญหาผุ้งนกคุกคินข้าวไว้จนผลผลิตเหลือเพียงเล็กน้อยไม่คุ้มกับแรงงานที่ลงไป

ปริมาณการผลิต/พื้นที่เพาะปลูกถัวเหลืองที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นในช่วงโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำแม่เจ้ม และผลประกอบการของสหกรณ์การเกษตรที่มีกำไรมีสูตร จากการปล่อยเงินสินเชื่อ และซื้อขายสินค้าการเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นในทุกปี เป็นเหตุ因อิกด้านหนึ่งของพื้นที่ป่าแม่เจ้ม ตามคำกล่าวของชาวบ้านที่ว่า “ถัวมาป่าວอด”

การลดลงของพื้นที่ป่าแม่เจ้ม รายได้การส่งเสริมพืชเศรษฐกิจของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำแม่เจ้ม ไม่เคยถูกหยิบยกมาพูดถึง หรือ นำมารวบเคราะห์เชื่อมโยงกับปัญหาการทำลายป่าของลุ่มน้ำแม่น้ำแม่เจ้มแต่อย่างใด โครงการฯ มีเพียงสมมติฐานจากภาพเชิงประจักษ์ที่สร้างขึ้นมาว่า ปัญหา การลดลงของพื้นที่ป่าเกิดจากการทำไว้เลื่อนลอย ไฟป่า และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตพื้นที่ห่างไกล

ทางแก้ไขขณะนี้การทำงานจากโครงการได้มองถึงการทำลายป่า แต่ก็ไม่มองวิถีชีวิตของชุมชนนั้นอย่างแท้จริง คือยังไม่เข้าใจและเข้าถึงชาวบ้าน เพราะชาวบ้านไม่ได้เข้ามาแก้ไขปัญหาของตัวเอง ก็คือ ทำการ ก็คือ การควบคุมการทำไว้เลื่อนลอยด้วยการพัฒนาที่ดิน ให้เป็นเกษตรกร และออกเอกสารสิทธิ์ การจดตั้งอาสาป้องกันไฟป่า และ การสร้างถนนเข้าไปในพื้นที่ห่างไกลต่าง ๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถป้องกันการทำลายป่าจากการตัดไม้ และสามารถควบคุมไฟป่าได้อย่างทั่วถึง และยังส่งเสริมให้มีการปลูกป่าใช้สอย – ป่าต้นน้ำเพิ่มเติมอีกด้วย

แม้ว่าโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำแม่เจ้มจะไม่ได้ระหว่างกับ การลดลงของพื้นที่ป่าเป็นผลมาจากการแนวทางของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของโครงการฯ เอง แต่เอกสารบรรยายสรุปของอำเภอ เมื่อปี พ.ศ.2535 ก็อธิบายอยู่ว่า การบุกรุกพื้นที่ป่าของอำเภอแม่น้ำ เป็นปัญหาที่สืบทอดมาจากแนวทางการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจ

“รัฐบาลและเอกชนได้ใช้แนวทางการพัฒนา
เศรษฐกิจการเกษตร ในรูปแบบของการเพิ่มผลผลิตทางการ
เกษตรแบบแผนใหม่ที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีการเกษตรแบบ

พึงพา และเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชชนิดเดียว เป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกษตรกรได้ทุ่มเทการปลูกพืชชนิดเดียวมากขึ้น ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่า ต้องการทุนและแรงงานเพิ่มขึ้นแต่ผลผลิตที่ได้จะน่าจะได้ในราคาย่ำ ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นทุกปี”

“ตอนนั้นมีนักการเมืองคนหนึ่งเข้ามาส่งเสริมให้มีการปลูกถั่วเหลืองจนเป็นจิบหาย คนก็มีหนี้สินจนได้ขึ้นโรงขันศาลหลาย มีตึํงบ้านใต้บ้านเหนือ”¹⁸

พื้นที่ดำเนินงานของโครงการพัฒนาลุมพ์น้ำแม่แจร ประกอบด้วยพื้นที่ 5 ตำบล คือ ตำบลซ่างเคิง ตำบลท่าผา ตำบลแม่น้ำจรา ตำบลแม่ศึก และตำบลบ้านทับ เนื้อที่รวมทั้งหมด 3,920 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,450,000 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ 92 เปอร์เซ็นต์ เป็นภูเขาสูง และที่ดินอีก 8 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่ราบซึ่งอยู่ตามหุบเขาและบริเวณริมลำห้วยและแม่น้ำในจำนวนพื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่เพาะปลูกแยกได้ ดังนี้

1. พื้นที่ปลูกข้าวน้ำปี – นาปรัง	22,000 ไร่
2. พื้นที่ปลูกข้าวไร่	19,000 ไร่
3. พื้นที่ปลูกพืชไร่	14,000 ไร่
4. พื้นที่ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น	1,250 ไร่
5. พื้นที่ปลูกพืชผักต่างๆ	6,000 ไร่

การปลูกข้าวในเขตพื้นที่โครงการ เมื่อก่อนโครงการพัฒนาลุมพ์น้ำแม่แจรจะเริ่มดำเนินงานผลผลิตข้าวที่ได้ มาจากการเพาะปลูกข้าวน้ำปี และข้าวไร่พื้นที่เพาะปลูกข้าวเมื่อปี 2524 เป็นดังนี้

พื้นที่ปลูกข้าวน้ำปี รวม 5 ตำบล จำนวนประมาณ 15,000 ไร่

พื้นที่ปลูกข้าวไร่ รวม 5 ตำบล จำนวนประมาณ 11,000 ไร่

ผลผลิตรวมทั้งสิ้นประมาณ 7,000 ตัน

การปลูกข้าวน้ำปีและข้าวไร่ พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ปลูกยังเป็นพันธุ์พื้นเมืองให้ผลผลิตค่อนข้างต่ำ แม้จะสามารถปลูกและเก็บเกี่ยวได้ผลก็ตาม พันธุ์ข้าวน้ำปีนิยมปลูกกันได้แก่ ข้าวเหนีย

¹⁸ คำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่คนหนึ่งในเวทีลุมพ์น้ำ

นอง ข้าวกำพาย ข้าวเหลือง ส่วนพันธุ์ข้าวไวร์ก์แตกต่างกันไปโดยมากจะเรียกตามภาษาท้องถิ่นของแต่ละผู้ เช่น ข้าวบีโอมาโซ ข้าวลาย ข้าวแดง เนื่องด้วยประชากรในเขตพื้นที่โครงการ 45 เปอร์เซ็นต์ เป็นคนไทยพื้นเมือง ส่วนอีก 55 เปอร์เซ็นต์ เป็นชาวเข้าเมืองระยะเริ่ยง แม้ว่าลักษณะอัตราการเกิดของชาวเข้ายังไม่สูงมาก

ดังนั้นความต้องการข้าวเพื่อใช้บริโภคต้องมีจำนวนมากและเนื่องจากมีข้อจำกัดเกี่ยวกับพื้นที่เพาะปลูก ซึ่ง มีอยู่น้อยและไม่สามารถขยายออกໄไปได้ เพราะสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย จึงเป็นเหตุให้การขาดแคลนข้าวบริโภคของประชากรจึงมีจำนวนมากขึ้นทุกปีตามจำนวนประชากรที่เกิดขึ้นในอัตราที่สูงอยู่แล้ว เนื่องจากมีข้อจำกัดเกี่ยวกับพื้นที่และสิ่งอื่นๆ ทำให้ประชากรในเขตตุ่นน้ำ杰มประสบปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคอยู่ทุกปี และเป็นภาระให้ทางราชการต้องจัดหาไปให้เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคดังกล่าว

จากปัญหาดังกล่าวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระดับส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในโครงการ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมป่าไม้ จึงได้ว่ามีประชุมปรึกษาหารือกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในเขตตุ่นน้ำซึ่งเป็นปัญหาที่พบและเกิดขึ้นทุกปี จนเกิดความสามารถของเจ้าหน้าที่ในระดับตำบลและอำเภอจะแก้ไขได้ จากการประชุมปรึกษาหารือก็ได้กำหนด แนวทางการพัฒนาการปลูกข้าวในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่杰ม ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิจัยทดสอบเกี่ยวกับเทคโนโลยีในการปลูก ซึ่งต้องใช้เวลา 2 – 3 ปี

ขั้นที่ 2 ขยายพันธุ์ข้าวพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่และให้ผลผลิตสูงที่ผ่านการวิจัยและทดสอบมาแล้วและจัดทำแปลงส่งเสริมสาธิตแนะนำพันธุ์ข้าวพันธุ์ในหมู่บ้าน ต่างๆ เพื่อเบริ่ยบเที่ยบผลผลิตให้เกษตรกรในแต่ละท้องที่ได้เห็นอย่างชัดเจน ระยะเวลาในขั้นนี้ต้องใช้เวลา 2 ปี

ขั้นที่ 3 เร่งรัด ส่งเสริมให้เกษตรกรนำพันธุ์ข้าวพันธุ์ไปปลูกและถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ ในการปลูกข้าวให้เกษตรกรเพื่อเกษตรกรจะได้นำไปใช้ใน การเพิ่มผลผลิตข้าว ให้กระจายเต็มพื้นที่ดำเนินการของโครงการให้มากที่สุด

จากผลการทดสอบพันธุ์ และศึกษาผลผลิตข้าวนานาปรุงในนาเกษตรกรโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่杰ม ตั้งแต่ฤดูนาปรุง พ.ศ.2525 – 2529 พอจะกล่าวได้ว่าพันธุ์ข้าวเหนียวพันธุ์ กช.10 มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพพื้นที่ได้อย่างดี และให้ผลผลิตสูงและพันธุ์ข้าวจ้าว กช.23 มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีกว่าพันธุ์สายพันธุ์อื่นๆ และพันธุ์ที่สามารถทนต่อสภาพอากาศหนาวเย็นและอยู่สูงกว่าระดับทะเลplainกลาง(ประมาณ – 800 เมตร) พันธุ์ Tong – ii , H 115 – 20 – 1 – 1 และ SPTLR 82078 – PTG – B3 – 27 เป็นพันธุ์ที่น่าสนใจ

การทดสอบพันธุ์ข้าวໄວ่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 – 29 สรุปได้ว่าข้าวໄວ่พันธุ์อาร์ 258 มีความสามารถในการปรับตัวได้กว่าพันธุ์อื่น ๆ โดยได้ผลผลิตเฉลี่ย 435 กก./ไร่ รองลงมาได้แก่ เจ้าช่อและ ชิวแม่จัน ซึ่งพันธุ์ดังกล่าวเป็นพันธุ์ข้าวໄວ่ที่ปลูกในพื้นที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 800 เมตร ส่วนที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,250 – 1,400 เมตร พันธุ์ที่คาดว่าจะเป็นพันธุ์ที่ปลูกได้ ได้แก่พันธุ์น้ำรู

นอกจากการทดสอบพันธุ์ข้าวนานาปรุง พันธุ์ข้าวนานาสวนในฤดูนาปี และพันธุ์ข้าวໄວ่ดังได้กล่าวมาแล้ว การจัดทำแปลงสาธิตพันธุ์ข้าวนานาปรุง พันธุ์ข้าวนานาสวน ก็ได้จัดทำในปี 2525 และ 2526 จนทำให้เกษตรกรสนใจและยอมรับหัวพันธุ์ใหม่ที่นำไปจัดทำแปลงสาธิตและนำพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไปปลูกเพิ่มขึ้น และนอกจากนี้การทดสอบพันธุ์ข้าวทดลองนานาในพื้นที่สูงที่ได้ดำเนินการในปี 2526 ก็ได้ข้อมูลเกี่ยวกับข้าวทนหนาวในที่สูง ซึ่งต้องพัฒนาต่อไป

เพื่อเร่งรัดเพิ่มผลผลิตข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคและให้เกษตรกรมีพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไปปลูก จึงได้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวໄว่ที่เหมาะสมกับพื้นที่และเป็นข้าวໄว่ที่สูงที่ผ่านการทดสอบจากโครงการอื่น ๆ และได้ผลดีมาแล้ว คือ พันธุ์ชิวแม่จัน, พันธุ์เจ้าช่อ, พันธุ์น้ำรู, พันธุ์โนน่า และพันธุ์จ้าวขาว ได้ทำการขยายพันธุ์ จำนวน 261.5 ไร่ ได้ผลผลิตตั้งหมุด 32,938 กก. ซึ่งขณะนี้พันธุ์ข้าวพันธุ์ดีดังกล่าวได้กระจายไปสู่เกษตรกรในหมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่ 5 ตำบลของอำเภอแม่แจ่มแล้ว และเป็นผลให้การเพิ่มผลผลิตข้าวโดยเฉพาะข้าวໄว่เพิ่มมากขึ้น และเพียงพอต่อการบริโภคของประชากรในเขตลุ่มน้ำแม่แจ่ม

การปลูกข้าวในฤดูนาปรุงในเขตพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มมักประสบความเสียหายอย่างรุนแรงจากการระบาดทำลายของหนอนกอข้าว ซึ่งการระบาดทำลายในระยะหลังปักดำใหม่ๆ จนถึงระยะแตกกอ ต้นข้าวจะเกิดอาการ “ยอดเหี่ยวย” และแห้งตายเนื่องจากถูกหนอนกัดกินอยู่ในลำต้น และถ้าหนอนเข้าทำลายในระยะข้าวตั้งห้องหรือหลังจากนั้นรวงข้าวที่ผลลัพธ์ออกมาจะมีสีขาว เมล็ดลีบ ซึ่งเรียกอาการนี้ว่า “ข้าวหัวหงอก” ซึ่งเมื่อดึงจะหลุดติดมือออกมากโดยง่าย

การเร่งรัดการเพิ่มผลผลิตข้าวต่อໄว่ให้สูงขึ้นในขณะที่ ยังไม่มีพันธุ์ด้านทันทันที่เหมาะสมจำเป็น ต้องใช้วิธีการป้องกันกำจัดโดยการใช้สารเฆ่าแมลง การดำเนินการทดสอบการใช้สารเฆ่าแมลง เพื่อป้องกันกำจัดหนอนกอข้าวในฤดูนาปรุงปี พ.ศ. 2527 – 2529 โดยการนำผลการค้นคว้าวิจัยวิธีการใช้สารเฆ่าแมลงในการป้องกันกำจัดหนอนกอข้าวมาทดสอบในพื้นที่แปลงใหญ่ของโครงการซึ่งประสบปัญหาการระบาดทำลายของหนอนกอสีครีมโดยการทดสอบในฤดูนาปรุง 2527 ใช้ พันธุ์ข้าว กข.10 เป็นพันธุ์ปลูกและใช้สารเฆ่าแมลง ผลปรากฏว่าการใช้สารเฆ่าแมลง อัตรา 5.3

กิโลกรัมต่อไร่ คุณคิดนั้นจะทำเทือกกำปักดำเพียงครั้งเดียว สามารถป้องกันกำจัดหนอนกอสีครีมได้ผลดี และให้ผลกำไรตอบแทนหรือให้ผลผลิตสูงกว่าการไม่ใช้สารเคมีลง

ในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจื่อง ในปีหนึ่ง ๆ มีการทำไร่เลื่อนลอยเพื่อปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ ปีละประมาณ 20,000-30,000 ไร่ หากยังปล่อยให้เกษตรกรทำไร่เลื่อนลอยตลอดไปสgap เป้าต้นน้ำก็จะถูกทำลายมากยิ่งขึ้น

โครงการฯได้เปลี่ยนกลยุทธ์การปลูกป่าจากการปลูกป่าไม้ใช้สอยมาเป็นเกษตร - ป่าไม้และเน้นในเรื่องการปลูกไม้ผล คณะทำงานจึงได้ทำแผนและรายละเอียดโครงการขยายพันธุ์ไม้ผลขึ้น และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการใน ปี 2528 และ 2529 เพื่อขยายพันธุ์ไม้ผลเมืองร้อน เช่น มะม่วง ลำไย ส้ม Koch มะนาว ขนุน ลิ้นจี่ และไม้ผลเมืองหนาว เช่น แอปเปิล สาลี พลับ พลัม ท้อ บัวยเพื่อให้เกษตรกรปลูกทดแทนป่าที่นับวันจะถูกทำลายให้หมดไป และเพื่อให้เกษตรกรปลูกพืชสวนเป็นพืชหลักและพืชเศรษฐกิจ และเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร รวมกันก็จะทำให้มีจำนวนกล้าไม้ทั้งหมด 34,588 ต้น

การดำเนินงานจัดทำ 2 ลักษณะ คือ

1. ขยายพันธุ์ไม้ผลพันธุ์ดิของเกษตรกรในเขตพื้นที่โครงการที่มีอยู่แล้วให้เพิ่มมากขึ้นและขยายพันธุ์โดยเมล็ด ต้นตอแล้วหากิ่งพันธุ์ดิมาขยายโดยวิธีทابหรือเสียบยอดต่อไป
 2. จัดซื้อกิ่งพันธุ์ดิของไม้ผลชนิดต่างๆ มาปลูกเป็นแปลงขยายพันธุ์ในหมู่บ้านต่อจากนั้นก็นำเกษตรกรที่สนใจเข้ามาการรับฝึกอบรมเพื่อเรียนรู้การขยายพันธุ์ไม้ผล แล้วนำไปปฏิบัติในแปลงขยายพันธุ์ประจำหมู่บ้าน เมื่อเกษตรกรสามารถขยายพันธุ์ไม้ผลได้แล้วจะส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้ผลในพื้นที่ป่าเสื่อมโกรwmเพื่อเป็นการรักษาสภาพภูมิศาสตร์และทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตไม้ผลต่อไป

ผลการดำเนินงาน ปี 2528

- จัดซื้อกิ่งพันธุ์ม่วงซึ่งเป็นกิ่งทابพันธุ์ต่าง ๆ ดันนี่ พันธุ์งา, น้ำดอกไม้, เชียลสาวย, แก้ว, แกรด, หนองแวง, จำนวน 4,800 กิ่งแล้วมอบให้เกษตรกรเพื่อปลูกเป็นต้น แม่พันธุ์ใน 53 หมู่บ้านเกษตรกร 239 ราย
 - จัดซื้อกิ่งพันธุ์มะขามหวานพันธุ์ใหม่คง, พันธุ์พลับ รวมจำนวน 378 ต้น มอบให้เกษตรกรนำไปปลูกเป็นต้นแม่พันธุ์ใน 13 หมู่บ้าน พื้นที่ 23 ไร่
 - จัดซื้อกิ่งพันธุ์มานาวาพันธุ์ดี จำนวน 512 ต้น มอบให้เกษตรกรนำไปปลูกใน 10 หมู่บ้าน พื้นที่รวม 9 ไร่

4. จัดซื้อกิงพันธุ์สัมโภพันธุ์ข่าวท้องดี จำนวน 350 ตัน มอบให้เกษตรกรใน 7 หมู่บ้าน เพื่อปลูกเป็นต้นพันธุ์
5. จัดซื้อกิงพันธุ์ขันนุน จำนวน 337 ตัน มอบให้เกษตรกรใน 21 หมู่บ้าน นำไปปลูกเป็นต้นพันธุ์ดี พื้นที่ 29 ไร่
6. จัดซื้อต้นกล้าพันธุ์กาแฟอราบิก้า จำนวน 1,900 ตัน มอบให้เกษตรกรนำไปปลูก เพื่อขยายพันธุ์ในหมู่บ้านต่างๆ 15 หมู่บ้าน พื้นที่ 5 ไร่
7. นำกิงพันธุ์ชาพันธุ์ดี จำนวน 200 กิโล ให้เกษตรกรใน 2 หมู่บ้าน นำไปปลูกพื้นที่ 2 งาน เพื่อศึกษาและขยายพันธุ์ในหมู่บ้าน

ผลการดำเนินงาน ปี 2529

1. จัดซื้อกิงพันธุ์มะม่วงพันธุ์ดี พันธุ์เขียวเสวย, น้ำดอกไม้, ชา หนองแขวง, แก้ว, ฟ้าลัน, แรด รวมจำนวน 7,000 ตัน และมอบให้เกษตรกรใน 130 หมู่บ้าน จำนวน 362 ราย นำไปปลูกเพื่อเป็นต้นพันธุ์ในหมู่บ้าน
2. จัดสร้างโรงเพาะชำประจำศูนย์ส่งเสริมการเกษตรจำนวน 4 แห่ง เพื่อใช้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ประจำตำบลและฝึกอบรมเกษตรกรในด้านการขยายพันธุ์ไม้ผล

“โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้มบ้านแม่แย่ได้เริ่มต้นแล้ว เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2529 ณ หมู่บ้านแม่เจ้ม ตำบลแม่เจ้ม อำเภอแม่เจ้ม จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ผู้อำนวยการโครงการ ดร. สมชาย ใจดี ได้กล่าวว่า “เราตั้งใจที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย สามารถจำหน่าย到ตลาดโลกได้” ดร. ใจดี ยังกล่าวต่อว่า “เราต้องการให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่ใช่แค่การเพิ่มรายได้ชั่วคราว แต่เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น” โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบาล ภาคเอกชน และชาวบ้านในพื้นที่ ทุกฝ่ายต่างให้การต้อนรับอย่างดี คาดว่าภายในปี 2530 จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้”

หน้าที่ของโครงการพัฒนาชุมชนที่หน่วยต่าง ๆ เข้าไปคุกคาม
คลีกับชาวบ้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์และขอความรู้จาก
ชาวบ้านแล้วก็ไปวางแผน เดย์มีคำสั่งจากกองทัพภาคกับ
รัฐมนตรี ส. ให้เปิดปิกัดไปตามเป็นช่วง ๆ ว่าของโครงการมีพื้น
ที่กี่ไร่ ของแต่ละครอบครัวแล้วไปลงในแผนที่ว่ามีกี่ไร่ อยู่ที่
ไหน”¹⁹

จากการศึกษาและสืบค้นทำให้ทราบว่าโครงการที่เข้ามาส่งเสริมการปลูกไม้ผลทดแทนป่า
ที่ถูกทำลาย ในการปลูกพืชไม้เมืองหนาว และไม่ก็เมืองหนาว ในบริเวณสวนหลังบ้าน และงานปา
ไม้ขุนชุมของกรมป่าไม้ได้มีการเน้นการปลูกมะม่วงและขนุนในพื้นที่เหล่าฯ แต่งานดังกล่าวดำเนิน
งานไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการใช้บริโภคภายในหมู่บ้านและครัวเรือน และ
ปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่ไม่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จจากความต้องการและความต้องการของโครงการ
พัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มฝ่ายเดียว โดยที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมและศึกษาข้อดีข้อเสียว่าเหมาะสมสมหรือ
ไม่ และได้ยิงมาถึงปัญหาเรื่องที่ดินทำกินในปัจจุบันด้วยส่วนการปลูกไม้ผลเต็มพื้นที่แม่แจ่มนั้นก็
ได้ทำให้หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโครงการนี้และคนของรัฐหน่วยงานนั้นรายไปหลาย
คนจากการที่ได้จำหน่ายกล้าไม้ผลตามโครงการที่ตั้งไว้ตอนนี้ไม่ผลที่ปลูกไปนั้นถูกตัดไปเกือบหมด
แล้วนำพื้นดินมาปลูกพืชเชิงเดียว เพราะการปลูกไม้ผลตามโครงการนั้นไม่ได้ผลเลย

3. ประเด็นเกี่ยวกับลุ่มน้ำ และทรัพยากร

งานการป้องกันรักษาป่าและงานการปลูกป่า ถือว่าเป็นงานที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ
พอสมควร สภาพลุ่มน้ำได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีพอใช้ ไฟป่าไม่ทำลายยอดไม้แต่เผา
ใบไม้ที่ปกคลุมดินอยู่ ดังนั้น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการชะล้างดิน

ถนนในบริเวณลุ่มน้ำ รวมทั้งถนนที่สร้างขึ้นสำหรับการซักลากไม้ เป็นต้นเหตุให้เกิดการ
ตกตะกอนจำนวนมากในลำห้วย

เส้นทางในโครงการที่ได้รับการบูรณะแล้วมีระยะทางทั้งสิ้น 122 ก.ม. ซึ่งมากกว่าเป้า
หมายที่กำหนดไว้ 22 ก.ม. เส้นทางที่ได้รับการบูรณะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้าน
ชาวดาที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งหมด ยังมีหมู่บ้านชาวเขาอีกกว่า 100 หมู่บ้าน ที่ไม่มีเส้นทางสัญจร

¹⁹ คำบอกเล่าของชาวบ้าน บ้านแม่แซ่ได้ในเว็บไซต์ข้อมูล

คุณภาพที่ดีพอและเป็นผลให้ชาวเขาในหมู่บ้านชาวเขาเหล่านั้น ได้รับผลประโยชน์จากการนี้ น้อยมาก

ผลของการบูรณะถนนยังไม่บรรลุเป้าหมายของโครงการ ทำให้สภาพถนนยังคงเกิดความเสียหายจากน้ำกัดเซาะได้ง่าย และไม่สามารถทำการซ่อมแซมโดยใช้แรงงานคน ผสมผสานกับเครื่องจักรกลเบางานซ่อมแซมบำรุงและควบคุมการระบายน้ำดินบนถนน ซึ่งเป็นเหตุทำให้น้ำในลำน้ำสายต่างๆ ตื้นเขินเกิดจากดินตะกอนที่ถูกชะล้างจากการสร้างถนน

ผลกระทบต่อการควบคุมการระบายน้ำดินและสภาพแวดล้อม จากการศึกษาโดยกรมพัฒนาที่ดินพบว่าอัตราการระบายน้ำดินในเขตลุ่มน้ำ เฉลี่ยประมาณปีละ 43 ตันต่อเฮกเตอร์ และจากการจัดทำขั้นบันไดดินในโครงการนั้น ยังไม่ได้มาตรฐาน ประสิทธิภาพในการควบคุมการระบายน้ำของดินจึงยังต่ำอยู่ จากโครงการศึกษาของอีสต์เวลส์เซ็นเตอร์ พบร่วมกับการลดการระบายน้ำของบันไดในลุ่มน้ำแม่เจ่นน้ำมีประมาณร้อยละ 78

ขั้นตอนการปฏิบัติงานทางวิศวกรรมในหน่วยงานของกรมพัฒนาที่ดิน ในระยะแรกๆ ของโครงการ มีจุดอ่อนอยู่บางประการ เช่น การสำรวจเพื่อออกแบบไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ข้อมูลที่สำคัญบางอย่างเกี่ยวกับการควบคุมงานก่อสร้างไม่ได้ระบุไว้ในแบบการก่อสร้าง ขั้นตอนการควบคุมงานก่อสร้างค่อนข้างหละหลวย ซึ่งจุดอ่อนเหล่านี้ เป็นผลให้มีข้อบกพร่องกับงานก่อสร้างงาน มีรายงานว่ามีการให้หลักของน้ำลอดฐานและตอกหัวสุดของฝายบางตัว ที่ทำการก่อสร้างในช่วงเริ่มต้นของโครงการ ฝายคอกหมูที่บ้านแม่ปานเกิดการทรุดตัวมากจนไม่สามารถใช้งานได้ อ่างเก็บน้ำที่บ้านปางหินฝนและบ้านสันป่าดึงไม่สามารถเก็บน้ำได้ เพราะน้ำไหลซึมผ่านคันดินที่สร้างขึ้น อย่างไรก็ได้ส่งก่อสร้างต่างๆ ในช่วงหลังโครงการมีคุณภาพดีขึ้นมาก เมื่อจากที่วิศวกรผู้ออกแบบมีความคุ้นเคยกับพื้นที่มากขึ้น

ความไม่มีประสิทธิภาพของผู้รับเหมา ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อคุณภาพของงานก่อสร้าง ปัญหาอีกประการหนึ่งของผู้รับเหมาก่อสร้างงาน คือ ภาระแรงงานที่มีประสบการณ์ในงานค่อนกว้างเป็นจำนวนมากในท้องที่เขตลุ่มน้ำ

ฝายน้ำล้นที่ทำการก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นแบบฝายหินก่อ กระบวนการก่อสร้างนั้นยังไม่ได้ใช้แรงงานคนมากเท่าที่ควร ผู้รับเหมามักจะใช้วัสดุสำหรับการขุดฐานรากเพื่อเร่งให้งานก่อสร้างเสร็จเร็วขึ้น

การสะสมตัวของตะกอนในอ่างน้ำหนึ่งฝาย เป็นปัญหาที่สำคัญในพื้นที่โครงการ ฝายทุกตัวไม่ได้ออกแบบให้มีระบบแยกตะกอน และถึงแม้ว่าจะมีก็จะไม่เป็นประโยชน์มาก เพราะอัตราการระบายน้ำดินภายในพื้นที่โครงการสูงมาก

ระบบประปาหมู่บ้านซึ่งออกแบบและควบคุมก่อสร้างโดยกรมพัฒนาที่ดิน ยังมีปัญหาบางประการ คือ น้ำธรรมชาติจากลำธาร หรือคลองส่งน้ำให้เหล้ามายังถังเก็บโดยตรง ในช่วงฤดูฝนซึ่งมีตะกอน漂浮ในน้ำมาก ถังกรองจะเกิดการอุดตันเร็วและต้องทำการซ่อมบำรุงบ่อย ระบบประปามหุบ้านที่ทำการก่อสร้างไปแล้วทุกแห่ง จะมีประดูสำหรับเปิดน้ำให้เหล้ามอนกลับในถังกรองได้เพื่อการล้างวัสดุกรอง แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้มากนัก เพราะมีประสิทธิภาพต่ำ ประกอบทั้งชาวบ้านไม่มีความชำนาญในการใช้ ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายกับท่อและก้อนน้ำ

ส่วนประจำเดือนที่สี่ ทางทีมวิจัยได้กล่าวไปบ้างแล้วในประจำเดือนคุณภาพชีวิตและประจำเดือนการเกษตร และประจำเดือนที่ห้า ทางทีมวิจัยเห็นว่าไม่มีผลโดยตรงกับชาวบ้านจึงขอไม่กล่าวถึง

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ยุติการดำเนินโครงการในระยะที่ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 และระยะที่ 2 ซึ่งเป็นเขตพื้นที่สูง เมื่อปี พ.ศ.2532 ด้วยการประเมินผลความสำเร็จของตัวเลขรายได้ต่อหัวประชากรที่เพิ่มขึ้น ความเจริญทางวัฒนธรรม และความทันสมัยของตัวเอง “คนแม่แจ่ม” ว่าได้เข้าเคลื่อนเข้าสู่ภาวะ “การพัฒนา” แล้ว

ผลกระทบทางเศรษฐกิจและรายได้ของประชากรสามารถเห็นในลักษณะกว้าง ๆ เช่น ปริมาณผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การเพิ่มปริมาณสิ่งอำนวยความสะดวกของประชาชน และการขนส่ง รวมทั้งรายได้จากการเช่าที่ดินของรัฐ ทำให้เห็นว่าประชากรกำเนิดแม่แจ่ม ในปัจจุบันมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกว่าเดิมเป็นอันมาก ส่วนการพัฒนาสังคมถึงแม้งานด้านนี้เป็นงานที่ต้องใช้เวลาภายนานก็ตาม แต่ก็พอเห็นผลกระทบได้อย่างชัดเจนขึ้นพอสมควร เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเข้ากับคนไทยพื้นเมืองและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในพื้นที่

การเปลี่ยนแปลงจากการเข้ามาของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในเขตลุ่มน้ำที่เป็นผลลัพธ์เนื่องทำให้ชุมชนสูญเสียการพึ่งตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของชุมชนในเขตลุ่มน้ำแม่แจ่ม กล่าวคือ

1. ในด้านเศรษฐกิจ ผลผลิตให้วิถีชีวิตหรือวิถีการผลิตของชุมชนเปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อการยังชีพแบบพื้นเมือง ซึ่งใช้แรงงานในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนแรงงานกันระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชนเป็นหลักมาเป็นการผลิตเพื่อการขาย ซึ่งเน้นการผลิตอย่างเข้มข้นและใช้เทคโนโลยีจากภายนอกมากขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนลอยตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

2. ทางด้านสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในเขตลุ่มน้ำแม่แจ่มเปลี่ยนไปเนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่รับเอาวัฒนธรรมและการแต่งกาย การบริโภค

แบบในเมืองมาเป็นวิถีชีวิต กิจกรรมความร่วมมือในวิถีการผลิตแบบเดิมลดลง ครอบครัวต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานมากขึ้น

3. ในด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน ทรัพยากรและธรรมชาติของชุมชนถูกบุกรุกทำลาย สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

องค์การเครือในแม่น้ำ

ภายใต้การพัฒนาในพื้นที่อำเภอแม่น้ำ เมื่อหลังจากการที่มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำได้เข้ามาพัฒนาและมีเวลาที่จะต้องถอนตัวหรือว่าหมดโครงการแก่เมืองแม่น้ำ ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่าง โดยเฉพาะวิถีชีวิตถูกกระบวนการและได้ทิ้งปัญหามากมาย หลังจากโครงการมีการถอนตัว ชาวบ้านที่ถูกพัฒนาแบบทุนนิยม ก็เริ่มมีความคิดมากมาย เพราะคำว่าพัฒนามันสามารถมองได้ทั้งทางดีและไม่ดีอยู่ในตัวของมัน

องค์การเครือซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่ได้เข้ามาเชื่อมระหว่างรอยต่อจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำ ชาวบ้านซึ่งคุ้นเคยกับการดูแลจากภาครัฐ จากที่เคยทำงานหนาเงินโดยการปลูกผัก ก็ถูกจ้างแรงงานโดยให้ทำขันบันไดช่วงโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่น้ำเข้ามา และให้ปลูกปาสนในช่วงหน่วยจัดการต้นน้ำเข้ามา โดยการทำงานเป็นไปแบบสบายๆ ทำงานนิดๆหน่อยๆ ก็ได้เงิน พอกหน่วยจัดการต้นน้ำสวนสนทนถอนตัวออกไป ชีวิตก็เริ่มเปลี่ยน คือ ความต้องการปัจจัยพื้นฐานเริ่มเพิ่มมากขึ้น เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด และอาศัยช่วงที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข้ามาส่งเสริมในเรื่องการปลูกพืชทางการเกษตร จึงนำเอาความรู้ที่ได้ มาใช้อย่างเต็มที่ โดยการตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มขึ้น เพื่อขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกเพื่อหวังว่าจะได้เงินเพิ่มมากขึ้นด้วย ดังนั้น ป้าไม้จึงถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็ว ในช่วงนี้ภาพของประเทศไทยในภาพรวมของทั่วโลกจึงถูกมองว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมากที่สุด และเนื่องจากหน่วยงานของรัฐไม่มีศักยภาพในการรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น จึงมีองค์กรหนึ่งเข้ามาริบเพื่อแก้ปัญหานี้ นั่นก็คือองค์การเครือ

“องค์ก้านเครื่นี่เป็นองค์ก้านพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศตีบ
แสงหาสำไช บผักไฝฝ่ายได ทั้งเรื่องก้านเมือง ก้านศาสนาน ทำงาน
ไดกู้ดีเลย ก่อตั้งเมื่อปี 2489 แต่เข้ามาตีเมืองไทยนี่ 2522 แคร์ก
ไดเสนอตัวผ่านทางสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ
เข้ามาจ่ายรัฐบาลไทยในก้านอพยพ ขณะเดียวกัน พอมาก็จ่วยแล้วก่อ

ก็ต่อจากนี้ไปได้จ่ายประเทศไทยโดยตรง เป็นก้านจ่ายทางอ้อม แบ่งเบาภาระของรัฐบาลไทยนครับ เขาก่ออภิญญาไว้ว่า นำจะว่างโครงกำนันเกี่ยวกับเรื่องของก้านพัฒนาในเมืองไทยโดยประกอบกับในปี 2522-2523 นั้นคำعقوแม่เจม พึ่งจะผ่านวิกฤติเป็นเขตสีชมพู ตรงนั้นเอง ประกอบกับก้านวิเคราะห์ปัญหาขององค์ก้านแคร์ช่วงนั้นเนี่ย ก่อพบว่าปัญหาภาคเหนือเนี่ยจะมีปัญหาหลักเรื่องชาวไทยภูเขา ในเรื่องของความมั่นคงระหว่างประเทศ เขาก่อได้เสนอตัวเข้ามาทำงานในคำعقوแม่เจม จังหวัดเดียวใหม่ ซึ่งมีโครงกำนของยูสส์โดยเข้ามาอยู่แล้วหนาครับ ในช่วงแรกเนี่ย ปี พ.ศ. 2523-2526 เป็นก้านทดสอบความเป็นไปได้ของโครงกำน”²⁰

องค์การแคร์เข้ามาช่วงแรกมาส่งเสริมไม่ให้ชาวบ้านทำไร่ แต่ถ้ามาได้ส่งเสริมในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมด้านอาชีพ การส่งเสริมในเรื่องสาธารณสุข การศึกษา การเกษตร และปลูกผึ้งจิตสำนึกให้กับชาวแม่เจมคือ ส่งเสริมให้ปลูกไม้ผลและพืชเศรษฐกิจ โดยการทำเปล่า และไม่มีการสอนวิธีดูแลรักษา ตลอดจนไม่มีการทำตลาดให้ การทำงานจึงไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นแคร์จึงปรับกลยุทธ์ใหม่ โดยการสำรวจความต้องการของชาวบ้านก่อน คิดและทำงานโดยมีส่วนร่วมกับชาวบ้านให้มากที่สุดโดยสอบถามความต้องการของชาวบ้านเป็นหลักว่าชาวบ้านต้องการอะไรและอย่างไร

“เป็นโครงกำนส่งเสริมก้านปลูกพืชเศรษฐกิจตามโครงกำนของสหประชาชาติ ในก้านปลูกพืชทดลองใหม่ ตรงนั้นเอง มันบ่จะไปเป็นข้อมูลตีภูตต้องนัก เพราะว่าคนแม่เจมต่อนั้นมีปัญหา 2 เรื่อง กะคือ 1. ปัญหารื่องข้าวบ่ปอกกิน และ 2. ปัญหารื่องก้านโภชนาภีก้านของเด็กและก่อเรื่องคุณภาพชีวิตของแม่ เรื่องอนามัยวัยเจริญพันธุ์เนี่ย เขาก่อเลยเปลี่ยนรูปแบบโครงกำนปลูกพืชเศรษฐกิจมาเป็นโครงกำนเกษตรในช่วงแรก คำعقوแม่เจมนี่บริกำนของรัฐด้านสาธารณสุขนี่ยังเข้าบ่

²⁰ สมภาษณ์คุณวิรบุรค์ มาสีแก้ว อายุ 45 ปี ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรขององค์การแคร์

ถึงเต็อ ดังปัญหาตี้มได้อู้ไปแล้ว เรื่องของเด็กและหญิง อนามัยวัยเจริญพันธุ์ เข้าก่อเลยเพิ่มด้านโภชนาภานเข้าไป มี ก้านจั่งน้ำหนักเด็ก มีก้านทำอาหารเสริมหือเด็ก มีก้านส่งเสริม ก้านฉีดวัคซีนสำหรับเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปี แล้วก่อหือ ความสู้เกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์ ก้านคุมกำเนิด ก้านวาง แผนครอบครัวต่างๆ”

สนับสนุนในการสร้างงานในชนบท ให้ความรู้เผยแพร่ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ ผู้พัฒนาชนบทให้สามารถพึ่งตนเองได้ สร้างและพัฒนาความร่วมมือกับชุมชนเป้าหมาย และผู้นำ นำการประสานงานกับภาครัฐและเอกชนขยายจำนวนอาชีพและพื้นที่ของโครงการส่งเสริมธุรกิจ ขนาดเล็ก พัฒนาสื่อการเรียนการสอน สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมให้มี ให้แก่เด็กและกลุ่มเป้าหมาย ที่ขาดแคลน ขยายโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปสู่โครงการจัดการลุ่มน้ำในพื้นที่ภาค เหนือและอีสาน ขยายงานป้องกันและดูแลผู้ติดเชื้อเอดส์ไปในพื้นที่ ที่มีความเสี่ยงสูง พื้นที่และ รักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ส่ง เสริมการเกษตรแบบยั่งยืน ส่งเสริมกิจกรรมการเสริมรายได้แบบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

“แคร์เริ่มเข้ามาในอำเภอแม่แจ่มปี 2525 มาเสริมโครงการลุ่ม น้ำแม่แจ่ม มาสำรวจข้อมูลมาดูพื้นที่ เป็นโครงการช่วยเหลือ แคร์ เห็นว่าแม่แจ่มเป็นถิ่นทุรกันดารเป็นถิ่นที่อันตราย เพราะเพียงหมู่พื้น ที่สีชมพูไม่นานนานมานี้เอง หน่วยงานราชการไม่กล้าเข้ามา ถนนลาด ยางยังเข้ามาไม่ถึง

ปี 2526 แคร์เริ่มดำเนินโครงการ กิจกรรมครั้งแรกโดยการส่ง เสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ หญ้าหวาน ดอกเคลมินิจัน (ดอกไม้ กระดาษ) พื้นที่ปลูกเริ่มที่ซางเคิง เน้นกลุ่มแม่บ้านคนพื้นราบ นอก ชนบทเน้นที่บ้านห้องฝาย มีเจ้าหน้าที่แคร์รับผิดชอบ 2-3 คน

ปี 2527 ผู้เริ่มเข้ามารับผิดชอบในตำบลท่าศา คือบ้านท้าพ ตำบลซางเคิง คือบ้านเกะะ สันหนอง แม่อม แม่ปาน ให้ปลูกพืช เศรษฐกิจ เน้นหนักที่พริก และสนับสนุนไม้ผลให้กับชาวบ้าน ที่ สนับสนุนให้ปลูกพริก เพราะเป็นพื้นที่บันดอย และพริกเป็นอาหาร

สำหรับคนในพื้นที่ มี 2 พันธุ์ คือ พันธุ์หัวยสีทนกับพันธุ์ญี่ปุ่น มีการปลูกเป็นแปลงใหญ่ มีระยะเวลา 3 ปี พริกพันธุ์หัวยสีทนได้ผล เพราะมีผลผลิตมาก เกิดปัญหา คือขาดแคลนแหล่งตลาด ทำให้ขายไม่ออก ต้องส่งขายเชียงใหม่ ต่อมาก็รำทำที่อุบพริกให้กับชาวบ้าน โดยเป็นของกู้มชาวบ้านทุกพื้นที่ ที่ทำงานจะมีผลปลูกด้วย คือมีมะม่วง ลิ้นจี่ กล้วย มะละกอ ซึ่งจะปลูกกินในครอบครัว โครงการจะเน้นด้านการเกษตร แต่เมื่อพริกໄ่ได้ราคา ก็จะเน้นพืชเศรษฐกิจอื่นแทน ที่เสริมรายได้ให้กับชุมชน เช่นกระเจียบ ถั่วแดงหลวง ขิง มีวิธีการสนับสนุน เช่น การปลูกกระเจียบจะเอาพืชหรือกล้าให้ชาวบ้านปลูก ช่วง 2 ปีแรกได้ผลผลิตดีมาก และชาวบ้านสามารถทำได้เอง หลังจากนั้น โครงการจะช่วยเหลือในตอนแรก หลังจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยเหลือตนเอง ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ การปลูกถั่วแดง ราคาปกติ แต่ขายในราคางาน เป็นลักษณะให้ชาวบ้านยืม เช่น ยืม 100 กก. ก็ต้องคืน 100 กก. ที่ให้ชาวบ้านคืนเพรากลัวชาวบ้านได้ของฟรี”²¹

การปลูกถั่วแดงมีปัญหา คือ ดูแลเอาใจใส่ไม่ดี ไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ ชาวบ้านได้ผลผลิตแล้วไม่คืนเมล็ดพันธุ์เข้าให้กับโครงการบางแห่งเมล็ดพันธุ์ไม่ได้ราคาเมื่อมีการปลูกกระเจียบมากๆ ก็มีปัญหารือของตลาดอีก สุดท้ายมีปัญหาเกิดขึ้น คือ กระเจียบล้นตลาด และท้ายที่สุดเกิดปัญหาระหว่างโครงการกับชาวบ้าน ส่วนขิงก็มีปัญหาเกิดขึ้นคือไม่มีรถไปส่งทำให้ชาวบ้านเกิดปัญหาขึ้นมาอีกและยังผิดกับจุดมุ่งหมายของโครงการที่ต้องการช่วยเหลือชาวบ้านโดยไม่หวังผลกำไร เป้าหมายเพื่อลดค่าใช้จ่ายของชาวบ้านในแต่ละครอบครัวออกจากนี้ยังสนับสนุนไม่ผลอีกด้วยปลูกไว้หลังบ้าน เป็นแบบผสมผสานกัน ปลูกไว้กินในครอบครัว พอทำไปทำมาระยะปี 2530 งานของแม่เจ้มเริ่มเปลี่ยนเนื่องจากว่ามีนโยบายการปลูกพืชเศรษฐกิจเข้ามาในแม่เจ้ม โดยเฉพาะถั่วเหลืองของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม ก็เริ่มส่งเสริมการปลูกถั่วเหลือง สมกรณ์ก็ส่งเสริมการปลูกถั่วเหลืองประกอบกับช่วงนั้นของการบริการด้านสาธารณสุขเริ่มดีขึ้น มี อบส. มีการตั้งสถานีบริการทางด้านสาธารณสุขต่างๆ ทางโครงการก็เลยเปลี่ยนงานทางด้านโภชนาการมาทำด้านสุขาภิบาล คือเรื่องการส่งเสริมการปรับปรุงความสะอาดในบ้านเรือน เช่นการทำจัด环境卫生 การสร้างส้วมที่ถูกสุขาภิบาล การ

²¹ สมภาษณ์คุณรำรงค์ มาสีแก้ว, อังเหลว

สร้างประปักษ์เข้า การทำบ่อน้ำทึ้ง กำจัดน้ำเสียต่างๆเหล่านี้ ผนวชกับงานทางด้านระบบวนเกษตร คือ การส่งเสริมเรื่องการปลูกพืช เพื่อเป็นอาหารเหลือถึงขาย มีการส่งเสริมการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งตอนนั้นเองพืชเศรษฐกิจจะเห็นชัดเจนว่าในกลุ่มของคนไทยพื้นราบ จะปลูกแค่ホームเดงกับถัวเหลือง และกลุ่มคนไทยพื้นที่สูง กลุ่มมังที่บ้านพย กับบ้านป่างอุ่น ป่างเกี๊ยะ จะเริ่มปลูกกะหล่ำ ปลูกมันฝรั่ง นโยบายการส่งเสริมการปลูกถัวเหลืองทำให้คนเมืองเริ่มรุกพื้นที่ป่า เข้าไปในเขตตondonกลางของหมู่บ้านเรียงและลัวะ เข้าไปแย่งชิงอาพื้นที่ไว้หมุนเวียนต่างๆ เกิดข้อพิพาทกันขึ้นมา เกิดการบุกรุกป่า ปลายปี 2537 โครงการเปลี่ยนจากโครงการวนเกษตรมาเป็นโครงการชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเน้นสร้างความเข้าใจการสร้างขีดความสามารถของคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และก่อตั้งคณะกรรมการเครือข่ายในการอนุรักษ์พื้นฟูทรัพยากรลุ่มน้ำ มีการส่งเสริมการปลูกป่าในตันน้ำ มีการส่งเสริมการทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า การจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ป่า คณะกรรมการเครือข่าย แล้วก็มีการจัดตั้งกฎ ระเบียบให้ชาวบ้านได้ตระหนักรักษาป่า

“ปี 2528-2530 เกิดโครงการพัฒนาปรับปรุงน้ำดื่มน้ำใจ โดยมีบสนับสนุนส่วนหนึ่ง ให้ต่อท่อประปาจากหัวยให้กับชาวบ้าน มีบ้านป่าบงเปียง บ้านแม่หลุ บ้านป่าเหล่า บ้านป่าเกี้ยะ บ้านห้วย ทราย บ้านสามสบบน บ้านกลาง บ้านปากลัวย บ้านยางส้าน โดยทำ ประปาแบบง่ายๆ”²²

ปี 2533-2537 ได้โครงการมาใหม่อีกโครงการหนึ่ง มีพื้นที่ 2 ตำบลคือตำบล ช้างเคิง กับตำบลท่าผา มีเจ้าหน้าที่เพิ่ม 1 คน และมีโครงการสุขาภิบาลโดยมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่อนามัยในพื้นที่ ดูแลเด็กที่ขาดสารอาหาร เช่น เรื่องการทำมัน การคุมกำเนิด การดูแลความสะอาดในครอบครัว เช่น เหา ตัดเล็บ ซักผ้า มีงบบางส่วนให้กับครอบครัวที่มีปัญหาจริงๆ ที่ห่างไกลออกไป อนามัยเข้าไปด้วย ทำที่ทำน้ำทิ้งให้กับชาวบ้าน โดยแนะนำให้ชาวบ้านเอาหินและทรายมากองไว้ตั้งนั้น ครอบครัวที่สนใจทำส้วม ก็ส่งเสริมให้ทำ เพราะเห็นปัญหาเกิดขึ้นมากมาย ปัญหาที่เกิดขึ้นคือไปถ่ายในป่าสะดวกกว่า และน้ำประปาไม่มี ในการทำส้วมชาวบ้านต้องออกงบประมาณและโครงการช่วยเหลือบางส่วน ส่วนด้านการเกษตรยังทำเหมือนเดิม และยังให้ชาวบ้านทำการอนุรักษ์น้ำดินกันติดต่อ 2 วัน

1. ขาดป่อในพื้นที่ทำการเกษตร

²² สัมภาษณ์คุณกัมวร์ มานีแก้ว อ้างแล้ว

2. เอกাপີ້ງທີ່ກິນໄດ້ມາປຸລູກ ບນຄັນນາຈະເອສັບປະດົມາປຸລູກຄົ້ນ ເພື່ອຢືດໜ້າດິນເພື່ອ
ທີ່ຈະໃຫ້ໜ້າບ້ານໃຊ້ພື້ນທີ່ໄດ້ອ່າຍ່າງຄາວຮາ

ປີ 2533-2536 ມີການເປີດພື້ນທີ່ນຳກີ່ນ ແລະ ໃນປີ 2537 ມີງບມາໃໝ່ ແຕ່ໄທໃໝ່ໃນປີ 2538 ຂຶ້ວ
“ໂຄງກາຣອນໜຸ້ວັກໜ້າທົ່ວພາກຮ່ວມກັນໃນຄໍາເກົອແມ່ແຈ່ມ” ມີພື້ນທີ່ດຳເນີນງານ 4 ຕຳບັດ ດື່ອ ຕ.ທ່າຜາ
ຕ.ບ້ານທັບ ຕ.ປາງທິນຝາ ແລະ ຕຳບັດກອງແກ່ ມີລັກຂະໂນະໂຄງກາຣ 2 ລັກຂະໂນະຄື່ອ 1. ແກ່ທວາ 2. ກາຮຈັດ
ກາຮປ່າ

1. ດ້ວຍການເກະຊອກ ມີພື້ນທີ່ການເກະຊອກເພີ່ມ ໂດຍເພີ່ມການປຸລູກກາແພ ໄດ້ຮັບງບສັບສົນຈາກ
ຄູນຍົວຈັກກາແພ ຊຸນວັງ ຈ.ເຫັນໄໝມ ມໄມ້ຜລ ກິຈກວມທີ່ເປີດຂຶ້ນຂຶ້ນເວື່ອງ ພື້ນທີ່ນາດຳ ອາຊີຟເສຣິມຄື່ອກາຮ
ເລື່ອງສັຕິວີໃນໜຸ້ມໜຸນ ເລື່ອງໝູ ທອຜ້າໄກ້ກັບກຸລຸ່ມສຕຣີ

2. ດ້ວຍການຈັດກາຮປ່າ ກາຮອນໜຸ້ວັກໜ້າ ມີການໃຫ້ຄວາມຮູ້ ໂດຍກາຮອບຮມ ພາໄປສຶກໜາດູງງານ ເວື່ອງ
ກາຮຈັດກາຮທົ່ວພາກຮ່ວມໜາຕີສ່ວນໃຫ້ໝ່າພາຖຸກໜຸ້ນໜ້ານໄປ ໂດຍໄປດູທີ່ ຕ.ແມ່ກີ ອ.ຊຸນຍວມ
ຈ.ແມ່ອ່ອງສອນ ອ.ແມ່ທາ ຈ.ລຳພູນ ບ.ໜອນເຕົ່າ ອ.ຊຸນວັງ ຈ.ເຫັນໄໝມ ທຳໃຫ້ໜ້າບ້ານສົນໃຈແລ້ວເກີດກິຈ
ກຽມໃນໜຸ້ນໜ້ານ ມີການຕັ້ງກຸລຸ່ມອນໜຸ້ວັກໜ້າໃນໜຸ້ນໜ້ານ ພາໄປດູທີ່ນີ້ເພວະຄ່ອນໜ້າງເປັນຮູ່ປ່ອຮົມ ຊຸ້ມໜຸນມີການ
ຈັດກາຮທີ່ແລ້ວ ແຕ່ລະບ້ານເກີດກິຈກຽມຂອງກຸລຸ່ມ ມີການຕັ້ງກຸງວະເປີຍໃນກາຮຈັດກາຮປ່າ ມີກາຮວງເຂົ້າຫຼັ້ນ
ທີ່ປ່າແຕ່ລະປະປະເກທ ເຊັ່ນ ປ້າອນໜຸ້ວັກໜ້າ ທີ່ທຳກິນ ປະເພນີ ເຊັ່ນ ກາຮສ້າງປ້າສ້າ ປ່າສະດືອ ແລ້ວຄະນະ
ກຽມກາຮເອງ ມີກາຮກຳທັນດບທບາທຂອງຄະນະກຽມກາຮ ບທບາທຂອງໜຸ້ມໜຸນ ໃນກາຮຈັດກາຮປ່າຮ່ວມກັນ

ປັບປຸງທະຫວາງໜຸ້ນໜ້ານຫລັງການເກີດກຸລຸ່ມອນໜຸ້ວັກໜ້າ

ໜ້ານໜ້ານຍັງໄມ້ມີກາຮຍອມຮັບມາກ ກ່ອນນັ້ນຍັງໄມ້ມີອົງຄົງໃນໜຸ້ມໜຸນ ຫລັງຈາກເກີດກຸລຸ່ມອນໜຸ້ວັກໜ້າ ທຳ
ໃຫ້ເກີດປັບປຸງທະຫວາງໜຸ້ນໜ້ານ ຈຶ່ງທຳໃຫ້ເກີດເວທີແລກປ່ອຍັນກັນຂຶ້ນມາໃນໜຸ້ນໜ້ານທີ່ມີປັບປຸງ (ມາທຳ
ຄວາມເຂົ້າໃຈຮ່ວງໜຸ້ມໜ້ານ) ທຳໃຫ້ເກີດເຄື່ອງຂ່າຍໃນແຕ່ລະລຸ່ມນຳ້ນ້າຂຶ້ນມາ ວັດຖຸປະສົງຄົງຂອງເຄື່ອງຂ່າຍ

- ແກ້ໄຂຂໍ້ອັບແນ້ວໃນພື້ນທີ່
- ຮ່ວມກັນຈັດກາຮທົ່ວພາກຮ່ວມໜາຕີໃນລຸ່ມນຳ້ນ້າ
- ເພື່ອປະສານຄວາມຮ່ວມມື້ອ ຈາກຜູ້ທີ່ເກື່ອງວ່າຂ່າຍຮ່ວມນຳ້ນ້າ ແລະ ເອກະນາກາຍໃນລຸ່ມນຳ້ນ້າ

ປີ 2534-2538 ແຄຣີແມ່ແຈ່ມທຳການເປັນເພົາ ໜຶ່ງດ້ວຍການເກະຊອກ ສັບສົນຂ້າວໄວ່ 2 ພັນຍົງ
ຄື່ອ ພັນຍົງນຳ້ນ້າ ກັບພັນຍົງເຈົ້າຢ່ອງ ຜລຜລິຕະອອກເຮົວ ເປັນພື້ນທີ່ທີ່ເໝາະສມະປຸລູກຂ້າວ 2 ພັນຍົງນຳ້ນ້າ ເນື້ອກ່ອນ
ໜ້ານໜ້ານຂາດຂ້າວ ຂ້າວໄມ້ພອກກິນ ຕ້ອງໄປສື່ອຂ້າວມາຈາກກາຍນອກ ແຄຣີໄດ້ປະສານງານກັບຄູນຍົວຈັກ

สะเมิง จนปัจจุบันก็มีการปลูก 3 ตำบล คือ ต.ท่าพา ต.บ้านทับ และ ต.ปางหินฝน (เฉพาะหมู่บ้านที่สนใจ) โดยใช้วิธีการเอาจริงให้ชาวบ้าน แล้วเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จก็เอาจมาคืน เช่น ยีม 1 ถัง ก็คืน 1 ถัง ไม่ต้องมี “ข้าวขี้ดอก”

โครงการใหม่เข้ามาในช่วงนี้ เพราะเห็นคนเป็น HIV มา กว่า 10 ปี จึงคิดโครงการขึ้นมาใหม่ เรียกว่า “โครงการอยู่กับผู้ติดเชื้อ HIV” มีการตั้งสำนักงานประสานอยู่ที่เชียงใหม่ ในส่วนของแคร์มีการ พัฒนาไปสู่พื้นที่อื่นๆ มีการพัฒนาที่ดิน มีปัญหาเรื่องรูปแบบการทำงานกับชาวบ้านล่าช้า โดยมี การพัฒนารูปแบบใหม่ ใช้วิธีนำเมล็ดกระถินโดยบันทึบเพื่อกัน ยึดเป็น 2 ถุงคู่กัน มีการวัด ความลาดชันของขั้นบันได ปัญหาที่พบคือ ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญ และยังไม่มีพื้นที่ถาวร เป็น ลักษณะพื้นที่หมุนเวียน

ปี 40-41 มีการประเมินผลโครงการ กลางเทอม โดยประเมินผลกิจกรรมของโครงการโดย ผู้ให้ทุนมาประเมิน และผู้ให้ทุนยอมรับเพราะต้องก้าวต่อไป ประสบความสำเร็จ ของโครงการโดยสนับสนุนให้มี การต่อโครงการไปอีก 5 ปี ถึง 47

ปี 42-47 ซึ่งโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ในภาคแม่แจ่ม พื้นที่ทำงานมี 8 ตำบล มี ต.ท่าพา ต.กองแขก, ต.บ้านทับ, ต.ปางหินฝน ต.แม่ศึก ต.แม่น้ำขาว ต.แม่เดด และตำบล แจ่มหลวง

ขอบนการทำงานขององค์การแคร์ในแม่แจ่ม

การทำงานครั้งแรก ดึงผู้นำในแต่ละตำบลมาคิดร่วมกัน ในเรื่องของปัญหา ทางออกในการ จัดการทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ

ช่วงปีพ.ศ. 2538-2542 จากการที่แหล่งทุนมาดูงาน เห็นผลว่าโครงการประสบความสำเร็จ จึงได้โครงการมาใหม่อีกที่ลำพูน สืบเนื่องมาจากแม่แจ่มประสบความสำเร็จ

ปีพ.ศ. 2538-2542 มีการเพิ่มโครงการมากขึ้น ทำให้มีการเพิ่มเจ้าหน้าที่เพื่อมาทำงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วม บทบาทชุมชน โดยเฉพาะองค์กรบริหารส่วนตำบล(อบต.) และวัสดุกึ่งหงับ ประมาณ สิทธิต่างๆ แก่ อบต.มากขึ้น

บทบาทการทำงานของแคร์

1. เป็นการสนับสนุนองค์ความรู้ให้กับชุมชน
2. เอื้อให้ชุมชนเกิดโอกาสในหลายด้าน เช่น สิทธิชุมชน ให้ความรู้บางส่วน เช่น การเข้าไปในพื้นที่จะเข้าไปอบรม วิเคราะห์ปัญหา วางแผน
3. เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนในชุมชน

4. เป็นลักษณะการให้ความรู้ในเรื่องวิชาการเกษตร เช่น การเสียบกิงไม้ การรวมภูมิปัญญา ที่เกิดขึ้นจริงแต่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและรูปภาพเพื่อมีให้สูญหายไป
5. เป็นการปลูกจิตสำนึก/สร้าง ให้กับคนในชุมชนในการดูแลรักษาป่า

ชื่งลักษณะการทำงานขององค์การแคร์จะแบ่งเป็นสามขั้นตอนคือ 1.อบรม 2.วิเคราะห์ 3.

วางแผน

การทำงานร่วมกับภาครัฐและเอกชน

องค์การแคร์ได้มีการทำงานร่วมกับภาครัฐและเอกชน ทั้งในระดับหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน,ผู้นำศาสนา,ผู้นำสตรี,ผู้นำเยาวชน,ผู้ใหญ่บ้าน อปต.ระดับอำเภอ นายอำเภอ,พัฒนาชุมชน,ป้าไม้,เกษตร,ป้าไม้อำเภอ,ปลัดอปต.ระดับจังหวัด ผู้ว่าราชการ,ที่ดินจังหวัด,ป้าไม้,ป้าไม้เขต,ประชาสงเคราะห์เพื่อประสานข้อมูลข่าวสาร ประสานขอความร่วมมือในระดับนโยบาย

ทั้งนี้การทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกองค์กร ได้มุ่งเน้นการประสานงานกับ อปต.เพื่อสนับสนุนให้อปต.ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนองค์การแคร์ หากองค์การแคร์หมดโครงการ และ อปต.จะได้ประสานงานและดำเนินโครงการได้อย่างต่อเนื่องต่อไป โดยองค์การแคร์ได้ให้งบประมาณกับ อปต. แต่งบประมาณไม่เพียงพอต่อการจัดการทรัพยากร และ อปต.ขาดบุคลากรในการทำงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้หาวิธีการแก้ปัญหาโดยโครงการมีงบประมาณให้แต่ละ อปต.หนึ่งแสนบาท และได้ให้บุคลากรไปอยู่ประจำแต่ละ อปต. เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับคือ งบประมาณที่ให้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของโครงการ คือ ความรู้ งบประมาณ คน ในระยะเวลา 5 ปี ถึงปีพ.ศ.2547 ทั้งนี้พื้นที่การทำงานขององค์การแคร์ครอบคลุม พื้นที่ตำบลคงแขก , ตำบลท่าผา, ตำบลแม่น้ำจր, ตำบลปางหินฝน , ตำบลบ้านทับ , ตำบลแม่ศึก , ตำบลแม่เดด และตำบลเจมหลวง

หน้าที่ความรับผิดชอบขององค์การแคร์

องค์การแคร์ได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้

1.) การปลูกฝังจิตสำนึก

ปัญหาหลายที่หลายแห่ง เกี่ยวกับ “คน” เป็นเรื่องที่สร้างความลำบากใจให้สังคมชนบทและในเมืองไม่น้อย ไม่ว่าที่ไหนก็หลีกไม่พ้นคำว่า “คนไม่รู้ คนเห็นแก่ตัว คนดื้อ หรือ คนแหกกฎ” แล้วแต่จะเรียกันไป คนจำนวนนี้ชาวบ้านเกรงกลัวยิ่งกว่ากฎระเบียบจะอีก เพราะพูดไม่รู้เรื่อง ไม่ว่ากฎระเบียบและข้อบังคับจะเข้มแข็งเพียงใดถ้าหากคนปฏิบัติไม่มีจิตสำนึก ก็คงเป็นการยากที่จะทำให้สังคมสงบสุข ไร้ระเบียบแบบแผนที่ดีงามของชุมชน องค์การแคร์ได้เล็งเห็น

ความสำคัญของ “การปลูกฝังจิตสำนึกรักษาดูแล” จึงมุ่งเน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจ การศึกษาดูงาน การสร้างจิตวิทยา เพื่อให้ทุกคนรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ให้เกิดช่องว่างอันอาจจะทำให้เกิดปัญหาภัยหลังได้ เป็นการป้องกันไว้ดีกว่าแก้ ซึ่งถือเป็นกลยุทธ์ที่น่าทึ่งและได้ผลดีที่เดียว

2.) ด้านการศึกษา

จะเห็นได้ว่า แคร์มุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่องการปลูกฝังจิตสำนึกมากกว่าโครงการก่อสร้าง เช่น เมืองหรือฝ่าย เรื่องการก่อสร้างเมืองหรือฝ่าย ชาวบ้านจะเป็นผู้ติดต่อเข้าไปก่อน ส่วนเรื่องการฝึกอบรมนั้นแคร์จะเป็นฝ่ายเข้ามาช่วยบ้านเอง มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการคือ กุมภาพันธ์ และกรมพัฒนาที่ดิน เพราะจุดประสงค์หลักๆ ของแคร์ ก็คือ อนุรักษ์ดิน น้ำ และป่า โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามจัดการ และจากการปลูกฝังจิตสำนึกนั้น เห็นผลได้ชัดเจนจากหมู่บ้านที่ได้ไปอบรมศึกษาดูงาน จะให้ความสำคัญและหวัง Darren ทรัพยากรธรรมชาติตามกกว่าหมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมอบรม

ดังนั้นการปลูกฝังจิตสำนึกจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม ไม่เฉพาะเกี่ยวกับเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงเรื่องอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเล่าเรียนในปัจจุบัน การเรียนในสมัยนี้มุ่งเน้นท่องจำและอัดแน่นไปด้วยวิชาการ เด็กประถมต้องแบกกระเพาหนังสือหนักอึ้งจนหลังค่อม เรียนวิชาเลข ภาษาอังกฤษคล่องแคล่ว ไม่รู้ อุญไกลธรรมชาติแต่ไม่เห็นความสำคัญของธรรมชาติและทรัพยากร และดูเหมือนศีลธรรมอันดีและการรักษาดูแลธรรมชาติจะขาดไปจากกระบวนการสอนของหน่วยงานทางการศึกษา ทำอย่างไรที่จะให้ลูกหลานคนแม่จะเข้มแข็งรักษาและหวังแทนในทรัพยากรธรรมชาติ น่าจะมีหลักสูตรนี้เสริมไปกับการเรียนการสอนด้วย แต่เป็นหลักสูตรที่มีความสำคัญพอๆ กับวิชาหลักๆ ที่เรียน ไม่ใช่เรียนแค่หน้าพอกผ่านๆ ไปเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติตามจริงในชีวิตประจำวันได้ด้วย

การศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะจากการที่คนไม่รู้หนังสือ จึงทำให้ไม่เข้าใจในวัฏจักรของระบบนิเวศน์ เช่น การตัดต้นไม้ จะทำให้ฝนแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ดินแตกระแหง และปลูกพืชไม่ได้ผล เพราะไม่มีความชื้นและขาดน้ำ พอกถึงฤดูฝนน้ำป่าไหลหลาก เพราะไม่มีต้นไม้คงคล่องแคล่วของสายน้ำ หรืออาหารการกินที่อยู่ในป่าก็ลดน้อยถอยลงไป ดังงานอีกงานหนึ่งที่แคร์ทำภายใต้มูลนิธิรักษ์ไทยที่ทำงานด้านเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นด้านการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ 3 ตำบล คือ แม่น้ำจระเข้ แม่แಡด และแม่น้ำหลวง โดยมีเจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษ์ไทยคือคุณจีรัตน์ จันโภกาส และคุณทำอยู่ในปัจจุบัน

“คนส่วนใหญ่มีกำกันศึกษาหน้อย เยี่ยมheyangไปก่อป่าได้ก็ได้ คนส่วนใหญ่ก็ได้ก้าด้านส่วนตัวเป็นใหญ่ หวังแต่เมื่อตีทำกิน ตัวไผ่ตัวมัน”²³

และก็หนึ่งพันเรื่อง “สิทธิ” ที่ทุกคนต้องตระเกียกตะกายดินแดนไขว่คว้า เพื่อปากห้องและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั่นเอง

3.) ด้านศาสนา

ในส่วนของความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมซึ่งแบบแบนกับศาสนานั้น แคร์ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้พอสมควร

“โครงการที่แคร์มาทำให้มีฝ่ายตักแตกอน เลิกงานน้อยๆ ไม่ใช่ฝ่ายใหญ่ เป็นการรับมุกจับทรัพย์ มาช่วยสนับสนุนการบวชป่า มาทำพิธีทางศาสนา เป็นค่าอาหาร มาช่วยเลี้ยงผู้ต้นน้ำ ปลูกป่า หากล้าไม่มาให้ปลูก”²⁴

การบวชป้ามีขั้นเครื่องแรกเมื่อเกิดเหตุการณ์ “กลุ่มยกเมืองแจ่ม” เมื่อปี 2536 คือทำพิธีบวชให้กับต้นไม้ เชื่อกันว่าการบวชต้นไม้จะทำให้ต้นไม้อายุยืน และเพื่อเป็นสิริมงคลกับต้นไม้ เทพา อารักษ์จะมาปกปักษากษัตตน์ไม่นี้ มิให้ถูกโคนล้มลงไป และสำหรับชาวบ้านเองก็จะยึดถือปฏิบัติโดย เคร่งครัด คือ ถ้าหากต้นไม้ต้นไหนบวชแล้ว ก็จะไม่ตัด ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่กฎหมาย และไม่ใช่กฎของ หมู่บ้านก็ตาม แต่ทุกคนรับรู้ด้วยใจ ซึ่งทุกคนเข้าใจเหมือนกันว่า ถ้าตัดแล้วก็จะไม่ดี จะมีอันเป็นไป ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อโดยแท้ และได้ผลก็คือ ต้นไม้ที่บวชแล้วก็จะไม่โดนตัด เพราะคนยังเกรงกลัว ลึกลับไม่เห็นที่เรียกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง ทำให้เห็นว่าบางอย่างความเชื่อกลับศักดิ์สิทธิ์กว่า กฎหมาย

4.) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในการที่จะทำงานร่วมกับชาวบ้าน องค์กรแคร์มีขั้นตอนและกระบวนการดังนี้ คือ ประชุมร่วมกับชาวบ้าน โดยเข้าร่วมประชุมประจำเดือนเวลา มีประชุมในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อแนะนำตัวกับชาวบ้านว่ามาจากไหน จะมาทำอะไร เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักและคุ้นเคย จากนั้นจะส่งเจ้าหน้าที่

²³ คำสัมภาษณ์ของ พ่อม่า คิดสม อายุ 66 ปี อดีตกำนันและนายกองค์กรบริหารส่วนตำบลกองแขก บ้านกองแขกเหนือ ต.กองแขก อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

²⁴ คำบอกเล่าของ พ่อม่า คิดสม , อ้างแล้ว

ที่เข้ามาเพื่อหาข้อมูลพื้นฐานแล้วทำการส่งเสริมเรื่องการปลูกป่า, การเกษตร, ดิน, น้ำ และพาไปศึกษาดูงาน สุดท้ายคือ ช่วยออกกฎหมายเบียบเกี่ยวกับการรักษาป่าและปรับปรุงกฎหมายเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีกุมยิงขึ้น

กรณีตัวอย่างตำบลแม่น้ำจระ

พื้นที่บ้านแม่วาก หมู่ที่ 6 ที่แคร์ได้ให้ความสนใจในการทำงาน เพราะได้เห็นถึงความสามัคคีของชุมชน ที่มีในพื้นที่ต่อการพัฒนาทุกด้าน จะเน้นความสนใจที่ส่งผลให้ชาวบ้านอยู่กับสภาพป่าที่ยังมีเหลืออยู่ โดยไม่ทำลายป่า ทำให้ชาวบ้านมีงานต่อเนื่องจากฤดูกาลทำไร่ ทำนา เช่น การหอผ้า กลุ่มผลิตอาหารสัตว์ และกลุ่มที่แคร์มุ่งเน้นมากก็เป็นกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารที่แม่วาก

“ในการตั้งกฎครั้งแรก จะมีเฉพาะเขตป่าฯ เมื่อโครงการแคร์เข้ามาทบทวนมีการทบทวนเรื่องเขตอนุรักษ์ พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งครั้งเมื่อตั้งกฎไว้ครั้งแรกนั้น ได้เขียนกฎไว้หานามว่ามีผู้ฝืนกฎแต่ปรับไม่สำเร็จตามกฎ จึงมีการทบทวนกฎให้เข้มแข็งขึ้น จนปัจจุบันนี้ใช้ได้ตามกฎทุกอย่าง ดังนั้นโครงการแคร์แม่เ杰มจึงมีบทบาทกับกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารแม่วากเป็นอย่างมาก และยังมีโครงการต่างๆอีกหลายอย่าง เพราะวัตถุประสงค์ของโครงการแคร์แม่เ杰มเน้นการทำงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และคน เป็นส่วนสำคัญ เพราะกลไกต่างๆจะไปได้จริงอยู่ที่คน”²⁵

นอกจากนี้องค์การแคร์แม่เ杰มยังมีโครงการอบรมชาวบ้านอีกหลายครั้ง เช่น โครงการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, การอบรมคณะกรรมการอนุรักษ์ป่า, การอบรมการทำซีวภาพ (EM), การอบรมและการศึกษาดูงานเรื่องการอนุรักษ์ป่าที่ จังหวัดลำปาง บ้าน ทุ่งยาง จ. ลำพูน และบ้านแม่ทา กิ่งอำเภอแม่อ่อน จังหวัดเชียงใหม่

กรณีองค์การแคร์ในพื้นที่ตำบลปางหินฝน

ข้อมูลจากการจัดเวลาที่เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2547 ที่ตำบลปางหินฝน

²⁵ นายอินคำ สมวนา . ประธานกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารบ้านแม่วาก , 10 มีนาคม 2547

“แคร์ เข้ามาหลังโครงการลุ่มน้ำแม่เจ้ม แคร์มีหลักการทำงาน ดีกว่าโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม การปลูกพืชทางการเกษตรเป็น ระเบียบ การใช้ชีวิตเป็นระเบียบขึ้น ชาวบ้านได้ออกไปทศนศึกษาได้ ความรู้ใหม่ๆเพิ่มมากขึ้น แต่พอเมื่อถูกย้ายเข้ามา กลับมีผลเสียมาก กว่าผลดี เช่น การตัดไม้ จะตัดมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ เช่นการสร้าง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย จะต้องขออนุญาตและทำหนังสือไปยื่นก่อน การทำมาหากิน หาของป่าไม้ได้ ตอนแรกเจ้าหน้าที่ของอุทยานเข้า มา แล้วมาบอกชาวบ้านว่า ชาวบ้านจะมีเงินเดือนกันทุกคน เช่นเป็น เจ้าหน้าที่อุทยาน แต่ความเป็นจริงแล้วไม่ใช่ เพราะอุทยานไม่ได้รับ ชาวบ้านทำงานทุกคน รับเพียง 2-3 คนเท่านั้น”

องค์การแคร์ในหมู่บ้านกองแขก แคร์เข้ามาในบ้านกองแขกเมื่อปี 2542

“เข้ามาระบุทางด้านทรัพยากรป่าธรรมชาติ ชาวบ้านทำ เรื่องไปขอเรื่อง งานทำฝายตักตะกอน ปลูกต้นไม้ เลี้ยงผึ้นน้ำ แคร์ ป้าไปผ่องงานตื้นน้ำ ไปผ่องกันจัดก้านป่า กันจัดทำกูเกนท์ มีก้าน แบ่งป่าเป็นสัดส่วน ชาวบ้านได้ความรู้ได้แนวทางเขามาได้ มาแบ่ง เขตระหว่างประชาชน รัฐ ป้าไม้ ป้าไปผ่องงานตื้นกิ่งพัฒนาตีดิน อบ รมเรื่องเกี่ยวกับป่าไม้ เรื่องผู้นำ บะเดวนี่บางหมู่บ้านได้ผล แต่บาง หมู่บ้านป้าไม้ แต่ตีบ้าได้ผล ก่อคือบ้านหมู่ 4,6 ยังมีการขยายอยู่ ตีบ้า ได้ผล เพราะชาวบ้านบ้าเข้ามาช่วยป่า พอแคร์เข้ามา ก่อมาวาง แผนป้องกันก้านยะไยเลื่อนล้อย กันขยายพื้นที่ทำกิน แคร์มาแบ่ง ป้าไม้ห้อ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับป้าใช้สอย แคร์เข้ามาภูมิ บ้านในตำบลกองแขก โดยห้อป้อมหลวง กำนัน อบต. ไปอบรมเกี่ยว กับป้าไม้ พอไปอบรมมาแล้วก่อเอกสาราประชุมระดับสภา เ Jin เจ้าหน้า ที่ป้าไม้ สำรวจ มาวางแผนย่วงกัน แบ่งเขตป้าไม้กับตีทำกิน และเอามาประชุมชาวบ้าน เรื่องพื้นที่ทำกิน มีป่าอนุรักษ์ ป้าใช้สอย และมี ป่ายอนุรักษ์ปากุญชี่ มีก้านทำแนวกันไฟ บะห้อไฟลุกตาม หลังจาก แคร์เข้ามาก่อตีขึ้น มีก้านหยุดก้านทำลายป่า และหยุด

ก้านขยายพื้นที่ตัดไม้ ล้มไม้ แต่ติดตีสองหมู่บ้าน คือ หมู่ 6 กับ
หมู่ 4²⁶

วิถีชีวิตตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมของกลุ่มนอกจากจะร่วมอนุรักษ์ผืนป่าอันเป็นที่มาของต้นน้ำ ซึ่งดูได้จากการปลูกป่า การป้องกันป่าแล้ว นอกเหนือจากนี้ยังเห็นว่า ยังมีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยคือ “การสร้างศาลาเจ้าเหมืองฝ่าย” เพื่อเป็นขวัญและความอบอุ่นใจให้กับทุกคน เป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งวิทยาศาสตร์พิสูจน์ไม่ได้ แต่ในทางจิตใจแล้ว ชาวบ้านให้ความศรัทธาอย่างเต็มเปี่ยมเลยที่เดียว สะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตและความเชื่อนั้นมีส่วนปักป้องผืนป่า ตลอดจนต้นน้ำลำธารได้

ปัญหาอุปสรรค

1. ปัญหาจากภัยในหน่วยงานแคร์เกี่ยวกับการบริหารการจัดการบุคคล เพราะมีการขัดแย้งภายใน
2. การทำงานล่าช้า เนื่องจากใช้วิธีการทำงานแบบรัฐบาล แต่นโยบายเป็นแบบเอกชน
3. ช่วงแรกหาจุดยืนยังไม่เจอจึงปรับตัวให้เข้ากับชาวบ้านได้ยาก แต่เมื่อปรับได้แล้ว โครงการใกล้จะสิ้นสุดลง คือ ธันวาคม 2547
4. จากวัตถุประสงค์ที่ก่อทำไว้ว่า จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทำให้การทำงาน溯ดุด เพราะการเมืองเข้าไปถึงไหน แคร์จะถอยห่าง เหมือนสถานการณ์ป้าสนบ้านจันทร์ ทำให้วัตถุประสงค์ขัดแย้งกันเอง คือ พยายามอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่พอมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง องค์กรแคร์กลับถอย

บทเรียนที่น่าสนใจก็คือ การให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่ม จะทำให้เกิดผลดีมากกว่า ที่ให้โดยที่ชาวบ้านไม่รับรู้ถึงที่มาและไม่ได้ตั้งตัวมาก่อน และการที่รัฐหรือองค์กรจากภายนอกเข้ามาสำรวจข้อมูลนั้น ควรจะเป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง เพราะที่ผ่านมา ส่วนมากแล้วนำข้อมูลที่ผิดๆไปวิเคราะห์แล้วทำเป็นแผนเพื่อปฏิบัติงาน จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นภายหลัง

²⁶ พ่อนา คิดสม, อ้างแล้ว

การแก้ปัญหานอกจากจะมองที่ปัญหาตรงจุดเดียวแล้ว น่าจะมองถึงอนาคตด้วย กรณีส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากร นอกจากรัฐและองค์กร จากรากยานออกจะเข้ามาอุดรอยร้าวเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแล้ว น่าจะหาวิธีแก้ปัญหาที่ยั่งยืนต่อไป เช่น การหาอาชีพใหม่ ที่ทำให้คนกับป้าอยู่ร่วมกันได้

จุดก่อเกิดของปัญหาง่ายต่อการพัฒนาของรัฐ

การแก้ปัญหาง่ายของรัฐ ก่อนจะประกาศให้เป็นเขตอุทยานนั้น รัฐได้ทำการสำรวจและวิจัยก่อนหรือไม่ ว่ามีผลดีหรือผลเสียหรือเปล่า และรัฐได้หาวิธีการแก้ไขหรือไม่ ไม่ใช่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการอ้างหรือหลอกชาวบ้านซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแบบนี้

ถ้าจะมองถึงเรื่องกลไกทางระบบเศรษฐกิจภายในประเทศไทย ช่วงระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา ในcameoแม่แ杰มแล้ว จะเห็นได้ว่ามีผลต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง และจากผลของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1-5) ซึ่งเน้นเกี่ยวกับการกระจายรายได้ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศทางด้านวัตถุและระบบทุกอยู่ในตัวเมือง จึงทำให้เกิดซ่องว่าง ระหว่างสังคมในเมืองกับสังคมชนบท จึงทำให้มองึงคำว่า “สิทธิและความเท่าเทียม” ทำไม่สังคมในเมืองจะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาลและองค์กรเอกชนมากกว่าสังคมชนบท ทำไม่ถึงเกิดความเหลื่อมล้ำทางการกระจายรายได้ โดยเฉพาะเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรไม่ว่าจะเป็น ป่าไม้ ดิน และน้ำ

“ชาวบ้านได้อ่วยต่อสู้กับป่าไม้ ป่าไม้ร้าวชาวบ้านล้มป่า ยะไ่่ เลื่อนลอย เจ้าหน้าที่ ออป.(องค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้) เข้าห้าม ป่วยก้านบุกรุกตัดไม้ แต่มีก้านต่อสู้ โดยมีแก่นนำชาวบ้านช่วยกับ ชาวบ้านบ้านก่องแขก จ้างเชิงบน omnem บ้านต้องฝาย บ้านตีบปี้ ได้ปากันนี้ไปหา สส.สสสุข ภักษา ภักดี ภักดี และปากันนี้ไปเรียกร้องสิทธิ์ กับผู้ ว่าราชก้านจังหวัดเจียงใหม่ ผู้ว่าหันครก่อหือชาวบ้านทำกินต่อไป ช่วยกับ ออป. จันถึงกู้วันนี้”²⁷

²⁷ พ่อมา คิดสม , จ้างแล้ว

รัฐตั้งกรมป่าไม้ขึ้นในปี 2439 โดยรัฐอโກ พอบ.เกี่ยวกับป่าไม้อกมากรามาย แต่ถ้าดูกันลึกๆแล้วยังสัญญ่าว่า หน่วยงานของรัฐที่เข้าไปในชุมชนแต่ละแห่งนั้น เข้าไปเพื่อรักษาป่าเพื่อให้คงไว้ตลอดกาล หรือให้ปลดภัยจากประชาชนกันแน่ เมื่อกับว่ามาปล้นสิทธิจากประชาชน จากสิทธิและความเท่าเทียม จะเห็นได้ว่ารัฐออกกฎหมายและพรบ.อุกมากรามาย แต่ส่วนมากแล้วจะเอื้อให้กับผู้มิอิทธิพลและพวกพ้อง ส่วนประชาชนในชนบทก็คงประสบกับปัญหาความยากจน และอดอย่างต่อไป ดังเช่นกรณี “โนหลงปง” แสดงให้เห็นว่า ประชาชนถูกลิดرونสิทธิโดยรัฐนั้นเอง

“ตั้งแต่ปี 2538-2539 มีก้านล้มป่า ทำไร่เลื่อนลอยที่ตำบล กองแขกนักที่สุดในคำເගົາແມ່ແຈ່ນ ນັກເລືອຖຸກປີ ຖຸກປົກຕັດແຕ່ບັນກ ເທົ່ານີ້ ປາໄມ້ເຂົ້າມາບອກວ່າລົ້ມປານັກລ້າໄປ ປາໄມ້ພຍາຍາມເຄາສິນ ໂດຍຫົ້ວປຸກປ່າສິນ ແຕ່ພ່ອກຳນັນກີພຍາຍາມໄປຢູ່(ພຸດ)ກັບເປັນ ຂອຫຼືອ ເຊື້ອີ້ນທີ່ລົ້ມປາເປັນທີ່ທຳກິນຂອງຈາວບ້ານ ປາໄມ້ປັ້ງຈະທຳຈະໄດ ຄໍາຈະຈັບກີ ຕ້ອງຈັບທັງໝູນບ້ານ ປາໄມ້ຈຶ່ງຫຼືອຢູ່ໃນຂອບເຂດທີ່ທຳກິນ ຫ້າມປ້ອຂໍອໜາຍ ຕ່ອໄປ”²⁸

ถ้ามองตรงจุดนี้ซึ่งเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่าแล้วทำให้รัฐสึกใจหายอยู่ไม่น้อย กับการที่ป่าไม้จำนวนมากถูกทำลายโดยผู้มีอิทธิพลนุชช์เพียงชั่วระยะเวลาไม่นาน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดและเพื่อความเท่าเทียมกันทางสังคมคือ “สิทธิ” นั้นเอง แต่จะเห็นสิ่งหนึ่งที่อ่อนแอกชອນอยู่ภายใต้การทำงานของรัฐก็คือ กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์จริง เพราะกฎหมายมีช่องโหว่ รัฐจึงเอื้อประโยชน์ให้กับคนกลุ่มนี้ และสำหรับชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในชนบทที่ไม่มีรัฐกฎหมายแล้วถูกทำลายตามและเกิดการรวมตัวกันขึ้นมาสร้างลับไม่ถูกใช้กฎหมายทำอะไรได้

จากข้อมูลของกรมป่าไม้ จะเห็นว่าป่าไม้ถูกทำลายมากที่สุดในช่วงปี 2532-2534 และยังได้พ่วงເຄາປຸ່ນາຫຼາມໄກທີ່ກັບທຽບພາກຕິດ ແລະນໍາອີກດ້ວຍ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้รัฐทุ่มพัฒนาเมือง และไม่ได้ให้ความสนใจต่อภาคเกษตรกรรมและชนบทมากนัก เกษตรกรซึ่งมีรายได้น้อยอยู่แล้วจึงเฝ้าทางพื้นที่เพิ่มขึ้นเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อหวังว่าจะได้รายได้เพิ่มมากขึ้น จากการที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้มเข้ามาส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทปลูกพืชหมุนเวียนโดยกระทรวงเกษตร ตลอดจนสนับสนุนในด้านการศึกษา

²⁸ พ.oma ດິດສມ , ອ້າງແລ້ວ

โดยกระทรวงศึกษา ให้ความช่วยเหลือในด้านสาธารณสุข โดยกระทรวงสาธารณสุข ตลอดจนกระทรวงมหาดไทยโดยกรมป่าไม้ได้เข้ามาให้การสนับสนุนองค์กรเอกชนนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแม่แจ่มมีขึ้นมากมาย เมื่อประชาชนเริ่มสัมผัสถกบลิง'ใหม่ๆ ได้รับความรู้ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนตัวเอง ระหว่างคำว่า "สิทธิความเท่าเทียม" ระหว่างคนในสังคมเมืองกับสังคมชนบท

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ความยากจนของคนในสังคมชนบท กับการอยู่ดีกินดีของคนในสังคมเมือง ดังนั้นจึงดึงคนเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและเสมอภาค คนแม่แจ่มมีความรู้ทางด้านการเกษตรจากการส่งเสริมของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม สิ่งที่จะทำได้ก็คือ ให้อาชีพเกษตรกรรมนี้และเป็นตัวชี้นำเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในด้านฐานะ ป่าไม้จึงถูกโคนทำลายลงเพื่อสนองต่อการขยายตัวทางด้านเกษตรกรรม และกระจายวงกว้างขึ้นเรื่อยๆ เนื่องไฟลามป่าหยุดยั่งไม่ได้ เมื่อคนหนึ่งทำแล้วได้ผลดี อีกหลายคนจึงไม่รอช้า ดังนั้นป่าไม้จึงถูกทำลายด้วยน้ำมีอนุษฐ์เพื่อสนองความต้องการต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต และเพื่อลับล้างคำว่า "ความไม่เท่าเทียมทางสิทธิ" ให้หมดไป

สรุปการทำงานของแคร์

องค์การแคร์เป็นองค์กรภาคเอกชน ซึ่งได้รับงบประมาณจากประเทศเดนมาร์ก แต่การทำงานค่อนข้างจะเน้นโครงการของรัฐ คือ ช้า ไม่คล่องตัวเหมือนการทำงานภาคเอกชนโดยทั่วไป เลยทำให้การทำงานช่วงแรกๆ ก้าวไปอย่างช้าๆ อีกประเด็นหนึ่งก็คือปัญหาภายในองค์กรเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ตอนหลังมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบนโยบายการทำงาน ทำให้การทำงานคล่องตัวมากขึ้น ซึ่งกว่าจะหาวิธีการทำงานที่ลงตัวได้ก็ทำให้หมองงงไปค่อนข้างสูง ในขณะนี้ องค์การแคร์ได้ถอนตัวออกจากพื้นที่ของอำเภอแม่แจ่มแล้ว แต่ก็ยังมีเจ้าหน้าที่อยู่ประสานงานในพื้นที่อยู่ เพื่อทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ แบบพหุภาคีในนามของมูลนิธิรักษ์ไทยต่อไป

สรุป

จากการสอบถามการทำงานของแต่ละกลุ่ม องค์กร ทำให้มีวิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการทำงานลักษณะการทำงานร่วมกัน เป็นการประสานและขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นให้มากที่สุด นั่นก็คือ การทำงานในอนาคตนั้นจะต้องขับเคลื่อนไปแบบพหุภาคีระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และกลุ่มองค์กรในท้องถิ่น

ปัจจัย / เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

จากการศึกษากระบวนการทำงานขององค์กรชาวบ้าน ทั้งองค์กรที่ภาคประชาชนเป็นผู้จัดตั้งและดำเนินการด้วยตนเอง องค์กรที่ภาครัฐจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมตามการสนับสนุนของรัฐ และองค์กรที่ภาคเอกชนเป็นผู้สนับสนุนหรือจัดตั้ง ตั้งแต่ยุคแรกถึงยุคสุดท้าย อำเภอแม่แจ่มได้มีการจัดตั้ง กลุ่ม โครงการ และองค์กรตามแต่ละช่วงเวลา สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ในการจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบของกลุ่ม โครงการ องค์กร แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1.) ปัจจัยภายใน
- 2.) ปัจจัยภายนอก

1.) ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่มีความสัมพันธ์ในการจัดตั้งกลุ่ม โครงการ และองค์กร คือ

● จริต ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม

สังคมแม่แจ่ม เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยจริต ประเพณี วัฒนธรรม ที่ผสมผสานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป กล่าวคือ คนเมือง กลุ่มนี้เป็นผู้เชื่อในความเชื่อทางศาสนา เช่น ลัทธิ ศาสนา ซึ่งในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกันในด้านจริต ประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งมีกิจกรรมในกลุ่มของตนเอง การจัดตั้งกลุ่ม โครงการ และองค์กรที่อยู่บนพื้นฐานของชาติพันธุ์ เช่น ลัทธิ ศาสนา วัฒนธรรม ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดและเป็นที่คุ้นเคยต่อสังคม ภายนอกอำเภอแม่แจ่ม และเป็นการดำเนินการของคนเมืองที่มีถิ่นฐานอยู่บนที่ราบลุ่ม คือ การประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัด จึงทำให้เกิดกลุ่มครัวเรือน หัวหมาดวัด

● ระบบความเชื่อ

ในระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอำเภอแม่แจ่มที่มีความเหมือนกัน คือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีที่ปกป้องคุ้มครองดูแลตนเอง ครอบครัว ญาติพี่น้อง ชุมชน เรื่องกวนไร่นา ป่าเขา ดันน้ำและแหล่งน้ำ ซึ่งความเชื่อนี้เป็นฐานของการนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มในชุมชนที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม และข้อห้ามในด้านต่างๆ เช่น ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มเมืองฝ่าย ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องของการเคารพธรรมชาติ และนับถือผีที่ปกปกรักษาฝ่าย โดยมีการเลี้ยงผีฝ่าย เป็นต้น

● ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ

ชุมชนในแม่น้ำเจ้า ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มดังเดิมเป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งกลุ่มที่สร้างขึ้นมาโดยอาศัยจิตสำนึกของชุมชนดังเดิมในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่แต่ก่อน ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ระบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติสำหรับชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างจากจุดศูนย์กลางการปกครองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ลักษณะความเป็นเครือญาติ เป็นฐานของการได้มาของตัวผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มในแบบธรรมชาติ

● ระบบอาวุโส

ระบบอาวุโส เป็นระบบที่จัดว่าเป็นฐานดังเดิมที่สำคัญอย่างยิ่งของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในการปกครองกลุ่มสังคมในชุมชนของตนเอง การพิจารณาการตัดสินปัญหาร่วมทั้งเป็นผู้นำในการร่วมค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหา

● ฐานะทางสังคม

การจัดตั้งกลุ่ม โครงการ หรือองค์กร นอกเหนือจากเจ้าตัว ประเพณี วัฒนธรรม ระบบความเชื่อ ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ระบบอาวุโสแล้ว ฐานะทางสังคมเป็นรากฐานหนึ่งที่เข้ามามีส่วนในด้านการจัดตั้งกลุ่มฯ ลักษณะการจัดตั้งกลุ่มฯ ส่วนใหญ่จะเกิดจากการที่มีผู้ที่มีความคิดริเริ่ม เป็นผู้ที่ชื่นชมกระตุ้นให้เกิดกระบวนการทำการทำกิจกรรมในเรื่องต่างๆ ผู้นำในสมัยที่มีวิจัยได้ทำการศึกษา จำนวนมากเป็นผู้ที่มาฐานะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเงินและตำแหน่งหน้าที่การทำงาน และเป็นผู้ที่มีการศึกษา

● การมีแนวคิดหรือความต้องการในการปักป้องสิทธิชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การปรับสภาพของชุมชนต่อระบบนโยบายศุลกากร เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการตั้งถิ่นฐาน ตามสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งในแต่ละชาติพันธุ์ต่างก็มีความเชื่อ วิธีคิด วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เจ้าตัว ประเพณี วัฒนธรรม ที่ต่างกัน การเลือกตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีพของแต่ละชาติพันธุ์จึงเลือกที่จะไม่ให้มีผลกระทบต่อกันและกัน อาจเป็น เพราะว่าในอดีตพื้นที่ที่สามารถตั้งถิ่นฐานมีอยู่ทั่วไป มีความอุดมสมบูรณ์ ความคิดของคนในชุมชนนั้นฯ พื้นที่ที่อยู่โดยชุมชนถือเป็นพื้นที่สาธารณะ ไม่มีใครเป็นเจ้าของ แต่ด้วยเหตุที่มีการหลีกเลี่ยงการประทักษิณในเรื่องของการใช้ทรัพยากร่วมกัน อากิ แหล่งน้ำ ป่าไม้ กลุ่มที่จัดตั้งเพื่อใช้ในการบริหารจัดการต่างมีการสร้างกติกาและข้อตกลงร่วมกันในการใช้ทรัพยากรทั้งที่เกิดภายในชุมชนเอง และเกิดระหว่างชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นโดยมากเกิดจากความต้องการในการปักป้องสิทธิชุมชนของตนเอง การดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้นทั้งในด้านการใช้ในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ ดังนั้นหากการปักป้องสิทธิชุมชนที่เริ่มจากความ

ต้องการในการรักษาและปกป้องทรัพยากรป่าไม้สบความสำเร็จแล้ว ย่อมส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครองในชุมชนมั่นคง เกิดการขับเคลื่อนไปในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

● การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

จากการศึกษา พบร้า นับตั้งแต่ได้มีการพัฒนาการในการจัดตั้งกลุ่มฯ องค์ประกอบที่สำคัญของกลุ่มฯ คือ สมาชิก ซึ่งเป็นคนในชุมชน จากยุคสมัยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าได้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีสาเหตุมาจากภาระงานทั้งของภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดแรงผลักดันของคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนประสบปัญหา พบกับวิกฤติการณ์ที่เสียงต่อการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ ต่างก็ให้ความสนใจในวิกฤติปัญหาหรือผลกระทบประโยชน์ร่วมกันและมีความต้องการอยากร่วมเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่สามารถกระทำได้ด้วยตนเองเดียว หากแต่ต้องอาศัยความสนใจร่วมกันของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเริ่มกระบวนการตั้งแต่ คิดโครงการ กลุ่ม หรือองค์กร โดยเริ่มจากการค้นหาปัญหา สาเหตุ วางแผน ตัดสินใจดำเนินงาน ระดมทรัพยากรที่มีอยู่ กำหนดเป้าหมาย สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผล รับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งต้องดำเนินการภายใต้ความเสมอภาคและยุติธรรม

● การรับรู้ข่าวสารจากภายนอกชุมชน

การดำเนินงานของภาครัฐ ส่วนใหญ่เป็นนโยบายที่เรียกว่า การสังการจากระดับบน(รัฐ) ลงสู่ระดับล่าง (ชาวบ้าน) ไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การพัฒนาจึงไม่ได้เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ในยุคที่เกิดกลุ่มยักษ์เมืองจำเจ การดำเนินงานของรัฐไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับทราบถึงการดำเนินงานของรัฐที่ต้องการตัดป่าสนวัดจันทร์ ได้มีกลุ่มบุคคลภายนอกได้นำข้อมูลดังกล่าวมาเปิดเผยต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้น้ำเจมหรือกลุ่มเมืองฝ่ายน้ำเจม ซึ่งป่าสนของวัดบ้านวัดจันทร์เป็นแหล่งต้นน้ำของลำ蛾แม่เจมและลำ蛾อหดเป็นกลุ่มแรก และได้มีการเผยแพร่ข้อมูลนี้ไปทั่วอำเภอ ซึ่งทำให้คนในชุมชนเกิดการตื่นตัว และรู้สึกห่วงเห็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จึงทำให้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนจัดตั้งเป็นกลุ่มยักษ์เมืองจำเจขึ้นมา ถือได้ว่าการได้รับโอกาสในการรับรู้ข่าวสาร ทำให้คนในชุมชนได้เปิดโลกทัศน์ รับรู้ความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานของภาครัฐ

1.2 ปัจจัยภายนอก

จากการศึกษานี้ พบร้า ข้อมูลของปัจจัยภายนอกที่มีความสัมพันธ์ในการจัดตั้งกลุ่ม โครงการ และองค์กรที่เกิดขึ้นในเมืองจำเจ ที่มีวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและประมาณข้อมูลที่ได้รับ ทำให้ทราบถึงปัจจัยภายนอกดังกล่าวดีอ

**● นโยบายการบริหารประเทศ / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ
สังคม การเมืองการปกครอง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

นโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐที่ผ่านเข้ามาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1-5 ที่เน้นเกี่ยวกับเรื่องของการกระจายรายได้เป็นหลัก และจากผลพวงหลัง การยุติการเรียกร้องประชาธิปไตย ภาครัฐได้พยายามผลักดันให้เกิดแผนพัฒนาในทำเลอเม่เจ้ม โดยเน้นให้เห็นถึงความจำเป็นที่อำเภอเม่เจ้มต้องได้รับการพัฒนา เนื่องจากเป็นพื้นที่กันดาร รายได้ต่ำ ยากจน ขาดโอกาสทางการศึกษาและที่สำคัญคือ เป็นพื้นที่ปลูกฝันมากที่สุดพื้นที่หนึ่ง จึงทำให้เกิดโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเจ้ม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมถูก ทำลาย ปัญหาเศรษฐกิจและ ปัญหางานสังคมและความมั่นคงของชาติ

สืบเนื่องจากนโยบายการพัฒนาประเทศของภาครัฐ องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ ของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย หรือที่เรียกว่า ยูเอสด ได้ลงนามในสัญญาไว้วางความช่วยเหลือ ในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเจ้ม โดยได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และ ตามเงื่อนไขฉบับนี้รัฐบาลต้องให้หน่วยงานปฏิบัติการทั้งหมดตั้งงบประมาณสมทบโครงการ ทั้งนี้ กระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเม่เจ้มบวิหารงานโดยใช้กลไกของ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และ กระทรวงสาธารณสุข อีกทั้งสำนักนายกรัฐมนตรีและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เนื่อง จากการทำข้อตกลงดังกล่าวเป็นการหาแนวทางเพื่อลดการปลูกฝัน และปราบปรามกลุ่ม คอมมิวนิสต์

แนวทางในการจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถ กำหนดอนาคตเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งกลุ่มชุมชน ในภาคแม่แม่น ดังนี้

- การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การศึกษาประวัติศาสตร์ในรูปแบบการฟื้นความทรงจำร่วมของชาวบ้านในชุมชน

กระบวนการที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ในชุมชนของตนเอง ที่มาจากการฟื้นความทรงจำร่วมของชาวบ้านหรือที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิด รักท้องถิ่น รู้จักความเป็นตัวตนของตนเอง และมีความเข้มแข็งพอที่จะเชื่อมกับกระแสโลกภัยต่อไป การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง นอกเหนือไปจากเน้นการพิสูจน์หาความจริงเกี่ยวกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตให้ใกล้ที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยมีมั่นใจว่าความถูกต้องผ่านหลักฐานทั้งที่เป็นโบราณวัตถุ โบราณสถาน การจดบันทึกในลักษณะต่างๆ การสืบค้นตำนาน การใช้เอกสารชั้นต้น เพื่อเชื่อมโยงภาพอดีตที่เกิดขึ้น

แนวทางของกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยการฟื้นความทรงจำร่วมของคนในชุมชน เป็นการสร้างตัวตนของคนในชุมชน สร้างพลังทางปัญญา เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนสามารถพึงตนเองได้ สามารถเชื่อมโยงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม มีความพร้อมที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ชุมชนที่จะเกิดขบวนการขับเคลื่อนทางสังคมต่อไป

- การประสานความร่วมมือและเชื่อมพันธมิตรระหว่างภาครัฐ สามารถกลุ่มโครงการ และองค์กร

กลุ่ม โครงการ และองค์กรที่เกิดขึ้นในแม่แม่น มีลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบของการบริหารจัดการเชิงปัจจุบัน ซึ่งจากบทเรียนที่ผ่านมาทำให้พอสรุปได้ว่า การบริหารจัดการองค์กรชุมชนในรูปแบบนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากความต้องการภายในชุมชนเอง โดยผ่านชั้นตอนของการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการกำหนดหรือตัดสินใจนโยบายและโครงการที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้เสียร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีสาธารณะ เพื่อหาข้อยุติ และเกิดการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่มีการซึ่งนำทางความคิดแต่อย่างใด ดังนั้นกลุ่มองค์กรที่จะเกิด

ขึ้นในอนาคต จึงควรมีลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบของการบริหารจัดการแบบพหุภาคี และมีการเข้ามายื่นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ผ่านกระบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายพันธมิตรร่วม

- การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “ไปประยุกต์ใช้ หรือปรับใช้ในงานด้านการพัฒนาท้องถิ่น และจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

จากการทดสอบที่เรียนการทำงานของแต่ละกลุ่ม โครงการหรือองค์กร ทำให้ทีมวิจัยได้องค์ความรู้และข้อสรุปเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ซึ่งกลุ่มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต น่าที่จะมีลักษณะการทำงานร่วมกัน เป็นการประสานและขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นให้มากที่สุด เป็นการขับเคลื่อนในลักษณะพหุภาคีระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และกลุ่มองค์กรท้องถิ่น

นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ น่าจะนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา เพื่อถ่ายทอดประวัติศาสตร์สู่เยาวชนรุ่นใหม่ที่จำเป็นต้องเข้าใจในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งฝึกฝนทักษะในการคิด การจัดการ การตั้งรับและเผชิญต่อเหตุการณ์ในอนาคต โดยใช้บทเรียนในอดีตหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ผ่านมาเป็นกรณีศึกษา

บทที่ 4 บทสรุป

1. ความเป็นมาของการทำวิจัย เรื่อง การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่

เนื่องจากหัวหน้าโครงการวิจัยฯ ทำงานคดุกดีอยู่กับการทำงาน บริหารในหลายกลุ่ม ห่วยองค์กรที่เกิดขึ้นในเมืองเจ้ม จึงอยากทราบว่าทำไม่หลายกลุ่มองค์กรที่ตั้งขึ้นใหม่ไม่มีความเข้มแข็งตั้งแล้วล้มไปในที่สุด การทำงานของกลุ่ม องค์กรที่ผ่านมานั้นมีทิศทางของการทำงานถูกต้องหรือไม่ แต่ละกลุ่ม องค์กรมีแนวทางการทำงานอย่างไร ?

ในฐานะเป็นคนเมืองเจ้ม ได้เห็นการเข้ามาหรือการทำงานของภาครัฐที่มีต่อชุมชน คนเมืองเจ้ม โดยในบางครั้งไม่ค่อยตรงหรือถูกต้อง หรือไม่ได้สนใจตอบต่อความต้องการ หรือแก้ไขปัญหาคนเมืองเจ้มได้อย่างแท้จริง โครงการต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม หรือ องค์การแคร์ ที่เข้ามามีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแม่เจ้ม แต่เมื่อดำเนินการไปแล้วกลับไม่ได้ตามเป้าหมายหรือประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ จึงเกิดคำถามว่าจากการดำเนินโครงการหรือองค์การต่างๆ ที่เข้ามาพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร หรือคนเมืองเจ้มอย่างไร ??

ตลอดจนหาแนวทาง ทิศทางในการประสานกลุ่ม องค์กรต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาเมืองเจ้ม เป็นไปในทิศทางที่มั่นคง ซึ่งที่ผ่านมาการพัฒนาเมืองเจ้มมีแนวทางการพัฒนาที่ไม่แน่นอน และใช้แนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนร่วมกันนี้ว่างไว้เป็นตุ๊กตาตัวหนึ่ง อย่างน้อยเพื่อให้โครงการหรือองค์กรที่จะเข้ามาพัฒนาเมืองเจ้มได้ทำการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจก่อนจะมาพัฒนาแม่เจ้ม และท้ายที่สุดคือกลุ่มองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ ต้องประกอบไปด้วยอะไรบ้างเพื่อให้กลุ่มนี้มีประสิทธิภาพ หรือมีความเข้มแข็ง

2. ข้อค้นพบจากการวิจัย

ก่อนอื่นการศึกษาในครั้งนี้ได้ให้คำนิยามของ “องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่” ว่า เป็นการรวมตัวของประชาชนโดยอาจจะเกิดขึ้นภายใต้กฎหมายเดียวกัน หรือต่างกฎหมายก็ได้ไม่จำกัดพื้นที่ มีเป้าหมายที่เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันของชุมชน และกระทำการเป้าหมายเพื่อชุมชน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีผู้นำ และกิจกรรมพัฒนาร่วมกันในชุมชนเป็นตัวแทนของประชาชนในการรักษา

ผลประโยชน์และคลี่คลายปัญหาของชุมชน ทั้งปัญหาเฉพาะหน้า และระยะยาวโดยแบ่งองค์กรชุมชนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. องค์กรที่จัดตั้งโดยกระบวนการข้อความภายในชุมชนจากแนวคิดของชุมชนเอง ซึ่งจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำงาน และแก้ปัญหาร่วมกันภายในชุมชนซึ่งมีทั้งเป็นองค์กรภาครัฐและองค์กรเฉพาะกิจดังเช่น องค์กรหรือกลุ่มเหมือนฝ่าย กลุ่มหัวหมาดวัด กลุ่มคณะศรัทธาแต่ละวัด กลุ่มชาวไร่ หรือแม้แต่กลุ่มสายพี่น้อง ผู้สูม กลุ่มผู้เจ้าบ้าน และกลุ่มผู้ควบเมืองพ่อเจ้าหลวง เป็นต้น

2. องค์กรที่จัดตั้งโดยกระบวนการยกชุมชน จากแนวคิดภายนอกชุมชนได้แก่ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยส่วนราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามากระตุ้นเสริมแรงให้คิดและชุมชนเห็นชอบจัดตั้งองค์กรขึ้น ดังเช่น กลุ่มสาย กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มยังเมืองเจ้ม กลุ่มทอผ้า กลุ่มปูย กลุ่ม อ.ค.จ. และกลุ่มลุ่มน้ำต่างๆ

เครื่องข่ายองค์กรชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานขององค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง องค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลา�านานพอสมควร แม้จะจะไม่ได้มีจีกรรมร่วมกันอย่างสมำเสมอแต่ก็มีการวางแผนรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อได้

จากการทำงานวิจัยได้ศึกษา สมภาษณ์ พูดคุยกับคน ทำให้รู้ว่า กลุ่มราษฎรเดิม เช่น กลุ่มเหมือนฝ่าย หรือกลุ่มศรัทธาวัด หัวหมาดวัด ที่อยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้ เพราะเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เช่น กลุ่มศรัทธาวัด เป็นความรับผิดชอบโดยตรงของศรัทธาในอดีตที่ผ่านมาก็มีการจัดแบ่งกันเช่นนี้มาตลอด ทุกคนเมื่ออยู่ศรัทธาวัดไหนก็ต้องมีหน้าที่ท่านบำรุงวัด จะเกิดขึ้นมาใหม่ก็จะเป็นสมาชิกของวัดนั้นไปโดยปริยาย เมื่อมีเหตุการณ์หรืองานในหมู่บ้าน ชุมชน วัด ก็ต้องบอกกล่าวกัน รู้โดยสายเลือด หรือโดยธรรมชาติที่พ่อแม่เคยปฏิบัติมาว่าต้องเข้าร่วมงานลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เพราะองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ไม่ได้มีฐานมาจากความต้องการรวมกลุ่มที่เป็นจริง อย่างกลุ่มเหมือนฝ่ายคนที่รวมเป็นกลุ่มเหมือนฝ่ายนั้นเกิดจากคนที่ผลิตด้วยกันจริงต้องอยู่ด้วยกันจริง ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ได้ใช้น้ำในการผลิตของแต่ละคน ถ้าคนใดไม่ไปเป็นสมาชิกเหมือนฝ่ายหรือไม่เข้าร่วม คนนั้นก็ไม่ได้ทำงานทำสวน ถ้าไม่ไปช่วยงานเหมือนฝ่ายน้ำก็ไม่เข้ามา ข้าว ก็จะไม่ได้กิน เป็นสิ่งที่ต้องไปประจำ องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ไม่ได้เกิดจากการตั้งขึ้นมาเฉยๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพราะมีเรื่องของความสัมพันธ์ตั้งแต่เดิมอยู่แล้ว ตรงนี้ทำให้เห็นว่าการตั้งกลุ่มในปัจจุบันที่ไม่ได้ผลตั้งแต่ไม่สำเร็จหรือไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ หรือเข้มแข็ง ก็เนื่องมาจากไม่ได้ตั้งกลุ่มที่ฐานของความสัมพันธ์ และต่อไปก็จะทำให้การตั้งกลุ่มต้องมีการประเมินก่อนว่ากลุ่มที่

ตั้งขึ้นโดยไม่มีฐานความสัมพันธ์เดิมเป็นอย่างไร ? และถ้าจะต้องตั้งกลุ่มใหม่โดยใช้ฐานความสัมพันธ์เดิมนั้นคนที่จะเข้ามาต้องคำนึงถึงอะไรบ้าง ?? แต่กลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่นี้ถ้าไม่เข้าร่วมก็อาจได้รับผลกระทบบ้างแต่อาจไกลตัว ผลกระทบกับการดำเนินชีวิตอยู่บ้าง จากการวิเคราะห์การเข้าเป็นสมาชิกหรือกลุ่มใหม่ๆจะมี 3 ลักษณะคือ

1. เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม เพราะอยากร้าว่ากลุ่มทำอะไรและมีแนวคิดอย่างไร จะกระทบกับตัวเองหรือครอบครัวอย่างไร

2. เข้ามาเพื่อเอกสารลุ่มเป็นผลประโยชน์แอบแฝง

3. เข้ามาเนื่องจากเห็นความสำคัญและต้องการเห็นแม่เจ้มีภารพัฒนา

พบว่าโครงการหรือองค์กรต่างๆที่เข้ามาพัฒนาแม่เจ้ม “ไม่ได้แก้ไขปัญหาหรือตอบสนองต่อความต้องการอย่างแท้จริง” รวมถึงผลกระทบจากการพัฒนาเหล่านี้ที่เกิดกับคนเมืองแม่เจ้มและต่อทรัพยากร ดังนั้นหน่วยงานหรือองค์กร ภาคเอกชนต่างๆ หรือคนที่อยากร้าวเข้ามาพัฒนาในพื้นที่แม่เจ้ม ควรทำการสำรวจปัญหาหรือความต้องการชุมชน ให้ชุมชนได้รับรู้ที่ไปที่มาของโครงการและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดหรือได้มีพูดคุย สนทนาร่วมระดมความคิดให้ครบถ้วนดอนก่อนการทำงานหรือการพัฒนา “ไม่ใช่มีโครงการแล้วมาเรียกประชุมและดำเนินโครงการไปเลย ในลักษณะเข่นนี้ทำให้เกิดผลกระทบหลายอย่าง เช่นทุกวันนี้เหมือนໄลตามเงาของความคิดที่มาจากเบื้องบนมากกว่า ซึ่งบางครั้งคนเบื้องบนไม่ได้เห็นความคิดหรือความต้องการของคนราษฎร์อย่างแท้จริง แต่ถ้าทำความเข้าใจกับการพัฒนาในท้องถิ่นนั้นๆ ควรต้องเข้าใจและถามปัญหาของชาวบ้านว่า สิ่งไหนเป็นปัญหาของชาวบ้าน “ไม่ใช่做人 4-5 คนหรือผู้นำเป็นคนคิดแทน ควรมีกระบวนการที่จะเอื้อประโยชน์ “ไม่รีบเร่ง มีเวลาให้ชาวบ้านได้คิดก่อนที่จะลงมือทำ

กลุ่มที่จะตั้งขึ้นใหม่ ถ้าจะให้มีความเข้มแข็งหรือยั่งยืนเหมือนกลุ่มราชฐานเดิม จากการทำวิจัยค้นพบวิธีการอยู่บ้างแต่ไม่ใช้สูตรสำเร็จ อาจใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มให้ยั่งยืนได้ เท่าที่พบกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอัคเมืองแม่เจ้ม หรือ กลุ่มหอมแดง หรือกลุ่มที่จัดตั้งเองพากิจ จะทำงานอย่างโดยเดียวเฉพาะกลุ่ม ไม่นอกกลุ่มนั้น “ไม่มีการประสานกับเครือข่ายและกลุ่มราชฐานเดิม หรือภาครัฐ ดังนั้นกลุ่มแต่ละกลุ่มควรทำงานแบบพหุภาคี กลุ่มอัคเมืองแม่เจ้มที่แต่เดิมคนจะมองว่าการทำงานคล้าย NGOs ขอบคุณค้านการทำงานของรัฐ ในปัจจุบันภาพเหล่านี้ก็ลดลง ขณะนี้ กลุ่มอัคเมืองแม่เจ้มได้ปรับการทำงานในลักษณะประสาน เชื่อม กลุ่มอื่นๆ ด้วย เช่น เชิญกลุ่มหอมแดง กลุ่มลุ่มน้ำต่างๆ หรือนายอำเภอ หน่วยงานภาครัฐต่างๆเข้าร่วมเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ บนพื้นฐานของกลุ่มอัคเมืองแม่เจ้มที่ว่า ท่านคิดอย่างไรกับปัญหาและปัญหาที่เกิดขึ้น จะหาทางออกอย่างไร สิ่งที่กล่าวไปนี้จะเป็นแนวทางที่จะไม่สร้างความขัดแย้ง ถ้าถามว่ากลุ่มอัคเมืองแม่เจ้มกลัว

ที่จะไปขัดแย้งกับรัฐหรือไม่ ทำไม่ดีจึงต้องไปเชื่อมกับหน่วยงานภาครัฐ ทั้งที่แต่ก่อนมีความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือคัดค้านการกระทำการของรัฐ ตอบได้ว่าไม่ได้กล่าวความขัดแย้งแต่จะยืนอยู่บนความถูกต้อง สิ่งไหนที่รัฐทำไม่ถูกต้องรัฐก็ควรจะพิจารณาใหม่ เพราะเรามีกลุ่มเครือข่ายหลายกลุ่มถ้ากลุ่มหรือเครือข่ายทำไม่ถูกต้อง รัฐก็สามารถเดือนได้ ดังนั้นจึงขอความเห็นจากหลายคนว่าคิดเห็นในเรื่องนั้นๆ ตรงกันหรือไม่ แม้จะมีกลุ่มหรือบางคนที่ไม่เห็นด้วย แต่จะยึดถือตามหลักของสีียงส่วนใหญ่ หรือหลักประชาธิปไตย

3. ผลที่ได้จากการวิจัย

3.1 ผลที่เกิดกับตัวผู้วิจัยเอง

ณ วัน เวลา นี้ จากการลองผิดลองถูก การปรึกษาหารือร่วมกันในคณะวิจัยเพื่อวางแผน แก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วง เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อคณะวิจัยโดยเฉพาะหัวหน้าโครงการ คือ **ทำให้รู้จักรัวใจมากขึ้น** จากเคยเป็นคนที่ทำงานไม่รอบคอบ ไม่มีแผนในการทำงาน กลับกลายเป็นคนที่คิดสิ่งใดรอบคอบขึ้น จะทำสิ่งใดต้องมีการวางแผน แจกแจงสิ่งต่างๆ และพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนลงมือทำ และที่สำคัญไปกว่านั้น คือ **ทำให้รู้ว่าเราจะไม่โดดเดี่ยวในการทำงานหรือการพัฒนาอีกต่อไป** มีเครือข่ายความสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น หรือรื้อฟื้นชุดความสัมพันธ์เดิมกับคนที่ร่วมงานกันขึ้นมาใหม่ และทำให้ทราบถึงคนที่มีความคิดในแนวทางเดียวกันเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ทำให้ตัวผู้วิจัยลดความเป็นปัจเจกง รับฟังผู้อื่นมากขึ้นและนำกลับมาคิดก่อนแทนการโต้ตอบทันที เมื่อขัดแย้งกับความคิดของตัวเอง การทำงานวิจัยสามารถตอบปัญหาที่ตัวผู้วิจัยสนใจได้ ทำให้รู้ว่างานสิ่งบางอย่างก็ดำเนินไปตามธรรมชาติ คงไม่ประสบผลสำเร็จไปเสียทุกอย่าง ภาพของหัวหน้าโครงการซึ่งเป็นประธานกลุ่มยังเมืองเจ้ม จากท้าทีที่แข็งกร้าวมาเป็นการทำงานประสานภาคีต่างๆ ทั้งโครงการปลูกสร้างสวนป่าสิริกิติ์ องค์การแคร์ ทำให้มีโอกาสได้เข้าร่วมงานเครือข่ายกลุ่มน้ำ นำเสนอการทำงานว่าเกิดผลต่อชุมชนอย่างไร กลุ่มยังเมืองเจ้มทำงานอย่างไร **ได้มีโอกาสเสนอแนะแนวคิดการทำงานวิจัยและการทำงานของกลุ่มยังเมืองเจ้มต่อแกนนำและสมาชิกของเครือข่ายกลุ่มน้ำส่งผลให้เกิดการยอมรับและให้ความสำคัญต่อความคิดของเรามากยิ่งขึ้น** จนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่มเครือข่ายกลุ่มน้ำและเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะเป็นประธานเครือข่ายกลุ่มน้ำแม่เจ้ม ในเวลาต่อมาได้นำบทเรียนและแนวคิดจากการทำงานวิจัยผนวกเข้ากับแนวคิดการทำงานของกลุ่มยังเมืองเจ้มที่มีอยู่ในใจ **ซึ่งที่ผ่านมาไม่ได้คีบคลานไปข้างหน้า**

ได้โดยแนวคิดของกลุ่มอัคเมืองเจ้มโดยตรง จึงนำแนวคิดและบทเรียนทั้งสองสอดแทรกเข้าไปในแนวคิดและการทำงานของกลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำด้วย

เมื่อผู้วิจัยได้ไปเห็นโครงการขึ้น (จากการไปพัฒนาศึกษาที่เชียงของ จ.เชียงราย และ เมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ ความต่าง ความเหมือนระหว่างแม่น้ำเจ้ม และพื้นที่นี้ซึ่งอาจต่างกันที่บริบทของพื้นที่เหล่านั้น และการเข้าร่วมงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 4 ภาค ที่กรุงเทพฯ ทำให้รับรู้ว่า “การทำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าหากันอย่างไร” ถ้าเปรียบเทียบเรา(ชาวบ้านที่ทำวิจัย)เหมือน นักแต่ตะแวด ชอบอนหนายเอาตินคำฟ้า ตัวนักแต่งเปรียบเสมือนนักวิจัยของเราทั้งหมดที่เอาตินคำฟ้าไว้ ฟ้า ก็คือประวัติศาสตร์ชาติหรือนโยบายรัฐ เข้าใจว่าการทำวิจัยท้องถิ่นมาก ๆ หรือมีการวิจัยท้องถิ่นในทุก ๆ ที่ อาจสามารถไปเปลี่ยนแปลงฟ้าเบื้องบนได้

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

สืบเนื่องจากโครงการวิจัยมีการจัดเวทีหลักยต่อหน่วยครั้งอันเป็นกระบวนการนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากการจัดเวทีหลักครั้ง ทำให้เกิดการพูดคุย พบປະของกลุ่มคน เมื่อตนเป็นเวทีให้เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์กันอีกครั้งและแนบแน่นขึ้นเรื่อยๆ เกิดการรือฟื้นความสัมพันธ์ของคนที่เคยร่วมอยู่ในกลุ่มอัคเมืองเจ้มในอดีตแต่แยกย้ายไปอยู่ในกลุ่ม องค์กรอื่นๆ มีโอกาสพบปะพูดคุย จนนำไปสู่การระดมความคิดในการวางแผน หาแนวทางในการพัฒนาเมืองเจ้มให้มีพิษทางที่ถูกต้อง มีการต้อมคน(รวมคน)เหล่านั้นเข้ามาใหม่ และคนที่เคยทำงานในกลุ่ม องค์กรอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย อาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยชนนี้ไปกระทบต่อ กระตุ้นให้หลักกลุ่มที่หลับใหลอยู่ มีการตีนตัวขึ้นมาอีกครั้ง ที่เห็นได้ชัดคือ การรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำแม่น้ำเจ้ม นำไปสู่การระดมความคิดในการวางแผนงานของกลุ่มให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการ หรือแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริงและสร้างองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำให้ใหญ่ขึ้น จนสามารถนำไปสู่การทำงานเพื่อผลักดันแผนงานเข้าสู่ระบบดำเนินการและจังหวัดในเวลาต่อมา

นอกจากนี้บทเรียนที่ได้จากการศึกษาวิจัยกลุ่ม องค์กรต่างๆ รวมถึงกลุ่มอัคเมืองเจ้มที่ผ่านมา สามารถนำมาปรับปรุงการทำงานของกลุ่มอัคเมืองเจ้มให้ดีขึ้น และยังนำมาใช้กับการทำงานของเครือข่ายลุ่มน้ำเจ้มด้วยตามที่กล่าวมาข้างต้น ในกระบวนการบริหารจัดการ การวางแผนการทำงาน และมีการประสานงานหรือเชื่อมเครือข่ายองค์กร กลุ่มต่างๆ ให้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นให้มากขึ้น เช่น น้ำห้วยแหง จะทำอย่างไรให้มีน้ำให้มาก ไม่ใช่แค่ปลูกต้นกล้าอยู่ที่ต้นน้ำ หรือทำฝายแม่น้ำ ควรคิดว่าจะทำอย่างไรให้น้ำในห้วยไหลตลอดไป แค่ทำแนวกันไฟก็ยังไม่เพียงพอ ในกรณีนี้สามารถเครือข่ายลุ่มน้ำก็เห็นด้วย เพราะที่ผ่านมา การวางแผนของกลุ่ม โครงการต่างๆ ทำเพียงลากๆ เพื่อให้

ได้ดงบประมาณ โครงการของเครือข่ายลุ่มน้ำจึงมีการปรับแก้ได้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและแก้ไขปัญหาได้จริง

การเปลี่ยนแปลงขององค์กรชุมชนในแต่ละช่วงตามกระบวนการพัฒนาของชุมชนโดยแบ่งเป็น 4 ช่วง ได้แก่ กลุ่มดั้งเดิมของเมืองเจ้มซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันภายใต้เงื่อนไขทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มหัวหมอดวด กลุ่มศรีทชาวดต่างๆ และกลุ่มที่นับถือสายผิต่างๆตามลำดับขั้นและที่เป็นกลุ่มใหญ่สุดคือกลุ่มคนใต้เมืองเจ้มที่นับถือผีพ่อเจ้าหลวงซึ่งเป็นผีควบเมืองเจ้ม กลุ่มดั้งเดิมต่างๆที่กล่าวมานี้เป็นภารกิจที่สำคัญในการพัฒนาไปสู่กลุ่มหรือองค์กรรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในระยะต่อมาตามเงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่ต้องการความร่วมมือกันหรือต่อรอง เช่น กลุ่มยกเมืองเจ้ม กลุ่มหนองแดง เป็นต้น

กาลเวลาผ่านไปเมืองเจ้มต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงจากความทันสมัยต่างๆ เช่นการมีถนนตัดผ่านเข้ามา การมีสาธารณูปโภคที่สะอาดสวยงาม หรือการเข้าแทรกแซงของอำนาจรัฐบาลทั้งระบบทุนนิยม การค้าต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหลายด้าน และอำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนต้องถูกกระทบกระเทือน ผลที่เกิดขึ้นคือบรรทัดฐานที่เคยมีบทบาทในการกำหนดและควบคุมทางสังคมเศรษฐกิจเหล่านี้ไว้ จำเป็นต้องปรับตัวไปภายใต้การจัดระเบียบสังคมใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม เป็นต้นว่าการสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาอาศัยกันและการสร้างเครือข่าย ที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชนขึ้นมาเพื่อสนับสนุนและทดสอบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาในระบบเครือญาติที่มีบทบาทน้อยลงเมื่อเทียบกับอดีต

ดังนั้นจึงพบว่าภายในเมืองเจ้มได้เกิดการรวมกลุ่มกันในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองและหมู่คณะท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

จากการศึกษาสืบค้น ทำให้ทราบว่าองค์กรชุมชนในเมืองเจ้มที่จะสามารถพัฒนาให้ยั่งยืนและมั่นคง จะต้องเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงเท่านั้น ส่วนองค์กรที่เกิดจากแรงผลักดันของส่วนราชการหรือองค์กรต่างๆมักจะไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร นั่นคือพอกหมดระยะเวลาน่อง Kong องค์กรนั้นๆมักลดบทบาทของตัวเองลงและเลื่อนหายไปในที่สุด

การทำงานของกลุ่มได้กลุ่มหนึ่งมักจะไม่ได้ผล แต่เมื่อมีการพูดคุยกัน หันหน้ามาร่วมกันทำให้การพัฒนาเริ่มก้าวเดิน ไม่ต้องใช้กำลัง มีเหตุและผล มีการรวมกัน มีรายลักษณ์อักษร ด้วยระบบข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง

หลังจากที่มีกลุ่มหลายกลุ่มแยกการทำงานพัฒนาทำให้มีช่องว่าง งานนั้นทำงานแบบพหุภาคี มีการเขื่อมประสานรัฐ เอกชน ชุมชน ต่างคนก็ได้บทสรุปการทำงานจะทำร่วมกันใช้เหตุและผลไม่ใช้กำลัง จะทำงานแบบหน้ากรอบด้านเคลื่อนตัวเพื่อลดช่องว่างการต่อสู้ในแม่杰ม มีเครือข่ายภาคประชาชนแต่จะเดินคนเดียวไม่ได้ต้องดึงรัฐ เอกชน องค์กรในท้องถิ่นและภาคประชาชนมาทำงานด้วย การทำงานของกลุ่มใดกลุ่มนี้มักจะไม่ได้ผล แต่เมื่อมีการพูดคุยกัน หันหน้ามา_r>ร่วมกัน ทำให้การพัฒนาเริ่มก้าวเดิน ไม่ต้องใช้กำลัง มีเหตุและผล มีการรวมกัน มีลายลักษณ์อักษร ด้วยระบบข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง

หลังจากที่มีกลุ่มหลายกลุ่มแยกการทำงานพัฒนา ทำให้มีช่องว่าง งานนั้นทำงานแบบพหุภาคี มีการเขื่อมประสานรัฐ เอกชน ชุมชน ต่างคนก็ได้บทสรุป การทำงานจะทำร่วมกันใช้เหตุและผลไม่ใช้กำลัง จะทำงานแบบหน้ากรอบด้าน เคลื่อนตัวเพื่อลดช่องว่างการต่อสู้ในแม่杰ม มีเครือข่ายภาคประชาชนแต่จะเดินคนเดียวไม่ได้ ต้องดึง รัฐ เอกชน องค์กรในท้องถิ่นและภาคประชาชนมาทำงานด้วย แต่ไม่ใช่สูตรสำเร็จที่เดียว แต่ทำให้มองเห็นแนวทางการพัฒนาแต่ยังไม่ยังยืน เพราะไม่สามารถตอบได้ว่า สูตรนี้สำเร็จสำหรับการพัฒนาหรือยัง คงจะมีปัจจัยภายนอกเข้ามายังแต่ ณ ปัจจุบันนี้ คิดว่าแนวทางนี้น่าจะใช้ได้ดี ทั้งคนข้างล่างและคนบนดอย ร่วมกับภาครัฐและเอกชนรวมตัวกันจะก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เอกสาร

หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์. ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม 2544 , ปีที่ 31 ฉบับที่ 11173.

หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย. ฉบับวันที่ 29 มีนาคม , อ้างใน กิตติชัย แก้ว
ประเสริฐ. “ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรในล่องปง” , เอกสารอัดสำเนา. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค), 2548 .

ภัณรัตน์ ศุขธรรม. “ผลวัตถุชนิดกับการพัฒนาในภาคตะวันตก”. กรุงเทพฯ : บริษัท
พิมพ์ดี, 2546.

โครงการพัฒนาลุมน้ำแม่เจ้ม. “รายงานการประมาณผลโครงการพัฒนาลุมน้ำแม่เจ้ม ครั้ง
ที่ 2”. เอกสารอัดสำเนา. 2524.

สันติพงษ์ ข้างເຝັກ ແລະ ຄນະ . “ຂອງໜ້າໜູ່ : ประวัติศาสตร์ຕັວຕິດຂອງຊຸມໜູນກາງຫຼຸບ
ເຂົາແມ່ເຈັ່ມ”, ເຖິງໃໝ່ : ສຳນັກງານກອງທຸນສັບສົນກາງວິຈີຍ. 2546 .

วิทยา อາກຮົນ, “ประวัติศาสตร์ของຊຸມໜູນໃນບໍລິເວນລຸ່ມນ້ຳແມ່ໜຸ້ມ ອຳເກົດແມ່ເຈັ່ມ ຈັງວັດ
ເຊື່ອໄປ໌”, ວິທະຍານິພນົມສິລປະສົດຮ່ວມທົມທົນທິດ.ສາຂາວິຊາປະວິທີສາສົດຮ່ວມທິດສະຫຼຸບ
2541.

หอดูดหม้ายเหตุแห่งชาติ .ມ.ຮ.6 ມ/11 (23 พฤษภาคม 2454 – 20 กรกฎาคม 2458)

ผู้ให้ข้อมูล

พระครูุมงคลวิสูฐ , ເຈົາອາວາสวັດບຸປພາຣາມ ຕຳບລຊ່າງເຄິ່ງ ອຳເກົດແມ່ເຈັ່ມ ຈັງວັດ
ເຊື່ອໄປ໌

พระใบภূກສুস্থিন চৰিৰঞ্জান , ເຈົາອາວາสวັດປໍາແດດໃນຂະນັນ(ມຽນກາພໄປເມືອງປີ ພ.ຄ.
2547)

พ่อ ก้องคำ จริยา .บ้านต่อเรื่อง

พ่อ อุ้ยดวงดี กรรณิกา . บ้านท่องฝ่าย

พ่อ อุ้ยใจ นะที . บ้านทัพ

พ่อ อุ้ยหนึ้ง แก้วประเสริฐ . บ้านช่างเคิง

นายวรรณ ศรีเที่ยง . แก่เมืองน้ำແມ່ແຮກ บ้านປ້າຫນາດ

พ่อ ลุงพ้อเล่ป่า . ปราษฎ์ชาบ้านของชาวປະເກອະນູອ

พ่อบุญทอง สมยศ . แก่ hemong น้ำแม่โขม บ้านช่างเคิง
 พ่อบุญยัง สม瓦ดา . บ้านช่างเคิง
 พ่อมา คิดสม บ้านก่องแขกเหนือ
 พ่อสมบูรณ์ บุญเกิด บ้านพร้าวหนุ่ม
 พ่ออินคำ นิบุณะ บ้านไร
 พ่อนานประเสริฐ แก้วสุวรรณ บ้านพร้าวหนุ่ม
 พ่อนานประเสริฐ ปันศิริ บ้านพร้าวหนุ่ม
 พ่อนานดำ ปินคำ บ้านแม่วาก
 เมรีอนมูล แจ่มแจ้ง บ้านช่างเคิง
 เมเมื่อ ณ เชียงใหม่ บ้านช่างเคิง
 นายคำรง มาสีแก้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรขององค์กรฯ
 นายอุทธิศ สมบัติ ประธานกลุ่มยักษ์เมืองแจ่ม
 นายก่องคำ จิรยา ผู้ใหญ่บ้าน บ้านต่อเรือ
 เมค้า ตลาดสดแม่แจ่ม
 อาจารย์วีระพล ประสะสุข รองผู้อำนวยการโรงเรียนแม่แจ่ม บ้านช่างเคิง
 อาจารย์คนหนึ่งที่สอนอยู่ที่โรงเรียนแม่แจ่มได้แล้วเป็นคนแม่แจ่มได้โดยกำเนิด
 ชาวบ้านคนหนึ่งที่อยู่บ้านแม่โขม ที่ถูกเอารัดเอาเบรียบจากการในสมัยนั้น
 ชาวบ้านแม่แจ่มได้ที่เคยอยู่ร่วมกับศึกษา
 ชาวบ้าน บ้านแม่แจ่มได้ซึ่งเข้าร่วมในเวทีเก็บข้อมูล
 ประชาธิริษากับบ้านท่าหนึ่งของบ้านแม่แจ่มได้
 ผู้ร่วมเวทีตรวจสอบข้อมูล
 สนใจบ้านท้องฝาย บ้านทับ บ้านໄร ที่เคยเข้าไปอยู่ร่วมกับสายคนอื่นๆ ซึ่งเรียกว่าองค์กรชุมชนที่ดี

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ
เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ชุดโครงการประวัติศาสตร์แม่แจ่ม 100 ปี
วันที่ 13-14 พฤษภาคม 2547 ณ วัดป่าแಡด ต.ช่างเคิง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานวิจัยชุดโครงการ “ประวัติศาสตร์ห้องถินแม่เจ้ม 100 ปี” ได้จัดขึ้นหลังจากการทำงานวิจัยกำลังดำเนินการอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ 2 (สิงหาคม 2547 – มกราคม 2548) คณะวิจัยชาวบ้านได้ปรึกษาหารือร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค เห็นว่า น่าจะมีการจัดเวทีกลางขึ้นเวทีหนึ่งเพื่อให้คณะวิจัยได้มีโอกาสในนำเสนอ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ กระบวนการวิจัย และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ในแวดวงวิชาการ ตลอดรวมถึงภาคีต่างๆ ในพื้นที่แม่เจ้ม และตัวแทนจากห้องถินอื่นที่กำลังดำเนินงานวิจัยในประเทศไทย เนื่องด้วยความต้องการที่จะนำเสนอผลการวิจัยที่ได้มาจากการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลในห้องถินแม่เจ้ม ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภัณฑ์ ฯลฯ ที่แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศิลปะ และสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย

โครงการปฐวิตติศาสตร์ของหน้าหมู่ แม่เมืองน้ำเสอนโดยพ่อหนานประเสริฐ ปันสีและคณะ ในเนื้อหาต่อไปนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่คณะวิจัยนำเสนอง และ ส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ คือ อาจารย์อ้วน มนัส่อง จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และ อาจารย์สันติพงษ์ ช่างเผือก จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย

1 ส่วนของการนำเสนอ

โครงการประวัติศาสตร์การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่

โดยอาจารย์อุทิศ สมบติและคณะ :

ผู้จะเก็บรับเอกสารข่าวความเคลื่อนไหวของ 22-23 ลุ่มน้ำของน้ำปิง คือ เครือข่ายลุ่มน้ำสาขาของอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งเป็นน้ำที่หล่อเลี้ยงคนในภาคกลางจนถึงอยุธยา ให้ลงสู่แม่น้ำปิงมิพลดเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าให้เราได้ใช้ในปัจจุบัน โดยการร่วมมือว่ามีของเครือข่ายจากภาครัฐ เอกชนและคนเมืองแจ่ม ภาครัฐมีองค์กรงานป่าสักธ�ิต์ มูลนิธิรักษ์ไทย กลุ่มอัยการเมืองแจ่ม แคร์ อีคرافท์ และคนแม่แจ่มลุกขึ้นมารวมตัวกัน ได้แบ่งประมาณมาจากกรุงเทพฯกรุงเทพฯภาคใต้และสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะสงบห้องภาพปัญหาให้คนข้างนอก และ องค์กรคนนอก ที่พูดไปคือวันที่ 18 ธันวาคม 2547 จะมีพิธีสืบชะตาสำนักแม่แจ่มเป็นครั้งที่ 2 ที่หลังอำเภอแม่แจ่ม โดย ลุ่มน้ำแม่แจ่ม 22-23 ลุ่มน้ำ ได้เชิญรัฐมนตรีสุวิทย์ คุณกิตติ ซึ่งเป็นรัฐมนตรี แทนอดีตรัฐมนตรีประพันโน ปัญญาชาติรักษ์ เศรษฐมนາคุณแม่แจ่ม เขาเอ้าไปเล่าทั่วประเทศว่าเมืองแจ่มทำลายป่า ท่านจะได้มามาฟังคำอุบช่องคนเมืองแจ่มว่าเป็นอย่างไรแน่ จะมีองค์กรข้างนอกเข้ามาร่วมกันมากพยามช่วย ภัยธรรมะทั่วไปที่ให้บังสนับสนุน องค์กรแคร์ และกลุ่มอัยการเมืองแจ่ม และ สาบป่าสักธ�ิต์ จะดำเนินการ

ก็เป็นนิมิตหมายอันดีที่คนเมืองแจ่มจะได้ประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอก เพราะว่า "น้ำแม่แจ่ม" เป็นสายเลือดในปลุ่ของคนเมืองแจ่ม แต่คุณเมืองแจ่มได้ใช้น้ำอย่างมากไม่ถึง 10 % ฝ่ายก้มฝ่ายเดียวที่บ้านท้าพ ช่วงเดือน 7-8 มหจະเดินข้ามได้ เมื่อก่อนรัชกาลขามไม่เห็นหลัง เดียวไน้แนกเกิดอะไรขึ้น

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการเกินต่อไปเป็นเรื่องจริงแล้ว ขอขอบคุณอาจารย์ที่เสียเวลาช่วย解答แม่ແเจ່ນ ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของหมู่พัทลุง ก็ยังมีความห่วงใย และได้นำร่วม มีความรู้สึกดีใจ และอาจารย์ก็จะมาช่วยพากผอมือ กว่าทั้งที่มีของอาจารย์สนับสนุน ที่มีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดงานวิจัย ประวัติศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งเดียวันี้หลายคนก็ได้เริ่มต้นตัวรู้ๆ คำแม่แจ่มเริ่มทำ lokale ถึงแม่ว่าจะยังไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ยังมีอะไรหลายๆ สิ่งหลายอย่างบ่งบอกว่า กลุ่มแรกกลุ่มนึงที่ทำอะไรกันอยู่ ทำที่ไหน ได้อะไร มันมีอะไรแพ้ผลค่าว่า ผ่านในนามของงานบริจัย เกี่ยวกับ

องค์กรหรือชุมชนรูปแบบใหม่ ยังไม่มีความสุข เมื่อครู่ สมัยพ่ออุ้ยถูกพาดพิง นายเมือง สมบัติ ผู้เป็นหلانของท่าน นายอุทิศ สมบัติ ผู้ก่อการร้ายในอดีต แต่วันไม่แล้ว(เสร็จ) ผู้ก็จะได้มาคิดต่ออีก

การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ มีผล และ นางสาว茱มาศ พิพากษา , และคณะวิจัยชาวบ้านอีกหลายท่านมีทั้งผู้ใหญ่บ้านและสายเลือดใหม่ที่กำลังจะทำงานต่อจากผู้นำและนายสังค์ สุ่มโพธิ์ เป็น คณะวิจัยร่วม กว่าจะได้ตรงนี้มา เป็นยกเป็นทุกข์ครับ ได้แล้วก็ลาออกจากไปฯ จนลงตัว เดียวนี้ที่แข็งจริงก็จะมีอยู่ 3 ท่าน

ผู้คนจะให้คำจำกัดความหรือนิยามว่า ทำไม่ถึงซึ่งซึ่ง “การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่” ตอนนี้เป็นการวิพากษ์วิจารณ์กันพอสมควร ผู้มาคิดตอนหลังว่า ซึ่งนี้ผู้คนนำมาเป็นตัวล้อ ซึ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญจะอยู่ในเนื้อเรื่องของงานวิจัย แต่ผู้ก็จะขออภัยว่าที่ใช้ชื่อนี้ก็ เพราะว่าในอดีตที่ผ่านมาเก nomine แจ่ม หรือแม่แจ่ม เป็นคำเก่าที่อยู่ด้วยกันด้วยความสงสูตร์มีเป็นพี่น้องกัน ไปมาที่ไหนไม่ต้องใช้เงินใช้แค่คำพูด เป็นเรื่องที่เราไปเล่าให้กันฟังแล้วเราไปทำอะไรหลายอย่าง เมื่อก่อนไม่รู้ว่า มีกลุ่มเมืองคกร ที่เข้ามาในคำเก nomine แจ่ม เรารู้ว่ามีพี่น้องซึ่งกันไม่ได้เกิดจากท้องแม่เดียวกัน แต่เป็นพี่น้องกันโดยสายเลือด ที่เราเป็นคนแจ่มแจ่ม ไม่ว่าลัว ไม่ว่าแข็ง(มั่น) ไม่ว่ายางหรือไร้ก็เป็นพี่น้องกัน ไปมาหากันเมื่อไรก็แบ่งปันกันกิน เมื่อก่อนไม่มีนา จะเลี้ยงหมูเคหมูแลกข้าว ไม่ต้องไปทำงาน คนทำงานก็ไปฯ คนจ่อม(ตก)เบ็ดเป็นกีไปจ่อมเบ็ดปาน้ำแม่เจ้มเคปานามาแลกข้าว อยู่กันสนับายน ผู้ว่าสิ่งเหล่านี้มันหายไป และที่ลูกขึ้นมาเพื่อทำประวัติศาสตร์เพราะว่ายังอยู่ในความคาดเดียว กับสิ่งเหล่านี้คือคนในและคนนอก ผู้อยู่ทั้งคนใน ผู้อยู่ทั้งคนนอก ที่เห็นตรงนี้อยู่ และเรื่องนี้มันเป็นเรื่องที่ทำให้แม่แจ่มเกิดจุดหักเห ในเชิงการพัฒนา ในความรู้สึกผิดกฎหมายแล้ว ถ้าผิดกฎหมายในระบบโครงสร้างของแม่แจ่ม ไม่ใช่ว่าไม่มีส่วนดี แต่วันล้มเหลวในเชิงระบบ

เมื่อก่อนระบบที่คุณเมืองแจ่มจัดตั้งที่สุดแล้วในความคิดผู้ ลงนีดูกอรับ เรายังไห้เราไม่ต้องห่อข้าวไปฯ ไม่มีสถาคกรีดี กินข้าว เมื่อก่อนไปบ้านใครเขา ก็เลี้ยงข้าวเรา เดียวจะต้องใช้เงิน การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ ที่เข้ามาไม่ผลกระทบ เป็นตัวสร้างประวัติศาสตร์ให้กับคนเมืองแจ่ม มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของระบบ และส่งผลให้คนเมืองแจ่มมีการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี การเมือง ทุกอย่างรวมถึงวิธีวิถีทางการเปลี่ยนแปลงไปจึงเลือกองค์กรรูปแบบใหม่ที่เข้ามาไม่มากมาย แต่ผิดคดอาเขตฯที่เห็นเป็นรูปธรรม ก็คือ

1. การเรียกร้องประชาธิปไตย โครงการพัฒนาลุมน้ำแม่แจ่ม โครงการแคร์ กลุ่มอัคเมืองแจ่ม กลุ่มห้อมแดง องค์กรเครือข่ายพัฒนาลุมน้ำแม่แจ่ม (อคจ.) กลุ่มเหล่านี้แยกเป็นสองฝ่าย จาภาควัช-เอกชนผู้จะต้องลงเอกสารไว้ กับกลุ่มที่มาสร้างเป็นประวัติศาสตร์ให้กับคนเมืองแจ่ม ก็เลยคิดว่าจะใช้ชื่อย่างไว้ หรือถ้าถามว่าเมืองคกรอื่นที่ก่อให้เกิดประวัติศาสตร์แม่แจ่มหรือไม่... มีครับ แต่ผู้คนด้วยเวลา และหลายอย่างที่ไม่สามารถไปวิจัยเรื่องนี้ได้ และเรื่องที่มาก็ทำบากพอสมควรแล้ว ก็คิดว่ายังมีส่วนน้อยอยู่ เรื่องที่อยากรู้วิจัย ก็เพราะสร้างผลกระทบอย่างที่ผู้คนกล่าวไปแล้ว ปัจจัยภายในผูกกับกันแล้วว่า คนแม่แจ่มอยู่กันอย่างไร ในประเด็นที่เราศึกษาผู้ก่อว่าไปแล้วว่า ยุคเรียกร้องประชาธิปไตย ยุคพัฒนาลุมน้ำแม่แจ่ม ยุคแยกซึ่งทรัพยากร อันนี้คือประเท็งที่ต้องคุยกัน

ผู้จะพูดถึงประเด็นที่ 4 การนำเสนอสิ่งใหม่ๆ แก่คนเมือง แห่งนี้ คือ ยุคของการเรียกร้องประชาธิปไตย คงจะสืบเนื่องว่า คนแม่แจ่มรัก สงบ ไม่เคย ชา่ฟัน แหงกันเลยในอดีตที่ผ่านมาเท่าที่ผู้คนจำความได้ ผู้คนเป็นเด็ก พ่อคื่นคำคงจะรู้ “ตาเห็น” ซึ่งเป็นคนทางบ้านเมือง เป็นขอมิอยให้ญาลกไก่ ไม่รู้ว่าจะกระทบถึงญาติพี่น้องในครอบครัวสุดยอด(ขอโทษ)ด้วย ชาวบ้านจับไม่ได้ก็เลยได้สร้อยว่าเป็นตาเห็น เห็นคือสัตว์ป่าชนิดหนึ่ง กินไก่แล้วไม่มีครัวจับได้ เหลือแต่ร้องขอyle เอาไว้ให้เท่านั้น

ตอนนั้นผู้คนเป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านช่างเคิง ผู้เป็นลูกเสือ ด้วยความที่อยากรู้ หลังจากเลิกงาน วันนั้นตาเห็นไปเที่ยวงานชุมชนบ้านช่างเคิง เขาต้องเดินกลับไปที่บ้านแม่ปานพอดีกับเดือนกัน ลพบุรี อำเภอมาเล็กน้อย ผู้ก่อตั้งตามมาผู้ไม่รู้ว่า เขายังทำอะไรกันได้ยินเสียงปืนดัง พบร่องรอยคนตายอยู่ข้างถนน ติดกับที่ของผู้ที่ตั้งอยู่ตะวันยนต์ มีลำน้ำเหมือนอยู่ที่นั่น ตายค่าน้ำอยู่ที่นั่น คนดีใจมาก ว่าคนไม่ดีตายจนไม่ได้สืบว่าใครฆ่า

คนแม่แจ่ม เมื่อก่อนถ้าจะจัดการอะไร ต้องใช้เวลา 10 กว่าปีผู้คนเห็นมีภาระกันอยู่แค่นั้น ไม่ได้ซ่ากันบ่อยเหมือนสมัยนี้ เดียวจะรู้ว่าจะนิดหน่อยก็จะรักัน ไม่รู้ว่าสืบทอดวัฒนธรรมจากที่ไหน คนเมืองแจ่มเมื่อก่อนอยู่ด้วยกันเหมือนพี่น้อง มีเรื่องไปเล่นบ้านพ่อหลวง ถ้าใครผิดก็ไปขอโทษกัน ไปสุมากันเอาไว้เหล้าขาด มัดมือตือขวัญกันเป็นลูก บางทีคนที่มาด้วยกันเป็นลูกกันไปโดยปริยาย

ให้ลงปง ความจริงแล้ว เป็นการต่อสู้ครั้งแรกที่พวงเวลาลูกขึ้นมาต่อสู้สิทธิของคนเมืองแจ่มโดยแท้ ไม่เมื่อครوانหานุนหลัง ไม่มีครามาได้ผลประไบชัน คนได้ผลประไบชันคือคนเมืองแจ่มจริงๆ ตอนนั้นยังไม่มีวิถีลุ่มขักษ์เมืองแจ่ม กลุ่มหอมแดงอย่างป่าจูบัน เป็นกลุ่มชาวไร่ให้ลงปง เท่าที่ผมจำได้ พอบุญยังซึ่งเป็นสามีของแม่ฝอยทอง ผู้มีบุตรเป็นพ่อ และท่านเป็นพ่อหลวงได้ไปวายภัยก้าที่บ้านพุย เป็นชาวไร่ให้ลงปงดุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิของตัวเองกับรัฐ มันทันไม่ไหวจนถึงที่สุดแล้ว ท่านงานถึงที่สุดแล้วก็เหมือนขันตึกษา หมายจุดรอ ก้าหามาจนตกรอกมันก็จะหันมากดได้ มันไม่ได้กดใครง่ายๆ ก้าได้กดแล้วก็จะงับไม่หลุด ก้าจะเบรี่ยบกับคนเมืองแจ่ม ก็สู้ตาย

ตรงนี้มันเชื่อมโยงกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ผมจะใจให้เห็นว่า จุดก่อเกิดที่ให้ลงปงเหมือนการฟังหลักปักงให้กับคนเมืองแจ่มว่า คนเมืองแจ่มรังแกไม่ได้ง่ายๆ อันนี้เป็นการบังคับสัญญาณม่วงบอกให้กับคนอื่น ตอนนั้นผมยังเป็นเด็ก ไม่ได้ไปต่อสู้กับเขา ผมเชื่อมให้เห็นว่า ให้ลงปง เป็นการบังคับเพื่อการต่อสู้ ตามว่าทำไม่ต้องมีการเรียกร้องประชาธิปไตย และผมต้องหอบเรื่องนี้ขึ้นมาทำไม่ มันได้ประไบชันอะไรกับคนเมืองแจ่ม ผมก็เป็นคนในยุคเรียกร้องประชาธิปไตย ผมเป็นนักศึกษาสมัยปี 2516, 2518, 2519 ผู้มีความเข้าใจ ตอนนั้นผมเรียนที่วิทยาลัยศรี เชียงใหม่ ที่เดียวกับอาจารย์วีระพล ตอนนั้นยังไม่มีรัฐกัน เขาไปเก็บตามเข้าไป ผู้มีความเข้าใจ แต่ไม่ได้เป็นคนเดียว แต่ก็พยายามเป็นคนดี ผมไปเจอนั่นเองม.ค. คณะสังคมศาสตร์ เขาระบุผมว่า น้องอู ตอนนั้นผมไปกับเขามาอย่างสนุกเท่านั้น ไปกับเขาระหว่างที่ทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่ว่า เขายังทำอะไรกัน เขายังอุตุกรรมอย่างไวไม่รู้ แต่ขอไปสนุกก่อน พอกลับแล้วมันไม่มีแก่นสาร ก็รู้ว่าที่นักศึกษาต่างๆ ที่ลูกขึ้นมาต่อสู้ลูกขึ้นมาเรียกร้องหดหายสิ่งอย่างมั่นคงไม่ใช่เป็นเรื่องธรรมชาติแล้ว เพราะดังไปทั่วประเทศ ผู้มีก็ได้ไปร่วมกับนักศึกษามาก ผมแทบจะเอาชีวิตไปทั้งที่ศึกษา ตอนนั้นเรื่องกระติงแดง ผมเป็นหน่วยนักปฏิริหารเป็นแนวหน้ากล้าหาด ผมเป็นคนซื้อยู่แล้ว ตอนนั้นเข้าใจว่าต้องมีสิ่งที่รู้ว่าเข้ามาตั้งแต่ปี 2516 ระเบิดไม่แตก แต่ถ้าแตกผมก็คงตายไปแล้ว ชีวิตของผมคุ้นเคยกับสิ่งเหล่านี้ เขาไปเรียกร้องที่ไหนก็ไปกับเขา เขาไปขอเงินที่ไหนก็ไปกับเขา บังเอิญช่วงนั้นนักศึกษาไปต่อสู้เรียกร้องเหมือนแร่ที่แม่สะเรียง ผู้มีก็ไปกับนักศึกษา พ้อไปถึงที่ร้านที่ซ้างมอยไม่รู้ว่าเขายังเป็นเจ้าของเหมือนแร่ที่แม่สะเรียง พ้อไปถึงก็เล่าให้ฟังว่าผมต่อสู้อย่างนั้น ผมจะขอแบ่งส่วนการต่อสู้เหมือนแร่ เจ้าของร้านกล้ายเป็นเจ้าของเหมือนแร่ที่เราไปต่อสู้ เขาก็อธิบายให้เราเป็นอย่างๆ ก่อนออกจากร้านเขา ก็เอาเงินให้อีก 500 บาท เพื่อไปคัดค้านเขา ผมงง จุดได้ตัดตอน

หลังจากนั้นก็มาย้อมรำข้าวเมืองแจ่ม ได้มาเป็นครู พ่อรู้ว่าผมเป็นคนมุทะลุคัน ผมอย่างเรียนเอกเกษตร ก้าผมไปเรียนเอกเกษตร ตอนนี้ก็จะดูผู้คนคงบุ่มหลังแล้ว สอบคุณภาพกลางวันผมสอบไม่ติดแต่ติดภาคค่า ผมเป็นรุ่นแรกและรุ่นสุดท้าย ตอนเข้าสมัครครู ท่อไปส่งไปผ้าผม ตอนผมไปสมัครเทคโนโลยี สมัครเป็นที่นาร ท่อไม่เคยสนใจผม ผมสอบได้เป็นครู มีช่วงหนึ่งที่เข้าใจยากสาม อำเภอ ต้องใช้ทุน ผุดติด 1 ใน 15 คน ผมไปบรรจุครั้งแรกที่บ้านพุย ปี 2519 ซึ่งตอนนั้นมีมาคาดเดากับยุคเรียกร้องประชาธิปไตย ผมมีเพื่อนครู เพื่อนชาวบ้าน มีญาติพี่น้องมากมาย ผู้มีก็ร่วมเพาะปลูกการร่วมกับนักศึกษามาก และพ่อเล่าให้ฟังเรื่องการต่อสู้ที่เหลงปง ผู้มีใจใจมาตลอดว่า คนเราในเมืองแจ่มอยู่รกรุงแกมกาเกินไป เอาอดเจาเบรี่ยบโดยภาครัฐ ผมไม่ได้เป็นศัตรู กับภาครัฐ แต่ภาครัฐรังแกผู้คน สงเหล่านี้ทำให้คนเมืองแจ่มกลุ่มนึงที่เป็นผู้รู้ เป็นเพื่อนครู เป็นคนที่ร่วมลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย หลังจากที่มัน(พระคocomมิวนิสต์) แตกที่กรุงเทพหรือมันแตกที่เวียดนาม ดาว และมาแตกที่เมืองแจ่มอีก พวงผมถูกรังแกโดยภาครัฐ

ในยุคก่อน คนเมืองแจ่มจะสร้างบ้านแบบเรือนต่างๆ เราจะช่วยกัน ไก่หมัดเล้า ข้าวหมดหลอง แต่พอรัฐเข้าไปกดขี่ เดินผ่านบ้านใหญ่ วันพุ่งนั้นชาวบ้านจำเป็นต้องเอาเงินไปให้ก้าไม่ให้ก้าจะโคนจับ ผมขอเล่าอีกเรื่องหนึ่ง ตำราจันนั่งกินเหล้ากับเจ้าของบ้าน ต้มไก่มาเลี้ยง ตกวันพุ่งเจ้าหนุ่มจับ ไม่มีเงินก็ขายวัวเอาเงินให้ตำรา ลิงเหล่านี้บีบคั้น วีดนาทาเร็นกับชาวบ้าน พอกขาวบ้านไปสำนักงานที่ดินก็ต้องเอาเงินให้ ก้าไม่ให้เมทำ ไปคัดตะเบียนราชย์ "ไปช้า เซ่อฯ ช้าฯ ก็โคนเจ้าหน้าที่ด่า พวงผมก็คิดว่ามันเกิดอะไรเหล่านั้นมากมาย รัฐก็ไม่สามารถช่วยอะไรได้ สัญญาแล้วสัญญาเล่า ผมจะพูดภาพรวมก่อน อย่างให้เกษตรกรอยู่ดีกินดี เกษตรกรเป็นกระดูกสันหลังของชาติ เหลือแต่กระดูกเนื้อไม่มี ในเมืองมีเนื้อมันก็ตาย ในเมืองจะตาย ใจจะตาย ใจจะตาย ต้องสู้ มันเป็นจุดที่ทำให้เกิดการเรียกร้องขึ้นมาที่เมืองแจ่ม ก็เป็นจุดที่เรากลับมาเกินไป เรากลับมาเกินไป เรากลับมาเกินไป รัฐเป็นตัวสำคัญ พ่อหลวง(ผู้ใหญ่บ้าน) กำนัน เป็นคนของรัฐก็ถูกไล่ไปเป็นเครื่องมือของรัฐไม่เคยเหลียวแลประชาชน เพราะว่าช่วงก่อน

พ่อหลวงเป็นคนชาวบ้าน พอระบบสยามเข้ามา คนที่เป็นพ่อบ้านฟ้อเมืองของเวลาลายเป็นคนของรัชธรรมด "ไปเป็นเครื่องมือของรัช" แล้วมาจังแก่ลูกน้องตัวเองและเข้าตามพวกพ้อง นอกจากนี้ยังมีการทุจริตในช่วงของเงินผันคืนกรุงธนิการ รายละเอียดผลไม่ขอก pud

ในสมัยก่อน กลุ่มหนูมีสาขาวักลุ่มเหมืองฝ่าย กลุ่มหัวหมาดวัด เป็นกลุ่มธรรมชาติ เป็นกลุ่มที่มีสัญญาประชามในตัวของมันเอง มันไม่ได้ขึ้นตรงต่อหน่วยงานของภาครัฐ เช่น วันนี้กลุ่มหนูมีสาขาวิปปอยหลวงบ้านเรา บอกเท่านี้ก็จะพร้อมกันแห่ตันครัวหนาเข้าวัด ม่วนล้า แต่เดียวันนี้กลุ่มหนูมีสาขาวะไฟไปแล้วกล้ายเป็นกลุ่มอะไรไม่รู้ กลุ่มหนูมีสาขาวะเป็นจุดหนึ่งในยุคเริ่มกรุง ฝ่ายท้าพิไชยที่ไหนก็อยู่แคว้นน้ำ ไปที่ไหนมีเรื่องก็จะว่าเป็นพวกฝ่ายท้าพิไชย สร้างความกดดันอยู่เรื่อยมา พื้นที่เมืองแจ่มเหมือนมีจุดบักกอกอยู่ตั้งแต่เรื่องในหลังปงมาแล้ว บางครั้งก็ขับชาวบ้านไปซ้อมกมี หรือบางครั้งก็ว่าคนบ้านนั้นไม่ดีไปซ้อมกมี แทนที่จะบอกว่าจะตีกันทำไม พวกเราเป็นพี่เป็นน้องกัน เหล่าที่เรื่องเป็นจุดที่ทำให้เกิดการเรียกร้องเกิดขึ้น

เมื่อพระคocomมิวนิสต์(นักศึกษา) แตกที่กรุงเทพและมาแตกที่แม่แจ่มตามที่ผู้มาเล่านั้น มีนักศึกษาหนึ่งเข้าป่าไม้อยู่ที่อำเภอแม่แจ่ม คนแม่แจ่มก่อจุ่นหนึ่ง และครู กหนีเข้าป่าไปด้วย ผู้คนเป็นคนหนึ่งที่อยู่ด้วย อาย่างเช่น พ่อ铵ไไฟ พินรินทร์ กิตตยาไปแล้ว ไอกิ บ้านที่เป็นเพื่อนพอก็ตาย ผู้ได้อยู่คู่ลูกคือภรรยา เหล่านี้ ผู้คนมาเข้าว่าเข้าป่าทำไม เข้าว่าถ้าเราไม่เข้าป่า ทางรัฐจะทำร้ายเรา เจ้าเข้าป่าไปนั้น เราไปเสาะหาเจ้าหมูที่มีอุดมการณ์เดียวกัน การเข้าป่าไม่ใช่จะมาต่อต้านกับรัฐ เป็นการปั่นความรู้ ไปซึ่เรื่องสิทธิให้กับชุมชนได้ฟังว่ารัฐ การต่อสู้ การครอบปั่นที่มั่นคงเม็ด ในรัฐบาล ก็เล่าให้ฟังองที่มีหัวอกเดียวกัน แต่ก่อนใช่ว่าจะรวมกันง่ายเหมือนเดียวนี้ ไม่มีวิทยุตามตัวหรือโทรศัพท์อย่างเดียวนี้ แต่ก่อนใช้เกลิก (เป็นบอกไม่ที่ใช้เคาะเป็นสัญญาณ) สร้างเครือข่ายในการต่อสู้ คือระบบสาย สายในที่นี้ก็คือเครือข่ายในหมู่บ้าน สมมติว่าสายคนนั้นชื่อนายแดง นายเขียว นายมา แต่จะมีเชือกเส้นหนึ่งที่คนจะหาไม่เจอแต่อยู่ในหมู่บ้านนั้น ไปตามก็จะไม่มีใครรู้ เพราะเป็นชื่อในระบบเครือข่ายเดียวกัน และสายทำอย่างไรจะดีต่อ กันได้ มีการฝ่ากันที่หัวของ ก็จะมีการส่งสัญญาณกันในหมู่สาย ไม่ใช่ส่งทางวิทยุแต่ใช้เครื่องหมาย สัญญาณบ่งบอกที่เป็นที่รู้กันในหมู่ชาวป่า จุดนัดหมายที่ไหน เมื่อใดรู้ ถ้าเป็นหมู่สายไปรวมกันที่ไหนสักแห่ง สายจะรู้เมื่อเห็นเครื่องหมายว่าให้ไปรวมกันที่ไหน เมื่อเห็นแล้วก็จะสามารถติดต่อ กันไป รับรองได้ว่าห่วงโซ้งานของภาครัฐจะตามไม่ทันและไม่ว่า ถ้าจะมาพวกต่างๆก็คงตากันเป็นร้อยๆ ล้อไปเข้าหัวก็สามารถต่อต้องได้

มีครั้งหนึ่งที่แม่แย่ เชื้อดีชา ลุงพอแลป้า เป็นปราษุัญชาราบ้านอยู่ที่นั่น วันก่อนผมไปจดเรทิกับทีมของผม ผู้ใดเจอกับท่าน ท่านเล่าเรื่องให้ฟังซึ่งผมใจหาย ตัวร้าวเดินเข้ามายากแม่สะเรียง แม่ส่องสอน ไปเจอหราป่า ถามว่าเจอนักศึกษาเดินเข้ามาทางนี้ไหม เขานอกกว่าไม่เห็น ซึ่งจริงๆคือพวกราชานั้นเอง พราภ์ตัวร้าวจักกิพ้าเชือ ซึ่ไปทางไหนก็ไปทางนั้น ซึ่ไปทางหัวยักษ์เจอทางดันกี เดินย้อนกลับออกมาก ถ้าจะนะตัวร้าวพวgnนี้ก็คงไม่รู้ว่าจะตายไปมากเท่าไร แต่ก็ไม่รู้กับพระคนไทยไม่รู้กันถ้าไม่มีถึงเวลา มีสายคนหนึ่งซึ่งอุทิศ ตรงกับซึ่งผม ลุงพอแลป้าเล่าว่าสายอุทิศเป็นคนดี ผมซึ่งอุทิศก็เลยได้ดีไปด้วยพระอาทิตยนั้นผมอยู่ที่บ้านพุยพอดี สายอุทิศเป็นนักศึกษาที่ไหนผมจำไม่ได้ หลังจากที่ต่อรูปสร้างร่วงกระบวนการที่จะประบกคุมมิวนิสต์ว่าคนที่เข้ามาคำนา แม่เจมเป็นคอมมิวนิสต์ nond พื้นที่อำเภอแม่เจ้มเป็นสีแดง จะได้ คนแม่เจ้มตายไปหลายคน คนดีตายไปแต่คนชั่วล้อยนรุณ คนซึ่งอุทิศ หงษ์เข้าเป็นคนดี ตอนนั้นอยู่เมืองเชียงใหม่ ปีคลุกเกี้ยงกับนักศึกษาซึ่งอุทิศ บอกให้ไปงานนักศึกษาดันนี้ที่แม่แย่เสีย วันใดครัวยานดาให้น้ำให้ลองคิดคูก ถ้าไม่มีพอแลป้า นักศึกษาคนที่ซึ่งอุทิศก็คงตายไปแล้ว พอแลป้าเป็นคนบอกให้พ่อหลวงกับนักศึกษาที่ซึ่งอุทิศให้หนี ระบบของรัฐแรงงานด้านนั้น ทั้งคนดีกูกร่า ชาวบ้านช่วยเหลือแต่ระบบรัฐเบี้ยงบันสั่งลงมาให้ร้า กกล่าวหาว่าเป็น verrax ทรชน นักศึกษาซึ่งอุทิศคนนี้ ตอนนี้คิดว่ายุ่งแบบเรียงเป็นพ่อหลวงหรือผู้นำ ผู้ใดคิดว่าสักกันจะลงติดต่อกันเพื่อชวนมาเราที่ที่มีวิจัยจะจัดอีกครั้งบันดอย และคุณวีระศักดิ์ ยอดระบำ เป็นพะโดยที่เข้ามาเคลื่อนไหวที่แม่เจ้ม คุณสงวนคุณชัชวาลย์ และอีกหลายท่าน

สิ่งเหล่านี้เป็นตัวบานป่าให้กับคำເນືອແມ່ແຈ່ນ ที่မີຂອບເຮົ່ງການເຮັດວັນປະຫວັນປະຫຼາຍໃຫ້ລູກໜານຄົນແມ່ແຈ່ນໄດ້ຮັບຮູ້ວ່າ ດັນແມ່ແຈ່ນໄມ້ໃຫ້ຄົນທີ່ໂທດ້ວຍ ດັນອຳນວຍແອ ເນື່ອດຶງເວລັກລຸກຊື້ນັ້ນ ວັນທີນີ້ເມື່ອຄູກຮັງແກ້ຈະລຸກຊື້ນັ້ນມາດ້ວຍສູ້ເພື່ອປົກປັງທັງຜົນແຜ່ດິນແມ່ແຈ່ນ ປະເພີນແລະອົກຫລາຍສິ່ງ ເພົ່າກະຕຸດຄົງປະຫວັນປະຫຼາຍໄປຢ່າສັນເຫັນປາ ເຕັມເດືອຍນີ້ແນ້ງໝູເຖິງວ່າ ດັກທຳວ່າໄອຍ່າງໄວ ພົມແລະທີ່ມາງານກົຈະສືບຄັນຕຽງສ່ວນນີ້ແລະເຫັນເປັນປະວັດສາສຕ່ຽນມາວ່າໃໝ່ເວເວັດອ້ອລຸກຊື້ນັ້ນມາ ແລະລຸກຊື້ນັ້ນມາແລ້ວໄດ້ປະໂຍ່ນໂວໃຈເທົ່າທີ່ໄປກົກໜາມາ ລັງຈາກລຸກຊື້ນັ້ນມາດ້ວຍສູ້ແລ້ວຮູ້ໃຫ້ອຳນາຈາເພົດຈົກການ ໃຫ້ຄວາມຮູນແຮງປ່າບໂດຍກາຮ່າ ຊື່ໄໝເປັນຜລ ຍິ່ງຈ່າຍື່ງເພີ່ມເໜືອນຸກາຕີ ທີ່ມີຄົດຂົ້ນມາໄດ້ ແນ້ມືອນຢືນຢັດຂີ້ງໂລຢືນ ຍິ່ງດົກກົງຈ່າຍ ເພື່ອນຸພນສັງເງວ່າວິດໄປຄຸນທີ່ນີ້ຂອງວິສຫຼົງ ຕອນນັ້ນພົມຄົດວ່າ

ฝ่าเพื่อผลทำไม้วันนั้นเป็นวันเลือกตั้ง 22 เมษายน 2520(หรือ 2521 ผ่านไปแล้ว) เพื่อผลเป็นหัวคะแนนอยู่ที่ปาง hin fan ช่วงนั้นความรุนแรง俣ถูกไปเป็นส่วนยังคงอยู่ที่บ้านสบลง ไม่มีใครยกไปที่บ้านสบลง เพราะเป็นที่มีการต่อสู้รุนแรงที่สุดแต่俣ถูกเลือกให้ไปอยู่ที่นั่น แต่วิสุทธิ์มีลูกเล็กอายุประมาณ 2 เดือน ถ้าเขามาบ้านตีกันหนึ่งก็คงไม่ตาย (เพื่อนของผมอีก 2-3 คนตอนนี้เป็นรองผู้อำนวยการศึกษาเขต 2 และสุพจน์ อุยที่แม่น้ำ) วิสุทธิ์บอกว่าต้องรีบเพราเป็นห่วงลูก จึงกราบตีด้วยกระดิคชั้นรุ่มมา กับตัวราช ในช่วงนั้นเหตุการณ์รุนแรงคงคือเพื่อผลเสียหายป่าถูกซ่า วันนั้นเขาเก็บมาชุมดักยิงอยู่ที่เลยปางตองไปหน่อย วิสุทธิ์นั่งอยู่ข้างกระเบื้องและอส.อีกคนหนึ่งอยู่ข้าง -os.กู้ภัย วิสุทธิ์ถูกยิงที่หัว วันนั้นผลแคนมาก ตามด้วยเรื่องที่ทำไม้ต้องฝากเดียว กัน สุดท้ายก็มีหนังสือมาชี้แจงขอโทษ เราไม่ได้ตั้งเป้าที่นั่นแต่เป็นลูกหลง เข้าไม่ต้องการจะร้าวครู แต่ต้องการมาเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยต่างๆ

เหล่านี้เป็นเรื่องที่จะเล่าให้ลูกหลานฟัง จากการที่ชาวบ้านถูกรังแก มันส่งผลต่อคนแม่แจ่มอย่างไร เท่าที่ไปศึกษาด้วยมา พบร้า 1) มีการพัฒนา มีนิวนหานทางเข้าไปทุกที่ในอำเภอแม่แจ่ม รัฐมีท่าที่อ่อนลง(คิดว่าคงส่งผลถึงเบื้องบน) คนแม่แจ่มหลายหมู่บ้านรวมตัวกันไม่กลัวรัฐ จากบ้านฝ่ายพ่อเป็นจุดเริ่ม ทางแม่น้ำจะไม่กลัวรัฐ แข็งข้อขึ้นมา รัฐผ่อนลง เมื่อรัฐผ่อนลงการทำงานของชาวบ้านบางครั้งก็ไม่มีศึกษาเพราขาดหัวของครัว แต่ยังมีนักศึกษาที่ต่อสู้เมื่อพระเจ้าอยู่หัวออกมาบอกว่า สมควรจะหยุดได้แล้ว ขอให้คนที่เข้าป่าอุกอาจได้แล้ว คนที่ทำงานก็ให้กลับบ้านมาทำงานเหมือนเดิม คนแม่แจ่มก็เริ่มทยอยกลับไปทำงานตามเดิม คนแม่แจ่มก็ชาติที่พึงชื่นชอบอันใหญ่ รัฐก็ไม่กล้าเข้ามาคนแม่แจ่มก็ทำอะไรความคึกคักของอยู่ ความรู้ที่ได้จากการเข้าป่า ความรู้จากการรวมกลุ่ม ขบวนการที่ทำให้ชาวบ้านเรียนรู้เท่าทันรัฐทำให้ความคิดของชุมชนเปลี่ยนไป จะเปรียบได้เหมือนคนแม่แจ่มเป็นก้มวย มีพี่เลี้ยง ดึงงานให้หนาแน่น พофี่เลี้ยงหานักมวยก็รำมวยไม่ได้ตามเป้า ตรงนี้ส่งผลกระทบต่อคนแม่แจ่มแต่สิ่งที่ตีคือรัฐเป็นท่าที่อ่อนลง ซึ่งกว่ารัฐน้อยลง พุดจากันมากขึ้น คนแม่แจ่มรวมตัวกันมากขึ้นแต่สิ่งที่น่ากลัวก็คือ การรีบศึกษา คนแม่แจ่มปลูกฝันแบบเสรี ขายให้พ่อค้า ผู้ชายไปทำไร่ฝันกับพ่อแม่ ทางรัฐมองเห็นว่าถ้าเป็นอย่างนี้คงปล่อยไว้ไม่ได้ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มเป็นประเด็นที่สองที่ทางทีมวิจัยจะศึกษาต่อไป รัฐได้ส่งโครงการเข้ามาในช่วงระหว่างปี 2520-2530 ตอนนั้นมีนายอำเภอ ขวัญดี ซึ่งเป็นนายอำเภอแม่แจ่มแต่เชี่ยวชาญไปแล้ว ได้เป็นหัวหน้าเข้ามาดูแลการปฏิบัติการโครงการ โครงการนี้ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นครุกการที่อุกอาจยัง โดยมีหน่วย กอ.รมน. และหน่วยอื่นๆอีกมากมายเหมือนกับอย่างให้แม่แจ่มอยู่ในเมืองของรัฐ ห้ามไม่ให้มีเรื่องอีกต่อไป โครงการนี้ได้รับเงินจากภูษัด ประเทศไทยรัฐ เข้ามาพัฒนาด้วยเงินถึง สอง สาม พันล้านบาท

ฝั่งเป็นปัจจัยอันแรกที่ผมศึกษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม เนื่องด้วยการปลูกป่า และให้คนแม่แจ่มได้อัญเชิญดีในเวลาอันจำกัด ที่ผมทราบมาคือได้รับเงินจากสนธิสัญญา ผ่านไม่แน่ใจส่วนนี้ แต่ผมจะพูดคือ สนธิสัญญาบماเพื่อมากปักป้องสถานีเรือดารที่ดอยอินทนนท์แต่ข้อมูลส่วนนี้ผิดยังไม่ชัด แต่ถ้าคราวมีข้อมูลช่วยบอกผิดด้วย สถานีเรือดารเป็นลิ้งสำคัญและป้องกันไม่ให้ภัยทำลาย ในช่วงเรียกว่าปะชาอิปปิตัย แม่แจ่มมีเครือข่ายไปทั่ว เนื่องด้วยบ้านทั้งหมดก่ออย แม่ย่องสอน รัฐก็อาจล้วนในส่วนนี้

ที่ผู้มีอำนาจเป็นจุดก่อเกิดให้โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มเข้ามา โครงการนี้เขียนแผนมาจากสนธิสัญญา แม่เข้ามาถึงแม่แจ่ม มีการเรียกตั้งแต่ระดับนายอำเภอ หัวหน้าส่วนต่างๆไปจนถึงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพื่อไปวางแผนให้เป็นเจ้าหน้าที่ส่วนนั้นส่วนนี้ เป็นหน่วยต่างๆ และมีเป้าหมายทำงาน 2 ตำบล (ถ้าผมจำไม่ผิด) คือตำบลซ่างเคิงและตำบลท่าผา โดยมีกรอบการทำงานเพื่อมากปิดซ่องว่างในอำเภอแม่แจ่ม มีทุกอย่าง มีเงินเป็นตัวนำ คุณแม่แจ่มเจึงอ่อนแอ แม่เชาเงินเป็นตัวนำจะเกิดอะไรขึ้นกับคนเมืองแจ่ม ผ่านอยู่ในช่วงนี้ก็พอจะเข้าบ้าน ก็เริ่มศึกษาว่ากลุ่มนี้เข้ามาอย่างไร ได้จะไปบ้าน ที่ผู้บุกกว่าการทำงานเอกสารเป็นตัวนำ ก็หมายถึงเขียนนโยบายมาแล้วจากเบื้องบน ชาวบ้านจะเข้าหรือไม่ ไม่ต้องพูด ผู้จัดยกตัวอย่างสักสองกรณี หนึ่ง การทำเหมืองทำฝายสอง การทำนาขันบันได เหมืองเงินเป็นประโยชน์บ้านเพราชากบ้านเนินด้วยบัง แต่บ้านขันบันไดชาวบ้านเห็นด้วยไม่ถึงครึ่ง นำไปหมายการทำงานขันบันไดเป็นการทำชีวิตชาวบ้านดีขึ้น ตามว่าส่วนนี้จะเข้าเกณฑ์อะไรมาวัด ผู้ไปที่อื่นเข้าบอกว่า ไม่ดี แต่บางที่ก็บอกว่าดี แต่เป้าหมายลึกๆที่เสาะหาคือ อย่างที่ได้ที่ดินเป็นสิทธิ ทำตรงไหนได้ตรงนั้น ชาวบ้านก็เลยปล่อยให้ทำโดยที่ตัวเองไม่ต้องเสียเงินเอง และยังมีค่าแรงให้อีกวันละ 30-50 บาท ชาวบ้านที่ไปปลูกก็ได้เงิน ทำงานครึ่งวันก็ได้ แต่ผลปรากฏว่าเมื่อปลูกข้าวไว้บ่นดอยไม่ได้ หน้าดินไม่มี ดินดีวันไหนหลังไปตามน้ำหมดแล้วเหลือแต่ดินลูกรังมันไม่สามารถปลูกอะไรได้แต่ชาวบ้านก็ยังได้ที่ดิน ที่ดิน

ของพ่อผู้ชายที่ก่อนหน้าทำขั้นบันได แต่ตอนนี้ไม่มีแล้วขั้นบันไดผู้ชายต้นไม้แห้ง ผู้ชายกรณีดัวอย่างนี้ นักจากนี้ยังมีการจัดกลุ่มให้ชาวบ้านมากมายโดยพาชาวดินบ้านไปบอร์ม ชาวบ้านเจ็บเริ่มกินเหล้าแดง น้ำแข็งหลอดโดยเริ่มจากในเมือง เริ่มเข้าคลับ บาร์ กลับมาเล่าให้คนแม่และพ่อฟัง และเริ่มพากันออกไป เมื่อคนปลາได้น้ำใหม่ มีเงินสะพัดในแม่และ เกษตรทำงานสักล้าไม้มากจากเชียงราย เพื่อมาขายให้กับโครงการ กล้าละ 25 บาทแล้วจ้างชาวบ้านปลูกบันโดย ผู้คิดว่ามันสวนกระแทส จึงทำให้เกิดคำถามว่าทำไม่ต้องมาวิจัยเรื่องนี้ ชาวบ้านไม่รู้เท่าทัน ไม่ได้เป็นความคิดของชาวบ้านและทำให้รัฐวิศวะเปลี่ยนไป แต่ถ้าถามว่าโครงการพัฒนาลุ่มน้ำ แม่น้ำเข้ามาดีไหม ตีครับ แต่ชาวบ้านยังไม่พร้อม ถ้าพร้อมแล้วจะเอามา แต่ตอนนั้นรู้สึกว่าต้องเอามาไม่เอาไม่ได้ ก็จำเป็นต้องเอามา เงิน จึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในเวลานั้น มีกลุ่มต่างๆ มากมายในหมู่บ้าน มีเจ้าหน้าที่ สิงหนาที ภารกิจที่สำคัญที่สุดในเวลานั้น คือ เมืองฝ่าย กกลุ่มที่เกิดขึ้น การศึกษาดูงาน การเปลี่ยนแปลงวิธีชีวิตด้านการเกษตรเป็นการเกษตรเชิงเดียว ทรัพยากรก็สูญไปพอสมควรจาก โครงการฯ เพราะไม่ให้ปลูกผื้น แต่ตอนปลูกผื้นได้ขาย แต่ปลูกพืชเชิงเดียวขาด ปักกูกูทำลาย สิงหนาทีก็ตามมาจากการ พระราชนิพัทธ์ ชาวบ้านยกได้เงิน เงินคือพระเจ้า เมื่อก่อนไม่รู้ ถามว่าเงินมีประโยชน์ไหม มีครับ แต่ชาวบ้านยังไม่พร้อม

สิ่งที่หลงเหลือจากโครงการฯ คือ อาคารที่สวนป่าสิริกิตติ์ ยังได้ใช้เป็นประโยชน์และมีสำนักงานทางกองแขก ร้างไปเป็นบ้างจุด ทรัพยากรหายไปเหลือสิ่งปลูกสร้างและสิ่งที่ตกค้างคือทรัพยกรรมนุชร์ มีท้ายาทของคนข้างนอกมากมายที่อยู่ในแม่เเจ่ม เจ้าหน้าที่หดหายคนไม่กลับบ้านแต่แต่งงานอยู่ในแม่เเจ่ม สวนที่หายไปคือสิริกิตติ์ที่เปลี่ยนไปจากการทำนาที่มีการลงแขก ช่วยกันทำ แต่หายไป เพราะเงินเป็นดัวตั้ง อะไรมีจ้าง เพราะเงินเป็นดัววน ค่านิยมการจ้างมากขึ้น รับรัฐธรรมนูญของคนข้างนอกเข้ามาจากการไปดูงาน อบรม สิ่งเหล่านี้มันเข้ามาเร็วเกินไปชราบ้านดั้งดิบไม่ทัน ปรับตัวไม่ได้ ทำให้เราหลงเหลือไป ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ถูกทำลาย เพราะการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดียว ไม่ว่าจะเป็นผักเหลือง ปลูกมากได้มาก

และอีกอย่างที่อยากรู้ทั้งทั้งหมดคือ การพัฒนาที่ไม่ต่อเนื่องของหน่วยงานภาครัฐ วันนี้หลายสิ่งที่เข้ามาแม่ແjem เข้ามาโดยมีข้อจำกัด ไม่ว่าหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชน เข้ามามีระยะเวลาเป็นตัวกำหนด มีงบประมาณเป็นตัวดึง มีวิธีการเป็นตัวคิด มีวัตถุประสงค์จากข้างบนลงข้างล่าง และเค้าแม่ແjem เป็นเครื่องทดลอง หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการพยายาม หรือพยายามปูร่องทาง สมควร ผลิตดิว่าสิ่งเหล่านั้น损อย่างเห็นว่าหน่วยงาน เมื่อมีคนแม่ແjem ไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ทุกวันนี้มีหน่วยงานเข้ามาให้ช้าแม่ແjem มีส่วนร่วมแต่ก็มีจิงเต้มไม่ใช่ทั้งหมด บางครั้งเหมือนไม่อยากให้เราดู อันที่ไม่รู้มีต้องไปปะอุให้ศึกษาเอง ทำองนี้ จึงคิดว่าใครที่จะเข้ามาพัฒนา ควรทำอย่างไร เป็นส่วนหนึ่งที่ผลิตศึกษาเป็นข้อมูล เป็นองค์ความรู้ให้กับหน่วยงานที่จะเข้ามาไม่มากก็น้อย อันนี้เป็นความตั้งใจที่อยากรู้ แต่ไม่รู้ว่าจะเขียนเป็นประวัติศาสตร์อย่างไร จึงขอให้ทางอาจารย์ช่วยเสนอแนะ

๒ ส่วนของการเสนอแนะ

รศ.ดร.กานกศักดิ์ แก้วเทพ : เสนอแนะ

ผลคิดว่าจะได้ฟังอีกหลายเรื่อง เรื่องกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม กลุ่มหอมแคง กลุ่ม อุดจ. งานของครูอุทิศเป็นงานที่ดีมาก เป็นตัวอย่าง ผู้อิจฉาไว้มีคนฟังไม่หลับเลย ผลคิดว่ามีอีกอันหนึ่งที่เป็นจุดให้ตัดต่อ ผูกกับครูอุทิศตามที่เล่ามา แรกเป็นสายกัน

ตึกตาที่วางไว้ เรื่องของค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ผนึกรับเรื่องน้ำมاءและคุยกับอาชาร์สันติพงษ์ แต่ก็ยังคงอยู่ว่า องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่เป็นอย่างไร เมื่อได้ฟังครุฑิกัลล์ เป็นตึกตาที่ตั้งไว้ เราชไม่ต้องไปปีคั่นกีด้มั่นกับมัน เพราะอาชาร์ส์ก็ได้เปิดดวงไว้ให้ว่า ตึกตาตัวนี้ตั้งขึ้นเพื่อไว้ก่อน เจ้าจะต้องเตรียมใจไว้

ประเด็นแล้ว เมื่อกีดมีการคุยและเห็นพ้องต้องกันและเข้าอกเข้าใจ ตึกตาที่มันเป็นชื่อถ้าไปกับเนื้อหา ก็คงจะดี แต่ถ้าชื่อตึกตา กับเนื้อหามันไปคุณละทิศคละทาง ผูกกไม่ทราบว่าเราจะเปลี่ยนตึกตาให้เราระเปลี่ยนเนื้อหาดี คันนี้มุกของฝากได้ด้วย

ในส่วนของเนื้อหาหลักๆ ผู้มีคิดว่า เมื่อตั้งถือตัวไว้แล้ว ก็ต้องมีการประชุมกับบุคคลที่ร่วมห้องและคนที่อยู่ในโครงการด้วย ที่ผ่านมา มี 5-6 โครงการ เป็นที่น่าสนใจที่สุดไม่ได้ฟังเรื่องกลุ่มอักษรเมืองเจน กลุ่มห้อมแดง กลุ่ม อดฯ. เพราะผู้มีคิดว่าเท่าที่ฟังอาจารย์นำเสนอมาอย่างละเอียดรวมทั้งประสบการณ์ของอาจารย์เองซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญ ผู้มีคิดว่าต้องเน้นด้านเข้าใจว่า ในทุกประวัติศาสตร์แม้กระทั่งการรบหรือการเยือนประวัติศาสตร์ จะมีบทบาทของป้าเจกชนอยู่ด้วย ในส่วนของอาจารย์เองก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ แม้ว่าอาจารย์ไม่ได้ใส่ไว้ในรายงานก็ตาม ผู้มีคิดว่าเท่าที่ฟังมาเมื่อย 2 เรื่องที่จับความได้คือ เรื่องของประสบการณ์ของการ

เผยแพร่ประชาธิปไตย ประการที่สอง ที่ฟังพ Somerset และเป็นตัวอย่างที่ดี คือโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ผู้คนคิดว่าสองตัวอย่างนี้ ถ้าเราบอกว่าทั้งสองอย่างเป็นคนภายนอกเหมือนกันแต่มีผลกระทบในทางตรงกันข้ามกันค่อนข้างมาก อันแรกเข้ามามากโครงการช้า มาไม่มีเงิน ไม่ได้อาจเงินเป็นตัวดึงคือการเผยแพร่ประชาธิปไตยและอาจารย์เองก็มีส่วนร่วม สิ่งที่มันเกิดขึ้นก็คือ สำนักวิ่ง หมายถึง สำนักวิ่งที่ร่วมแก้ปัญหาและร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้าน อันนี้ยกให้คุณสิงที่เกิดขึ้นจริงๆ คุณที่ผลloy ได้ที่ว่า อันนี้นำเสนอใน การเยี่ยมประวัติศาสตร์ช่วงนี้ สิงที่เห็นได้ชัดคือ โครงการนี้เป็นโครงการจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ อันนี้ผู้คนคิดว่ามันเปลี่ยนความ สมพันธ์ระหว่างนิสิต นักศึกษา หรือปัญญาชน เข้ามาโดยผ่านโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยโดยทำให้อยู่ในรูปธรรมบางอย่าง เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างนิสิต นักศึกษา ที่เป็นคนนอกกับชาวบ้านที่เป็นคนแม่แจ่มให้เป็นสายกัน นี่เป็นผลได้ คำว่าสาย หมายถึงเจ้าหมู ซึ่งอาจจะเป็นความหมายที่กราบกว่าหนึ่งอีก จะต้องขยายความ แต่สิ่งที่มันเกิดขึ้นตรงกันข้าม สองตัวอย่างนี้ สนใจและเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาได้ โดยเฉพาะ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ที่บอกว่าอาเจินเป็นตัวดึง และเข้ามาโดย ภาครัฐ เวลาเราพูดถึงภาพรวมเรามักพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับแม่แจ่มเป็นรูปธรรม ซึ่งตอนนั้นมีเป้าหมายชัดเจนก็คือการให้ปลูกพืช เศรษฐกิจอย่างไรได้ทัดแทนนี่ และไม่ดำเนินถึงความคิดของคนในชุมชน อันนี้ทางภาควิชาการเรียกว่า top-down model การ พัฒนาแบบบันลังล่าง ถ้าตั้งชื่อให้น่าสนใจก็คือ การพัฒนาที่มีเงินเป็นศูนย์กลาง จะไม่มีส่วนร่วมของชุมชน

น่าเสียดายที่ไม่ได้พังขององค์การแคร์ ซึ่งน่าจะเป็นของ NGOs และกลุ่มัยกี้เมืองแจ่ม ถ้าตัดตอนลงมาถึงสุดท้ายที่จะ ตอบโจทย์ ตามที่ฟังอาจารย์พูดตอนต้น โจทย์ของที่มาของคำถามที่ตั้งขึ้นขององค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ ดูเหมือนว่าจะไปตอกยู ตอนนี้พูดถึง เครือข่าย เพราะว่าพยายามจะมองเป็นวงกว้าง แม้ว่าที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นกรณีที่หนึ่ง เผยแพร่ประชาธิปไตยซึ่งแม่ แจ่มอาจเป็นศูนย์กลางและขยายไปยังส่วนอื่น แต่กรณีของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม เริ่มมีกิจกรรม แต่ร่วมกันแล้วก็ยังเป็นจุด ศูนย์กลาง แต่พอมาเป็นงานเครือข่าย จะเข้าสู่น้ำเป็นหลัก และตัวแม่แจ่มจะขยายไปโดยสัมพันธ์กับชุมชนอื่นที่อยู่รอบๆ ลุ่มน้ำ เพราะฉะนั้นผู้คนคิดว่าในส่วนนี้ ในเรื่องของงานเครือข่ายซึ่งอาจจะบอกได้ว่า เป็นรูปแบบขององค์กรชุมชนแบบใหม่ล่าสุด ก็ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ทั้งที่แม่แจ่มเองมีส่วนร่วม เพราะน้ำแม่แจ่มกับผ่านชุมชนอื่น ในข้อเท็จจริงแม่แจ่มได้ประโยชน์จากการส่วนนี้ไม่นัก แต่ในอีกด้านหนึ่งก็คือ เป็นประเด็นที่ขาดไม่ได้ในการเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มคนที่อยู่ภายนอก หรือ ภายในลุ่มน้ำเดียว กัน แต่ในงานลุ่มน้ำในเขตนี้มันไม่ใช่งานเฉพาะลุ่มน้ำแม่แจ่ม แต่ไปสัมพันธ์อยู่กับ 2-3 ลุ่มน้ำ เพื่อให้เห็นภาพ รวม อันนี้ก็เป็นอีกด้านอย่างหนึ่งของแม่แจ่มที่เปลี่ยนแปลงไป ให้เป็นเพื่อนร่วม ฉุณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ดีขึ้น เพื่อช่วยตอบโจทย์ข้อ 4 หรือ 5 ของอาจารย์ชخارาลด์ด้วย งานตรงนี้ก็จะเกิดประโยชน์ในส่วนงานภาคเกษตร ซึ่งท้ายที่สุดจะ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ใหญ่กว่าเรื่องเศรษฐกิจครอบครัว ซึ่งอาจจะใช้ส่วนนี้เข้าไปเสริม จะมีข้อดีอยู่หลายส่วนแต่ที่ สำคัญไม่គรอมของข้ามก็คือ มองจากจะแก้คำว่าสาย เพราะหลายคนอาจคิดว่าเป็น "สังคมนิยม" มากไป ใช้คำว่า เป็นเพื่อนร่วม ฉุณ์การณ์พัฒนาเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกันกว้างขึ้น อาจจะง่ายในการช่วยเหลือกันระหว่างลุ่มน้ำเดียวกัน และระหว่าง เครือข่ายลุ่มน้ำอื่นๆ อันนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่อย่างหากำไรได้ ในตัวเนื้อหั้งหมด

ส่วนการทำเป็นรายงาน ส่วนข้อมูลค่อนข้างใช้ได้ แต่โครงการของเรารือ องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ เพราะฉะนั้นมีหลัก ใหญ่ๆ ว่า เราจะกลับไปไกลแคร์เนก็ได้ แต่เราจะต้องกลับมาสู่ปัจจุบันให้ได้ และในปัจจุบันเป็นจุดสำคัญที่เราจะใช้เป็นกลไกที่ จะใช้กลกเดียง เพราะชีวิตของเราเป็นอยู่ในปัจจุบันและกำลังก้าวไปสู่อนาคต

มีส่วนของการวิเคราะห์อยู่จัดกระบวนการ ไม่อยู่เป็นกลุ่มก้อน เป็นชิ้นเป็นอัน เป็นเรื่องเป็นราวก่อนที่จะจับเป็นประเด็น ถ้าเราบอกว่าช่วงสุดท้ายพยายามที่จะกำหนดชีวิตการเมืองเพื่อจะก้าวไปใหม่ ก็ต้องหาประโยชน์ร่วมกันให้ได้ เพื่อกำหนดวาระการ ทำงาน เช่น วาระการทำงานว่าเราจะเคลื่อนไปอย่างไรใน อีก 3 หรือ 5 ปีข้างหน้า มีประเด็นอะไรบ้างที่เราคิดว่าในอีกสามปีจะเกิด อะไรขึ้นเพื่อเตรียมการแก้ไขเมื่อสิ่งภายนอกเข้ามาสัมพันธ์กับเรา มีผลข้างเคียงที่จะเกิดกับเรา ต้องเรียงร้อยเข้าด้วยกันและ กำหนดเป็นวาระ ถ้าจะบอกว่าเป็นวาระการทำงานระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาวของชุมชนแม่แจ่ม อาจจะแคบไปหรือไม่ แต่ เมื่อเราศึกษาองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ในรูปเครือข่าย เราอาจจะต้องเอาอันนี้เป็นส่วนหนึ่ง แต่แน่นอนเราต้องเค้าแม่แจ่มเป็นตัวดึง แต่เราอาจจะต้องรับฟัง แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นๆเพื่อให้เป็นที่แนใจว่า เมื่อสิ่งที่ใกล้เดียงกับเรา เช่น ชุมชน มีการศึกษาเพื่อ อนาคตอย่างไร ในกลุ่มลุ่มน้ำ หมายถึงโครงสร้าง หรือถ้าไม่มี ก็อาจจะเป็นข้อดีที่เกิดขึ้นว่า ประสบการณ์การทำงานประวัติศาสตร์ ห้องถั่น 100 ปีแม่แจ่ม เป็นบทเรียน ไม่มีคืนอื่นทำ แต่จะต้องตอบโจทย์ในทำนองเดียวกันก็คือ เอาใจไทยแบบเดียวกันไปกันไปกันที่อื่นและ

สุดท้ายเอกสารจัดเป็นวาระว่าแต่ละชุมชนจะตั้งกันมาก่อนอย่างไร ซึ่งอาจจะหมายถึงการใช้ทรัพยากรสามอย่างคือ ที่ดิน น้ำ ป่า ไม้ ร่วมกัน ตนนี้จะทำให้เห็นภาพรวม และจะเห็นว่าแม่แรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรามอย่างยั่งยืน และจะมีส่วนรับเคลื่อนของภาพรวมให้ไปข้างหน้า

อาจารย์อุทิศ สมบติ

ท่านอาจารย์พูดมา ลุ่มน้ำคงไม่เกี่ยวแต่ที่ผ่านมานำเสนออยู่คุณประชาติไทยในลุ่มน้ำเป็นระยะแรก さんはระยะที่สอง เป็นเรื่องของกลุ่มอักษรเมืองแจ่ม องค์การเครือ องค์กรที่มาจากภาครัฐกับองค์กรที่เกิดขึ้นเองจากผลงานภาครัฐทำให้เกิดองค์กรต่างๆขึ้นในท้องถิ่น แค่กลุ่มอักษรเมืองแจ่มยังไม่พอ ยังมีกลุ่มห้อมแดง กลุ่ม อคจ. ที่เป็นลูกหลานแทกอกมา แสดงว่ามีอะไรเกิดขึ้น ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่า อย่างที่รู้เข้ามา มีการเรียกร้องประชาธิปไตย ลุ่มน้ำเข้ามายังแล้ว แคร์กเข้ามายังแล้ว เกิดกลุ่มอักษรเมืองแจ่ม กลุ่มห้อมแดง กลุ่ม อคจ. ซึ่งเป็นลูกหลานที่แทกอกกันไป

อาจารย์กันกสกตtee แก้วเทพ

ผมมองในเดินทางแบบนี้ เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ต่างจากที่อื่น แม้กระทั่งในระยะแพทัณฑ์ มี NGOs เข้ามา เมื่อมีทั้ง รัฐ และ NGOs สิ่งที่มันเกิดผลกระทบที่มีทั้งในแง่บวกและลบ แต่ต้องมาตรฐานว่าชุมชนเองได้ดูดซับความรู้จากไว้มากันอย่างไร โครงการแบบนี้อาจมีผลกระทบด้าน แต่ก่อนที่เราจะเป็นผู้กำหนดการพัฒนาด้วยตัวเรา เราเก็บผ่านการรับรู้มาแล้วว่า การพัฒนาแบบนี้มีผลเสียอย่างไร การพัฒนาแบบนี้อ้างอิง ช่วยอะไรได้บ้าง มีคำสอนอยู่เหมือนกันว่า

อันที่หนึ่งคือ ประสบการณ์เหล่านี้สามารถที่จะมากำหนดการพัฒนาของเรางด้วยอย่างไร อันนี้เป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคลอย่าง จะตอบใจทุกคนได้อย่างไร ผมคิดว่าองค์กรเหล่านี้เกิดขึ้นในพื้นที่ของเรานะ ไม่ได้เกิดขึ้นมาโดยฯ มันมีผลกระทบเราต้องรู้ที่มีประสบการณ์ว่ามันในการเรียนรู้แบบนี้คือ เราเองคงต้องทำการพิจารณาได้ว่าต้องรับรู้มาแล้วเข้ามาได้ต่อรอง รับรู้มาแล้วเข้ามาได้ต่อรองและนำไปทำ หรือ action และจะเกิดเป็นกระบวนการ ในบรรดาลูกหลานแต่ละรุ่นที่เข้ามายังนี่ก็จะได้รับรู้ดีตี่ที่มันเกิดขึ้น อันไหนที่เป็นผลลบ กับเรา เราเก็บจากบอกได้รับ พอแล้ว เราจะสิ่งที่บอกได้กับสิ่งที่เคยเกิดขึ้น ใครเข้ามายังนี่ หรือโครงการที่จะเข้ามายังนี่ความกุญแจให้มารับบทเรียนในประวัติศาสตร์การพัฒนาสอนให้เรารู้ว่าเกิดผลอย่างไรกับเรา ไม่ใช่บอกจากจะเข้ามายังแบบโครงการพัฒนาลุ่มน้ำ แจ่มอึก มันไม่น่าจะเกิดขึ้นอีกแล้ว ในรัฐธรรมนูญ ในมาตราที่ 4/16 (ถ้าจำไม่ผิด) เผยแพร่ว่า ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากร เวลาที่สามารถขึ้นเพราเวราผ่านประสบการณ์มากกว่าสามสิบปีถึงการย้าย ที่อยู่ที่อยู่ เรายังคงรักษา ชุมชนเราเองกันไว้จะมีสิทธิที่จะ เอา หรือไม่เอา แต่จะเอาหรือไม่ผิดคิดว่าคนที่เข้ามายังต้องเคารพเราด้วย เพราะเราไม่ได้ทำด้วยความที่รังเกียจเดียดชันที่ แต่เราเป็นประสบการณ์ที่เราเกิดขึ้นมาแล้วว่าโครงการพัฒนาแบบนี้ เกิดผลกระทบกับเรารอย่างไรบ้างที่เราไม่อยากให้เกิดขึ้นอีก พวกรที่เข้ามายังจะต้องระลึกขึ้นว่า คนแม่แรม ได้ผ่านร้อนผ่านหนาวมาแล้ว เราต้องกำหนดชะตาด้วยชีวิตของเรา

ในมุมมองของผมคิดว่า เป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับคนรุ่นหลัง เพียงแต่ว่าบทเรียนเหล่านี้ต้องเอาไปคิดต่อเพราะสภาพการณ์ต่างๆ ไม่การเปลี่ยนแปลง ผมคิดว่าอันนี้ก็เป็นการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาหรือประสบการณ์การพัฒนา ผมอยากรีบเน้นข้อสุดท้ายหลังจากที่เราศึกษา ผมอยากระเห็นแผนพัฒนาของชุมชนแม่แรามที่กำหนดขึ้นมาด้วยตัวเองไปข้างหน้าว่าเป็นอย่างไร สถานะของพืชเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไร กระบวนการจัดการทรัพยากรโดยรวม ปัญหาของสิ่งแวดล้อม ถ้ามองยาวๆอันนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์กับคนแม่แราม จะเกิดตัวอย่างเพื่อจะใช้เป็นต้นแบบ

ยกตัวอย่างว่าถ้าตนเป็นหน้า ไทยรักไทยจะการเลือกดัง จะมีนโยบายประเทศไทยตามมา เราจะจะบอกได้ว่าประเทศไทยแบบไหนเราเชา ตรงไหนเราไม่เชา กองทุนหมุนบ้านเราไม่เชา หรือเราแต่เราขอจัดการเอง แต่ไม่ใช่มากำหนดการนำเงินไปใช้อย่างที่ผ่านมา และที่เห็นได้ชัดก็คือผลกระทบของพืชเชิงเดียว อย่างโครงการวิจัยโนหลังปง ไม่แน่ใจว่าจะพุดถึงหรือไม่ แต่ผมขอฝากประเด็จนี้ไว้ด้วย ผมไม่แน่ใจว่าโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แรามนี้ไปสู่ภาวะหนี้สินมากน้อยเพียงใด การที่ชาวบ้านเปลี่ยนจากการทำเกษตรแบบปีฟื้นฟูไปสู่การทำเกษตรแบบปีเดียวต้องการทุน ถ้าเขามีเงินโดยรอบไม่ใช่ยังรับไม่ได้เวลา เลือกได้ว่าจะเอาไม่เชา เราจะมีข้อต่อรอง จะเป็นข้อมูลเชิงเอกสารเพื่อบอกว่าที่เราเอามาเท็จคละไว มีปัญหาอย่าง

ที่ผู้ยกตัวอย่างคือ ความสัมพันธ์ของเครื่องข่ายกับทางหลวงแค่ไหน เพื่อจะได้เป็นวิทยาทานให้กับผู้อื่นที่เขากำลังเริ่มคิดแต่ยังไม่มีแหล่งทุนสนับสนุน หรือความตั้งค้ำจาม อันนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นการเขียนประวัติศาสตร์จากคนข้างใน

ผู้มองอยู่สองส่วน ใน การเขียนเราว่าใช้เวลา กำลังกาย กำลังปัญญา และเงินทุนไม่มากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในชุมชน เขายังคงเป็นรูปแบบของไม่มีเหมือนการทำางแบบสหายแต่เป็นการทำางซวยเหลือร่วมกัน อันนี้อาจเป็นอนิสงส์ไปถึงคนอื่นๆ หรือในที่ที่ยังไม่มีคนบอกมาเขียนประวัติศาสตร์ให้ และอาจจะถูกผู้อ่านวิจารณ์จัดการความรู้ (อ.ชัชวาลย์) ว่า ที่นี่จะพัฒนาเป็นแบบได้หรือไม่รู้ ถ้าใครต้องการเขียนประวัติศาสตร์ชุมชนโดยชุมชนให้มาที่นี่ได้ หรือเป็นวิทยากรแทนผม

อาจารย์วีระพล ประสะสุข

การที่เราทำการศึกษาด้วยเราเอง 7 เรื่องและเรื่องสุดท้ายคือ การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ และได้นำเสนอผ่านไปแล้ว และทางรศ.ดร.กนกศักดิ์กีติได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเขียนและแนวทางการทำงาน โดยเฉพาะแนวทางการจัดรูปแบบของการศึกษาและองค์สร้างความรู้ในส่วนของงานวิจัยเพื่อให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ภาคผนวก ข

ข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ

เวทีนำเสนอผลงานวิจัย

ชุดโครงการ “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่แจ่ม 100 ปี”

วันที่ 27-28 เมษายน 2549

ห้องแสตนดอง โรงแรมปางสวนแก้ว อําเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

สืบเนื่องจากมีกลุ่มชาวบ้านแม่แจ่มจำนวนหนึ่ง อันประกอบด้วยคณะสงฆ์ พ่อข่ายพ่อหนาน ผู้นำทางการ ผู้อ้วน กลุ่มชาวหนองคู ครูบาอาจารย์ในโรงเรียนระดับประถม-มัธยมศึกษา และโรงเรียนสามเรือที่ตั้งอยู่บริเวณอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ได้รวมกลุ่มกันทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ในประเด็น “การมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่แจ่ม 100 ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม” มาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2547 โดยคาดหวังให้งานวิจัยครั้งนี้มีส่วนสำคัญต่อการสร้างกระบวนการในการเรียนรู้ร่วมของชุมชน เชื่อมร้อยพลังของคนกลุ่มต่างๆ และเป็นการริเริ่มในการสะสภคลัง “ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น” ที่มีความหลากหลาย และสะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย อันจะนำไปสู่การทบทวนอัตลักษณ์ และกำหนดทิศทางในอนาคตของท้องถิ่นได้ในที่สุด

บัดนี้ การทำงานวิจัยดังกล่าวได้ดำเนินการแล้วเสร็จแล้ว ทางทีมกลุ่มไก่ในการประสานงานฯ ได้ปรึกษาหารือกับคณะวิจัยชาวบ้าน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค เห็นว่า น่าจะมีการจัดเวทีเพื่อนำเสนอผลงาน เพื่อให้คณะวิจัยได้มีโอกาสในนำเสนอผลงานวิจัย และเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ กระบวนการวิจัย และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ในแนวทางวิชาการ ตลอดรวมถึงภาคีต่างๆ ในพื้นที่แม่แจ่ม และตัวแทนจากท้องถิ่นอื่นที่กำลังดำเนินงานวิจัยในประเด็นใกล้เคียง เพื่อผลต่อการพัฒนางานวิจัยท้องถิ่นให้มีความก้าวหน้า และก่อประโยชน์ต่อสังคมท้องถิ่นได้มากที่สุด

เนื้อหาต่อไปนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของการนำเสนอของคณะวิจัยและ ส่วนของการเสนอแนะจากนักวิชาการ นำโดย อาจารย์ฉลาดชาย รัม italiane นักวิชาการอาชูโส มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1 ส่วนของการนำเสนอ

โครงการประวัติศาสตร์การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่

โดยอาจารย์อุทธิศ สมบัติและคณะ :

อาจารย์อุทธิศ สมบัติ : ขอกราบบันมีสภารพพระสงฆ์และขอสวัสดีท่านผู้มีเกียรติทุกท่านกับคณาจารย์ ก่อนที่จะมายังที่เดิมพูดเรื่องงานวิจัย มีเวลาเป็นตัวกำหนด เพราะว่าเราทำกันมา ร่วม 2-3 ปี กว่าที่จะได้งานขึ้นหนึ่งแต่เราไม่สามารถ 30 นาที ก็คงได้อะไรไม่นามากมาย สมบูรณ์ก็ต้องขออภัยกับทุกท่าน ผมเป็นคนท้องถิ่นแม่แจ่มเกิดที่แม่แจ่ม ก็คิดว่า สุดท้ายก็คงตายที่แม่แจ่ม ระยะเวลางานวิจัยจะศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ถึงปัจจุบัน เป็นตัวกำหนดเวลา สิ่งที่สำคัญคือเนื้อหาสาระ ที่จะได้พูดจากันในบทต่อไป

จะขอพูดเรื่องเมืองแม่แจ่มสักเล็กน้อย เท่าที่จำความได้คือมีคนบอกว่าเมืองแม่ใจ เป็นเมืองลี้ลับ และค่อนข้างกันดาร ไม่ค่อยมีครอบครัวไปเที่ยว – ไปอยู่เมืองแม่แจ่มเท่าใด ถ้าจะลองก็คือว่า หน่วยงานของภาครัฐ ข้า

ราชการต่างๆ ที่ได้ถูกกลงโทษจากที่เจริญ ถูกส่งไปคุกเมืองจำจังก์มาก เท่าที่จำความได้ บางครั้งก็คิดว่าเมืองจำจังก์ไม่ใช่กระโน่นรองรับคนไม่ดี เพราะทุกวันนี้ก็เป็นแบบนี้ ที่ใกล้ก็象คนไม่ดีไปอยู่ จนมีครั้งหนึ่ง มีข้าราชการครูไปบรรจุที่อำเภอแม่แจ่ม ครูคนนั้นเลือกเพราะซื้อสาย “เมืองจำจัง” คงจะมีไสสะอด “ไม่เลือกทางดง ก็ต้องขอขอบคุณครูที่เลือกแม่แจ่ม

ก็อยากเกริ่นอีกสักเล็กน้อยว่าหลายคนหลายท่านที่ได้มารับนี้ก็อาจเห็นชื่องานวิจัยว่า การจัดการองค์กรรูปแบบใหม่ ผู้ไปที่ไหนถึงกรุงเทพและอีกหลายที่ ซึ่งนี่ก็ค่อนข้างที่จะเป็นเสน่ห์ว่า ซึ่งไม่ตรงกับเรื่องเท่าได้แต่ก็ไม่รู้จะสรุหาชื่ออย่างไรที่เหมาะสมได้ เราได้คุยกันถึงเรื่องงานวิจัย 9 โครงการของแม่แจ่มว่า ประวัติศาสตร์ของเมืองจำจังต้องมีอะไรบ้าง ที่จะพูดจากบลูกรอบเราในวันข้างหน้า อย่างน้อยก็ให้ได้รับความสนใจและให้รู้ที่ไปที่มา นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่มองก็ถือว่าเป็นคนเกิดมานาน และความสนใจในเรื่องกลุ่ม องค์กร โครงการหรือสิ่งต่างๆ ที่จะเข้าไปพัฒนาอำเภอแม่แจ่ม เมื่อเป็นนักเรียนก็ได้คลุกคลีในเรื่องต่างๆ พูดง่ายๆ ก็ไม่ใช่เป็นคนหัวข้ายังแต่เป็นคนรักท้องถิ่น รักแผ่นดินเกิด ก็ได้วร่วมอย่างน้อยปี 2514 ก็ได้วร่วมแจกใบสัมภาระบ้าง เมื่อการต่อสู้เรื่องนักศึกษา จากที่ได้รับมอบให้รับผิดชอบโครงการ ทำงานเกี่ยวกับกลุ่มหรือองค์กร ก็อย่างพูดเรื่องกลุ่มที่มีมากมาย ในเมืองจำจัง แต่ทุกที่ก็คงเหมือนกัน ทุกพื้นที่ จะมีกลุ่มเก่า ที่คนเมืองเรียกว่า กลุ่มบะเก่า ก็เป็นกลุ่มที่เห็นมายังอยู่จนถึงวันนี้ และเกิดก่อนที่ผมจะเกิดแล้ว และก็ยังมีอยู่ เช่นกลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มหัวหมาดวัด กลุ่มครัวทรายวัด กลุ่มน้ำมุ่งสาว และกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้ขยายยก กลุ่มเหล่านี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานความจำเป็นของวิถีชีวิตของชุมชน นั้นๆ ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากกลุ่มใหม่ที่ผมจะพูด ต่อไป

อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นภายใต้ปฏิวิริยา ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ตรงนี้ผมมีความสนใจและเป็นคนที่อยู่ในกลุ่ม อยู่ร่วมเป็นหั้งคุนในและเป็นคนนอกในขณะที่เราไม่ได้เข้าไปคลุกคลี ขอยกตัวอย่างคือกลุ่มชาไวเร่แม่แจ่มหรือกลุ่มโนหลงปง กับกลุ่มสหาย หั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มปฏิวิริยา ที่เกิดจากการเรียกร้องสิทธิ เกิดจาก การชุมนุม การร้องแกจกห่วงงานของภาครัฐ ซึ่งผมได้เห็นและอยู่ร่วมในเหตุการณ์ ทำให้ผมคิดตลอดเวลาว่า กลุ่มเหล่านี้เกิดขึ้นมาเป็นครั้งๆ และจบในเวลาเป็นครั้งๆ ไป และมีอีกกลุ่มคือกลุ่มสักเมืองจำจัง จะขอขยายความ อีกสักนิดว่า เป็นกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นมาในสถานการณ์ของการต่อสู้ เรื่องของการตัดป่าสนบ้านจันทร์ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของเมืองจำจัง เมื่อเราเกิดความห่วงเห็นด้านสิ่งแวดล้อม คือทรัพยากรของคนเมืองจำจัง เรายังได้คิดตลอดเวลาว่า ป่าสนไก่จากตัวเมืองจำจัง 200-300 กม. คนเมืองจำจังก็คิดว่านั่นเป็นของคนเมืองอยู่ ถ้าจะเบรียบไปแล้ว ก็เหมือนของหน้าหมู่ ที่งานวิจัยเมื่อวานได้พูดไป เกิดกลุ่มหรือบุคคลในเมืองจำจัง ถือว่าโชคดีที่เมืองจำจังมีสถาบันสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันสุดท้ายผนึกคิดว่าที่ชุมชนยอมรับ ตั้งแต่ท่านเจ้าคนำคำgeo และท่านรองเจ้าคนำคำgeo ผนึกเรียกท่านว่าตุ่พี ที่อยู่ ณ ที่ประชุมแห่งนี้ ได้ร่วมกันคิดร่วมกับคณะครูบาอาจารย์ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนรวมตัวกันให้เกิดขึ้น ตอนนั้นผมเป็นเลขานุ แต่ในปัจจุบันผมเป็นประธานกลุ่มสักเมืองจำจัง ก็ทำการต่อสู้มาเรื่อยๆ ในที่สุดก็ประสบผลสำเร็จ แต่รายละเอียดคงอยู่ในงานวิจัยเล่มใหญ่

อีกกลุ่มคือกลุ่ม օคจ. องค์กรเครือข่ายกลุ่มน้ำแม่แจ่ม ถ้ามองดูแล้วเป็นกลุ่มที่ต่อสู้ซึ่งเป็นเครือข่ายของพื้นที่ น่องบันดอย ก็เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นมาใหม่ จากการที่รัฐจะไล่ที่ ย้ายที่ทำกิน อุทยานทับที่ จำกัดกลุ่มนี้ขึ้นมา คัดค้านต่ออนโยบายของภาครัฐ

อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มหอมแดงเชื่อมโยงมาตั้งแต่เกษตรให้ล่วงไป ว่าหอมแดงกิโลกรัมละ 10 บาทอย่างที่ช้อไปต่อมาเหลือ 2 บาทในที่สุดไม่มีคนรับ ต่อสักน้าไปเป็นกลุ่มอย่างนี้ ทำให้มีความคิดว่าสิ่งเหล่านี้น่าจะมีความยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มและองค์กรแคร์ แม่แจ่ม ที่เข้าไปในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม คือกลุ่มที่ผู้民จะทำการวิจัย ก็สืบเนื่องมาจากโครงการต่างๆ หรือองค์กรซึ่งโครงการลุ่มน้ำแม่แจ่ม เป็นของภาครัฐได้รับงบประมาณการสนับสนุนจากประเทศไทย เข้ามาเชื่อมในช่วงรอยต่อระหว่างการเรียกร้องประชาธิปไตยซึ่งพื้นที่ของเมืองแจ่มเป็นพื้นที่สีชมพู และสีแดง ต่อจากการต่อสู้ในพื้นที่ อ.แม่แจ่ม

องค์กรแคร์เข้ามานำหลังจากโครงการลุ่มน้ำแม่แจ่มเดิมไป และเกิดขึ้นพร้อมๆ กับกลุ่มสักเมืองแจ่ม ฉบับนี้จากตรงนี้มาส่งผลให้พบว่า คำว่า วิจัย ก็คือ หนึ่ง ผู้民เป็นทั้งคนในและคนนอกของกลุ่ม ได้ร่วมสมัยกับกลุ่มและองค์กรแต่พอทำไปกลุ่มต่างๆ อย่างไร แล้วความแข็งกันอย่างลุ่ม ลึกลับนี้ทำให้มีความคิดอะไรขึ้นแล้วอย่างเห็นว่างานวิจัยนี้ที่ผู้民และคนจะได้ทำ น่าจะเป็นตุ๊กตาหรือเป็นงานชิ้นหนึ่งที่ให้กับโครงการหรือองค์กรที่จะเข้าไปพัฒนาในเมืองแจ่มได้ขยายขึ้นมาอ่านมาดู อย่างน้อย คนท้องถิ่นได้ทำตรงนี้ เมื่อการสะท้อนปัญหาให้คนข้างบนได้รับรู้ ทุกวันนี้เราจะเห็นว่า หลายคนที่เป็นผู้ใหญ่ บางครั้งผู้民อาจพยายามพิงกับหน่วยงานต้องขออภัย เพราะทำวิจัยนี้ไม่ได้ในงานวิจัยไม่มี แต่ผู้民พูดตรงนี้ เผวะภาพสะท้อนให้เห็นว่า การเข้าไปพัฒนาแม่แจ่มรู้ปัญหาของแม่แจ่มดีแค่ไหน รู้กับใคร รู้จากผู้นำชุมชนหรือคน สี่ ห้าคนหรือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือ ตรงนี้เป็นประเด็น ถ้าหากว่างานวิจัยชิ้นนี้ออกมาร้าว อย่างน้อยคงเป็นประโยชน์ไม่มากก็น้อย คำว่า ศูดท้าย ก็คือ โครงการหรือองค์กรที่เข้าไป ตอบปัญหาให้กับแม่แจ่มไม่ตรงประเด็น ก็คิดว่าจะเป็นคำว่า

ต่อมาเป็นเรื่องกระบวนการ หลังจากได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบการจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ มีความหนักใจ ตอนแรกคิดว่าตนอยู่ในองค์กรก็น่าจะรู้อะไรดี ทำอะไรได้มากมายแต่พอทำไปทำมา มันหนัก ไม่เหมือนที่คาดไว้ ว่างานวิจัยเป็นงานที่เราไปศึกษาข้อมูล ไปเยี่ยมแล้วนำมาเล่าให้ฟัง เป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องทั้งหมด ก็ฝากรับหลายท่านที่จะทำวิจัย ต้องเกี่ยวข้องกับการจัดการ บริหาร กับงานวิจัยเรา เรื่องเอกสารการเงิน มากมาย การทำกับ สก. ถ้าปรับได้ว่าให้เอกสารเหล่านี้น้อยลง แล้วได้งานเพิ่มขึ้นก็น่าจะดี

ระยะแรกที่รับงานมา ก็ต้องไปสำรวจบุคคล ผู้ดูแลจากคนที่ทำงานกลุ่มหรือองค์กร หรือผู้นำชุมชนที่มีความรู้ตรงนี้มา เพื่อจะได้งานที่สมบูรณ์ได้มากขึ้น ต้องยอมรับว่ามีปัญหาเกิดขึ้นอีก พอเรานึกว่าเข้ากัน เข้ารู้แต่ก็จนด้วยเวลา ที่จะได้มาพูดจากัน อีกอย่างคือพื้นที่กว้างไกล คนที่เข้ามาไม่มีเวลาขอลาออกจากงาน – ยกๆ ของคนก็เป็นปัญญา ปัญหาอีกขั้นนึงเรื่องการนัดหมายเวลา เพราะเราอยู่ในพื้นที่ชนบท ชาวบ้านทำการเกษตรพอดีๆ ถูกต้องทำมาหากินคือช่วงการผลิตชาวบ้านจะออกไปทำการเกษตรนัดเมื่อไรก็ไม่ค่อยมา จำเป็นต้องไปหาเขา ปรับตัวเราเอง เข้าไปรู้เราก็ไปหาเข้าที่รู้ เข้าอยู่ไหนเราไปหาที่นั่น เลยทำให้ต้องทำงานหนักเป็นสาเหตุให้คนเข้าๆ ออกๆ

ระยะที่สอง เป็นระยะที่เราทำโครงการระยะแรกผ่านไป เป็นระยะที่ทำงานสนุก เพราะระยะแรกเราได้ทำโครงการข้อมูลไปแล้วส่วนหนึ่ง ซึ่งนี้เป็นการจัดเวที ไปหาชาวบ้าน ได้ไปหาคนบ่นคอย เพราะเราทำครอบคลุ่มพื้นที่ 8 ตำบลเป็นสิ่งที่สนุกสนาน เป็นสิ่งที่ตอนแรกเราไม่รู้ว่าเราจะได้อะไรจากเวที ผู้民ทำงานวิจัยเรื่ององค์กรฯ ได้เรื่องที่ไม่ใช่องค์กรฯ มาอีกมากมายที่เป็นประโยชน์ให้กับคนเมืองแจ่ม ทำให้รู้ว่า ถ้าชาวบ้านไว้ใจเราเข้าใจเรา เขาจะบอกเรื่องราวต่างๆ มากมาย ที่ทั้งสนุก และเรื่องหาดเสียว่าที่บันเทิงที่บันดอย

พอพันระยะที่สองไปแล้ว ได้ข้อมูลที่ค่อนข้างจะมากพอสมควร เป็นระยะที่สาม ก็ต้องยอมรับว่าหนักมากๆ จากที่สนุก กลายเป็นไม่สนุก มันหนัก เป็นระยะของการเขียนงานวิจัย แต่ละคนบอกว่า้นกวิจัยห้องถินต้องเขียน แต่ต้องให้แม่นเรื่องวิชาการบ้าง ต้องมีเอกสารอ้างอิงบ้าง เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายอย่างที่เราคิด ทำให้คุณที่คิดว่า จะเป็นหลัก ถอยออกไปบ้าง แต่ผมโชคดีคือผมมีน้องคนหนึ่ง (อาจารย์กิตติชัย) ช่วยผมในระยะของการเขียนงานจนทำให้เกิดเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ ถ้าไม่ถอยตัวนั้นผมคงไม่ได้มานั่งพูดอยู่ที่นี่ ทีมกลไกฯก็ลงมาช่วยผม เพราะว่า ผมพูดได้แต่เขียนไม่เก่ง ดังนั้นถ้าทำนั้นจะทำง่ายกว่า ห่านต้องไปหาคนที่เขียนเก่งด้วย ไม่เฉพาะคนที่พูดเก่งเท่านั้น จึงขอฝากไว้ด้วย ที่กล่าวมานี้เป็นกระบวนการการทำงานวิจัย

ตามที่ได้กล่าวมาก่อนแล้วว่า บางครั้งผมอาจกล่าวพาดพิงไปถึงบุคคล องค์กรต่างๆ ต้องขอภัยด้วย เพราะงานวิจัย เป็นเรื่องของการที่เราต้องได้ข้อมูล

ข้อค้นพบจากการวิจัย หลังจากที่ผมได้ศึกษามาช่วงระยะหนึ่ง พบรากลุ่มดังเดิมจะมีความยั่งยืน เมื่อค้นหาอย่างจริงจังแล้ว พบรากลุ่มดังเดิมยังคงมีอยู่แต่เริ่มหายไปทีละน้อย แต่ไม่สามารถยืนยันได้ว่า กลุ่มดังเดิมที่อยู่ในแต่ละห้องถินจะสามารถอยู่ยั่งยืนหรือเข้มแข็งตลอดไปหรือไม่ วนนี้ผมได้ฟังอาจารย์ที่มาเสนอแนะ วิเคราะห์หลายท่าน เห็นว่าถูกคำนวณ หรือหน่วยงาน(ของรัฐ) เข้ามาทำลาย สิ่งเหล่านี้ที่ทำให้กลุ่มดังเดิมที่เคยมีความเข้มแข็ง ก็ค่อยๆอ่อนแอลง อันนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ค้นพบ

อีกอันหนึ่งคือ การที่ผมได้ทำงานอยู่กับองค์กรต่างๆ จะเห็นว่า มีคนอยู่ 3 ลักษณะ ที่เข้าไปทำงานหรือเข้าร่วมอยู่ในองค์กร ลักษณะที่หนึ่ง อยากระเป็นสมาชิก อยากร่วมอุดมการณ์ กระสันหาอยากรเข้าร่วม แต่เมื่อเข้าไปแล้ว สวนลึกที่ชอบแฝงคือ อยากรู้ว่ากิจกรรมของกลุ่ม องค์กรเป็นอย่างไร ทำอะไรบ้าง จะกระทบกับตัวเองหรือไม่ หรือจะกระทบกับญาติพี่น้องหรือหน่วยงานตัวเองหรือไม่ ลักษณะที่สอง เข้าไปเป็นสมาชิกเพื่อขอบแสวงหาผลประโยชน์ เพราะบางกลุ่ม ชุมชน ผู้นำทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่กลุ่มอยากรำลึงที่ถูกต้องดังนั้นการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มก็เพื่อใช้กลุ่มเป็นเกราะกำบัง ว่า “ผมก็เป็นสมาชิกกลุ่มนี้” คนทั้งสองลักษณะนี้จะเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กร เป็นจำนวนมาก ลักษณะที่สามคือ เข้าเป็นสมาชิกเพื่อต้องการเห็นบ้านเมืองมีการพัฒนาอย่างแท้จริง คนลักษณะนี้จะมีน้อย

จึงขอสรุปว่า อยากรหันกลุ่มหรือองค์กรมีการรวมตัวกันในห้องถินแต่ละห้องถิน เท่าที่พูมอาจจะเห็นว่า คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม จะถามว่า เข้ามาแล้วจะได้อะไรบ้าง องค์กร โครงการ โครงการ ที่เข้าร่วมจะให้อะไรบ้าง ให้เงิน หรือมาช่วยอะไร คำถามเหล่านี้มักจะได้ยินกันมาก ทำให้องค์กรหรือกลุ่มต่างๆ ในห้องถินกลายเป็นกลุ่มนี้ กกลุ่มเงินกู้ ผู้มีคิดว่าคงไม่มีที่แม่แจ่มที่เดียว ที่อื่นๆ ก็คงเป็นเช่นนี้ ไม่ว่ากลุ่มเงินล้าน ก็กลายเป็นกลุ่มนี้ที่ชาวบ้านไปกู้ เหล่านี้กลายเป็นเงินกู้น้อยระบบ กลุ่มเหล่านี้อ่อนแอบแน่นอนเมื่อสมาชิกกลายเป็นลูกหนี้ของกลุ่ม ถ้าไม่มีเงินมาชำระ ก็ต้องไปกู้เงินของระบบมาคืน

เรื่องของการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานของรัฐ การนำเสนอข้อมูลข่าวสาร กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาแล้ว เพราะหน่วยงานของภาครัฐหรือเอกชน หรือจากนโยบายรัฐ ไปสื่อสารกับคนต่างด้าว(ชาวบ้าน) ไม่เป็นเรื่องจริง เช่น จะให้สัมปทานเหมือนแร่ที่นั่น จะไปตัดไม้ตรงนี้ เมื่อบอกไปก็ไม่ตรงตามที่แจ้ง เมื่อทำแล้ว ชาวบ้านก็ตามไปแก้ไขอะไรไม่ได้

การมีส่วนร่วมของชุมชน ยังมีการค้นพบอยู่ ในบางครั้งชุมชนไม่ได้รับรู้หรือไม่มีส่วนร่วมในการเข้าไปพัฒนาเมือง杰มของหน่วยงานหรือโครงการต่างๆ รู้เพียง 1-2 คน ชาวบ้านไม่ได้ร่วมรับรู้ตั้งแต่ต้น เพียงได้เข้าร่วมตอนปลาย ทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา

ส่วนหนึ่งคือ จำนวนของรัฐเข้ามายieldการกับคนในท้องถิ่น ผลกระทบไปทุกหย่อมหญ้า แม้กระทั่งผู้นำชุมชนที่เป็นที่พึงของพื้นท้องชาวบ้านก็หลายเป็นคนของภาครัฐ หรือเบื้องบน หรือพรบคการเมืองต่างๆ ทำให้คนระดับราษฎร์ได้รับความเดือดร้อน ผู้ใหญ่ของบ้านเมืองทั้งหลายมักพูดว่า คนระดับราษฎร์มีความสำคัญ ต้องช่วยเหลือ แต่บางครั้ง คนระดับราษฎร์เสนอเรื่องใดขึ้นไป ก็อาจไม่ลงถังขยาย แต่คนที่อยู่ข้างเคียงที่เป็นลิ่วลือทั้งหลาย เมื่อเสนอเรื่องใดไปเขาก็รับไว้พิจารณา อยู่ตัวอย่างว่า ผู้ที่ทำงานกับองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่杰ม มี 26 ลุ่มน้ำอยู่ในสาขาของน้ำแม่杰ม ผู้ที่มีภาระต้อง ต้องการทราบปัญหาระดับราษฎร์ที่แท้จริง มีความต้องการอะไร เปื้องบนช่วยได้หรือไม่ ถ้าช่วยได้มีงบประมาณสนับสนุน จริงแล้วการแก้ปัญหาต้องแก้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ไม่ใช่ว่าทำไปแล้ว 6-7 เดือน งบประมาณเพิ่งมา หรือทำไปได้ระยะหนึ่งก็หมดปีงบประมาณ เมื่อให้เงินงบประมาณลงมา จะมีการทำกับมาด้วยว่าต้องทำอะไร ภายใน 6 เดือนต้องใช้งบประมาณให้หมด จึงตั้งคำถามว่า แล้วจะแก้ปัญหาที่แท้จริงได้อย่างไร จึงเป็นความขัดแย้งกัน

ประเด็นต่อมา ผู้เห็นโครงการต่างๆที่เข้ามาพัฒนาเมือง杰ม จะมีกรอบ เวลา งบประมาณ วิธีคิด ต่างๆของเขามาก่อน งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นตัวอย่างของการศึกษาถึงความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน คือ โครงการที่เข้าไปแก้ปัญหานั้นต้องมาจากตัวของชาวบ้าน โครงการต้องมาก็เริ่มแก้ปัญหาเดิมอีก ไม่มีการต่อยอดจากโครงการที่ทำไว้ก่อนแล้ว เป็นการสั่นเปลืองงบประมาณของแต่ละโครงการ เป็นการทุ่มเงินที่ไม่ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เมื่อโครงการได้ทราบปัญหาที่แท้จริง ก็จะนัดหมายและเวลาของโครงการแล้ว ถอนตัวออกไป จึงเกิดคำถามว่า เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนา เกิดอะไรขึ้นกับชาวบ้านซึ่งต้องการเห็นการแก้ปัญหาที่แท้จริงแต่ที่ผ่านมาเป็นอย่างที่กล่าวมาแล้ว

ประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัยอีกอันหนึ่งคือ กลุ่มหรือองค์กร หรือโครงการที่จะเข้ามาพัฒนาในท้องถิ่น ทั้งแม่杰มและที่อื่นๆ จะต้องทำงานแบบพหุภาคี ต้องให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก่อนจะแยกกัน ชล ประทานก็ไปทำเกี่ยวกับเหมืองฝาย กลุ่มเกษตร ก็ไปทำเรื่องการเพาะปลูก ตามว่ากระทรวงพาณิชย์หายไปไหน เมื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชชนิดนั้นแล้ว จะเอาไปขายที่ไหน เป็นการแยกออกเป็นภาคส่วน ปัญหาจึงเกิดตามมา ดังนั้นการแก้ปัญหาต้องมีทุกภาคส่วนเข้ามารับรู้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรอิสระต่างๆ และชุมชน ผู้นำท้องถิ่น นานั่นจุ่นหัว(ช่วยกันคิด) ได้หรือไม่ว่า โครงการนี้จะเข้ามาพัฒนาท้องถิ่นนี้ เมื่อทำแล้วจะเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง ดีหรือไม่ ทุกวันนี้จะมีปัญหาขัดแย้งกัน ไม่ลงรอยกัน อันนี้คือปัญหา แต่ต้องยอมรับว่า พื้นฐานของแต่ละภาคส่วนอาจไม่ร่วมกันทั้งหมด แต่บางอย่างก็สามารถร่วมกันได้ อย่างเช่นคนในพื้นที่น่าจะมีบทบาทมาก แต่ทุกวันนี้คนในพื้นที่ที่มีบทบาทน้อย แต่มักมีคนพูดถึงชุมชน คนราษฎร์อยู่เสมอ แต่คนราษฎร์ก็มีแค่ 1 คน 1 เสียง

การทำงานแบบพหุภาคี เป็นหัวใจของการทำงานของกลุ่ม องค์กร จะต้องทำให้ได้ รวมกันให้ได้ มีข้อแม้ว่า เมื่อทำงานร่วมกันแล้ว ต้องมีความจริงใจ จริงจัง มีการเสียสละ และมีความอดทน จึงจะแก้ไขปัญหาท้อง

ถินได้ระดับหนึ่ง “ไม่ใช่แยกส่วนต่างคนต่างทำ เหล่านี้คงไม่ใช่สูตรสำเร็จ แต่คงเป็นไปตามกาลเวลา ณ เวลานี้ พบว่า ควรต้องทำงานแบบพหุภาคี จึงจะลดความขัดแย้ง กลุ่มต่างๆ จึงจะทำงานเดินหน้าไปได้ด้วยดี”

ผลที่เกิดจากการวิจัย จากการที่ทำงานวิจัยมาเป็นเวลา 2 ปี ผู้ออมรับว่า ตัวผู้ออมเป็นคนที่ค่อนข้างมุทะลุดัน แข็ง “ไม่ค่อยยอมใคร จนบางครั้งบอกว่า (ตรง) เป็นเหมือนไม่บริหัด เมื่อทำงานวิจัยแล้ว ผู้ออมเรียนรู้ว่า คนเราบางครั้งต้องยอมคนอื่นบ้าง ต้องอ่อนบ้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นคนอื่นมากขึ้น ที่บอกว่าไม่ยอมใครนั้น เพราะผู้ออมจะบ่นความถูกต้องตลอด แต่ความจะถูกใจใครนั้นไม่พูดถึง เมื่อทำงานวิจัยแล้วทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้น จากความแข็งกล้ายังเป็นความอ่อนลง มีแผนในการทำงาน ลดอัตราลง เมื่อลดอัตราลงทำให้ได้ “เจ้าหมู” (เพื่อนฝูง) เพราะคิดว่าแม่เจ้าจะแข็งอย่างไรก็จะสู้กระแทกที่แรงกว่าไม่ได้ เราต้องอัตราลง เมื่อมีเจ้าหมู ก็จะมีวน(สนุก) ได้ทำงานเป็นกลุ่ม เจ้าหมูที่ว่านี้ต้องเป็นเจ้าหมูที่ดี ถ้าเจ้าหมูไม่ดีก็จะดึงเราไปในทางไม่ดี จุดยืนของเราก็จะเปลี่ยนไป

อีกประการหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงในตัวเองคือ เป็นคนที่มองโลกกว้างขึ้น แต่ก่อนเมื่อทำงาน ลงไป 100 ต้องได้อย่างน้อย 80 แต่หลังจากทำงานวิจัย เมื่อลง 100 ได้ผลตอบแทนมา 10 ก็พอใจแล้ว หรือได้สร้างคนหนึ่งคนก็พอใจแล้ว เพราะทุกวันนี้เราต้องยอมคนอื่นบ้าง

การทำงานวิจัย ทำให้เราเปิดโลกทัศน์กว้างขึ้น ได้เห็นห้องถินอื่นๆ ที่มีกลไกสนับสนุนฯ พาคนวิจัยชาวบ้านไปทัศนศึกษาอย่างอื่นๆ ทั้งงานประชุมวิชาการประวัติศาสตร์ห้องถิน เส้นทางสู่อนาคต(ประวัติศาสตร์ 4 ภาค) หรือการไปเมืองหลวงพระบาง ทำให้เรารู้ว่า แค่แม่จำไม้พอ ต้องไปเห็นบ้านเมืองอื่นๆด้วย มองให้กว้างขึ้น ทำให้รู้ว่า งานวิจัยทำให้เกิดปัญญา ถ้าเรามีปัญญา ก็ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ ผู้ลองคิดเล่นๆ ว่า คนทำงานวิจัยน้อยๆเหล่านี้ เบรียบเหมือน นกแตะตะแวด มันชอบนอนอาดีนค้าฟ้าไว้ กลัวฟ้าถล่มลงมาใส่มัน แล้วมันจะตาย ผู้จึงคิดว่า ที่มีวิจัยของเราทั้งหลายคือคนแตะตะแวด ที่เข้าดีนค้าฟ้าไว้ ฟ้า คือนโยบายของรัฐ หรือ ประวัติศาสตร์ชาติ ถ้าเรามีนักวิจัยที่เกิดปัญญา ฟ้าจะไม่กล่มใส่เรา เราจะพลิกฟ้าขึ้น ผู้คิดอย่างนี้

ผลที่เกิดจากการวิจัย นอกจากเกิดกับตัวเองแล้ว ยังไปเกิดกับกลุ่ม จากที่ผู้อุดมได้เล่าไปว่า ผู้ทำงานอยู่กับกลุ่มยังไม่แจ่ม เป็นกลุ่มที่ลูกขี้นมาต่อสู้คัดค้านทุกอย่างที่ไม่ชอบมาหากลุ่มแม่แจ่ม พูดง่ายๆคือ สิ่งใดที่ไม่ดี กลุ่มจะลูกขี้นต่อสู้ เพราะเราเป็นคนแม่แจ่ม ผู้ไม่ใช่คนเก่ง แต่ผู้อุดมเป็นคนกล้า คนเก่งกว่าผู้อุดมมากแต่ไม่กล้า ผู้อุดมต้องลูกขี้นยืนถือไม่คืบคืบ อันนี้คือคนกล้า คนเก่งยังมีอีกมากแต่คนกล้ามีน้อย จะทำอย่างไรจึงจะสร้างคนกล้าให้มีมากขึ้น ตัวผู้อุดมจากทำงานกลุ่มปรับตัวมาทำงานวิจัย เข้าไปสู่โครงการเครือข่ายกลุ่มน้ำแม่แจ่ม ถูกคัดเลือกเป็นประธานเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แจ่ม เข้ามาเป็นคณะกรรมการกลุ่มน้ำปิงตอนบน จากการที่ทำวิจัยทำให้ตัวเองเป็นคนมีความคิด มีปัญญา เราจะแทรกบทเรียนเหล่านี้เข้าไปในทุกกลุ่ม องค์กร ถ้าเรามีความจริงใจและมีจุดยืนที่มั่นคง กลุ่ม องค์กรก็จะมีความเข้มแข็ง ต่างๆเหล่านี้เป็นผลจากการทำงานวิจัย

หล่ายคนอาจตั้งคำถามว่า คนเมืองแจ่ม ทำงานวิจัย 7-8 โครงการ เมื่อทำเสร็จแล้ว ต่อไปจะทำอย่างไร จะเอาเข้าห้องสมุดแม่แจ่มหรืออย่างไร หรือเข้าพิพิธภัณฑ์ที่วัดบุปผาราม หรืออยู่ที่นั่นใหม่สักแห่ง ดังนั้น วานนี้ที่มีวิจัยทั้งหมดจึงนั่งคุยกันว่า “ไม่ได้ ผู้อุดมที่นี่(เวทีนำเสนอผลงานนี้) ผู้อุดมได้ส่วนหนึ่ง ผู้อุดมยังไม่หยุดแค่นี้ ผู้อุดมต้องเอาสิ่งที่ศึกษาวิจัยนี้ไปพูดให้พื่น้องคนแม่แจ่มหรือผู้นำชุมชนฟัง ได้รับรู้ว่า ผู้อุดมทำงานวิจัยแล้ว ผู้

ได้ความรู้อกรมาอย่างนี้ ท่านทั้งหลายเห็นด้วยกับผมไหม เห็นด้วยหรือไม่ก็เสนอแนะมา ถ้าไม่อย่างนั้น เมื่อง
แล้วก็จะล้มจมลง "ผิดกำลังจะต่อ ต่อกำกีด" (ต่อยอดงานวิจัย) ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะจบเพียงเท่านี้

ประเด็นอภิปาย ผิดคิดอยู่ตลอดเวลาว่า จะทำอย่างไรให้กลุ่ม องค์กรแต่ละท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง
และยั่งยืน และมีทิศทางที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตัวเองให้เดินไปในทางที่ถูก ลูกหลานจะได้ไม่มาต่อว่าในภาย
ภาคหน้า

อาจารย์หรือท่านอื่นๆที่มีประสบการณ์ เชิญร่วมแลกเปลี่ยน เพราะไม่เช่นนั้น บ้านเมืองเราจะล้มจมต่อ
ไป ที่ผลลัพธ์ขึ้นสู้นี้ เพราะผิดกล้าลุกหลานด่าว่า สนับป้อ แม่ ทำไม่ได้คิดทำอะไรบ้าง

ตอนนี้ผิดและทำแล้ว เขาก็คงไม่ค่ามันแล้ว ผิดคิดว่า โครงการวิจัยทั้งหมดนี้เป็นการทำบางอย่าง
เพื่อเมืองแจ่มแล้ว ผิดเองก็สู้ แม้จะแลกด้วยชีวิต เพราะเราเป็นคนทำงาน ผิดเคยพูดกับนักสู้หลายคนว่า นัก
สู้ต้องมีบาดแผล ถ้ากล้าก็ไม่ต้องสู้ นักสู้ต้องมีบาดแผล ความเจ็บปวดต้องมีบ้าง ต้องถามาว่า เราหลุดพ้นหรือ
ยัง พร้อมหรือยังที่จะมาเป็นนักสู้

อาจารย์ดำรงพล อินทร์จันทร์ : ขอบคุณคณะวิจัยหลัก อาจารย์อุทธิศ สมบัติ ต่อไปขอเรียนเชิญอาจารย์ ดร.
ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี ให้บทเสนอแนะ และวิจารณ์ งานวิจัยชิ้นนี้

② ส่วนของการเสนอแนะ

อาจารย์ ดร.ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี : กราบเรียน อาจารย์ศรีศักดิ์ อาจารย์สุริยะ และนักวิจัยผู้ทรงคุณวุฒิ เข้ม^{แข็ง} ทุกท่าน จากที่ได้ฟังอาจารย์อุทธิศแล้ว การเล่าให้ฟังก็คล้ายกับสื่อสารการเขียน "ไม่ทราบว่าอาจารย์อุทธิศนั่ง^{กำกับผู้เขียน}หรือเปล่า เพราะเขียนได้ม่วน(สนุก) งานชิ้นนี้ที่ชอบคือ มีเบื้องหลังการถ่ายทำ (กระบวนการ
ทำงาน) ปกติเมื่อค่า่รายการนี้หรือวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา จะไม่ค่อยมีเบื้องหลังการถ่ายทำให้อ่านมากนัก ว่า กว่าจะเขียน กว่าจะหาข้อมูล ทำกันอย่างไร แต่งานชิ้นนี้ ประมาณ 1 ใน 4 เป็นเบื้องหลังการถ่ายทำ ซึ่งอ่านแล้ว สนุก อันนี้เป็นวิธีการเขียนบอกเล่าอย่างตรงไปตรงมาว่า กว่าจะได้ความคิดความอ่านมาหรือข้อมูล จะต้องผ่านกระบวนการที่ยกย่องสาหัสอย่างไรบ้าง

ส่วนใหญ่ที่จะเสนอแนะวันนี้ จะเป็นคำเตือนมากกว่า ซึ่งไม่แน่ใจว่าจะช่วยได้มากเพียงไหน อันดับแรกคือ เรื่องที่ทำมีความยาก ประเด็นที่ทำเป็นเรื่องค่อนข้างยาก การศึกษาองค์กร หรือสถาบันชุมชน เท่าที่ผ่านมา งาน
ศึกษาง่ายๆที่ผ่านมา จะดูว่า องค์กร สถาบันชุมชน ประกอบด้วยอะไรบ้าง ใครทำหน้าที่อย่างไร แต่งานชิ้นนี้จะ^{ยก} เผรำะเป็นการพยายามศึกษาสถาบันทางสังคมในมิติประวัติศาสตร์ และเป็นมิติประวัติศาสตร์หลายมิติ หลายสมัย พยายามจะนำมุกสมัยเข้าไปดูว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่เจنمเปลี่ยนไปอย่างไร โดยตัวโจทย์ยก^{แต่}ให้ค่า่งานชิ้นนี้จบ มีเรื่องที่น่าสนใจ แล้วคิดว่าจะหาทางช่วยในการตอบโจทย์กับงานชิ้นนี้อย่างไรได้บ้าง

มี 3 ประเด็นที่จะพูดในวันนี้ คนทำวิจัยก็อาจมีโจทย์ของเขามา เมื่อค่า่แล้ว ก็เป็นสิทธิของผู้ค่า่ เรา^{อ่าน} เราก็มีโจทย์ของเรา คิดว่าโจทย์ของเราน่าจะทำให้ข้อมูลน่าสนใจยิ่งขึ้น ถือเป็นการแลกเปลี่ยนกัน

ประเด็นแกรคือ การเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนต่างๆที่เกิดขึ้นในแม่เเจ่มแต่ละยุคสมัย ซึ่งภายให้เข้าใจ ประวัติศาสตร์แม่เเจ่มมากขึ้นอย่างไร พูดง่ายๆก็คือ งานวิจัยชิ้นนี้เอกสารบันชุมชนเป็นเรื่อง เลนส์ เข้าไปสองดู ประวัติศาสตร์ แน่นอนต้องตั้งคำถามว่า เข้าใจประวัติศาสตร์ท่องถินในเรื่องอะไร อาจารย์อุทธิได้เขียนไว้ในงาน มาก แต่ตอนที่พูดนำเสนอจะพูดเกี่ยวกับกระบวนการมากกว่า เนื้อหาไม่ค่อยได้พูดถึง ผู้ที่สนใจต้องดูตามอ่าน ในรายงานเล่มสมบูรณ์ โดยเฉพาะในส่วนที่พูดถึงประวัติศาสตร์ในยุค พคท. (พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) ดิฉันเคยทำงานวิจัยกับປากເກມอยู่ที่แม่เเจ่มชื่ออยู่ที่สูง เคยไปที่แม่เเจ้มเชิ่ต์ ได้พูดคุยกับพ่อเฒ่าพ้อแลเปา ท่านก็ เคยพูดถึงประวัติศาสตร์ที่เรียนรู้กัน เมื่อได้อ่านงานชิ้นนี้ทำให้ทราบรายละเอียดหลายอย่างที่น่าสนใจ

ประเด็นที่สอง เรายังเข้าใจ การเกิดขึ้น พัฒนาการขององค์กรชุมชนในแม่เจ้มที่แตกต่างและหลากหลาย อย่างไร มีอยู่มาก งานนี้เบ่งบ่ายว่า เป็นองค์กรใหม่ องค์กรดังเดิม ผู้คนตัวเองแล้วไม่ค่อยแน่ใจว่าการ แบ่งเช่นนี้ จะทำให้เข้าใจการเกิดขึ้นหรือพัฒนาการขององค์กรเหล่านี้ได้ดีแล้วหรือยัง ถ้าองค์กรใหม่ ใหม่อย่างไร ที่ว่าเก่าหรือดังเดิม เก่าอย่างไร ต่างกันอย่างไร การจะเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้ก็ต้องเข้าใจพัฒนา หรือขบวนการเกิด ขึ้น มีที่มาที่ไปอย่างไร

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวัฒนาการที่หลากหลายและลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นในด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม อาหาร หรือวิถีชีวิตริมแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญมากของประเทศไทย ให้อาหารและช่วยในการเดินทางของคน們 ทำให้เกิดความเจริญเติบโตในพื้นที่นี้

ในประเทศไทย คิดว่าสิ่งที่น่าสนใจคือ ตัวอาจารย์อุทิศเองถือเป็น “คนใน” มององค์กรเหล่านี้ในฐานะที่ตัวเองมีส่วนร่วมโดยตรง ซึ่งคิดว่าเป็นลักษณะพิเศษของการศึกษา และอาจเป็นข้อจำกัดไปในตัว แต่ที่น่าสนใจคือ ช่วยให้มององค์กรธุรกิจได้จากมิติภายนอก คือ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง มองอย่างไร วิธีการมองจะไม่ใช่ของแค่เวลา กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นเพียงสถาบันที่ขึ้นมาช่วยจัดการวิธีชีวิตเท่านั้น แต่เราจะเห็นได้ว่ากลุ่มที่เกิดขึ้น เท่านั้น เมื่อมองฝ่าย外 ซึ่งจะพูดต่อไป จะมีพลวัตรที่เปลี่ยนไปตามแต่ละยุคสมัย อนาคตจะเป็นสิ่งที่ดี ที่ดีขึ้นนี่คิดว่าปัญหานี้ของ การศึกษาขององค์กรธุรกิจที่ผ่านมา นักวิชาการหลายท่านชี้ว่า เราเมื่อแนวโน้มจะมององค์กรธุรกิจ หรือมองบนพื้นฐานของระบบคุณค่า เราภักดิ์มองว่า ถ้ากลุ่มเหมือนฝ่าย ก็จะทำหน้าที่ในการจัดการน้ำ และเมื่อแนวคิดอุดมการณ์ชุดหนึ่ง การมองแบบนั้นทำให้การเข้าใจสถาบันธุรกิจค่อนข้างหยุดนิ่ง ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงข้ามกาลเวลา แต่งานเขียนชิ้นนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า ในประวัติศาสตร์การเมืองที่เปลี่ยนไปของแม่แล่ม ทำให้องค์กรต่างๆ เกิดขึ้นซึ่งมีความคิดความอ่านไม่เหมือนกัน แตกต่างกัน ดังนั้นถ้าเราเข้าใจองค์กรธุรกิจในแบบที่ไม่ใช่ของผ่านอดุลการณ์และคุณค่า ว่าดีหรือทำหน้าที่ในธุรกิจแบบหนึ่ง แต่มองในมิติประวัติศาสตร์ จะทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์แม่แล่มในลักษณะที่เคลื่อนไหวหรือเป็นพลวัตรวมกัน

กลับมาประเดิมของการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนต่างๆ ในแต่ละยุคสมัยทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์แม่แล้วมีดีขึ้นอย่างไร ดิฉันขอเลือกเพียงเรื่องเดียวที่ดิฉันคิดว่าเป็นหัวใจของงานเขียนขึ้นนี้พิพากษามะแตะ งานเขียนขึ้นนี้ไม่ได้บอก แต่ดิฉันอ่านแล้วพิพากษามะที่จะเข้าใจว่าเป็นประวัติศาสตร์การเมืองท้องถิ่นในช่วงเปลี่ยนผ่านอย่างน้อย 2 ยุคด้วยกัน ยุคแรกที่งานทุกข์ชั้นพูดถึงคือ ยุคที่สยามแฝดอำนาจเข้ามาในเมืองไกลพัน อย่างแม่เเจ่ม แต่บริการของประวัติศาสตร์การเมืองอันนี้นำสันใจก็คือ เรائمักจะมองการเปลี่ยนแปลงประเทศจากศูนย์กลางขยายออกไปสู่เมืองรอบนอก แต่เมื่อประวัติศาสตร์ถูกเขียนโดยชาวบ้านหรือผู้ที่อยู่ในเมืองรอบนอกนั้น มันเป็นการมองประวัติศาสตร์แบบย้อนกลับ คือมองว่าการเมืองในท้องถิ่นเปลี่ยนอย่างไรเมื่อมีผู้กระทำการและมีตัวละครใหม่เข้ามาเกี่ยวข้อง อันนี้เป็นการมองจากชาวบ้าน ยุคที่สอง ถ้าเป็นชนชั้นกลางจะเรียกว่าเป็นยุค

ประชาธิปไตย แต่เมื่อไปอ่านว่า เมื่อนักศึกษาเดินเท้าเข้าไปในแม่น้ำ รัฐ ตชด. เข้าไป ไม่ได้เข้าไปภายใต้บรรยายการที่เรียกว่า เปลี่ยนผ่านจากรัฐเด็จการไปสู่ประชาธิปไตยไม่ได้ เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นในแม่น้ำ เป็นการเรียนรู้คุณลักษณะบุคคลนักศึกษา หรือคนละชุด แต่ดินแดนนี้หากำเรียกยุคนี้ไม่ได้ว่าจะเรียกอย่างไร แต่ขอเรียกโดยรวมๆ แบบที่คุณในประวัติศาสตร์จากศูนย์กลางเรียก คือ ช่วงเปลี่ยนผ่านจากรัฐเด็จการไปสู่ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย สองยุคนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างใดๆ ยุคที่สองเป็นยุคที่อาจารย์อุทิศบอกว่า เป็นยุคที่เกิดกลุ่มสายขึ้นมา ชาวบ้านมองยุคประชาธิปไตยผ่าน key word หรือคำนี้ ซึ่งดินแดนคิดว่าเป็นสิ่งที่นำเสนอ คนที่ส่วนร่วมกับเหตุการณ์ 14 ตุลา หรือ 6 ตุลา คงไม่ได้มองว่าการเปลี่ยนผ่านนี้เป็นยุคสาย แต่ชาวบ้านมองเหตุการณ์ อันเดียวกันนี้ เป็นยุคของการเกิดขึ้นของกลุ่มสาย เราจะเห็นประวัติศาสตร์ที่ต่างกันตรงจุดนี้ ระหว่างศูนย์กลาง กับท้องถิ่น สองอันนี้ไม่ได้แยกขาดจากกัน ของยุคที่สองอาจเป็นยุคของการคลีเคลียตัว หรือการสูกองของระบบราชการหรือรัฐแบบใหม่ที่เข้าไปสู่ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์การเมืองท้องถิ่นในสองยุคนี้มันข้ออะไร งานเขียนไม่ได้ลงลึกมากนัก งานเขียนนับประภากูรการณ์หรือเหตุการณ์ “ไม่ค่อยได้อธิบาย สรุปตัวตนใจว่า ถ้าจะทำ จะทำให้ประวัติศาสตร์การเมืองในระดับท้องถิ่นมีความลึกมากขึ้น สรุปตัว น่าจะกล่าวว่าในแต่ละยุคสมัย ที่เปลี่ยนผ่านในสองยุค มันชี้ให้เห็นอะไรหรือชาวบ้านได้เรียนรู้หรือมีวิธีคิดเรื่องอำนาจ เรื่องรัฐและเรื่องความเป็นธรรมอย่างไรบ้าง ในตอนต้นในงานได้พูดถึงกลุ่มเหมืองฝ่าย ซึ่งอาจารย์อุทิศเรียกว่าเป็นกลุ่มตั้งเดิม ทุกคนคงรู้จักกลุ่มเหมืองฝ่าย งานเขียนทางวิชาการจำนวนมากศึกษาเรื่องนี้ มีประโยชน์นึงที่งานวิจัยนี้ได้พูดถึง และเป็นสิ่งที่น่าสนใจ “ลูกด้ามเหมืองฝ่ายนับว่าเป็นองค์กรทางการเมืองรูปแบบหนึ่ง ในเมืองแจ่ม นับแต่อิตถึงปัจจุบัน” และเล่าต่อว่า “การจะขึ้นมาเป็นผู้นำเหมืองฝ่าย ไม่ใช่ว่าจะเอาครกได้ แค่รู้จักที่นา ระดับน้ำ ไม่ใช่ แต่จะต้องเป็นผู้ที่อำนาจ สามารถระดมคน หรือมีบารมี” เขียนໄว้เท่านี้ แต่ดินแดนคิดว่า การตีความองค์กรเหมืองฝ่ายแบบนี้ น่าสนใจ เพราะว่าที่ผ่านมาเราภักดีใจองค์กรเหมืองฝ่ายในฐานะของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ไม่ค่อยมีคนมองเหมืองฝ่ายในฐานะเป็นกลุ่มขององค์กรทางการเมือง ที่บอกว่า น่าสนใจ เพราะว่าเหมืองฝ่ายจะมีพัฒนาการและไม่ค่อยมีคนศึกษาเท่าไหร่นัก คือในกลุ่มเหมืองฝ่ายเอง กับการจัดการคนจำนวนมากเพื่อการผลิต ซึ่งการผลิตถือเป็นฐานสำคัญของอำนาจการเมืองในยุคก่อน ถ้าในนั้นมีการสร้างชุดวิธีคิดเรื่องศึกษา ความยุติธรรม ความเป็นธรรมและเรื่องอำนาจ ไม่ค่อยมีคนศึกษาเรื่องนี้ ดินแดนไม่มีความรู้เรื่องนี้มากนัก แต่ที่งานเขียนไม่ได้พูดถึงและทำให้ไม่ค่อยเข้าใจนักว่า สยามขยายอำนาจมายังเมืองแจ่มแล้ว มันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ในมิติที่ลึกขึ้นก็คือ ก่อนสยามเข้ามา องค์กรเหมืองฝ่ายอยู่ต่างประเทศของโครงสร้างทางการเมืองล้านนาในสมัยก่อน พูดง่ายๆก็คือ กลุ่มเหมืองฝ่ายไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ตอบสนองการผลิตในชุมชนเท่านั้น ซึ่งกลุ่มเหมืองฝ่ายในสมัยนั้นเป็นกลุ่มที่ใหญ่ มันเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางการเมืองในอีกด้านของพากเจ้าล้านนาอย่างไร ทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างไร เข้าไปอยู่ในโครงสร้างทางอำนาจอย่างไร ถ้าเข้าใจตรงนี้คิดว่า เมื่อสยามเข้ามา คนมักตีความว่า “ปลดolonอำนาจเจ้าท่า�ัน” เก็บภาษี คนต้องเสียภาษี เปลี่ยนจากภาษีที่เคยให้เป็นของ เปลี่ยนเป็นเงิน ก่อให้เกิดการลุกขึ้นประท้วงหรือลุกขึ้นต่อต้านอำนาจ เมื่องานเขียนนี้ทำเรื่ององค์กรหรือสถาบัน อำนาจสยามได้ลัดหอบนอำนาจทางการเมืองขององค์กรท้องถิ่นอย่างไรบ้าง กลุ่มเหมืองฝ่ายถูกกระบวนการอย่างไรบ้าง ถ้าเราทำเรื่อง เห็นความเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องจากยุคก่อนสยามเข้ามานานกระทั้งถึงสยามเข้ามา และรัฐเปลี่ยนไปสู่ยุคประชาธิปไตย คนที่อยู่ในกลุ่มเหมืองฝ่ายไม่ได้ทำหน้าที่ทางการผลิตเพียงอย่างเดียว ผู้นำที่เป็นผู้นำทางการ

เมื่อนั้นมีความคิดหรือชุดความคิดเรื่องอำนาจ มีการต่อรองหรือจัดการอย่างไรกับอำนาจสหภาพที่เข้ามา อันนี้เป็นสุ่มแรก

ต่อไปยุคที่สองคือสุ่มประชาธิปไตย มีการเกิดขึ้นของกลุ่มสหภาพ งานวิจัยนี้มีส่วนของเรื่องนี้มาก อ่านแล้วสนุก เพราะเป็นบทสนทนา เข้าใจว่าเป็นความชอบส่วนตัวของอาจารย์อุทิศจริงใจน้อยในยุคนี้ค่อนข้างมาก เมื่ออ่านแล้วก็พอรู้จักตัวละครที่เป็นนักศึกษา หลายท่านก็เป็นที่รู้จักกันดี ทำให้รู้ว่าแต่ละท่านทำอะไรในยุคสมัยที่เป็นนักศึกษา ดิฉันคิดว่าสุ่มคือเป็นสุ่มที่นำเสนอเพราะว่า การเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับ พรรคอนาคีพิสัยเด่ง ประเทศไทยหรือกับนักศึกษามั่นก่อให้เกิดการเรียนรู้ แนวคิดใหม่ๆ ในช่วงนั้นจะมีแนวคิดใหม่ๆเกิดขึ้น ในช่วงต้นที่สยามเข้ามา เข้าใจว่าชาวบ้านคงงดเมื่อจำเจอเข้ามาตั้งแต่รัฐธรรมนูญเรื่องนี้ คงจะว่า พวณนี้เป็นใคร เข้ามาพร้อมกันอำนาจแบบใหม่ที่ชาวบ้านพยายามที่จะวินิจฉัยว่าคืออะไร แต่โดยส่วนตัวชาวบ้านคงไม่ชอบ เพราะอำนาจเหล่านี้เข้ามากดซึ่งเมือง แต่ชาวบ้านพยายามที่จะเข้าใจอยู่ว่า มีการอ้างแหล่งที่มาของอำนาจอย่างไร ทำไมจึงมีสิทธิเข้ามายเมืองหรือกดขี่เราได้ สุ่มที่นักศึกษาเข้ามา ถ้านับตั้งแต่สุ่มเปลี่ยนผ่าน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง สุ่มที่นักศึกษาเข้ามาถือว่าเป็นระยะเวลานาน ดิฉันเข้าใจว่างานเขียนนี้ประวัติศาสตร์ช่วงตรงกลางจะหายไป ช่วงที่นักศึกษาเข้ามาเป็นช่วงที่ความงหาญอันได้รับการตอบคำถาม เป็นสุ่มที่ชาวบ้านเริ่มที่จะสามารถวินิจฉัยหรือวิเคราะห์สิ่งที่เรียกว่า รัฐ กล้าที่จะวิเคราะห์อำนาจรัฐ กล้าที่จะวินิจฉัยอำนาจรัฐ และเข้าใจว่าภายใต้ความสัมพันธ์แบบใหม่ อันนี้ไม่ใช้รัฐแบบเจ้าสมัยก่อน นั่นมาพร้อมกับชุดความคิดใหม่ๆ เราจะมีสิทธิตัวยัง เข้าใจสิทธิแบบใหม่ของพลเมืองภายใต้กรอบของรัฐ ซึ่งนำไปสู่ความได้เปรียบ หรือความกล้าที่จะต่อต้าน หรือกล้าที่จะเข้าใจ ความกล้าที่จะขัดขืน ช่วงประชาธิปไตยนี้ โดยส่วนตัวไม่ได้สนใจในการสู้กันทางความคิดสักเท่าไหร แต่สนใจว่าชาวบ้านเรียนรู้อะไร ถ้านานวิจัยสามารถที่จะเข้าหรือให้เวลาภารกิจการศึกษาเรื่องนี้ว่า ชาวบ้านมีหนทางในการพาตัวเองไปเรียนรู้แนวคิดใหม่ๆ ซึ่งเป็นแนวคิดของชนชั้นกลางล่างๆที่นักศึกษาเขาเข้ามาได้อย่างไร และผ่านกระบวนการไหนบ้าง จะเป็นสิ่งที่นำเสนอ และมีแนวคิดอะไรที่เกิดขึ้น ผู้ที่เข้าร่วมในสุ่มนั้น คงมีศัพท์แสงของพวงฝ่ายซ้ายเกิดขึ้นมา焉焉 จริงแล้วค่าว่า สหภาพ เป็นศัพท์ของพวงฝ่ายซ้าย ชาวบ้านเรียนรู้และเข้าใจทำให้เป็นสุ่มความรู้ท่องถินอย่างไรบ้าง ดิฉันคิดว่าเรื่องนี้นำเสนอ การทำให้เรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นกับชาวบ้านเพียงอย่างเดียว ซึ่งเรื่องนี้เป็นประเด็นที่สำคัญในงานวิจัยได้บอกอย่างชัดเจนว่า รัฐก็ได้เรียนรู้ด้วย การเข้าร่วมกับนักศึกษาของชาวบ้านเอง ไม่ค่อยแนใจว่าชาวบ้านจะเข้าใจกับสิ่งที่ต่อสู้กันในสุ่มนี้มากน้อยแค่ไหน เราพบว่าประวัติศาสตร์ในช่วงนั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งสองฝ่าย รัฐเรียนรู้สิ่งที่เรียกว่า อำนาจ มีการใช้อำนาจในแบบใดแบบหนึ่งหรือแบบที่ก่อให้เกิดการกดขี่หรือการชุดรีด จะใช้ได้ในบริบทหนึ่งเท่านั้น แต่มีอำนาจในหลายแบบ ดิฉันคิดว่าช่วงนั้นเป็นช่วงที่สำคัญและเป็นสะพานนำไปสู่การใช้อำนาจแบบใหม่ของรัฐในสุ่มต่อมา สุ่มที่ชาวบ้านเรียกว่า สุ่มพัฒนา สุ่มพัฒนาจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการประทัศสรุคกันในสุ่มก่อนหน้านี้ ดิฉันเข้าใจว่าสองสุ่มนี้เป็นสองสุ่มที่สำคัญ การเกิดขึ้นขององค์กรในยุคนั้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสหภาพ ซึ่งในงานเขียนไม่ได้บอกรายละเอียดว่าสหภาพมาจากไหน ดิฉันขอตั้งคำถามสักน้อยว่า กลุ่มผู้นำซึ่งเคยมีบทบาทอย่างยิ่งในระบบการผลิตใหญ่ๆ อย่างกลุ่มเหมืองฝ่ายทั้งหลาย คนเหล่านี้มีส่วนสำคัญในสุ่มที่นักศึกษาเข้ามา มากน้อยแค่ไหน ถ้าเราสามารถสร้างจุดเชื่อมโยงหรือเข้าไปดูในรายละเอียดเหล่านี้ได้ จะทำให้รู้ว่าความคิดเรื่องการเมืองหรือความคิดเรื่องอำนาจ จริงแล้วอาจมีความต่อเนื่องหรือมีการเรียนรู้ผ่านกลไกที่มีอยู่เดิมในชุมชนก็ได้

การจะเข้าใจพัฒนาการ ความแตกต่างขององค์กรในชุมชนได้อย่างไร โดยส่วนตัวไม่ค่อยเห็นด้วยกับ การแบ่งองค์กรดังเดิม กับ องค์กรใหม่ เพราะเป็นการแบ่งที่ไม่ได้บอกอะไร ในงานเขียนกับ哥ไว้แต่ไม่ได้พยายาม สังเคราะห์อกมาให้ชัดเจนว่า องค์กรที่มีรากฐานเดิม คำว่า “เดิม” เป็นคำที่มีปัญหามาก ถ้าเหมือนฝ่ายเป็น กลุ่มเดิม หรือถ้าคนปากกาชอบอกว่า ที่เรามีทำมาแล้วจัดตั้งกลุ่มนี้เองฝ่าย แล้วเมื่อเวลาผ่านไปสามวันอย ปีเราบอกว่า อันนี้เป็นกลุ่มเดิม แต่จริงๆแล้วไม่ใช่เป็นกลุ่มเดิม แต่เป็นการเรียนรู้มาจากชุมชนอื่น ความเดิมหรือ ความใหม่เป็นคำที่หาเส้นแบ่งได้ค่อนข้างยาก เป็นสิ่งที่ดิฉันไม่ค่อยชอบ เพราะมันไม่ได้บอกอะไร เก่าหรือใหม่ อย่างไร องค์กรที่มีอยู่ในชุมชน ยกตัวอย่าง เช่น เมืองฝ่าย มีความต่างหรือมีลักษณะพิเศษต่างจากองค์กรใน สังคมเมืองอย่างน้อย 3 ประการ

ประการแรก เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่มีอยู่ใน ระบบเครือญาติ แน่นอนว่าไม่มีองค์กรเหมือนฝ่ายไหนเกิดจากสมาชิกร้อยพ่อพันแม่ที่ไม่รู้จักกันเลย ความ สัมพันธ์ทางเครือญาติที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งและหนาแน่นที่สุดจะช่วยในการสร้างฉันทามติ และความร่วมไม่ร่วมมือกันในการทำงานขององค์กร

ประการที่สอง เป็นสถาบันหรือองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อจัดการวิถีการผลิตซึ่งเป็นสายเลือดในภูของชีวิต และชุมชน

ประการที่สาม เป็นสิ่งสำคัญที่สุด หล่ายๆองค์กรในสังคมเมืองไม่มีก็คือ มีสิ่งที่เรียกว่า สำนักทางจ ริยธรรม หรือ สำนักทางจริยศาสตร์ บางที่ชุดวิธีคิดในการมองศีลธรรมกำกับเรื่องความเป็นธรรม สิ่งที่เรียกว่า อะไรที่เรียกว่าความเป็นธรรม มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมและระบบคุณค่าในชุมชน ซึ่งสิ่งนี้ถูกสร้าง ผลิตขึ้ กำกับโดยตัวสถาบัน แน่นอน กลุ่มเมืองฝ่ายเรารู้อยู่ว่ามีวิถีการแบ่งที่ชัดเจน คนที่อยู่ใกล้น้ำสุดไม่ได้หมาย ความว่าจะได้มาก่อนเสมอไป ชุดความเป็นธรรมอันนี้อยู่ตรงข้ามโดยสิ้นเชิงกับระบบมือครยวิสาหกิจ ให้ส้า เครา หรือระบบทุนจากข้างนอก เรายืนอยู่ว่าองค์กรเปลี่ยนไปหรือมีพัฒนาการไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ขบวนการ ได้ ใน ประวัติศาสตร์ของแม่แจ่ม พบร่องรอยการหลายอันที่ตอบโต้ ชัดเจนกับสำนักธรรม สำนักศาสนา สถาบันชุมชน ใน ภาวะปกติกลุ่มเมืองฝ่ายคงไม่ไปปรบราช่าพันกับใคร แต่ดิฉันตั้งข้อสังเกตว่า ในภาวะที่วิกฤติผู้นำองค์กรเหมือน ฝ่าย หรือสมาชิกที่สำคัญน่าจะเป็นกลไกสำคัญที่ถูกขึ้นมาต่อสู้เมื่อรู้สึกเข้ามากดขึ้นหรือชูรือด ถ้ามีการศึกษาเรื่อง ตรงนี้ น่าจะทำให้เข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่า องค์กรชุมชนในมิติที่มีความคลื่อนไหวมากขึ้น องค์กรจะอะไรหรือภายใต้ การจัดรูปองค์กรแบบไหนที่สามารถก่อให้เกิดพัฒนาการไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ขบวนการ ได้ ซึ่งจะพูดต่อไปในกลุ่มที่ เกิดขึ้นในช่วงหลัง

ความแตกต่างขององค์กรเหล่านี้ ที่อาจารย์อุทธิศเล่า และในงานเขียนมีการแบ่งที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 อันคือ องค์กรดังเดิมและองค์กรใหม่ ถ้าจะแบ่งจริงๆ ดิฉันคิดว่าจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ องค์กรที่ถูกจัด ตั้งจะโดยรัฐหรือทุนจากข้างนอกแล้วแต่ และอีกประเภทหนึ่งเป็นองค์กรที่มีพัฒนาการโดยชุมชนเอง องค์กร ประเภทแรก คนทำวิจัยอยู่อยู่ ไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์มาก ในเรื่องของความไม่ยั่งยืน ก เพราะไม่มีองค์ประกอบ 3 อันที่พูดถึง รวมทั้งการยืนอยู่บนผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลค่อนข้างมาก เมื่อไม่มีความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อไม่มีสำนักจริยธรรมหรือศีลธรรม มากับกับ บางองค์กรไม่ได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อวิถีการผลิต บางองค์กรเกิดขึ้น มาเพื่อต้องการเงินกู้ องค์กรเหล่านี้เมื่อผลประโยชน์ไม่มี องค์กรก็จะแตกตัวไปโดยปริยาย องค์กรเหล่านี้ไม่ค่อย ให้ความสนใจมากนัก แต่องค์กรที่น่าสนใจและน่าจะทำการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนตัว น่าจะศึกษาสิ่งที่

เรียกว่า การปรับเปลี่ยนหรือการคลี่คลายขององค์กรทางสังคมหรือองค์กรชุมชนไปสู่รูปแบบใหม่ๆ มันเกิดขึ้นได้อย่างไร กรณีกลุ่มอักษรเมืองแ杰ม ขอตั้งข้อสังเกตว่า เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายที่ไม่เฉพาะเมืองแ杰ม เป็นการเปลี่ยนจาก local group (กลุ่ม , องค์กรท้องถิ่น) เป็น กลุ่มเชิงประชาสังคม เราพบว่า กลุ่มเหล่านี้ยังคงมีฐานเดิมอยู่ ฐานที่เป็นฐานราก คือ ฐานของความสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงฐานความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นฐานของมีอยู่ แต่ว่าขยายความสัมพันธ์ไปครอบคลุมความสัมพันธ์แบบอื่น ข้ามชุมชน และขยายหน้าที่ หน้าที่ของมันไม่ได้จำกัดการวิถีการผลิตเพียงอย่างเดียว ยังมีความเป็นห่วงเป็นใยหรือความสนใจจากชุมชนจะอยู่อย่างไร หรือวิถีชีวิตจะมีสิ่งใดเป็นแก่นกลาง แต่มี หน้าที่ เกี่ยวกับเข้ามาด้วย และอันที่สามที่สำคัญ คือ ถ้าสิ่งที่เรียกว่า moral effect หรือ อุดมการณ์ในเชิงศีลธรรมเป็นพื้นฐานเดิม จะพบว่าองค์กรเหล่านี้จะเพิ่มหรือขยายอุดมการณ์ ใหม่ๆเกิดขึ้น เช่น โครงการสิ่งแวดล้อม หรือเรื่องทรัพยากร และอื่นๆ

ประเด็นสุดท้าย เรื่องขององค์กรจะมีความยั่งยืนได้อย่างไร ผู้เชี่ยว(อาจารย์อุทิศ) คงรู้อยู่ว่ากลุ่มที่ดี กลุ่มที่ยั่งยืนจะต้องมีฐาน มีความเป็นอิสระ ไม่ผูกติดอยู่กับผลประโยชน์ ไม่ฝักใฝ่กลุ่มที่หวังผลประโยชน์ ที่ใช้รัฐ หรือไม่ใช้รัฐ เจ้าอาจไม่จำเป็นต้องมองเรื่องความยั่งยืนผ่านกิจกรรมในเชิงที่ทำอยู่เป็นประจำ (routine) กลุ่ม ทางสังคมไม่ใช่บริษัทที่ตั้งขึ้นมาแล้วมีกิจกรรมทุกวัน หรือต้องจ้างพนักงานมาทำงาน จริงแล้วความยั่งยืนของ กลุ่มเหล่านี้น่าจะอยู่ที่ มีการพัฒนาการและพร้อมที่จะเคลื่อนไหว สมมุติว่ามีสถานการณ์ใดๆเกิดขึ้น ในระบบ ทางสังคมจะเป็นตัวกำหนดและเรียกว่า น่าจะมีกลุ่มที่ขึ้นมากำกับทำการ ถ้าไม่มีวิกฤต กลุ่มนี้จะไม่มีไว้ให้ ทำ แต่ถ้ามีวิกฤตแล้วไม่มีกลุ่มใดออกมามาเคลื่อนไหว ยังไงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง ดังนั้นความยั่งยืนของกลุ่ม น่าจะ อยู่ที่ ฐานที่มีอยู่ในชุมชนหรือข้ามชุมชน ความสัมพันธ์ที่ยังมีความเข้มแข็ง ยังมีอยู่หรือไม่ พร้อมที่จะเคลื่อนไหว เคลื่อนตัวเมื่อมีปัญหาวิกฤติเกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าฐานเดิมไม่มีหรือฐานสำคัญไม่มี หรือรากวัฒนธรรม ที่ไม่มี พัฒนาการ แนะนำว่า การเกิดขึ้นหรือพัฒนาการขององค์กรชุมชนเหล่านี้ย่อมตายไป

ในเบื้องต้นของเสนอแนะเพียงเท่านี้ ซึ่งเป็นข้อสังเกตเพียงคร่าวๆ สรุปที่ชอบในงานวิจัยชั้นนี้ก็คือันหนึ่ง อย่างที่ได้พูดไปเมื่อตอนต้นว่า เป็นการพยายามที่จะเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองที่มีพลวัตร จากการที่ได้อ่าน จะเป็นประเด็นที่อาจารย์อรรถจักร ได้พูดไปเมื่อช่วงก่อนหน้านี้แล้ว ดิฉันเห็นว่า คณาวิจัยพยายามที่จะเข้าใจ องค์กรชุมชนต่างๆในฐานะที่เป็นตัว ซึ่งพร้อมที่จะทอนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับอำนาจรัฐ รัฐแบบที่ คณาวิจัยเขียนมาจะเห็นได้ว่า ไม่ใช้รัฐแบบเดียว รัฐก่อนสยามยังไม่ค่อยเห็นในงานสักเท่าไหร่ ถ้าคณาวิจัยเขียน เพิ่มเติมจะทำให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น แต่รัฐในยุคที่สยามเข้ามาใหม่ๆ , รัฐยุค ตชด. หรือ รัฐยุคที่อาชีวกรรม พัฒนาเข้ามา เป็นคนละรัฐโดยสิ้นเชิง งานวิจัยได้บอกอย่างนั้นและเป็นคนละตัวละคร มีรูปการจิตสำนึกที่ เปลี่ยนไป มีท่วงทำนองการใช้อำนาจของรัฐ มีมิติหรือลีลาที่แตกต่างกัน สรุปที่สำคัญคือ ชุมชนเองมีพัฒนาการ การคิดและวิเคราะห์ เข้าใจสิ่งเหล่านี้ค่อนข้างดี รัฐในยุคสยามตอนต้นอาจเข้ามาพร้อมอำนาจกดบังคับ รัฐใน ยุคเปลี่ยนผ่านหรือยุคที่ ตชด. หรือทหารเข้ามาก็เริ่มใช้การกดบังคับอย่างเดิมรูปแบบ แต่รัฐในยุคการพัฒนา เรา ไม่พบการใช้อำนาจแบบเดิมๆเหล่านี้มากนัก อำนาจมีความซับซ้อนมากขึ้น ความสามารถในการวินิจฉัยสิ่งเหล่านี้ต่างหากที่ทำให้องค์กรชุมชนสามารถเรียนรู้และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นายอุทิศ สมบัติ
อายุ	49 ปี
วัน เดือน ปีเกิด	24 กุมภาพันธ์ 2500
ที่อยู่ปัจจุบัน	231 หมู่ที่ 12 ต.ซ่างเคิง องแม่เจ้ม จ.เชียงใหม่

ประวัติการศึกษา

บริณญาตรี วิทยาลัยครุเชียงใหม่
ประกาศนียบัตรชั้นต้น วิทยาลัยครุเชียงใหม่
มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแมริมวิทยา
ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนบ้านซ่างเคิง
ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนินวิทยา

ประสบการณ์การทำงาน

ปี พ.ศ.2519 รับราชการครูโรงเรียนหลวงพัฒนาบ้านพุย
ปี พ.ศ.2540 - ปัจจุบัน รับราชการครูโรงเรียนบ้านแม่มะลอก
ประธานกลุ่มยกเมืองเจ้ม
ประธานเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เจ้ม
คณะกรรมการเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เปิง จ.เชียงใหม่
คณะกรรมการสภารัฐนธรรม อำเภอแม่เจ้ม